

Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekéért Alapítvány

TÁBOROZTATÁSI MÓDSZERTANI KÉZIKÖNYV

EFOP-1.2.12-17-2017-00006

„A Tábor összeköt –
Erzsébet Táborok”
2023

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

**KÉSZÜLT AZ ERZSÉBET A KÁRPÁT-MEDENCEI GYERMEKEKÉRT
ALAPÍTVÁNY ÁLTAL MEGVALÓSÍTOTT
EFOP-1.2.12-17-2017-00006 AZONOSÍTÓSZÁMÚ
„A TÁBOR ÖSSZEKÖT – ERZSÉBET TÁBOROK”
MEGNEVEZÉSŰ PROJEKT KERETÉBEN**

Szerkesztette:

Kőműves Eszter • Lengyelne Nagy Csilla • Tanczár Gergely

Szerzők:

Bányai Sándor • Djogni Joel Ségnon • Dorka Péter
Horváth-Kuti Barbara • Jancsák Csaba • Kiskós Dávid
Kőműves Eszter • Ladányi Lili • Ledvényi Csaba
Menyhárt Felícia • Osváth Viola • Radács Marianna
Solymoskövi Luca • Tanczár Gergely

Lektorálta és szerkesztette:

Benke Szilvia

ISBN 978-615-01-9015-0

A kiadásért felelős:

Hornyák Tibor

az Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekéért Alapítvány
kuratóriumának elnöke

**A kiadvány elektronikus változata kereshető és
letölthető az alábbi címen:**

<https://tudastar.erzsebettaborok.hu/>

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

Szeretettel és szakmaisággal ajánljuk a módszertani tudástár alapját képező **Módszertani Kézikönyvet**, melynek elkészítése mögött legalább olyan mértékű csapatmunka áll, mint az Erzsébet Táborok mögött, hiszen a táborokról, a táboroztatásról szól. Magyarország Kormánya 2012-ben hívta életre az Erzsébet Táborokat, az Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekekért Alapítvány (a továbbiakban: Erzsébet Alapítvány/Alapítvány) pedig 2016 óta gondoskodik az Erzsébet Táborok komplex, egész éves rendszeréről, amely hazánk legnagyobb táboroztatási programjává vált az elmúlt években. Számos tábor típus tartozik a nagy egészbe, érte ezalatt a magyarországi ottalvós táborokat, továbbá a napközi Erzsébet-táborokat, a családi, a gyógyító, a diabétesz és az erdélyi Erzsébet-táborokat, valamint az Erzsébet-karácsonyt is. Mindezekről még szólunk a Kézikönyvben, ugyanakkor ki kell emelnünk az ottalvós táborok körébe tartozó balatoni vakációs Élménytáborokat, amelyek az egy időben, egy helyen táborozó gyermeklétszámban és az ezzel együtt járó szervezési és megvalósítási feladatokban is hatalmas volumenűek. Az Erzsébet Alapítvány Zánkai Erzsébet-tábor és Fonyódligeti Erzsébet-tábor táborhelyén évről évre több ezer gyermek nyaralhat egy-egy héten át. Ezek a nyári táborok a hazai költségvetési forrás mellett, részben európai uniós támogatással valósulnak meg az EFOP-1.2.12-17-2017-00006 „A Tábor összeköt – Erzsébet Táborok” elnevezésű projekt által.

Az európai uniós projekt fő célkitűzése a térítésmentes táborozási lehetőség biztosítása és a táboroztatási program megvalósítása. Emellett pedig a táborozást népszerűsítő, a táborszervezést támogató módszertani tudástár, tudásportál kialakítása, amely a táborszervezéssel kapcsolatba kerülő összes szereplő érzékenyítését, szemléletformálását és olyan eszköztárral való felruházását jelentheti, mely iskolai környezetben is hasznosíthatóvá válhat. A táboroztatási módszertan folyamatos fejlesztése és felülvizsgálata szintén fontos a projektben, mint ahogyan az Élménytáborok programjai is.

A balatoni ottalvós Élménytáborok programjai terén az Erzsébet Alapítvány nagy hangsúlyt fektet a magyar hagyományok őrzésére és ápolására, a honismeretre, a sportra, a tudományra, a kultúrára és a kereszténységre. Játékos, élménypedagógiai eszközök segítségével szervezi a táborok programjait az egészséges életmód megismertetésére és gyakorlására, a fizikai aktivitás növelésére, az önismeretre, a gyermekek vállalkozó kedvének növelésére, kiemelten a digitális kompetencia fejlesztésére. Mindezek mellett a tábori foglalkozások a pályaorientációra, a prevencióra, az elsősegélynyújtásra, fogyatékkal élő embertársaink elfogadásának erősítésére, a mentális egészség és érzelmi intelligencia, valamint az egymás iránti bizalom fejlesztésére és a természeti környezet tudatos védelmére is összpontosítanak.

Az Erzsébet Alapítvány táboroztatási tevékenysége a társadalmi befogadás és kohézió növelése érdekében hozzájárul a hátrányos, illetve a halmozottan hátrányos helyzetű, a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, továbbá a sajátos nevelési igényű gyermekek esélyegyenlőségének erősítéséhez, szabadidejük hasznos eltöltéséhez, valamint fontos cél, hogy az iskolai időszak alatt megkezdett hátránykompenzációs folyamatok a nyári tanítási szünet ideje alatt is folytatódjanak a gyermekek életében. Az Erzsébet Alapítvány által megvalósított **EFOP-1.2.12-17-2017-00006** azonosítószámú, „**A tábor összeköt – Erzsébet Táborok**” elnevezésű projekt az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program keretében az Európai Szociális Alapból és a hazai központi költségvetési előirányzatból történő finanszírozásnak köszönhetően valósul meg.

Az Erzsébet Alapítvány tábori programjainak tematikusan is keretezett, sokszínű palettája, valamint a táborok személyzetének széles, ámde jól körülhatárolt és szabályozott feladat- és felelősségi köre (Táborvezetők, FeletTESO-k, koordinátorok és asszisztensek, Altáborvezetők, Tábori Együttélést Segítő Operatív munkatársak /TESO-k/, TESTVÉREK, KortársTESO-k, önkéntesek, kísérők, üzemeltetési személyzet) lehetővé teszi, hogy felejtethetetlen tábori élményekkel, sikerélményekkel gazdagodjanak a táborok résztvevői, mely minden tábor alapvető célja.

A Kézikönyv az Erzsébet Alapítvány által megvalósított balatoni Élménytáborok 2016 óta összegyűlt tapasztalatait is magában foglalja. Ezen részek olvasása közben fontos szem előtt tartani, hogy azok – a balatoni táborhelyek méretéből is fakadó – nagy létszámú táborok és az azokkal összefüggő táboroztatási tapasztalatok alapján íródtak. A Kézikönyvet azzal a céllal hoztuk létre, hogy a táboroztatás történeti, pedagógiai és pszichológiai hátterén túl gyakorlatias, kézzelfogható, jól használható tudást adjon az ottalvós Erzsébet-táborok megvalósításába bevont szereplők, gyakorló vagy leendő táborszervezők számára.

A Módszertani Kézikönyv **szakmai koncepciója** kiemelt figyelemmel készült a tekintetben, hogy olyan *szakmailag átfogó, ezzel együtt* közérthető dokumentum szülessen, amelyet bármely táborszervezéssel foglalkozó, vagy e területtel egyelőre csak ismerkedő szervezet, intézmény célravezetően és eredményesen tudjon használni, függetlenül a tervezett tábor létszámától, tematikájától, célcsoportjától. A Módszertani Kézikönyv hivatott továbbá bemutatni a táboroztatást, mint közeg adta lehetőséget a köznevelési rendszer kompetenciafejlesztéseinek (kulcskompetenciák, egyéni és társas kompetenciák) hatékony kiegészítésére, továbbfejlesztésére és mélyítésére. A táboroztatás ezáltal a folyamatos felzárkóztatásban és a társadalmi integrációban is hatékony szerepet tölthet be. A nonformális, élménypedagógiai eszközökkel színesített tábori programok saját élményű megerősítést adnak. Az Alapítvány szervezésében megvalósuló Élménytáborok az egyéni és társas kompetenciák megszilárdulásának lehetőségét kínálják, teljes körű ellátást, valamint élményalapú tábori programokat és tematikus foglalkozásokat biztosítanak a játékos készségfejlesztés és a szociális kompetenciafejlesztés modern eszközein keresztül valamennyi 1-11. évfolyamon tanuló gyermek vagy fiatal számára, kiemelten a hátrányos és a halmozottan hátrányos helyzetű, a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő, valamint a sajátos nevelési igényű gyermekekre nézve.

A Módszertani Kézikönyv tematikája szerint a táboroztatás történelmi, pszichológiai és pedagógiai hátterét, a táborok típusait, a táborszervezés egyes lépéseit, a táboroztatás személyi hátterét is vizsgálja. Külön fejezetet szentel a biztonságnek, amely a táborok legfontosabb alapkövetelménye, és minden, a táborban részt vevő gyermek szüleinek alapvető elvárása. Az Erzsébet-táborok minden fontos momentumára kitér a Tábori programok és keretek című fejezet, mely a programok összeállításának szempontjain túl a megérkezéstől kezdve, a házirendre is kitérve, bemutatja az étkezések, a tábori ceremóniák, a tábori kihívások, valamint a távozás kereteit és szabályait. A Kézikönyv a tábori információáramlás témájában, a tábori konfliktusok kezelésében, továbbá a tábor zárásában, értékelésében és a táborot követő kapcsolattartásban is útmutatóként szolgál.

A Módszertani Kézikönyv megalkotásával egy olyan organikusán fejlődő dokumentum született, amelyet időszakszerűen felülvizsgáltunk a folyamatosan változó trendek és az ezekhez kapcsolódó programelemek mentén, a tábori programokon részt vevő gyermekek, a programszolgáltatók, a megvalósítók, és nem utolsósorban a tábor vezetőinek szemén, tapasztalataink keresztül, mely tapasztalatokat beépítjük a táboroztatás folyamatosan bővülő tudás- és eszköztárába.

A táborokat szervező Erzsébet Alapítvány elkötelezett abban, hogy minden ottalvós Erzsébet-táborhely generációkon átívelő távlatokban szolgálja a magyar gyermekek és családok érdekeit, mint ahogy abban is, hogy a Módszertani Kézikönyv számos támpontot adhat és segítséget nyújthat a táborszervezőknek.

Sok szeretettel ajánljuk a táborozás, táborszervezés iránt érdeklődőknek!

Hornyák Tibor
elnök

1. Fejezet

A TÁBOROZTATÁS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE

Jancsák Csaba – Solymoskövi Luca

Bevezetés

A fejezet célja, hogy bemutassa a táboroztatás gazdag történeti háttérét nemzetközi kontextusba helyezve, különös tekintettel az angolszász hagyományokra. Kitér a táboroztatás magyar fejlődéstörténetére, valamint az Erzsébet Táborok létrejöttére, történetére, céljaira.

1.1. Középpontban a gyermek és a természet

A XIX. század végén az iparosodás és az urbanizáció indította el a szociális érzékenységre ügyelő tudományok (teológia, filozófia, lélektan, pedagógia, szociológia) körében a felgyorsult életvitelre, illetve a hajszoltságra válaszként és megoldásokat kereső reformpedagógiák megszületését. Ezen új pedagógiai törekvések az életreform mozgalmak alapjaiból nőttek ki, az ember és természet, ember és munka, ember és Isten kapcsolatának tükrében, újraértelmezve a rousseau-i *Vissza a természethez!* gondolatot. A gyermeknevelés feladata: egyrészt óvni a gyermeket a világ ártó hatásaitól, másrészt pedig életszerű tapasztalatokat biztosítani a számára, ezzel is segítve fejlődését. Hazánkban az 1910-es, 20-as évektől felívelő reformpedagógiai törekvések sajátosságait a vallásos irányultság, a szociális érzékenység és a teremtés(termesztet)védelem jellemezte, ezért hangsúlyozták például az emberi méltóság tiszteletét, a testi és lelki egészség megőrzésének fontosságát, továbbá a tananyagra koncentráló iskola helyett a gyermek egyéni szükségleteinek figyelembevételét (Németh 2005, Pukánszky 2019).

Az élménypedagógia máig aktuális jelszava: „Hagyni cselekedni!”

Magyarországon a húszas-harmincas évektől a reformpedagógiák tudatosan emelték be a nevelésbe a honismeret, a népművészet, a népnevelés témáit is. Az úgynevezett pedagógiai naturalizmus a tervszerű és tudatos személyiségfejlesztésre, tehát a nevelési célok elérésére egyaránt használta a „külső” (pedagógiai célokra is alkalmas) természetet, és a gyermek „belső” természetét, lelki-testi érzésének fejlődésmenetét, illetve egyéni sajátosságait. A huszadik század első harmadától kezdődően a hazai gyermektáborok szakmódszertani repertoárja és neveléstudományi alapjai ezen talajban gyökereznek. Összességében ezen törekvésekre ma a személyiségfejlesztés, értékek átadása, esélyteremtés, felzárkóztatás, hazaszeretetre nevelés, közösségépítés, egészséges életmódra nevelés fogalmakat használjuk.

1.2. A táboroztatás történetének kezdetei

A gyermektáborozás története egybeforrt a késő XIX. században kialakuló gyermekvédelmi szemlélettel és a társadalmi folyamatok változásaival. Az első gyermektáborok megjelenése a XIX. század végére és a XX. század elejére tehető mind a kontinentális Európában, mind az angolszász világban. A gyermekekről alkotott elképzelések gyökeres változáson estek át az iparosodás kiterjedésével, melynek következtében a századfordulóra Európa-szerte olyan jogszabályok születtek, amelyek korlátozták a gyermekmunkát, és hosszabb ideig tartották az iskolában a gyermekeket. A táborok a nyaralási idővel rendelkező gyermekek vonatkozásában új szabadidős teret jelentettek. Ezzel összefüggésben jelent meg az igény arra, hogy a gyermekeket – megfelelő fejlődésük érdekében – az oktatási reformok által létrejött nyári vakációs időszakban aktív időtöltésre motiválják (Paris 2008).

Az angolszász világban a XX. század fordulójára széles körű támogatottságot élvezett az az elképzelés, hogy a fiúknak a férfivá éréshez szükségük van a természetben (sőt, a vadonban!), kortárs csoportban szerzett élményekre és tapasztalatokra. Ezen időszakban a városokban élő amerikai szülőket a vidéki életvilág iránti lelkesedés jellemezte. Az amerikai táborozás történetét író Leslie Paris szerint az elit sok tagja gondolta úgy, hogy a civilizált világ elpuhítja a férfiakat, akiknek erényes példákön keresztül vezető szerepet kellene betölteniük (Paris 2008).

Az Egyesült Államokban az első szervezett táborokban főként a közép és felső társadalmi osztályokba tartozó fiúk vettek részt, ugyanakkor a lányok számára is egyre több lehetőség adódott. Amerikában az első fiútáborokat szervező *Ernest Berkeley Balch* táborra vált híressé, melyet 1881–1889 között Squam Lake (New Hampshire) egyik szigetén szervezett. A századfordulóra több száz ilyen szervezeti tábor működött több ezer résztvevővel, amelyek mind a „hamisítatlan amerikai sráckalandot” kínálták a résztvevők számára. A reformer és aktivista *William George* a szegénynegyedek gyermekeit gyűjtötte össze, megszervezte a nyári táborokba való bekerülésüket, illetve szállást szerzett nekik vidéki családoznál. Balch célja a táborokkal az eltunyulónak vélt elit megedzése volt, George-é pedig a lehetőség megteremtése a szegény rétegek gyermekei számára. George az általa vezetett táborokban szigorú rendet vezetett be, melynek fenntartására a táboron belül miniköztársaságokat hozott létre törvényhozó, ítélkező és végrehajtói ággal (Paris 2008).

A táboroztatás népszerűségének hatására *Porter Sargent* 1924-ben készítette az USA-ban az első „Nyári Táborok Kézikönyve” című összeállítást, melynek központi gondolata, hogy a tábor a gyerekek gyökereihez való visszatérést segíti elő. Ekkoriban úgy gondolták, hogy a vidéki gyermekekre rendkívül jó hatással van, hogy szabadidejüket a természetben töltik, így erre kellene törekedni a városban élő gyermekek nevelése során is (Porter 1924). A tábor-szervezés egyre szervezettebb kereteket öltött mind az Egyesült Államokban, mind Nagy-Britanniában. A Natural History Society of Worcester szervezésében Massachusetts államban 1-2 hetes turnusokban, középosztálybeli gyermekek számára tartottak táborokat, míg Nagy-Britanniából indulva a Young Men’s Christian Association 1885-től keresztény fiútáborokat szervezett beiktatott bibliáórákkal. 1905-ben már 300 ilyen tábor működött, főleg az észak-keleti amerikai nagyvárosok közelében.

A kontinentális Európában ezen időszakban egy német ifjúsági mozgalom bontogatta szárnyait. A Wanderfogel (Wandervögel) természetjáró csoportok 1896 és 1933 között a teuton történelmi értékek és a német hazafias eszmék képviseletében szerveztek rövidebb, majd hosszabb túrákat. A természetjárás mellett az önállóságra nevelés és a hagyományok tisztelete, valamint a népi kultúra (különösen a népdalok) megőrzése állt a szervezés középpontjában. Első időszakában, a századfordulótól a tízes évekig tagságát száz főről közel ötvenezerre növelő „vándormádár mozgalom” a legnépszerűbb szerveződés volt e korszakban (Laqueur 1984, Solnit 2001). A mozgalom hatását vélhetjük felfedezni *Gábor Ignác* pedagógiai céljaiban, aki a polgárosuló Budapesten 1901-ben alapította fiúnevelő internátusát és két-háromhetes gyalogtúrákat (ún. vándorlásokat) szervezett a budai hegyekbe, majd messzebb, például a Felvidékre, a Tátrába, Dél-Tirolba, a Rhône völgyébe. 1908-tól majd egy évtizeden át több száz diák indult útra az általa alapított Vándordiák Egyesület kereteiben (Bíró – Szabó 2010, Szabó 2014). Gábor 1914-ben Vándordiák Évkönyv címmel jelentette meg az intézet tíz gyalogvándorlásáról szóló tudósítását és a túrák pedagógiai értékeiről vallott nézeteit, melynek fő gondolata, hogy „Ki kell vinni a tanulóifjúságot a szabadba, az életbe, hogy megtanuljanak a maguk lábán megállni, a maguk szemével látni.” (Gábor 1914: 6).

A napjainkig óriási tömegeket megmozgató, alapításától szünet nélkül működő ifjúsági mozgalom, a *Cserkészlet* a huszadik század első évtizedének kihívásaira született mintegy válaszként Angliában. A cserkészmozgalmat *Robert Stephenson Smyth Baden-Powell* (1857–1941) brit tábornok alapította, akit Bi-Pi néven ismer az utókor. Baden-Powell 1907-ben szervezett először táborot fiúknak, csak kísérleti jelleggel. Már az első tábornak is fő jellemzője volt az, hogy családi és anyagi háttérüktől függetlenül nyitott volt minden társadalmi réteg gyermekei számára. A fiatalok fejlődéséről vallott gondolatait Scouting for Boys (Cserkészlet fiúknak) címen jelentette meg 1908-ban. A művet több mint 35 nyelvre fordították le!

„Első lépés a jóakarát és kölcsönös türelem, az igazság és igazságosság szellemének kifejllesztése az irigység, gyűlölet és rosszakarat helyett.” (Baden-Powell)

Az Angliából indult mozgalom az 1910-es évektől kezdve gyorsan elterjedt világszerte. A cserkész-életérzés népszerűségét jól mutatja, hogy míg az 1907-es első (kísérleti) táborban 21 fiú volt jelen, az 1910-ben rendezett első cserkésztalálkozón már tízezer fiú és lány, tíz év múlva, 1923-ban pedig a világ cserkészeinek száma elérte a kétfélmillió főt (Sík 1930). Egyesült Államokban született közvetlen előzményének tekintjük a *Daniel Carter Beard* által alapított, kezdetben Sons of Daniel Boone nevet viselő, később Boy Pioneers of America néven széles körű ismertséget nyert szervezetet, amely 1910-ben beolvadt az Amerikai Cserkészcsapatok Szövetségébe (Boy Scouts of America). Beard volt a szervezet első USA-béli vezetője, és haláláig aktívan részt vett az ifjúsági cserkészletben.

A cserkészmozgalom alapító atyja, Baden-Powell a fiatalok állampolgári nevelésének eszközeként tekintett a cserkészletre. Az 1908 januárjában megjelent Scouting for Boys című könyvének alcíme ez volt: Handbook for Instruction in Good Citizenship, azaz Kézikönyv a jó állampolgár képzéséhez. Két évvel az eredetileg 11-18 éves fiúkkal foglalkozó szervezet létrehozása után 1910-ben Baden-Powell lánytestvére, Agnes szervezésében megszületett a lánycserkészlet (Scouting Girls), majd a 11 évesnél fiatalabb fiúk számára a kiscserkész szervezet, illetve kislányok számára a Rosebuds (Rózsabimbók) és a Brownies (Tündérek) kiscserkész szervezetek.

A cserkészlet legfőbb eszményei szerint a felelősségteljes ifjú segítőkész, udvarias, takarékos, adakozó és szereti a hazáját. Mindennek alapvető feltétele pedig, hogy egészségesnek, erősnek és tevékenynek kell maradnia, és törekednie kell arra, hogy a hétköznapiak során is minden nap megvalósuljon egy jótett. A cserkészmozgalom a harmincas-negyvenes években szerte a világon aranykorát élte, kisközösségi és tömegrendezvényei példaértékű szervezethez voltak, pedagógiai programja pedig értékesen vegyítette a hagyományok ápolását és az aktuális kihívásokra adott modern válaszokat.

A korszakban a karitatív szervezésű táborok a városokban és falvakban végzett szociális munka első szinterei voltak. Rengeteg gyermek számára biztosítottak ingyen nyári vakációt. A táborok terjedésével új lehetőségek nyíltak a mezőgazdaságban dolgozó parasztság és a munkásosztály gyermekei előtt a nyári szabadidő tartalmas eltöltésére (vö. Paris 2008). A cserkészlet mellett az egyházak és oktatási intézmények által szervezett tematikus táboroknak máig tartó hagyománya is kialakult ebben az időszakban.

A második világháború utáni új világrendben a szovjet hadsereg által megszállt „keleti blokk” országaiban már a kommunista hatalomátvétel első időszakában (1945–1949) lépések történtek a civil szervezetek, valamint az egyházak által szervezett, támogatott ifjúsági események és nevelési intézmények átalakítására és megszüntetésére. Ebben a körbe nemcsak az oktatási intézmények tartoztak, hanem az ifjúsági szervezetek és az általuk végzett közösség- és szabadidőszervező tevékenységek, táborozások is. A vasfüggönytől keletre a kommunista diktatúrák első intézkedései közé tartozott az ifjúságnevelést végző szervezetek politikai rendőrség általi megfigyelése, zaklata, majd rendeleti betiltása, a vezetők internálása, illetve bebörtönzése (P. Miklós 2007). Ezzel együtt bevezetésre kerültek a szovjet mintára szervezett pionírtáborok, és a kommunista párt ideológiai nevelésének eszközeként minden országban létrejöttek az állami országos úttörő szervezetek, melyet korabeli szóhasználatlal „mozgalomnak” neveztek annak ellenére, hogy ez nem alulról szerveződő mozgalom, hanem felülről létrehozott intézmény volt.

A hatvanas évektől a nyugati, demokratikus országokban a kapitalizmus és fogyasztói társadalom formálódásával a táborozás célrendszere kitágult, a hagyományos (elsősorban közösségi élményt jelentő) táborok mellett megjelennek a komoly pénzügyi forrásokkal gazdálkodó tematikus, oktató-képességfejlesztő élménytáborok.

A gyermektáborok ma is igen népszerűek szerte a világban, olyannyira, hogy pusztán felsorolásuk is meghaladná a tanulmány terjedelmi kereteit. Néhány példát mégis kiemelünk. Napjainkban Franciaországban Colonie de Vacancesnek (vakációs kolónia, telep) nevezik a gyermektáborokat. A nyugati és északi országok, mint Németország, Dánia, Izland, Finnország hagyományai szerint a fiatalok számára felnőtté avatási programot szerveznek. Finnországban a helyi evangélikus egyház vallásos táborai mellett civil táborokat is szerveznek. Finnországban és Svédországban számos civil szervezet szervez nyári táborokat, mint például a cserkészek, vagy különböző sportcsapatok. Az 1989-ben Finnországban indult, majd Svédországban is megjelent Prometheus táborok célja pozitív szellemi és társadalmi attitűd kialakítása a humanista világmépre alapozva.

1.3. A táboroztatás hazai hagyományai

Hazánkban a gyermekek nyári szünidejét szervező első hivatalos szervezetet 1884-ben alapították *Budapesti Szünidei Gyermektelep Egyesület* néven. Az alapítók célja 8-12 éves, alultáplált gyermekek rekreációjának támogatása volt vidéki, egészséges környezet biztosításával. Évente 20-30 gyermekkel indult a program, közel 10 év elteltével már 4000 gyermeket láttak el országszerte (Polacsek 2014). E korszaktól jelentek meg a napjainkban élmény- és szabadidőpedagógiaként ismert gondolatok és nézetek csírái a hazai neveléstudományi gondolkodásban és pedagógiai gyakorlatban. Az indítószikrát tulajdonképpen Ellen Key 1903-ban publikált *A gyermek százada* című könyve jelentette. A reformpedagógiák, mint például a század első évtizedében megszületett Gyermeklélektani Társaság, a későbbi Gyermektanulmányi Társaság, vagy a Cselekvés iskolája amellel szállt síkra, hogy fontos, sőt központi feladat a gyermek testi és lelki fejlődésének megismerése, a gyermeki egyéniség kibontakoztatása, és a formális nevelés melletti nemformális nevelés.

Magyarországon a táboroztatás módszertani alapjait a cserkészlet tette le. A Baden-Powell által írt cserkészkönyv első ismert magyar nyelvű kiadása Králik László tanár fordításában a nagybecskereki piarista gimnázium 1908/1909 tanévi értesítőjében jelent meg. A „cserkész” szó megalkotója Králik László volt (Farkas 2022). A magyarországi cserkészmozgalom 1917-ben született meg, 1919 szeptemberében alapították meg a *Magyar Cserkészszövetséget* (a neve 1942-től Magyar Cserkészmozgalom), melynek keretében 1920-ban megszületett a lánycserkészlet is. A mozgalom elindítója, Baden-Powell (a főcserkész) két alkalommal is járt hazánkban: 1928-ban és 1933-ban (Gergely 1989, Tabajdi – Szigeti 2020).

A cserkésznevelés legalapvetőbb eszközei és módszerei a kezdetektől a következők voltak: a cserkészotthon, a műhelymunkák, a rendgyakorlatok, a játékok, a sport, a szolgálatok, a kivonulások, a táborozás és a próbáztatás, melyek együttesen az élményeken alapuló szocializáció fontos eszközei.

„Élni és cselekedni engedi, cselekvésre inspirálja a gyermeket; az átélésnek, az élménynek erejével nem is neveli, hanem saját magukkal nevelteti őket, hogy harmonikus, egész ember válják belőlük.” (Sík Sándor)

A magyarországi cserkészmozgalom ikonikus alakjai voltak *Sík Sándor* (1889–1963) és gróf *Teleki Pál* (1879–1941). Sík Sándor piarista paptanár, irodalomtörténész az 1910-es évek elején egyik alapítója és irányadója volt a magyar cserkészzetnek. Őt 1922-től a főcserkész tisztségben Teleki Pál követte (korábban, majd később miniszterelnök). Sík és Teleki óriási szervezőmunkájának eredményeként 1933-ban Magyarországon tartották a Cserkész Világtalálkozót (Dzsembori), mely során 46 országból több mint huszoneötezer gyermek táborozott Gödöllőn. A tábort Baden-Powell nyitotta meg, a táborparancsnok Teleki Pál volt.

A táborozás iránti folyamatosan növekvő igény kielégítésére a Magyar Cserkészszövetség Országos Táborozási Bizottsága 1924 februárjában kiadott egy Táborozási Szabályzatot, melynek segítségével hivatalos keretbe foglalta a tevékenységet, így a táborok hosszát, szervezésének lépéseit is. Az állótáborok 10-30 naposak voltak. A cserkészlet elvi alapjait a kor szellemiségének megfelelően a fiúk értéktelített szocializációjának igénye teremtette meg, melyhez a táborok adták az elméleti ismeretek gyakorlati kipróbálásának kereteit. A mozgalomban év közben is folyamatosan készültek a nyári táborozásra. A szerepkörök és feladatok megvalósítása során az önállóságra való nevelés volt a fókuszban. *Klebensberg Kuno*, a huszadik század legnagyobb formátumú magyar kultúr- és oktatáspolitikusa korának legnagyobb pedagógiai mozgalmaként írta le a cserkészletet.

*„Különb ember, különb magyar, emberebb ember és magyarabb magyar:
ebben lehet legrövidebben összefoglalni a magyar cserkészideált.” (Sík Sándor)*

A hazai cserkészlet történeti idővonalában komoly törésvonalat jelentett a trianoni béke (Rébay 2019). Az elcsatolt területek magyar cserkészeinek komoly kihívást jelentett a kapcsolatok fenntartása az anyaországgal, ugyanakkor e korszakban elévülhetetlen szerepük volt az anyanyelv és a magyar nemzeti kultúra megőrzésében.

A szóban forgó korszakból említésre méltó szolidaritási esemény volt az úgynevezett *gyermekvonat-akció*, mely Dr. Abraham Kyper holland miniszterelnök lányainak kezdeményezésére, az egyházak és a Magyar Vöröskereszt gyermeküdültes programjaként az 1920-as években valósult meg hadiárva és szegény gyermekek segítése céljából. 1920 és 1930 között 60 000 gyermek nyaralhatott holland, svájci, angol, svéd és belga támogatással befogadó családoknál (Kerekes 2011).

A békeszerződés okozta területvesztés igazságtalansága, a revíziós gondolat megszületése, valamint a békediktátum előidézte haderőcsökkentés, illetve a sorozási és képzési lehetőségek szűkítése következtében született meg a *leventeképzés* a 12-21 év közötti, iskolai tanulmányokat nem folytató gyermekek és fiatalok számára. A leventeservezetek az oktatásban és nevelésben fontos szerepet szántak a táborozásnak (Dorka 2004). E korszakban vált széles körben elfogadottá (szerte a világon) a lányok aktív részvétele a cserkészmozgalomban (ld. még Rébay 2020). Egy évvel az 1922-ben Angliában tartott cserkészlány találkozó után (a találkozóon magyar cserkészlányok is részt vettek) megalakult a Magyar Cserkészlány Szövetség. 1928-ban Parádon 26 nemzet részvételével rendezték meg a cserkészlányok közgyűlését (ez volt az első közgyűlés, amit nem angol nyelvterületen rendeztek). Itt alakult meg hivatalosan a Cserkészlány Világszövetség (World Association of Girl Guides and Girl Scouts), melynek elnökségében Lindenmeyer Antónia, a magyar cserkészlányok vezetője is szerepet vállalt. A felerősödő igények okán Lord Baden-Powell 1938-ban megjelentette a Cserkészlány Kézikönyvet (Girl Guiding). A magyar szervezet aktivitását jól érzékelteti a tény, hogy a következő évben Magyarországon rendezték meg a cserkészlány világtalálkozót (Pax Ting), amelyen négyezer cserkészlány volt jelen.

A kommunista diktatúra 1945-től kezdődő kiépítése során a civil szervezetek és közösségek felszámolásának folyamata nem kerülte el a cserkészmozgalom sem. „Nekünk nincs szükségünk nagy cserkészetre, nekünk az kell, hogy a cserkészformát kisajátítsuk – a Kommunista Párt részére” – határozott a Magyar Kommunista Párt központi vezetősége (MKP KV Jegyzőkönyv 1947. december 12., ld. még P. Miklós 2007). A Magyar Cserkészszövetséget 1946-ban feloszlatta Rajk László belügyminiszter. A hatalom nyomására 1946 májusában megalakult a Haladószellemű Cserkész Munkaközössége, mely programot hirdetett a cserkészlet „demokratizálására”, és ennek eredményeként létrehozták a Magyar Cserkészfiúk Szövetségét, mely a kommunista párt irányítása alatt állt. 1948 májusában a cserkészletet egyesítették az úttörőmozgalommal. Az egyesítés a kommunista hatalomtechnikai elvek mentén zajlott. 1948. szeptember 23-án megjelent az úttörőcsapatok általános iskolai és népiskolai megszervezését előíró rendelet, amely már nem is említette a cserkészletet. Ezt követően a cserkészlet egészen a rendszerváltásig (az 1956-os rövid időszakon kívül) illegálisan élt tovább Magyarországon (Virág 2013). Az úttörőszövetség működtetése a kommunista párt utasításait végrehajtó vezetők irányításával zajlott.

A Magyar Úttörők Szövetsége (MÚSZ) volt a pártállami diktatúra egyik ifjúsági tömegszervezete; a másik a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) volt, amely a 14-26 közötti fiatalok életét szervezte. Mindkét szervezet fontos feladatának

tekintette a kommunista ideológiai nevelést, és a szocialista embertípus kialakításának megkezdését már a gyermekkorban, ezért a táborok szervezését is fő feladatának tekintette. Amint ez az ilyen intézményeknél lenni szokott, a vezetők egyre inkább elszakadtak a tömegbázistól, a működés egyre adminisztratívabbá vált, a marxista ideológiai nevelés pedig a hétköznapokban tapasztalt valósággal olymértékben ellentétben állt, hogy a szervezet hitelét veszítette, kiüresedett. Az 1956-ban kitört forradalom nemcsak a Rákosi-féle diktatúrát söpörte el, de a pártállami ifjúsági szervezeteket is. Tekintettel arra, hogy a forradalmárok és az utcai harcokban részt vett személyek jó része fiatal (egyetemista vagy középiskolás) volt, 1957-ben a két nemzedéki szervezetet (MÚSZ, DISZ) is újrászervezték (utóbbit Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség, KISZ névvel), persze megtartva a kommunista alapelveket és a pártirányítást. Az úttörőszövetség 1957-től szervezatként irányította a gyermekek nyári üdülését. Az úttörőszövetség kizárólagossága a tömeges gyermeküdültetés területén egészen a rendszerváltásig megmaradt. Központi üdülőt hoztak létre a Balaton-felvidéki Zánkán, ahová 1971-től szerveztek táborokat (1972-ben már 2900 fő részvételével). A zánkai „úttörővárosba” kéthetes turnusokban mehettek a jellemzően pártpolitikai irányelvek alapján kiválasztott gyermekek. A komplexumhoz sportcsarnok, egészségház, téli szállás, saját vasútállomás, múzeum és szabadtéri színpad is tartozott. Évente 25 ezer gyermek fordult meg Zánkán. További táborhelyek létesültek még Diósdon, Töserdőn, a Bakonyban, Balatonlellén, Csillebércen és Szigligeten.

Az 1970-es években egyre népszerűbbé váltak az egy-egy lelkes pedagógus szervezőmunkájának eredményeként megvalósuló vándortáborok. Ebben az évtizedben megnövekedett a vándortábor útvonalak száma; először két túraútvonalat indítottak be, majd 1974-ben újabb három, 1975-ben további öt útvonal nyílt meg. 1980-ban már huszonegy, 1984-ben harmincegy, 1989-ben negyvennégy útvonal fogadta a résztvevőket. A teljes hálózatban 250 szálláshelyen egy időben 9 ezer személy alhatott (Derzsi é.n.).

Nem lenne teljes a táborozásról szóló fejezet, ha nem szólnánk a Rákosi- és a Kádár-féle diktatúra második nyilvánosságáról, illetve annak táborozás-módszertani szempontból való jelentőségéről. A kommunista rendszer üldöztetései közepette jó néhány, korábban eredményes ifjúsági munkát végző közösség folytatta tovább nevelőtevékenységét a betiltás után is, illegálisan. Ilyen volt a Regnum Marianum Közösség (másnéven regnumosok), amely komoly bátorságról és elkötelezettségről számot adva a kommunista rezsim idején is folytatta tevékenységét, titokban szervezve az eseményeket, a táborokat. Azonos lelkeségi alapokról indulva működött a Bulányi György piarista szerzetes alapította Bokor bázisközösség. Az egyházi, rendi-felekezeti fenntartású iskolák (piarista, bencés, ferences, református és evangélikus gimnáziumok) oktató feladataik ellátása mellett mindig is nagy hangsúlyt fektettek a gyermekek és fiatalok nevelésére, melyben hangsúlyos szerepet kapott a lelkeségi, a vízi-, vándor- és egyéb (nyári) táborok megvalósítása. Ezen táborozási tapasztalatok, melyek nemcsak az állami tiltás, túrés, továbbá a megvalósításhoz szükséges források szűkössége által megszerzett gyakorlati jártasságok, de a testileg-lelkileg egészséges fiatalember nevelését legfőbb célként kitűző pedagógiai tapasztalatok miatt is fontos szakmódszertani tudást jelentenek napjainkban.

1.4. Táborozás a rendszerváltás utáni Magyarországon

A központilag szervezett nyári táborok mellett a kilencvenes évektől újraindultak a települési, közösségi, az iskolák, művelődési házak, civil szervezetek, vallási közösségek és egyéb intézmények által szervezett táborok. A rendszerváltás után újjászerveződött a Magyar Cserkészszövetség, újraindultak a cserkész-táborok is. A diákönkormányzatok megalakulásával egyes ifjúsági vezetőképzések is tábori formában zajlottak. A rendszerváltás után is fennmaradtak a vándortáborok, szervezésük iskolai és egyesületi keretek között történt. Szakmai módszertani apparátusuk egyre fejlődött, kézikönyvek jelentek meg e témában (Mészáros és mtsai. 2004).

A rendszerváltás utáni első évtizedben Magyarországon jellemzően a helyi iskolák elhivatott pedagógusai és természetjáró, vallási vagy más helyi közösségek vezetői a korszak turisztikai lehetőségeihez mérten szervezték a táborokat, jellemzően alacsony komfortfokozattal és szerény költségvetés mellett. A táborok célja a klasszikus táborozási szemlélet mentén alakult, és az egyik legfőbb szempont az volt, hogy minél több gyermek számára legyen elérhető.

A táborozásról, mint a pedagógia és élménypedagógia eszközéről egyre több szakmai írás jelent meg a rendszerváltás után, és a külföldi tapasztalatok is egyre inkább bekerültek a köztudatba. Az ifjúságügy alrendszeri (a neveléstudomány, az ifjúságszociológia, a szociálpedagógia, a gyermek- és ifjúságvédelem, az egészségfejlesztés/rekreáció, az ifjúságsegítés, a közösségszervezés tudományterületei) egyre nagyobb érdeklődést mutattak a táborok világa iránt. Egyszerűbb szakmai írás jelent meg a témában, elsősorban külföldi táborozással kapcsolatos tapasztalatok feldolgozásával, avagy az ifjúságkutatások eredményeire alapozva, illetve a táborok célközönségét jelentő korosztály fejlődésével, sajátosságaival kapcsolatban (Jancsák 2011, 2013; Nagy 2018). A neveléstudományokon belül az élménypedagógia önálló területté nőtte ki magát. A táborok kutatás napjaink egyik új kutatási területének számít, mely a gyakorlati tapasztalatokat és a táborozás élményvilágát vizsgálja módszertani fejlesztések céljából.

Magyarországon az üdülési szokások összefüggenek a háztartások anyagi helyzetével. Az anyagi depriváció 2009-ben a háztartások 53%-át érintette, mindez 2015-re 44%-ra csökkent. A háztartások 65%-a nem tudott egy hétre nyaralni menni (TÁRKI 2015).

A rendszerváltás után a gyermektáboroztatás megszabadult a pártpolitikai irányítás jelentette béklyóitól, és élmény-pedagógiai alapokra helyezte a hangsúlyt, mely által új szakmai tapasztalatok és módszertani eredmények születtek és épültek be a konkrét megvalósításba. Napjainkra a táborozás a szabadidő pedagógiája, a gyermek- és ifjúsági szolgáltatások és a szórakoztatóipar piacán elérhető szolgáltatások sorába egyaránt beletartozik. A családok igényeihez és anyagi lehetőségeihez mérten kínál iskolán kívüli élményeket a nyári szünetre. 2019-ben 200 000 főre becsülték azon gyermekek számát, akik legalább egy alkalommal voltak egy hetes táborban. Ez csupán 17 százaléka annak az 1,16 millió általános iskolás korú gyermeknek, akiknek a nyári szünidőre megoldatlan a felügyelete (KSH 2017/2018). Az ezt követő években megnövekedtek az igények a táborozás iránt. A Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért 2020. május 18-20. között 1000 fős reprezentatív mintán végzett kutatása szerint a 14 év alatti gyermekeket nevelő családok 40%-a tervezte 2020-ban táborba küldeni gyermekét (KINCS 2020).

1.5. Az Erzsébet Táborok létrejötte és céljai

Az Erzsébet Táborok névadója Árpád-házi Szent Erzsébet, a rászorulóknak alamizsnát osztó magyar hercegnő. Az Erzsébet nevéhez fűződő rózsza-jelkép a szeretetet, a hitet, a szépséget és az ifjúságot szimbolizálja.

Az Erzsébet Táborokat Magyarország Kormánya 2012-ben hívta életre az Erzsébet-program részeként. Az Erzsébet-program forrását biztosító Erzsébet-utalványok rendszerét – amely korábban fedezetet biztosított a szociális üdültetéshez, így a táborok megvalósításához is – egy brüsszeli döntés értelmében át kellett alakítani 2016-ban. Kettéváltak az amúgy is különböző üdülési lehetőséget nyújtó szociális üdültetési feladatok. A felnőttek és családok üdültetéséről (nagy családosok, nyugdíjasok, fogyatékosokkal élők) 2016-tól a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány gondoskodott.

A gyermekek táboroztatása és a gyermekprogramok biztosítása – az Erzsébet Táborok rendszerének megvalósítása – az Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekekért Alapítvány feladatkörébe került a korábbi, Erzsébet-programról szóló törvény (2021. évi CIII. tv.) értelmében.

2020 júniusában hatályba lépett az Erzsébet-táborokról szóló 2020. évi LXIV. törvény (a továbbiakban: Ettv.), az Alapítvány ekkortól kezdve ez alapján végzi munkáját.

Az Ettv. szerinti Erzsébet-táborok egyes típusaihoz tartozik a 312/2020. (VI. 30.) Korm. rendelet 1. § alapján a Családi Erzsébet-tábor (családi tábori hétvégék), a Napközi Erzsébet-tábor (az ország bármely pontján a gyerekeket jelentkeztető intézményekben, jellemzően iskolákban, hétfőtől péntekig 8-16 óra között), az ottalvós Erzsébet-tábor (jellemzően zánkai és fonyódligeti táborhelyeken zajló többnapos táborok), az Erdélyi Erzsébet-tábor (több napos ottalvós táborozás a Madarasi Hargitánál lévő erdélyi táborhelyen), a Gyógyító Szent Erzsébet-tábor (együttműködő partnerek bevonásával – egészségügyi intézmények ellátotti körébe tartozó – betegséggel élő, betegségből gyógyuló gyermekek részére, speciális ellátással), a Diabétesz Erzsébet-tábor (együttműködő partnerek bevonásával – egészségügyi intézmények ellátotti körébe tartozó – 1-es típusú diabéteszrel élő gyermekek táboroztatása ottalvós vagy napközi táborok formájában), valamint az Erzsébet-karácsony (fővárosi előadások, rendezvények, 2021-től pedig 3 nap 2 éjszakás, a Zánkai Erzsébet-táborban megvalósuló rendezvénysorozat).

Az ottalvós gyermektáboroztatás fő helyszíneit (a zánkai és a fonyódligeti ingatlanokat) a korábban hatályban volt Erzsébet-programról szóló törvény (2012. évi CIII. tv.) 6./B § (1)-(3) bekezdései alapján az Erzsébet Alapítvány tulajdonba kapta a táboroztatás maradéktalan és zökkenőmentes megvalósítása érdekében. 2018-ban az Erdélyi Erzsébet-tábor, 2020 májusában pedig a Mátraszentimrén lévő (galyatetői) ingatlan, 2021 májusában Budapesten a csillebérci táborhely is az Alapítvány tulajdonába került. A Balaton-parti táborhelyek, a galyatetői és csillebérci ingatlan üzemeltetését az Alapítvány kizárólagos tulajdonában és felügyeletében álló Erzsébet Táborok Kft. végzi, az erdélyi tábor pedig a szintén 100%-os alapítványi tulajdonban lévő Erdélyi Erzsébet-tábor SRL üzemelteti.

Az Erzsébet Táborok tábortípusai pozitív támogató, szakmódszertanilag megalapozott fejlesztő teret, rendezvényei pedig biztonságos, ugyanakkor magas szolgáltatási nivójú környezetet jelentenek. A programok nagy hangsúlyt fektetnek a magyar hagyományok őrzésére és ápolására, a honismeretre, a sportra, a tudományra, a kultúrára és a kereszténységre, továbbá az egészséges életmód gyakorlására, az önismeretre, a játékos szellemi kihívásokra és

vetélkedőkre, fogyatékossgal élő embertársaink elfogadásának erősítésére, az egymás iránti bizalom fejlesztésére, és a természeti környezet tudatos védelmére is.

Az Erzsébet Táborkok által nemcsak a sokrétű, tartalmas és aktív időtöltés, valamint a kulturált közösségi szórakozás és a biztonság garantált, hanem a teljes ellátás is biztosított. A táborokban a gyermekek biztonságos környezetben, szakemberek gondos felügyelete mellett kapcsolódhatnak ki és vehetnek részt a számos ingyenes, változatos programon, emellett a napi megfelelő számú étkezésekről is gondoskodik a táboroztatási program.

Az Erzsébet Táborkok egész éves programjain 2016-ban közel 90 ezren vettek részt, 2017-ben ez a szám már meghaladta a 100 ezret, 2018-ban 126 ezer táborozót ért el az egész éven átívelő program, 2019-ben pedig az egész éves részvétel elérte a 130 ezres összlétszámot, 2021-re közel 140 ezer főre nőtt a részvétel, 2022-re pedig elérte a 180 ezer főt a táborozók összlétszáma.

„Az önbizalom (hatékonyosság), az ún. tanult sikeresség, valamint a vidámság, jókedv mindkét nemből jelentős védőfaktor.” (Kopp Mária)

A szervezésben és befogadóképességben legnagyobbnak számító Erzsébet-táborok a Zánkai Erzsébet-táborban és Fonyódligeti Erzsébet-táborban valósulnak meg. Ezek a balatoni Élménytáborok az alkalmazott élménypedagógián keresztül járulnak hozzá a szegregált környezetben élők felzárkóztatásához, szociális kompetenciáik fejlesztéséhez és a társadalmi integrációhoz. A legfőbb célja a gyermekek esélyeinek növelése, a gyermekek és fiatalok képességeinek kibontakoztatása. Az ottalvós (bentlakásos) táborok közösségépítő és rekreációs tevékenységein keresztül a végzettség nélküli iskolaelhagyás megelőzését, a gyermekek egészséges életmódjának kialakítását és a társadalmi együttműködést támogatják. A tanítási időn kívül megvalósuló tábori programok által elérhető, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek iskolában, a tanév során elkezdett fejlesztése, felzárkóztatása ne szakadjon meg a nyári szünet kezdetén.

„Nézz a gyerek szemébe, és mondd neki azt: tudom, hogy te ezt meg fogod tudni csinálni! Tudom, hogy képes vagy rá! Tudjátok, micsoda varázsmondat ez?” (Bagdy Emőke)

Az Erzsébet Táborkok folyamatosan fejlesztett pedagógiai repertoárja évről évre egyre több lehetőséget kínál a gyermekek élményprogramokon keresztül való fejlődésére. Az esélyteremtésnek teret adó táborok programjai az élmények és a közösségépítés köré szerveződnek, az egészséges életmód, a környezettudatosság, a hagyományörzés és kézművesség, valamint az önismeret mentén. A foglalkozások szórakoztatóak, ugyanakkor a gyermekek fejlődését is szolgálják. A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, gyermekvédelmi gondoskodásban élő, sajátos nevelési igényű, fogyatékossgal élő gyermekek kiemelt figyelmet kapnak a táboroztatás során. A magyarországi 6 napos, 5 éjszakai ottalvós, esélyteremtő nyári Élménytáborok 2017 óta részben európai uniós támogatással a zánkai és fonyódligeti táborhelyeken valósulnak meg. A nyári ottalvós Élménytáborokban a támogatásnak köszönhetően nagyrészt Magyarország kevésbé fejlett régióiból érkező gyermekek táboroznak, kiemelt figyelemmel a hátrányos helyzetű, a halmozottan hátrányos helyzetű, a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekekre, valamint a sajátos nevelési igényű tanulókra. A budapesti és pest vármegyei, valamint határon túli gyermekek táboroztatása hazai költségvetési forrásból valósul meg.

Felhasznált irodalom

Baden-Powell, Robert (1994): *Cserkészlet fiúknak. Kézikönyv a jó állampolgár neveléséhez az erdőjárás révén.* Budapest, Magyar Cserkészcsapatok Szövetsége.

Bíró Ferenc – Szabó Ferenc (szerk. 2010): *Gábor Ignác, a tudós és pedagógus.* Budapest, OPKM – Glória Kiadó.

Derzsi Ottó (2009): *Vándorolni jó.* <https://www.tani-tani.info/083derzsi> [2022.09.07.]

Dorka Péter (2004): Klebelsberg Kunó sportpolitikája. *Új Pedagógiai Szemle*, 54/12. sz. 112–116. <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00087/2004-12-mk-Dorka-Klebelsberg.html>

Farkas Zsuzsanna (2022): *A vajdasági magyar cserkészlet története 1910 (1923) – 1946 (1952).* OTDK dolgozat. Szeged, SZTE.

Gábos András – Tátrai Annamária – B. Kis Anna – Szívós Péter (2016): Anyagi depriváció Magyarországon, 2009-2015. In: *TÁRKI Társadalmi Riport 2016*. <https://www.tarki.hu/hu/publications/SR/2016/07gabos.pdf> [2020.05.22.]

Gábor Ignác (1914): *Vándordiák évkönyv*. Budapest, Lampel.

Gergely Ferenc (1989): *A magyar cserkészlet története 1910–1948*. Budapest, Gönczöl Kiadó.

Hall, Stanley G. (1904): *Adolescence, Its Psychology and Its Relation to Physiology, Anthropology, Sociology, Sex, Crime, Religion and Education*. New York, D. Appleton and Company.

Jancsák Csaba (2011): Az ifjúságkutatás nemzetközi tendenciái. In: Bauer Béla – Szabó Andrea (szerk): *Arctalan (?) nemzedék*. Budapest, *Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (NCSSZI)*, 315–329.

Jancsák Csaba (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest, *Új Mandátum*.

Jegyzőkönyv az MKP KV Ifjúsági Bizottságának üléséről. 1947. december 12. PSZL, 274. f. 18. cs. 9. öe.

Kerekes Tamás (2011): *Belgium segít*. Budapest, Tinta Könyvkiadó. <https://timurlink.prae.hu/4366-belgium-segit/> [2019.04.15.]

KINCS (2020): *Komoly segítség a szülőknek a nyári tábor*. Sajtóközlemény 2020.05.24., Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. <https://www.koppmariaintezet.hu/hu/osszeshir/407-komoly-segitseg-a-szueloknek-a-nyari-tabor> [2021.06.12.]

KSH Statisztikai Tükör 2017/2018. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas1718.pdf> [2020. 05. 22.]

Kulturális enciklopédia. <http://enciklopedia.fazekas.hu/palyakep/vilag/Rousseau.htm> [2019.04.15.]

Laqueur, Walter (1984): *Young Germany: A History of the German Youth Movement*. Routledge.

Mészáros János – Bánhidi Attila – Csóka Géza – Détárné Bikfalvi Mónika – Mályi József (2004): *Vándortáborozási kézikönyv*. Budapest, Kornétás Kiadó.

Nádházi Lajos (1999): *A magyar úttörőmozgalom történeti kronológiája (1945–1998)*. Budapest, Magyar Úttörők Szövetsége.

Nagy Ádám (2018): *A komfortzónán is túl.. A táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája*. Kecskemét, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúságsszakmai Műhely, Ifjúságsszakmai Társaság.

Németh András (2005): Az életreform és annak magyar pedagógiai recepciója: életreform és művelődési reform. In: Németh András – Mikonya György – Skiera, Ehrenhard (szerk): *Életreform és reformpedagógia – nemzetközi törekvések magyar pedagógiai recepciója*. Budapest, Gondolat, 69–98.

Németh Csenge Margit (2012): *A cserkész őrvezető képzés mint a nevelés színtere*. <https://docplayer.hu/2157228-A-cserkesz-orsvezeto-kepzes-mint-a-neveles-szintere.html> [2022.12.02.]

P. Miklós Tamás (2003): Fejezetek a hazai gyermeküdültetés és ifjúsági turizmus történetéből. *Új Pedagógiai Szemle*, 53. évf. 7–8. sz. 218–227.

P. Miklós Tamás (2007): A Magyar Cserkészfiúk Szövetsége és az úttörőmozgalom „egyesülése” 1948-ban. *Új Pedagógiai Szemle*, 7. <https://epa.oszk.hu/00000/00035/00116/2007-09-mt-PMiklos-Magyar.html> [2022.10.05.]

Paris, Leslie (2008): *Children's Nature The Rise of the American Summer Camp*. New York, New York University Press.

Polacsek Györgyi (2014): *A vöröskeresztes táborok története. Tábor szervezési útmutató*. Budapest, Magyar Vöröskereszt.

Prometheus Camps. <https://www.protu.fi/english>

Pukánszky Béla (2019): Adalékok a pedagógiai naturalizmus történetéhez. In: Juhász Erika – Endrődy Orsolya (szerk.): *Oktatás – Gazdaság – Társadalom*. Budapest, HERA, 75–87.

Rébay Magdolna (2019): A trianoni béke hatása a magyar cserkészmozgalomra. In: Pusztai Gabriella – Engler Ágnes – Kocsis Zsófia (szerk.): *KozmaPolisz*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 209–219.

Rébay Magdolna (2020): A cserkészlányok Magyarországon 1930–1931-ben. *Per aspera ad astra*, 7. évf. 2. sz. 80–95.

Sargent, E. Porter (1924): *Handbook of Summer Camps*. Boston, 19–22.

Sík Sándor (1930): *A cserkészélet*. Budapest, Magyar Szemle Társaság.

Solnit, Rebecca (2001): *Wanderlust: A History of Walking*. Penguin.

Szabó Pál Csaba (2014): „Isten leesett könnyecseppje”. Magyarország turisztikai kínálata és a Balaton a 19-20. század fordulóján. *Acta Historica*, 136. 77–98. http://acta.bibl.u-szeged.hu/34394/1/historica_136_077-098.pdf [2021.12.10.]

Tabajdi Gábor–Szigeti László (szerk. 2020): *Magyarcserkészélet (1910–1948)*. Budapest, Magyar Cserkészszövetség.

Trencsényi László (1958): Az úttörő szorgalmasan tanul, de nem osztja meg másokkal a tudását. *Történelem* 12 pontban. *Ifjúsági Szemle*, 4. sz. 81–86.

Vargáné Nagy Anikó (2012): Jausz Béla kisújszállási évei. *Képzés és Gyakorlat*, 10. évf. 1–2. sz. 183–195.

Veczkó József (1990): *A gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai alapjai*. Budapest, Tankönyvkiadó. <https://www.protu.fi/english> [2020. 05. 22]

Virág András (2013): *Hálózatok a cserkészéletben – cserkészhálózatok avagy a magyarországi cserkészélet titkos története, különös tekintettel az 1939-től 1990-ig terjedő időszakra*. Doktori disszertáció. PPKE BTK *Történelemtudományi Doktori Iskola*. http://real-phd.mtak.hu/233/1/Vir%C3%A1g%20Andr%C3%A1s_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf [2020.06.17]

A táboroztatással kapcsolatos jogszabályok jegyzéke az **1. Számú Mellékletben** található.

2. Fejezet

A TÁBOROZTATÁS PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI HÁTTERE

Bányai Sándor – Jancsák Csaba – Ladányi Lili
Menyhárt Felícia – Osváth Viola

2.1. A táboroztatás időszerűsége

Azon képesség megszerzése, hogy az ember önmagát és mások különbözőségét egyaránt el tudja fogadni, a szocializációs folyamat részét képezi. A táborok több szempontból is sajátos szocializációs környezetet teremtenek. A táborok szocializációját saját közössége szabályozza és fejleszti. A táborozók megtapasztalhatják, hogyan tudnak egy olyan időleges, alkalmi közösségben működni, ahol nincs ott a család biztonsága. Szembesülnek azzal a tényrel is, hogy ideiglenesen ugyan, de el kell fogadniuk másokat, igényeiket, személyiségüket, továbbá egy újfajta szokás- és szabályrendszert egy olyan közösségben, ahol mindenki ugyanezzel a kihívással és feszültséggel küzd a maga tapasztalatain, sajátosságain keresztül. A táborok lehetőséget teremtenek mindazon nevelési módszerek alkalmazására, melyeknek elsődleges célja az élményszerzés, az ebből fakadó személyiségfejlesztés, végső soron pedig a szocializáció. Programjaik által értékteremtő ismeretekkel, új készségekkel és kompetenciákkal gazdagítják a táborozók életét.

Elfogadó, ugyanakkor szokatlan környezetet feltételez az, hogy a tanulók megtalálják, gazdagítani tudják azon kompetenciáikat, amelyek később is segíthetik kiteljesedésüket, önálló, aktív, gondolkodó felnőtté érésüket. Az ottalvós táborok lakói időlegesen ugyan, de kiszakadnak megszokott környezetükből, számos esetben csak a legszükségesebb komfort biztosított számukra, így általában bekövetkezik egyfajta életformaváltás. A tábor kiemelt lakóit abból az értelmezési keretből, amelyben tapasztalataikat és megértésüket saját életemény-kontextusaik határozzák meg. A tábor lakóinak biztonságos és megszokott életformája, komfortzónája megváltozik, ami akár személyes növekedést, változást is előidézhet. A szokatlan, új, akár provokatív, de semmiképp sem túlterhelő helyzetek először félelmet és bizonytalanságot válthatnak ki, amelyre válaszként az erőforrások megtalálásával és felhasználásával a szorongás oldható. A kihívásokkal – pedagógiaileg megalapozott támogatás, kísérés, vezetés mellett – sikeresen szembenéző táborozók nagyszerű tanulási tapasztalatokkal gazdagodhatnak: tágíthatják komfortzónájukat, valamint bővíthetik kompetencia repertoárjukat.

2.2. Az érzelmi intelligencia jelentősége a társadalmi és egyéni jóllétben

A XX. század második felében azonosították a gazdasági verseny és növekedés hatására kialakult fogyasztói társadalmak életminőségének ellentmondásosságát. A fejlett országok újrafogalmazták a társadalom alapvető célkitűzését, miszerint a társadalmi fejlődést elsősorban az emberek jóllétének, életminőségének javítása teszi lehetővé, a gazdasági növekedés csak szekunder jelentőséggel bír. Megállapításra került, hogy az életminőség javítása érdekében szükséges az anómiás, értékvesztett állapotok csökkentése, a sokszínű nemzeti azonosságtudat erősítése. A gyermekkor mentális egészsége szempontjából ugyanakkor kiemelt szerepet tölt be a család, tágabb értelemben a hely- és honismeret, az enkulturáció.

Az érett személyiség egyik jellemvonása az önmegvalósítás képességének birtoklása, ahol a szükségletek hierarchiájában a legmagasabb rendű szükségletek túlmutatnak az egyénen (ld. Maslow-piramis). Az érett személyiségű ember magasabb szintű erkölcsi igényeinek, életcéljainak alá tudja rendelni ösztönös késztetéseit, képes közösségi érdekeket szem előtt tartani döntéseiben, cselekedeteiben. Fontos azonban az egyéni és közösségi érdekek egyensúlya. A testi, lelki és szellemi EGÉSZSÉG és harmónia képezi a jóllét alapját.

Arisztotelész a jóllét fogalmával kapcsolatban megkülönböztette egymástól az eudaimonikus és hedonikus perspektívát. A hedonikus megközelítés arra helyezi a fókuszot, hogy mi teheti kellemessé az életet, mivel kerülhető el a szenvedés és mivel maximalizálhatóak az örömei. A hedonikus megközelítés szerint boldogság az, amelyet külső motivációnak nevezhető dolgok idéznek elő (pénz, hírnév, szépség stb.), és amelyek hozzájárulnak az érzékszervek boldogságához. A jóllét és boldogság megközelítése az eudaimonikus perspektíva alapján pedig az önmegvalósítás és a növekedés-fejlődés terminusaiban írható le. E szerint az önismeret (erősségek, gyengeségek, értékek, célok ismerete) szükséges ahhoz, hogy az egyén elérje a boldogság állapotát, amely Arisztotelész szerint a humán létezés végső célja (Ryan – Deci 2001). Eudaimonikus boldogságot a belső motivációt kiváltó tényezők hozzák az ember életébe: a személyes fejlődés, a hozzájárulás a közösséghez, valamint a jelentőségteljes és szeretetteljes kapcsolatok ápolása. Az étellel való elégedettség egy magasabb rendű jóllét-kategória, amely egyaránt ötvözi a jóllét hedonikus és eudaimonikus aspektusait, vagyis ha bármelyik területen jól működünk, az tükröződhet az étellel való elégedettségünkben (Proctor – Tweed – Morris 2014).

Az érzelmi intelligencia jelentősége a belső motivációt kiváltó tényezőkben, a személyes növekedésben, vagyis az eudaimonikus megközelítésben hangsúlyozható. Az érzelmi intelligencia ötvözi az emocionális észleléshez, annak kifejezéséhez és kezeléséhez (önfegyelmzés és önszabályozás) kapcsolódó képességeket, amelyek a személy fejlődését biztosítják. A fenti képességek egy, az IQ-tól világosan megkülönböztethető, önálló intelligenciaformát alkotnak. Az érzelmi intelligencia mentális képességek, társas kompetenciák, bizonyos személyiségjellemzők és motivációs faktorok együtteseként határozható meg. Bar-On elképzelése szerint az érzelmi intelligencia azon érzelmi, személyes és társas kompetenciák, valamint készségek együttese, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy a személy eredményesen küzdjön meg környezete követelményeivel (Bar-On 1997).

Mindezeket figyelembe véve megállapítható, hogy a fiatalok és felnőttek, akik hatékonyak érzelmeik szabályozásában, magasabb szinten tapasztalják meg a boldogság legtöbb komponensét, szemben azokkal, akiknél ez az érzelmi intelligencia összetevő fejletlenebb. Az érzelmi intelligenciára, különösen az érzelmeik szabályozásának képességére érdemes kiemelten fókuszálni azon prevenciós és intervenciós programok szervezésénél, amelyek az egyéni, és ezáltal a társadalmi jóllét növelését célozzák meg.

2.3. A táborok helye a köznevelés rendszerében

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény alapján kiadott Nemzeti alaptanterv módosítása, az 5/2020. (I.31.) Korm.rendelet 2020. február 8-án lépett hatályba (a továbbiakban: NAT 2020). A módosított Nemzeti alaptanterv a 2020/2021. tanévben az 1., az 5. és a 9. évfolyamokon, valamint a 6 évfolyamos gimnáziumok 7. évfolyamán került bevezetésre. A jogszabály alapján az iskolák pedagógiai programjuk részeként, a miniszter által kiadott kerettanterveket kiegészítve helyi tantervet készítettek, melyeket a NAT 2020 bevezetésével párhuzamosan, felmenő rendszerben kell alkalmazni.

A kerettantervek részeként az 1-8. évfolyamon megjelenő etika tantárgy alapvető célja – azaz az egyéni és közösségi identitás formálása, stabilizálása, az egyének és a csoportok közti együttműködés megteremtése – sok szempontból megegyezhet a táborok célkitűzéseivel. A kulturális hagyományokban és társas szabályokban gyökerező alapelvek megismertetésére, a szocio-emocionális készségek fejlesztésére teremthet közeget a tábor. A tanulók társaikhoz, közösségeikhez, környezetükhöz és önmagukhoz való viszonyulásában egy olyan szintézist kínálnak, amelyben eddigi személyes tapasztalataikat és a más területeken megszerzett ismereteiket reflektív módon tudják felülvizsgálni. A táborokban olyan, az egyént és a közösségeket egyaránt érintő kérdések merülhetnek fel, melyek felismerése az árnyalt, a másik ember vagy csoport szempontjait is megértő gondolkodást fejleszthetik; olyan alapvető értékeket közvetítenek, mint a segítségnyújtás, megértés, együttérzés, törődés, szabadság, felelősség, igazságosság, becsületesség, méltányosság, tolerancia, önazonosság, melyek végső soron a gyermekek lelkiismeretének morális fejlődését szolgálják. A tábori közösség tevékenységei mintául szolgálnak arra vonatkozólag, hogy milyen érzelmi és érdekkonfliktusok, valamint viselkedésmódok segítik vagy akadályozzák az együttműködést.

Az etika elsődlegesen az érzelmi, érületi nevelésre, valamint a morálfejlesztésre helyezi a hangsúlyt, amely során a gyermekek cselekedtetése, meggyőződésének formálása elengedhetetlenül szükséges a lelkiismeretes magatartás megszilárdulására érdekében. Mivel az erkölcsi nevelés mindig társadalmi közegben történik, a táborok alkalmasak ezek megtapasztalására. Ennek létrejötté a táborok megvalósítóitól nagyfokú empátiát, adaptívitási készséget és rugalmasságot igényel.

2.4. A táborok pszichológiai háttere

2.4.1. Életkori sajátosságok

Táborokba nagyon sokféle korosztály jár. Vannak táborok, amelyek kifejezetten egy-egy korosztályt céloznak meg, de olyanok is vannak, amelyek szélesebb korcsoportot foglalnak magukba. Ottalvós (bentlakásos) táborokban való részvételt kisiskolás kortól szoktuk javasolni, mivel a gyermekek az önellátásban ekkorra jutnak egy olyan szintre, ami lehetővé teszi, hogy szüleik nélkül boldoguljanak, ráadásul 7-8 éves kortól képesek érzelmileg is elviselni a szülőktől való több napos távollétet. Óvodás korban ez még túl nagy teher lenne számukra. Gyermektáborokban tehát zömében 7-8 és 18 éves kor közöttiek vesznek részt. Ez a korcsoport azonban korántsem kezelhető homogén csoportként, mivel egészen más szükségleteik és igényeik vannak, ebből kifolyólag eltérő megközelítési módra lehet szükségük.

Ahhoz, hogy megfelelően tudjuk kezelni az egyes korosztályba tartozó gyermekeket, ismernünk kell a pszichés fejlődési jellegzetességeiket.

Kisiskolás kor (6-7 évtől 10-11 éves korig)

A kisiskolás korban a kortárs kapcsolatok egyre fontosabbá válnak, de a felnőttekhez való kötődés, a tekintélytiszteltet még erős bennük. Kötelesség- és felelősségtudatuk erősödik, előtérbe kerül a siker-sikertelenség megélése.

Ebben az életszakaszban alapozódik meg a gyermek önbizalma, illetve a kihívásokhoz való hozzáállása. Ha kisiskolásként megéli, hogy erőfeszítéseit siker koronázza, akkor egészséges önbizalmat alakít ki, és későbbi élete során erőfeszítéseket fog tenni azért, hogy megküzdjön a számára nehéz helyzetekkel. Ehhez azonban arra van szüksége, hogy olyan helyzeteket teremtsünk, amelyekben kihívást jelentő feladatokat tud megoldani sikeresen. Az iskolában ilyen helyzet kevés gyermeknek adatik meg, mert ott a készségek egy szűk keresztmetszetét mérik egy objektív elvárásrendszerben, ahol mindig lesznek kitűnők, jók, közepesek és felzárkóztatásra szorulóak. Ebben a rendszerben sikeresnek igazán csak a kitűnők érzik magukat, s minél jobban hangsúlyozzuk az ő kitűnőségüket, annál kevésbé érzik jól magukat a többiek (akik sokkal többen vannak). Egy tábor ezzel szemben minden gyermek számára tud sikerélményt nyújtani, ha nincsenek felállítva túl magas mércék. A táboroztató felnőttek feladata mindent megtenni azért, hogy ne sérüljön a gyermekek önértékelése. Ha negatív a gyermek énképe, akkor – felhasználva a tábor nyújtotta szabadabb kereteket –, újra kell formálni az énképét folyamatos megerősítéssel, tudatosítani benne azt az érzést, hogy ha erőfeszítést tesz egy helyzet megoldására, akkor az sikerülni is fog neki.

A kisiskolások eleinte még utánozva tanulnak, de már kezdik kialakítani saját, belső viselkedésmintáikat. Nagyon fontos tehát, hogy milyen mintákat alakítunk ki bennük. A táborok kiváló lehetőséget nyújtanak az értékek közvetítésére (például környezettudatosság, egészséges életmód, közösségi lét). Ugyanakkor arra is nagyon fontos odafigyelni, hogy az ilyen korú gyerekek még a mesét és a játékot szeretik leginkább. Ezért minden foglalkozásnak mesélősnek és játékosnak kell lennie, melyekbe azonban mélyebb tartalmakat, elvontabb gondolatokat, etikai dilemmákat, elméleti információkat is elrejtethetünk a céllal, hogy segítségükkel képesek legyenek levonni a tanulságot a meséből. Kíváncsiságuk határtalan, de még a csodák érdeklik őket és nem feltétlenül a szikár törvényszerűségek.

Számukra a tevékenység mint játék áll a középpontban. Nagyon fontos tehát, hogy amikor velük foglalkozunk, ne akarjuk magasabb szempontokkal megfélemlíteni a játékot vagy a mesét. Hagyjuk őket, hogy megélik magát a játékot, a cselekvést. Pár év múlva már érdekelni fogja őket az oknyomozás is, de most még nincsenek erre készen (például csodálják a szappanbuborékot és lelkesen játszanak vele, de nem érdekli őket a felületi feszültség mibenléte; lelkesen figyelik egy kis növény csírázását, de nem kíváncsiak a biokémiai folyamatokra).

Kiskamaszkor (10-13 évesek)

Kiskamasz korban már kezdik kialakítani saját, belső mintáikat, nem pusztán utánozzák a környezetüket. Kulcskérdés, hogy milyen erkölcsi modelleket alakítanak ki. A táborokban megélt élmények – mivel a tábor felfokozott érzelmi légkörében élnek meg őket – fontos szerepet játszhatnak ezeknek a modelleknek az alakulásában. Oda kell tehát figyelni arra, hogy a táborban milyen alapvető értékek mentén építjük fel a működést, milyen mintákat közvetítünk a kiskamaszok felé.

Ez a korcsoport is állandó sikerélményre vágyik, náluk ez az állandó versenyzési hajlandóságban mutatkozik meg leginkább. A versenyekkel kapcsolatban azonban oda kell figyelni néhány dologra. Szociálpszichológusok azt igazolták, hogy a versenyhelyzet keltette feszültség szétszakíthat csoportokat, ellenszenvet válthat ki az egymással versengők között. Ugyanakkor az egy csapatban lévőket összehozza a közösen végzett feladat, az együtt megélt siker vagy kudarc. Arra kell tehát odafigyelni, hogy a versenyhelyzetekben ne ugyanazok a megszokott kiscsoportok vegyenek mindig részt, hanem keveredjenek a gyermekek egymás között. Ez egymás megismerését, a csoportközi kapcsolat alakulását is segíti, és jelentősen csökkenti a tartós feszültségek kialakulásának veszélyét.

A kiscsoportokban történő versenyztetés – főleg, ha mindig más, heterogén összetételű a csoport –, azt is elősegítheti, hogy a kevésbé ügyes, nehezebben teljesítő gyermekek is megélik a győzelmet, illetve azt, hogy fontos a részvételük, hiszen így az ő teljesítményük is hozzáadódik a csapatéhoz. Ők egyéni versenyben valószínűleg nem jutnának ilyen sikerélményhez.

A kiskamaszok már kevésbé igénylik a mesét és játékot, illetve kényesen figyelnek arra, hogy ők – ahogy szokták is mondani – „már nem dedósak”. Oda kell tehát arra figyelnünk, hogy játék közben azt érezzék velük, hogy ők már nagyok. Ebben az életkorban már sokszor kikérik maguknak, ha mesefigurák vagy kisgyerekes elemek keverednek a játékokba.

Csillapíthatatlan munkakedv jellemzi őket, nagyon nagy a mozgásigényük, de velük már lehet nagyon rövid, lényegre törő okfejtéseket végigvinni. A kiskamaszokra jellemző gyűjtőszendvedélyt is ki lehet használni számos játékban, feladatban. Szinte kifogyhatatlan energiájukat felhasználva bármilyen nehéz fizikai vagy szellemi feladatot megoldanak, ha megtaláljuk az őket érdeklő témát és tevékenységet. Ha azonban nem tudjuk őket motiválttá tenni a közös tevékenységben, akkor lehet, hogy ezt az energiát egymás piszkálására, vagy rombolásra fogják fordítani.

Kamaszkor (12-13 évtől 17-20 éves korig)

Minden életkori fázisnál nagy egyéni eltérések lehetnek az életkori sajátosságok megjelenése és megszűnése tekintetében, de a kamaszkorban figyelhetők meg a legnagyobb eltérések. Van, aki már 11 évesen kamaszodik, és van, akinél csak 15 éves korában kezdődik a folyamat. A nemek közti markáns különbségek is megfigyelhetők e korosztálynál. Jellemzően a lányok hamarabb kezdenek kamaszodni, mint a fiúk, ezért lehet egy átmeneti időszak, amikor a lányok sokkal érettebben gondolkodnak és viselkednek. Mindez nehezítheti azt, hogy együtt jól érezzék magukat.

A kamaszodás nagyon szélsőséges formákat ölthet, mivel sokszerű testi, lelki és mentális változásokon megy keresztül a serdülő: a gyermekkorból a felnőttkorba lép át. Mivel ez egy átmeneti időszak, nagyon nehéz meghatározni, hogy mi a „normalitás” kamaszkorban.

A serdülőkor komoly feladatokat tartogat a kamaszok számára, például a származási családról való érzelmi leválást, a saját identitás és a társadalomban betöltött felnőtt szerep megtalálását. Azért fontos ismerni ezeket a feladatokat, mert a kamaszok gondolkodását, viselkedését nagymértékben befolyásolják, így a táboroztatás során mindhárommal dolgozunk lehet.

A származási családról való érzelmi leválásnak részét képezi a szülőkkel megélt konfliktusok sora, amikor megkérdőjelezzük az idősebb generáció (szülők) értékrendjét, nélkülük próbálják megoldani a problémáikat, nélkülük hoznak döntéseket. Ugyanakkor nagyon fontos, hogy a kamasz gyerek ne érezze magát gyökérteletlennek, hiszen az identitása építéséhez (ez egy párhuzamosan megvalósuló folyamat) szüksége van ezekre a gyökerekre, mint pozitív, támogató környezetre. Fontos tehát, hogy legyenek olyan helyzetek, amikor elgondolkozhat arról, hogy kik az ő ősei, miket örökölt tőlük, hogyan kapcsolódik a családjához. Generációs élmény lehet, ha arról beszélgethetnek, hogy ki hogyan küzd meg a szülőkkel, hogyan alkalmazkodik a családjához, a felnőttek világához, mi a „viharok utáni” konfliktusfeloldás módjai és tapasztalatai.

A szülőkkel vívott csaták közepette felértékelődik az érzelmileg elérhető felnőttek szerepe a kamaszok életében, és egy tábor oldott hangulatában a táboroztató felnőttek lehetnek ilyen referencia személyek, akik segítenek eligazodni a világban. Ezzel el is érkeztünk a második feladathoz.

Ezen életszakaszban a kamaszokat a saját identitás (énazonosság) kialakításának folyamatában olyan kérdések foglalkoztatják, mint *Ki vagyok én? Milyennek látnak? Merre tartok?* Kétkelkedik önmagában és másokban. Nehezen bízik meg bárkiben, ugyanakkor alig várja, hogy valakiben megbízhatson. Egyéni akar lenni, de nagyon fontosak számára a példaképek, akiktől értékeket és viselkedésmintákat vesz át.

A felnőtt társadalmi szerep elfogadására való felkészülés része, hogy mindenféle szerepben kipróbálják magukat, szeretnek pro és kontra vitázni helyzetekről, kérdésekről. Etikai és erkölcsi kérdések kerülnek előtérbe. Egy tábor, ahol hasonló korúakkal van körülvéve, kiváló gyakorlóterep arra, hogy vitázzon, szerepeket próbálgasson. Megfelelően irányított programokkal sokat segíthetünk a kamaszoknak problémáik leküzdésében.

Az intimitás, a nemiség, a szexualitás kérdéseit, dilemmáit kiemelkedő érdeklődés övezi ebben az életkorban. Megjelenik a különböző tudatmódosító szerekkel kapcsolatos kíváncsiság is. Ha tagadjuk ezt, akkor árkot verünk saját

magunk és a kamaszok közé. Ha viszont partnerként hajlandóak vagyunk vitázni, beszélgetni velük ezekről, akkor esélyünk van formálni a gondolkodásukat, felkészíteni őket arra, hogy nemet tudjanak mondani a kritikus helyzetekben. Ezen életszakaszban az iskolai teljesítmény legtöbbször nem elsődleges, mert már nem akarnak mindenáron a szüleiknek, tanáraiknak megfelelni, ha azonban értelmes célok megfogalmazásában segítjük őket, ezekért a célért belső motiváltságuk okán fognak teljesíteni.

Kamaszkorban a kortárskapcsolatok válnak elsődlegessé, így sokkal eredményesebben tudunk hatni rájuk, ha csoportosan foglalkozunk velük. Együttes élmények megélésével, értelmezésével és feldolgozásával lehet fejleszteni személyiségüket, önértékelésüket, szemléletmódjukat, világlátásukat. A fiatalabb korosztállyal ellentétben ők már kifejezetten igénylik az elvi vitákat, elvont gondolatmeneteket, elméleteket, morális kérdéseket. Időészlelésük is fejlődik, így képesek felmérni jelen életvitelük hatását a jövőjükre nézve. Figyelni kell azonban arra, hogy a kamaszok gondolkodása szélsőséges. Élharcosok lehetnek bármilyen ügyben, amely mellé szegődnek, de nem képesek árnyalatokban gondolkodni, megérteni azt, hogy sok szempont alapján lehet értékelné dolgokat. Számukra igen/nem, jó/rossz létezik, és ezt el is kell fogadnunk tőlük, és okosan terelhetjük őket a több szempontot is figyelembe vevő, több nézőpontból is vizsgálható megközelítésre, átgondolásra.

A kamaszkor előrehaladtával igényükké válik a társadalmi felelősség- és szerepvállalás, amit egy táborban úgy tudunk kihasználni, hogy bevonjuk őket a kisebbekkel való foglalkozásokba, felelősséget adunk a kezükbe. Egészen bizonyos, hogyha tényleg érzik ennek a felelősségnek a súlyát, komolyságát, nem fognak visszaélni a rájuk osztott lehetőséggel, bizalommal, feladatkörrel. Ugyanakkor a konfliktusos döntésekben is támogatni kell őket, nem szabad magukra hagyni a felelős szerepet vállalókat (pl. a kortárscsoport motiválásában, fegyelmezési kérdésekben), melyhez a tábor szilárd erkölcsi alapokon, társadalmi normákon nyugvó alapelvei, házirendje, szabályzata lehetnek az iránymutatók.

2.5. Szociális készségek, társas kapcsolatok és az érzelmi intelligencia fejlődése a táborokban

A tábor alapvetően társas közeg, amelyen keresztül fejti ki személyiségfejlesztő hatását. A tábor és az iskola alapvetően különbözik egymástól, de csak attól, hogy iskolán kívüli térben és időben valósul meg, még nem válik szabadidő-pedagógiai értelemben vett táborrá.

Az iskola legfontosabb jellemzői az *egyformaság* (homogén életkor, egyforma tananyag, haladási ritmus és elvárások), a *tömegtermelés* (nagy csoportokban, futószalagszerűen az egyik iskolafokról a következőbe jutás a cél), *autokratikus légkör* (a folyamat felülről irányított, ellenőrzött, a szereplők sikerességét központi sztenderdek határozzák meg). A táborokra ezzel szemben a következők igazak: *sokféleség* (heterogén életkor, egyéni sajátosságok, különböző szintű és tartalmú tevékenységek, egyéntől és csoporttól függő elvárások), *személyesség* (differenciált szerepek, egyéni figyelem a társaktól és a táboroztató fiataloktól/felnőttektől), *szabad légkör* (a tábor szabadidős tevékenység, kevésbé irányított, a nemformális és informális nevelési módszertanok alapján áll).

A táborozás az iskola és a játék határmezsgyéjén helyezkedik el. A táboroknak ugyan gyakran az ismeretnyújtás, a tanulás a célja, de ha jól működnek, akkor eszközeikben mégis sokkal közelebb állnak a játékhoz, mint az iskolához.

A játék jellemzői a következők:

- kényszertől mentes, a játékosok szabadságot éreznek;
- belülről motivált;
- a játékban résztvevők által kontrollált;
- külső szabályoktól mentes;
- nem komoly (abban az értelemben, hogy a játék következményei nem valóságosak);
- élvezetes;
- gyakran társas, de nem feltétlenül;
- gyakran „mintha módban” történik.

A fentiek figyelembevételével mondhatjuk, hogy a táborozásnak nemcsak kihagyhatatlan eleme a játék, hanem a tábor önmagában is játéknak tekinthető, hiszen itt egy csapat eljátszik egy „mintha” életet. A reformpedagógiák megszületése óta a tervszerű és tudatos személyiségfejlesztésben egyaránt hangsúlyos a szabad játék és az inspirált pedagógiai játék pozitív hatásainak kiaknázása, a tapasztalati tanulás, a „tedd, hogy tudd!” szemléletmódja (ld. Németh – Pukánszky 1994, Németh 2000, Nóbik 2001). A szakirodalmak hangsúlyozzák (vö. Piaget 1978, Maszler 2002, Hegedűs 2008, Kádár – Bodoni 2010, Sztanáné 2014, Dombi 2015, Fáyiné – Sztanáné 2015, Bús 2022), hogy *a játék a tanulás leghatékonyabb formája*, mert egy természetes, velünk született tevékenység. A játékban nincs

számonkérés, így a következményeket veszélyek nélkül élhetjük meg. Ennek következtében a játék során úgy lehet a valóságot próbálgatni, hogy nem kell szorongani. A tanulás tehát úgy a leghatékonyabb, ha játékkal kezdődik, és minél inkább megtartja játékos formáját. Módszeres erőfeszítés csak akkor várható el az egyéntől, ha elköteleződik, a játék pedig ezt az elköteleződést segíti elő. Ezért nagyon fontos, hogy a tábor megtartsa játékos formáját és ne alakuljon át iskolaszerűvé. Amennyiben sikerül a játékoságot, szabadságot fenntartani a tábor során, akkor nagyon sok pozitív hatást lehet elérni általa.

Az American Camp Association felméréséből (ACA Facts and Trends 2018) merítve a következő hatásokat jelezték vissza a résztvevők a táborokkal kapcsolatban (nagyon magas arányban):

- A táborozás segített új barátokat találni.
- A táborozás segített megismerni társakat, akik különböznek tőlem.
- A táborban segítettek, hogy jobban elfogadjam magamat.
- A táborban megtettem olyasmit, amit először nem mertem.

A táborozók szülei pedig a következőket jelezték vissza:

- A gyermekem nagyobb önbizalmat nyert.
- A gyermekem kapcsolatban maradt a társakkal, akikkel a táborban ismerkedett meg.
- A gyermekem folytatja azokat a tevékenységeket, amelyeket a táborban sajátított el.

Látható, hogy mind a gyerekek, mind a szülők véleménye szerint a tábor játékközele, társas légkörrel elősegítette a gyermekek fejlődését, és a válaszok legnagyobb része a társas hatást is hangsúlyozta (Gyarmathy 2018). Más kutatás négy kategóriába sorolta a táborozás hatásait: pozitív énkép, társas készségek, pozitív értékek és spiritualitás, gondolkodási és fizikai képességek (Snider – Farmer 2016).

2017 nyaratól a Jancsák Csaba vezetésével 2022 nyár végéig zajló, összesen 7167 fő megkérdezésével megvalósult kutatás során vizsgáltuk a táborozás fejlesztő hatásait. Kérdőíves vizsgálatban azt kértük a táborokban kísérőként munkatársi szerepet vállalt személyektől, hogy ötfokú skálán 32 kompetencia és képesség esetében értékeljék az Erzsébet-tábor hatásait a gyermekek vonatkozásában. Az adatokat összesítve az rajzolódott ki, hogy az Erzsébet-táborban történt táborozás legfontosabb értékei a kísérők szerint az alábbiak:

- közösségépítés és közösségfejlesztés
- a szociális kompetenciák fejlesztése
- az érzelmi intelligencia fejlesztése
- önbizalom és önismeret fejlesztése
- az erőszakmentes konfliktuskezelés készségeinek fejlesztése
- az önálló gondolkodás képességének fejlesztése

A Fonyódligeten és Zánkán táborozó gyermekek körében öt éven keresztül folytatott kutatás során arra is kíváncsiak voltunk, hogy miképpen járult hozzá a táborozás a gyermekek társas/baráti kapcsolatainak alakulásához. Több mint negyvenegyezer gyermeket kérdeztünk meg többek között arról is, hogy szerzett-e új barátokat a táborban. Az adatok alapján azt állapíthattuk meg, hogy a gyermekek túlnyomó többsége esetében új barátságok születtek a táborozás során, tehát az új társas kapcsolatok, barátságok születése a táborok kimagasló értékeit jelentik.

Szerezte-e új barátokat a táborban?			
	Megkérdezettek száma (fő)	igen (%)	nem (%)
2017	5102	87	13
2018	4722	84	16
2019	11762	88	12
2021	11245	82	18
2022	8688	82	18
Összesen	41519	85	15

Jancsák 2017 és 2019 között 18 393 fő Zánkán táborozó gyermek megkérdezése alapján kialakított adatbázison folytatott elemzés talaján azt állapította meg, hogy az Erzsébet-táborok által közvetített értékvilág hagyományos hu-

manista társadalmi értékrendet képvisel, amely azonos a zsidó-keresztény kultúra értékorientációival. Angol nyelvű tanulmányában a szerző azt hangsúlyozza, hogy „az Erzsébet-táborok jelentős hozzáadott értéket képviselnek a gyermekek érzelmi, kognitív és etikai nevelésében, továbbá támogatják a társadalmi funkciók megvalósulását. Az Erzsébet-táborok intézménye értékekkel telített szabadidős nevelést képvisel és valósít meg.” (Jancsák 2020: 45).

2.6. A táborok pedagógiai háttere

A táborok programjai élményt adók, személyiséget és meggyőződést formálók, melyek figyelembe veszik az egyes korosztályok tipikus életkori sajátosságait és lehetséges élethelyzeteit, lehetőséget teremtenek a differenciált nevelésre. A táborokban megjelenő pedagógiai módszerek áttekintésének igénye nélkül az alábbiakban az élménytáborokban megjelenő pedagógiai háttér bemutatására törekszünk.

2.6.1. A nem formális tanulásban rejlő lehetőségek

„A formális tanulás az oktatási és képzési alapintézményekben valósul meg, és elismert oklevéllel, szakképesítéssel zárul. A nem formális tanulás az alapoktatási és képzési feladatokat ellátó rendszerek mellett zajlik, és általában nem zárul hivatalos bizonyítvánnyal. A nem formális tanulás lehetséges színtere a munkahely, de megvalósulhat civil társadalmi szervezetek és csoportok (pl. ifjúsági szervezetek, szakszervezet, politikai pártok) tevékenységének a keretében is. Megvalósulhat olyan szervezetek vagy szolgáltatások révén is (pl. képzőművészeti és zenei kurzusok, sportoktatás, vizsgára felkészítő magánoktatás), amelyeket a formális rendszerek kiegészítése céljából hoztak létre. Az informális tanulás a mindennapi élet természetes velejárója. A formális és nem formális tanulási formákkal ellentétben az informális tanulás nem feltétlenül tudatos tanulási tevékenység, és lehetséges, hogy maguk az érintettek sem ismerik fel tudásuk és készségeik gyarapodását.” (Memorandum 2000).

Jancsák Csaba a nem formális és informális tanulást az alábbiak szerint definiálta:

„*Nem formális tanulás* (non-formal learning, non-formal education): Az önkéntességen alapuló tanulóközpontú és gyakorlatorientált oktatási forma. A nem formális tanulás a valóság analizálásából és megértéséből elindulva jut el a kompetenciákig. A nem formális tanulás tekinthető a (strukturált, hierarchikus, tanár-, memoriter- és objektív tudásközpontú) formális oktatást kiegészítő megközelítésmódnak is.” (Jancsák 2013: 122).

„*Informális tanulás* (informal learning): Az iskolai tanrenden túli, mindennapi élethez köthető (család, kortárs csoportok, média, ifjúsági kultúrák), nem szervezett tudástranszfer folyamatot jelent. Tanulásra, ismeretek szerzésére és alkalmazására irányuló, nem intézményi szervezeti keretekben megvalósuló tevékenység.” (Jancsák 2013: 116).

A nem formális tanulás a formálisnál jóval kötetlenebb tanulási forma mind folyamatát, mind célját, mind jellegét tekintve. A nem formális tanulás keretei oldottabbak, a tanulók motivációit általában a személyes érdeklődés, a személyiségfejlesztés vagy az önkifejezés igénye adja. A nem formális színtereken szerzett ismeretek és készségek szerepe igen jelentős a társadalom szempontjából. A nem formális tanulást nem „tanulásként” élik meg a tanulók, hiszen nem iskolapadban ülnek, nem vizsgáznak, nem osztályozzák a teljesítményüket, és emiatt nincsenek jelen a sokszor szorongató helyzetek. Lényege egyrészt éppen ebben a sajátosságában rejlik, hiszen úgy képes tudást közvetíteni, hogy közben pozitív tapasztalatokat és sikerélményeket szerez a tanuló.

A nem formális tanulás másik értéke, hogy észrevétlenül teszi tanulóit nyitottabbakká, kreatívabbakká és műveltebbekké, miközben megismernek másokat, tapasztalatokat szereznek eddig ismeretlen szituációkban, kipróbálhatják magukat új területeken. Az így megszerzett tudás a későbbiekben új kapcsolatokban aktiválódhat, miközben növekedik a kultúra iránti igény és a nyitottság az új ismeretek megszerzésére.

A nem formális oktatási rendszer rugalmas jellegéből adódóan a formálisnál sikeresebben képes igazodni a résztvevők előzetes tudásához, képes az új ismereteket a már meglévőkhöz kapcsolni. A táborozók különböző tudásszinttel érkeznek a táborokba, mindez függ az iskolától, a pedagógiai módszerektől, a követelményszinttől stb. A nem formális tanulás esetében a külső, a rendszert merevvé tehető szabályozók hiányoznak, így marad idő és motiváció a csoport valós ismereteinek feltárására és azok közel azonos szintre hozására is. Valójában a kitűzött célokon bármikor lehet változtatni.

2.6.2. Az élménypedagógia

Az élménypedagógia fogalma

Élménypedagógiának a cselekvés általi tanulás és fejlődés egyik sajátos változatát nevezzük. A tapasztalati nevelés egyik formája, olyan elmélet és gyakorlat, amely eltávolítja a tanulókat az iskolapadtól, kivezeti őket a való világba, hogy próbára tegyék értékeiket, tudásukat, meggyőződéseiket, interperszonális képességeiket és kreatív gondolkodásukat. A folyamat során a csoport tagjai különlegesnek számító helyzetekben, de biztonságos, kontrollált

körülmények között valós következményekkel járó tapasztalatokban részesülnek, és a megszerzett tudással maguk kísérleteznek ahelyett, hogy mások tapasztalatait olvassák vagy hallgatnák, ők maguk felelnek saját tanulásukért.

Az élménypedagógia lényege, hogy cselekvésre készíti a résztvevőket. Saját maguknak kell megtervezniük és megoldaniuk az élménypedagógiai feladatot (problémát). A végrehajtás után nagy gondot kell fordítani az értékelésre, pozitív visszajelzések közvetítésére, a szituációban rejlő tanulságok levonására, és a más területeken is alkalmazható készségek és képességek felismertetésére. A tevékenységek rendszere egy folyamatot alkot, amely lehetővé teszi, hogy mélyebbre jussunk pedagógiai céljaink elérésében, maximálisan kiaknázva a szituációban rejlő oktatási és fejlesztési lehetőségeket. A feldolgozás jellemzően csoportmunkában történik, amelyben az érintettek aktív részvétele szükséges.

Az élménypedagógia mint a kompetenciafejlesztés hatékony eszköze

Ez a fajta tevékenységközpontúság azon gyermekek számára nyújt leginkább sikerélményt, akiknek gyengébb a memorizálási képessége, nem tudnak szóban jól felelni, izgulnak, kicsi a szókincsük, vagy nem tudják jól leírni a gondolataikat. Ettől természetesen még nagyon értékes emberek. Akinek könnyebb szóban kifejeznie magát, annak legyen lehetősége erre, akinek az írás megy könnyebben, annak arra legyen módja. Olyan gyermek is van, aki abban tudja leginkább kifejezni a tudását, hogy létrehoz valamit. Érdeemes megteremteni mindezekhez a lehetőséget, hogy minden egyes gyermek képes legyen a legjobbat kihozni magából.

Ezekkel a módszerekkel segíthetjük az elsajátított ismeretanyag átgondolását és mélyítését, valamint a kicsi, belátható és teljesíthető fejlesztési célok kitűzése szintén a siker zálogát képezheti. Ily módon felelősségvállalásra, önkritikára, reális önértékelésre képes embereket tudunk nevelni. A fejlődés természetesen következetes, aprólékos munka eredményeképp jelentkezik. Az élménypedagógia nem csodaszer, hatása nem egyik pillanatról a másikra jelentkezik, hanem játékról játékra, mindig egy picit előre lépve és kiemelve a pozitívumokat.

Az élménypedagógia módszereivel lelki szabadságra, felszabadult, de felelősségteljes gondolkodásra igyekszünk nevelni a gyermekeket. Nem egymás legyőzésére buzdítunk, hanem csapatmunkára, egymásra figyelésre, együttműködésre, az alapvető emberi értékek megtapasztalására, megélésére. A toleranciát, az együttműködést, a közösségbe való beilleszkedést nagyon sok játék magában hordozza. Érdekes ezeket az alapértékeket játékos formában megismerni, feldolgozni, beszélni jelentőségükről, kialakítani az ezekhez fűződő saját személyes viszonyt minden gyermeknek, és nem csupán a katedráról hallani tanári tényközlés formájában.

A gyermekre sokkal inkább az gyakorol mély hatást, amit megtapasztal. Életkoránál fogva szüksége van arra is, hogy játékos szituációkban társaival együtt megéljen addig ismeretlen helyzeteket, kialakítsa saját reakcióit, és legyen lehetősége visszajelzést kapni azokra, hogy pozitív megerősítések, vagy megfontolásra alkalmas kritikái visszajelzések formájában érvényesüljön a külső kontroll. Fontos olyanfajta magatartásmódok kialakítása, amelyek által megerősítéseknek kapnak arról, hogy jó helyen vannak, jó úton járnak, helyesen gondolkodnak a világ dolgairól.

2.6.3. A tapasztalati úton való tanulás módszerei és hatékonysága

Mára már köztudott, hogy az oktató-nevelő munka sokkal hatékonyabb olyan módszerek alkalmazásával, amelyek során a gyermek saját tevékenységein keresztül, valamint a másokkal való együttműködés által jut új ismeretek birtokába, és így sajátítja el a különböző készségeket és képességeket.

Az első alkalom csak a játékról és ismerkedésről szól. Innen kiindulva könnyebben megállapítható, hogy kisebb csoportokban hogyan működne együtt a gyermekek; vagy a kisebb csoportok egymással versengő vagy segítő módon kooperálnának. A feladatokat minden esetben elemzésnek kell követnie, levonva a tanulságokat. A következő játéknál már megpróbálhatjuk felhasználni az előző tapasztalatokat, vigyázva arra, hogy ne kövessük el újra a hibákat. Így fel lehet építeni egy folyamatot, és eljutni oda, amikor már mindenki együttműködik, közösen hoznak meg döntéseket. Ez olyan tudást eredményezhet, amely már a mindennapokban is használható.

A gyermekeknek meg kell tapasztalniuk, miként tudnak hozzájárulni társaik sikeréhez, és mi történik, ha nem működik együtt mindenki. Aztán a siker felszabadító érzését is meg fogják tapasztalni. Nem csupán a társaik, de saját maguk legyőzésének élményét is. Ehhez nagy türelem és elkötelezettség szükséges a pedagógus részéről. Szándékunk segíteni nekik, hogy motivációt, eszközöket és módszereket találjanak ehhez. Nem lesznek gyors eredményeink, nem fogjuk tudni máról holnapra megváltoztatni ezeket a gyermekeket.

2.6.4. A kompetenciák fejlesztési lehetőségei

Fejleszthető kulcskompetenciák

A NAT 2020 hét kulcskompetenciát határoz meg, melyek az egész életen át tartó tanulás alapjait képezik. Tábori környezetben, informális és nem formális, élménypedagógiai eszközök alkalmazásával akár mind a hét kulcskompetencia eredményesen és hatékonyan fejleszthető. A NAT 2020 az Európai Unió által ajánlott kulcskompetenciákból kiindulva, arra építve, de a hazai sajátosságokat figyelembe véve az alábbiak szerint határozta meg a tanulási területeken átívelő általános kompetenciákat, továbbá azokat, amelyek jellemzői, hogy egyetlen tanulási területhez sem köthetők kizárólagosan, hanem változó mértékben és összetételben épülnek a megszerzett tudásra, fejlődnek a tanulási-tanítási folyamatban:

- a tanulás kompetenciái;
- a kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegen nyelvi);
- a digitális kompetenciák;
- a matematikai, gondolkodási kompetenciák;
- a személyes és társas kapcsolati kompetenciák;
- a kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái;
- munkavállalói, innovációs és vállalkozói kompetenciák.

Fejleszthető szociális kompetenciák

A kulcskompetenciák mellett az élménypedagógiában is használatos szociális kompetenciák fejlődésének is meghatározó közege lehet a tábor. Az élménypedagógia által fejleszthető szociális kompetenciák három alapvető csoportba sorolhatóak:

Önmagunkkal szembeni viselkedés:

- érzelmeink tudatos azonosítása és kezelése
- önbizalom, magabiztosság, véleményünk és érzelmeink felvállalása
- önállóság
- önfogadás
- önismeret
- önkontroll
- pozitív énkép
- sikerkezelés, kudarctűrés

Személyközi viselkedés:

- asszertív önérdék érvényesítés
- bizalom
- csoporttudat, csoporttal való azonosulás, csoporthoz való alkalmazkodás
- empátia
- nyílt kommunikáció
- kompromisszumkészség
- konfliktuskezelés
- kritikus gondolkodás
- nemet mondás, ignorálás, visszautasítás
- nyitottság

- szolidaritás, szociális érzékenység, törődés
- tolerancia, mások véleményének elfogadása

Feladattal kapcsolatos viselkedés:

- aktivitás
- együttműködés
- felelősségvállalás
- kezdeményezőkészség, önkéntes feladatvállalás
- kitartás
- reális célkitűzés, céltudatosság
- rugalmasság
- segítségkérés
- szabálykövetés

2.7. Az Erzsébet Táborok

2.7.1. Az Erzsébet Táborok célcsoportjai

Az Erzsébet Alapítvány által szervezett nyári ottalvós Élménytáborok célcsoportjai az 1-11. évfolyamon tanulók, kiemelten a hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülők, a sajátos nevelési igényű és a fogyatékossgal élő gyermekek.

Sajátos nevelési igényű gyermekek

Minden gyermek más. Ráadásul minden sajátos nevelési igényű gyermek is más. Bár az egyes fogyatékossgai csoportoknak vannak tipikus jellemzőik, mégis az egyéni különbségek mentén lehet legjobban megismerni azokat a gyermekeket, akikkel a tábori lét alatt találkozunk. Az, ha elolvassuk egy részletes leírást az adott fogyatékossgal általános velejáíról, nem jelenti azt, hogy meg is ismertük az adott fogyatékossgal élő személyt. Hajlamosak vagyunk általánosításokba, sztereotípiákba bocsátkozni, amiktől aztán nehéz elvonatkoztatnunk. Aki már dolgozott sajátos nevelési igényű gyermekekkel, az tudja, hogy amikor a fogyatékossga alapján elvárásokat fogalmazunk meg magunkban az adott gyermek viselkedésével, képességeivel, személyiségével kapcsolatban, ők erre abban a pillanatban rácáfolnak.

Magyarországon a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.) 4. §-nak 25. pontja határozza meg a sajátos nevelési igényű gyermek fogalmát a következő módon: „sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló: az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd-fogyatékos, több fogyatékossgal együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.”

Az Nkt. csak a diagnosztikus kategóriákra, azon belül is a sérülés mibenlétére koncentrálnak, nem tér ki a gyermekek egyéni adottságaira, erősségeire és motivációs lehetőségeire (Lányiné 2014). A táboroztatás szempontjából ezek nem elhanyagolandó tényezők, nem szabad abba a hibába esnünk, hogy csak a hiányosságokra koncentrálnak. Szükség van arra, hogy megismerjük a táborba érkező sajátos nevelési igényű gyermekek adottságait, képességeit, és az általunk nyújtott szolgáltatások, személyes és környezeti erőforrások kapcsolódási lehetőségeit a megfelelő táborozási élmény biztosítása érdekében.

Az alábbi tájékoztató arra szolgál, hogy általános információt nyújtson a különböző fogyatékossgai állapotokat illetően. És ugyanezen információk az inkluzív táboroztatás megvalósításához hasznosak lehetnek, de nem nélkülözhetetlenek. Az általános fogyatékossgai ismeretek mindaddig bizonyulnak hasznos tudásnak, amíg szem előtt tudjuk tartani, hogy a táborba érkező sajátos nevelési igényű gyermekek elsősorban gyermekek, és nem a fogyatékossga-guk a meghatározó. Ők is szeretnek játszani, úszni, nevetni, a csoporthoz tartozás élményét átélni csakúgy, mint a többi gyermek. A fogyatékossgai besorolása csupán plusz információt kellene, hogy jelentsen, melynek segítségével nagyvonalakban megjósolhatjuk azt a többlétszolgáltatást, aminek tényleges megvalósítását a gyermekek egyéni szükségletei fogják majd meghatározni.

Mozgáskorlátozott gyermekek

Mozgáskorlátozott az, aki a tartós vagy/és mozgató szervrendszer sérülése vagy hiánya következtében, a fizikai teljesítőképesség megváltozása miatt az életkori tevékenység végzésében maradandóan korlátozott, személyiség-fejlesztése, nevelése átmenetileg vagy tartósan speciális feltételeket, eljárásokat igényel (Bernolák 2001).

Pedagógiai szempontból az alábbi csoportok tartoznak a mozgáskorlátozottsághoz:

- végtagredukációs fejlődési rendellenességek és szerzett végtaghiányok;
- petyhüdt bénulást okozó kórformák;
- a korai agykárosodás utáni mozgás-rendellenességek;
- egyéb, maradandó mozgásállapot- és funkcióváltozást, mozgáskorlátozottságot okozó kórformák;
- a halmozott sérüléssel járó különböző kórformák (Irányelvek 2020).

A károsodás formája, elhelyezkedése, keletkezésének ideje, az akadályozottság mértéke mind egyénileg határozzák meg a gyermekek sajátos nevelési igényét. Az egyénre szabott módszerek, eszközök és eljárások alkalmazása függ a gyermek hely- és helyzetváltoztatási, önkiszolgálási, manipulációs képességeitől, a kézfunkciótól, a tárgy- és eszközhasználatától, illetve a verbális és nonverbális kommunikáció szintjétől. Fontos a megfelelően kialakított akadálymentes környezet, amely biztosítja az információhoz való hozzáférést, a tevékenységekben történő szabad és aktív részvételt, előmozdítva az esélyegyenlőséget (i. m.).

Látássérült gyermekek

A látássérülés a szem, a látóideg vagy az agykérgi látóközpont sérülése következtében kialakult állapot, mely megváltoztatja a gyermekek megismerő tevékenységét, alkalmazkodó képességét, személyiségét (Irányelvek 2020).

Pedagógiai értelemben látássérült az a gyermek, akinek látásvesztése olyan súlyos fokú, hogy csak megfelelően kialakított tárgyi és személyi környezetben, speciális módszerek és eszközök segítségével képes optimálisan fejlődni, ismereteket feldolgozni, tanulni. Ezen belül:

- Vakok azok a gyermekek, akiknek látóképessége teljesen hiányzik.
- Aliglátók azok a gyermekek, akik minimális látással rendelkeznek: fényt érzékelők, ujjolvasók, nagytárgylátók.
- Gyengénlátók azok a gyermekek, akiknek az életvitelét nagymértékben korlátozza a csökkent látásteljesítmény (i. m.).

A vak, valamint a látásukat praktikusán kismértékben használó aliglátó gyermekeket elsősorban a tapintó-halló életmód, a látásukat praktikusán jól használó aliglátó gyermekeket és a gyengénlátó tanulókat a látó-halló (tapintó) életmód jellemzi. A látássérülés eltérést jelent a tanulás terén, valamint nehezítettek a mindennapi élet tevékenységei (a tájékozódás, a közlekedés, az önkiszolgálás stb.) is. A nevelés-oktatás szervezeti keretének megválasztását, az alkalmazott speciális módszer- és eszközrendszer minden esetben a tanulók állapotából fakadó egyéni szükségletek határozzák meg (i. m.).

Hallássérült gyermekek

Hallássérülésnek nevezzük a hallószerv valamely részének veleszületett vagy szerzett sérülését, illetve fejlődési rendellenességét, amelynek az éptől eltérő hallásteljesítmény lesz a következménye. A hallássérülés gyűjtőfogalom. Hallássérült személyek a nagyothallók, a siketek és a cochleáris implantátumot (a továbbiakban: CI) viselők. A CI a belső fülbe ültetett hallásjavító eszköz. A hallásukat műtéti úton helyreállított gyermekeknél – az egyik vagy mindkét oldalon végzett hallásjavító műtét után –, fizikai értelemben közel ép beszédhallás mérhető (i. m.).

A hallássérült gyermekeknél – a hallás hiánya vagy csökkenése miatt – a nyelvi kommunikáció eltérhet a szokásostól. Gyakran alkalmazott kommunikációs forma a magyar jelnyelv. Hangzó beszédükben jellemzőek a különböző artikulációs hibák, a beszéd monoton, kevésbé dallamos, hibásan hangsúlyozott, ritmustalan, lassú tempójú lehet. A hallássérült gyermek szókincséből egyszerű, hétköznapi fogalmak is hiányozhatnak, ugyanakkor magasabb szintű kifejezéseket ismerhetnek. Mivel a magyar nyelvben a ragok általában hangsúlytalanok és szóvégi helyzetben fordulnak elő, a hallássérült gyermek beszédét grammatikai hibák is jellemezhetik. Gyakori a ragok elhagyása, inadekvát ragok használata, az alanyi és a tárgyas ragozás hibái, helytelen szórend, egyes és többes számú egyeztetési hibák (Urbánné 2006).

Mivel a hallássérült gyermeket az éppen zajló történésekről akusztikus ingerek nem tájékoztatják, gyakran nem értik a körülöttük zajló eseményeket, kialakul a tájékozódó magatartásban a jobbra, balra, hátra tekintés. A siket személyeknek ezt a tájékozódó magatartását sokan félreértik, és a hallássérülteket ideges, nyugtalan, ingerlékeny, bizalmatlan személyiségű embernek tartják (Urbánné 2006).

Azon hallássérült (elsősorban siket) tanulók számára, akik esetében a kommunikáció elsődleges formája a magyar jelnyelv, lehetőséget kell nyújtani arra, hogy a legkönnyebben hozzáférhető nyelven (magyar hangzó nyelven és/vagy magyar jelnyelven) juthassanak hozzá az információkhoz a különböző programokon (Irányelvek 2020).

Értelmi fogyatékos gyermekek

Az értelmi fogyatékoság a központi idegrendszer fejlődését befolyásoló örökletes és/vagy környezeti hatások eredőjeként alakul ki, amelynek következtében az általános értelmi képesség az adott népesség átlagától – az első életévtől kezdve – számottevően elmarad, és amely miatt az önálló életvezetés jelentősen akadályozott. (Czeizel – Lányiné – Rátai 1978).

Az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek

Az enyhén értelmi fogyatékos gyermekek a tanulásban akadályozott gyermekek körébe tartoznak, akik az idegrendszer biológiai és/vagy genetikai okra visszavezethető gyengébb funkcióképessége, illetve a kedvezőtlen környezeti hatások folytán tartós, átfogó akadályozottságot, tanulási nehézségeket, tanulási képességzavart mutatnak. Tanulási helyzetekben megfigyelhető jellemzőik: a téri tájékozódás, a finommotorika, a figyelemkoncentráció, a bonyolultabb gondolkodási folyamatok, a kommunikáció, valamint a szociális alkalmazkodás fejlődésének eltérései. Ezek változó mértékben és mindig egyedi kombinációban jelennek meg.

A középsúlyos értelmi fogyatékos gyermekek

Javasolt inkább az értelmileg akadályozott kifejezés használata, mert az egyén életvezetésében, boldogulásában a környezeti tényezők támogató vagy akadályozó voltára is utal. Mérsékelt vagy súlyos fokú intellektuális képességzavarral kell számolnunk, háttérben középsúlyos vagy súlyos fokú értelmi fogyatékosággal (Irányelvek 2020).

Az értelmileg akadályozott gyermek legfontosabb általános jellemzői, tulajdonságai:

- Új szituációkban, új ismeretek elsajátításakor szükséges a gyakori ismétlés, a minél több érzékszerv bevonás, valamint a sokszínű tapasztalatszerzés és gyakorlás.
- A belső motiváltság és a felfedezési késztetés, kíváncsiság gyakran alacsonyabb szintű és leginkább érzelmi alapú.
- Kommunikációs szituációk feldolgozásának nehézségei: a beszédészlelés, beszédértés, a kifejezőképesség, a szókincs területén mutatkozó elmaradások, valamint a közvetett utalások, nonverbális, kiegészítő jelzések pontatlan vagy hiányzó értelmezése.
- A tudás rugalmas alkalmazása, az általánosítás, a más helyzetekre való átvitel és sikeres alkalmazás nehézségei.

Jellemző erősségek, amelyekre rendszerint támaszkodhatunk:

- jó utánzási készség;
- tanult rutinok, szabályok szituációhoz kötött felidézése, alkalmazása;
- a vizuális megsegítés hatékony alkalmazása (egyéni képességszinthez illeszkedő hívótárgy, hívókép, piktoqram, gesztus stb.);
- érzelmi kötődés;
- monotóniatűrés.

A beszéd fogyatékos gyermekek

Beszéd fogyatékos személyek csoportjába tartozik minden olyan gyermek, aki a beszéd feldolgozás, beszédértés, nyelvi megértés, vagy a beszéd és nyelvi kifejezés, produkció területén súlyos fejlődési eredetű vagy szerzett zavart mutat. A beszéd fogyatékos gyermekeknél a fenti zavarok – az egészen enyhe alaki eltérésekhez társuló, észlelési és feldolgozási problémáktól az érthetetlen beszédig – sokféle változatban előfordulhatnak (i. m.).

A beszéd fogyatékos gyermekekkel kapcsolatban általánosságban elmondható, hogy a hangzó beszéddel való kommunikációra motiváltak, azonban beszédük gyenge érthetősége miatt a szóbeli kommunikáció sikertelen, vagy csak részben sikeres. Ez a közösségi élet során nehezíti az önálló szóbeli megnyilvánulásokat a különböző tevékenységekben: a szóbeli kommunikációs helyzetek létrehozását és fenntartását, valamint a megfelelő társas kapcsolatok alakítását. Jellemző a beszédfélelem megélése, a növekvő frusztráció miatt pedig a különböző pszichés tünetek megjelenése: agresszió, bohóckodás, apatikus viselkedés. Emellett maguk a kommunikációs partnerek is kerülnek a társaságát, mivel őket is frusztrálja, hogy nem értik a beszédet. A beszédzavarral küzdő gyermek így könnyen perifériára szorulhat, kapcsolatrendszere beszűkülhet. Ezek a tapasztalatok alacsony önértékeléssel párosulva a közösségben céltáblává, bűnbakká tehetik a gyenge kommunikációs és ezáltal gyenge érdekérvényesítési képességgel bíró gyermeket (Irányelvek 2020).

Az autizmus spektrum zavarral élő gyermekek

Az autizmus spektrum zavar az egész személyiséget átható, jellemzően veleszületett és egy életen át tartó fejlődési zavar, mely az emberi idegrendszer eltérő fejlődéséből ered. Az autizmus kialakulásának oki hátterében a nevelés, illetve szülői bánásmód semmilyen szerepet nem játszik (Cseri – Zsarkó 2018).

Az autizmus viselkedéses tünetekben nyilvánul meg és rendkívül heterogén képet mutat. Ez a kép változhat az érintettek értelmi képességétől, az autizmus súlyosságától, az életkortól, a személyiségtől, valamint a környezeti hatások függvényében is (Győriné 2005). Az autizmus spektrum zavar klinikai képe sokszínű, azonban egységes abban, hogy két fő viselkedéses területen tapasztalunk minőségben eltérő fejlődést: a társas kommunikációban, valamint a rugalmas viselkedésszervezésben (DSM-5 2014).

Miben mások? A *társas kommunikáció területén* az alábbiakat tapasztalhatjuk:

- nem vagy alig beszél, gyakran csak mások szavait echolálja vissza;
- ha jól beszél, azt csak korlátozottan használja kommunikációra, főleg speciális témákról beszél, előfordulnak felnőttes szófordulatok, mesterkéltnek ható mondatok;
- nehezen érti a felé intézett közléseket, gesztusokat, nonverbális jelzéseket;
- szemkontaktus használata nem következetes;
- kortársak játékába magától nem kapcsolódik be;
- kortársai felé való közeledései furcsának hatnak;
- szokatlan hanglejtés, modulálatlan, monoton ismétlődések kapnak helyet a beszédében;
- metaforák, szólások, irónia meg nem értése;
- strukturálatlan idő (szünet, szabad játék), illetve szociális megértést igénylő helyzetek nehézséget jelentenek számára;
- korosztályától elvárható szociális normákat nem tartja;
- túlzott őszinteség;
- kölcsönös, oda-vissza kommunikációt igénylő beszélgetésekbe nem, vagy alig vonható be;
- nem tud egy történetet a lényegre törekedve elmondani, leragad, vagy elveszik a részletekben (Győriné 2005).

A *rugalmas viselkedésszervezés területén* az alábbiakat tapasztaljuk:

- változásokhoz való nehéz alkalmazkodás;
- saját tevékenységét nem, vagy alig tudja megszervezni (bizonyos lépéseket ismételtet vagy kihagy, pl. öltözésnél, tisztálkodásnál);
- szűkkörű érdeklődés, hobbi (pl. térkép, közlekedés, járművek, országok);
- előfordulnak kiemelkedő készségek, nagy tudásanyag ismerete őket érdeklő témákban, de ezt a tudást nem tudják általánosítani, más területen is hasznosítani;
- jó vizuális képességek;
- szokatlan viselkedés szenzoros ingerekre;
- irreálisnak tűnő félelmek;
- kényszeres, ritualisztikus viselkedések (Győriné 2005, Rutter 2007).

Fontos tudni, hogy a legtöbb autizmussal élő gyermek nem mutatja mindkét terület minden felsorolt tünetét, és azok súlyossága is eltérő lehet (Balázs – Miklósi 2015).

Az egyéb pszichés fejlődési zavarral élő gyermekek

Az egyéb pszichés fejlődési zavar kategóriájába tartoznak a súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral küzdő gyermekek, akik az iskolai teljesítmények és a viselkedésszabályozás területén a kognitív, emocionális-szociális képességek eltérő fejlődése, a kialakult képességzavarok halmazott előfordulása miatt egyéni sajátosságaik figyelembevételével fokozott pedagógiai, pszichológiai megsegítést, gyógypedagógiai segítséget igényelnek (Irányelvek 2020).

Tanulási zavarok

- Az olvasási zavar (diszlexia), helyesírási zavar (diszortográfia) neurobiológiai eredetű specifikus tanulási zavar, amely az olvasás, írás elsajátításának nehézségét jelenti; gyenge szófelismerés, pontatlan és lassú olvasás jellemzi, mely legtöbbször helyesírási zavarokkal együtt jelentkezik.
- Az íráskivitelezés (íráskép) zavara (diszgráfia) gyakran olvasási zavar nélkül jelenik meg. Másodlagos következményként szövegértési nehézségek jelentkezhetnek, valamint a kevesebb olvasási tapasztalat hátráltathatja a szókincs és a háttértudás fejlődését.

- A számolási zavar (diszkalkulia) esetén az intellektuális teljesítményhez, életkorhoz (osztályfokhoz) viszonyítva jelentős elmaradás mutatkozik a számköri ismeretek, számérzék, szám- és műveleti fogalmak kialakulásában, az alapvető műveletek végzésében.

Figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar (Attention Deficit Hyperactivity Disorder)

Jellemzője a szétszórtság, feledékenység, a figyelem könnyű elterelhetősége, huzamosabb ideig történő fenntartásának nehezítettsége, az egymást követő utasítások megjegyzésének nehézsége, a feladatok megfelelő sorrendjének kialakítási problémái és a véghezvitel nehézsége, saját holmik gyakori elhagyása, mások félbeszakítása, mérlegelés nélküli beszéd és cselekvés, ami gyakran inadekvátnak vagy erőszakosnak is tűnhet. Nehéz az érintett tanulók számára az önszabályozás és önirányítás, a mindennapi élethez szükséges tevékenységek szervezése, a célorientált cselekvés tervezése, kivitelezése, az érzelmek szabályozása. Ugyanakkor az érintett gyermekek kreatívak, kíváncsiak, lelkesek és kockázatvállalók, sikerorientáltak, szokatlan és eredeti ötleteikkel, javasolataikkal értékes tagjai a közösségnek.

Magatartásszabályozási zavar

Összefoglaló név, mely alatt impulzuskontroll-zavart (személyre és/vagy tárgyra, tulajdonra irányuló agresszív, destruktív szóbeli és viselkedéses kitörések), diszruptív zavart (irritáló, vitatkozó, bomlasztó), valamint diszszociális (normasértő, agresszív, megbotránkoztató) viselkedészavarokat értünk. A zavarok természetéhez tartozik, hogy kihatással vannak a társas viselkedésre, az interperszonális kapcsolatokra, kommunikációra, a normakövetésre és a szabályok betartására, így ezek a problémák az oktatási, nevelési helyzetekben is jelen vannak. Szakszerű állapotfelmérés és intervenció szükséges ahhoz, hogy az érintett tanuló és tanulóközösség hatékony tanulása megvalósulhasson (Irányelvek 2020).

Hátrányos, halmozottan hátrányos és a rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek

Magyarországon a gyermekek szegénység szempontjából kifejezetten sérülékeny csoportnak számítanak, ugyanis a gyermekeket a teljes lakosságnál nagyobb arányban veszélyezteti a szegénységre vagy társadalmi kirekesztettségre utaló relatív jövedelmi szegénység, anyagi depriváció és alacsony munkaintenzitású családi háttér. Területileg mindhárom dimenzióban az Észak-Magyarországon élők helyzete a legkedvezőtlenebb. A táboroztatás szempontjából lényeges adat, hogy a legtöbb háztartást Magyarországon az anyagi deprivációs tételek közül az érinti, hogy a tagok az évi egyhetes közös üdülést nem engedhetik meg maguknak. Ez a hiány az ország 43%-ára jellemző (KSH 2018).

A hatályos magyar szabályozások értelmében a gyermek kedvezőtlen szociális helyzetét mutatja, ha jogosult rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre, illetve, ha hátrányos (HH) vagy halmozottan hátrányos helyzetűnek (HHH) minősül.

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban Gyvt.) 19. § (2) bekezdése értelmében rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre (RGYK) az a gyermek jogosult (egyéb feltételek mellett), akinek a családjában az egy főre jutó havi jövedelem összege nem haladja meg a törvényben meghatározott küszöbértéket (a szociális vetítési alap összegének 180%-át, ha a gyermeket egyedülálló szülő vagy más törvényes képviselő gondozza, ha a gyermek tartósan beteg, illetve súlyosan fogyatékos). Hátrányos helyzetű az a gyermek, aki rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesül, továbbá esetében fennáll az alábbi körülmények egyike:

- a szülő(k) vagy a családbafogadó gyám alacsony, legfeljebb alapfokú iskolai végzettsége, ha a gyermeket együtt nevelő mindkét szülőről, a gyermeket egyedül nevelő szülőről vagy a családbafogadó gyámról – önkéntes nyilatkozata alapján – megállapítható, hogy a rendszeres gyermekvédelmi kedvezmény igénylésekor legfeljebb alacsony iskolai végzettséggel rendelkezik;
- a szülő(k) vagy a családbafogadó gyám tartósan alacsony foglalkoztatottsága (aktív korúak ellátására jogosult vagy az RGYK igénylésének időpontját megelőző 16 hónapon belül legalább 12 hónapig álláskeresőként való nyilvántartottság);
- a gyermek elégtelen lakókörnyezete, illetve lakókörülményei, ha a gyermek szegregátumban vagy félkomfortos, komfort nélküli, vagy szükséglakásban, illetve olyan lakáskörülmények között él, ahol az egészséges fejlődéséhez szükséges feltételek korlátozottan biztosítottak (Gyvt. 67/A. §).

A fenti feltételek közül kettő vagy mindhárom fennállása esetén halmozottan hátrányos helyzetet állapítanak meg.

A Gyvt. 67/A. § (2) bekezdése b) és c) pontja értelmében a nevelésbe vett, valamint az utógondozói ellátásban részesülő és tanulói vagy hallgatói jogviszonyban álló fiatal felnőtt is halmozottan hátrányos helyzetűnek tekintendő. A gyerekek életésélyeire negatívan hat, ha családjuk lakáskörülményei nem megfelelőek, félkomfortos vagy kom-

fort nélküli lakásokban élnek, ahol nincsen fürdőszoba vagy napi tisztálkodásra alkalmas helyiség, vezetékes víz, tanulásra alkalmas tér, asztal, világítás, fűtés. Ezen felül a gyerekeknek sokszor olyan alapszükségei sincsenek otthon kielégítve, mint az évszaknak megfelelő ruházat, cipő vagy megfelelő táplálkozás, a minőségi étkezéstről nem is szólva.

A családot érintő munkanélküliség és alacsony iskolázottság szintén jelentős hátrányokat okoz a gyermekeknek. Magyarországon a köznevelési intézmények nem tudják a családi háttérből fakadó egyenlőtlenségeket kellőképpen kompenzálni, így a családi körülményeik miatt hátrányban lévő gyermekek az iskolai lemorzsolódásban fokozottan érintettek. Ez kedvezőtlenül hat munkaerőpiaci helyzetükre. A köznevelési intézmények szerepét kiegészítve az iskolán kívüli tevékenységeknek, így a nyári táboroztatásnak is kiemelt a szerepe a családi hátrányok kompenzálásában, a felzárkózásban. Az említett tényezőkből, a fejlődés szempontjából nem ideális életmódból, táplálkozásból, lakókörnyezetből következik, hogy a szegénységben vagy társadalmi kirekesztettségben élő gyermekek egészségi állapota rosszabb az átlagnál. Az egészségi hátrányok felhalmozódása már a magzati korban elkezdődik. Mivel sok család anyagi és utazási lehetőségei rendkívül korlátozottak, a gyermekek a megfelelő orvosi ellátást sem kapják meg, sőt betegségeiket olykor nem is diagnosztizálják. Összességében megállapítható, hogy a szegénység és társadalmi kirekesztettség általában negatívan hat a gyermekek fizikai, lelki és szellemi fejlődésére.

A HH és HHH gyermekek esetében tisztában kell lennünk a fent részletezett hiányokkal, sok esetben a nélkülözéssel. A tábor jellegének, adottságainak és lehetőségeinek megfelelően a táboroztatás során ezekre a hiányokra és kielégítetlen szükségletekre reagálnunk kell. A gyermekek hátrányait fontos ismernünk, ám a táboroztatás teljes folyamata során az integráció érdekében használjuk fel őket és az egyenlő bánásmód elvét kövessük.

Az **Erzsébet Táborok** a nyári Zánkai és Fonyódligeti Élménytáborok során már a táborba való eljutás terén is egyenlő esélyeket biztosítanak, ugyanis 2019 óta a gyermekek és kísérők különvonatokkal és szervezett vasúti járatokkal térítésmentesen juthatnak el a táborba. A megérkezés után pedig a látható hátrányok kompenzálására a gyermekek programcsomagot kapnak (a csomag tartalmáról részletesebben A tábori életet meghatározó programok és keretek című fejezetben olvashatunk). A szervezők a táborozókat kísérő felnőtteken keresztül figyelnek továbbá a felmerülő cipő és ruházatkodási igényekre. A tábor ideje alatt biztosított a gyerekek számára a napi ötszöri étkezés a speciális étkezési igények figyelembevételével, valamint az orvosi ellátás. A kísérő a gyermek egyéb szükségleteinek kielégítése érdekében bizalommal fordulhat a tábor szervezők felé.

A nyári Élménytáborokban a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű, valamint a nem hátrányos helyzetű, illetve fogyatékkal élő gyermekek és nem fogyatékos gyermekek táboroztatása egyidejűleg történik, így a táborok integrált környezetet teremtve nyújtanak lehetőséget az élményszerzésre, rekreációra, ismeretterjesztésre, az aktív részvételre, az értelmi, érzelmi és társas kompetenciák fejlesztésére. Mindezek a tényezők a hátrányok csökkentését és az esélyek növelését is elősegítik.

2.8. A nyári Élménytáborok célkitűzései

A nyári Élménytáborok célkitűzései követik az Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program (EFOP) 1. prioritási tengelyeként meghatározott *Együttműködő társadalom* kapcsán *Az aktív befogadás, többek között az esélyegyenlőség és az aktív részvétel előmozdítása, valamint a foglalkoztathatóság javítása* érdekében megállapított tematikus célkitűzéseit.

A nyári Élménytáborok programjai az EFOP 1. prioritási tengely meghatározott céljaival összhangban kerültek kialakításra, hozzájárulnak a gyermekszegénység enyhítéséhez, a felzárkóztatáshoz és a társadalmi integrációhoz, a társadalmi kohézió erősítéséhez, valamint az iskolai lemorzsolódás csökkentéséhez. A jóllét és az életminőség javítása szempontjából követik a fenntartható társadalmi fejlődés útját.

A szegénység, valamint a hátrányos megkülönböztetés elleni küzdelmet alapul véve az aktív befogadás erősítése, az esélyteremtés és az aktív részvétel előmozdítása lényegi elem. A gyermekek és fiatalok társadalmi integrációjának elősegítése, társadalmi aktivitásuk és a társadalmi kohézió növelése, az iskolázottsági, egészségügyi, lakókörnyezeti, közösségi, szociokulturális hátrányok felszámolásával, az élménypedagógia eszközeivel, fizikai aktivitásra építő programok során valósulhat meg (lásd 2. Számú Melléklet).

Az Erzsébet Táborok komplex rendszerébe tartozó nyári ottalvós Élménytáborok országos kihatású táboroztatási programként lehetővé teszi a szegregált környezetben élők felzárkóztatását. A tábori programok biztosítása során a folyamatos felzárkózás lehetőségeinek megteremtése a cél, tehát annak elősegítése, hogy a hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek az iskolában, a tanév során megkezdett fejlesztése, felzárkóztatása ne

szakadjon meg a tanítási szünetben sem, az élményprogramok által biztosított fejlesztések a lakóhelyi iskolai vagy családsegítői gyermekközösség együtt nyaralása révén tovább erősödik.

A táborozók részére integrált környezetben biztosított tanulási és együttélési lehetőségek egyaránt biztosítják a kulcskompetenciák, illetve a szociális kompetenciák fejlődését, a tábornak köszönhetően a kompetenciafejlesztés folyamatosan, a nyári időszakban is megvalósul. Az élményalapú programok, a nem formális tanulási lehetőségek megteremtésével a programba bevont diákok ismeretei bővülnek, motiváltságuk és szociális érzékenységük erősödik. A *társadalmi integráció* további előmozdítása és erősítése érdekében a táborban kiemelt figyelmet kapnak a sajátos nevelési igényű, fogyatékossgal élő gyermekek, akik számára inkluzív környezetben, a tárgyi és szakmai feltételek megteremtésével biztosítottak az élményszerző programok. A *befogadó társadalom* kialakítása érdekében egyaránt hangsúlyt kap a karitatív, önkéntes tevékenységek fontosságának hangsúlyozása, megteremtve ezzel a társadalmi együttműködés és összetartás alapjait, fejlesztve a felnövekvő generáció társadalmi aktivitását.

A *társadalmi kohézió* a közösségért, a személyes sorsért vállalt felelősség megerősítésében realizálódik. Fontos kiemelni a kisközösségi szinterek (család, iskola, tábor) közösségnevelő hatását. A tábori programok célja a tanulók aktivitásának, személyes részvételének előmozdítása, az önmaguk és családjuk helyzetéért viselhető felelősség megerősítése, tehát a gyermekek önálló életvezetési képességeinek megerősítése. A tábori tevékenységek hozzájárulnak az iskolán kívüli közösségek kialakulásához, illetve az intézmény szülőkkel való együttműködésének erősítéséhez. A tábori közös, kulturális élmények az egyének, a közösségek önértelmezésének, összetartozásának érzését adják, a közösség egyaránt megteremti a tapasztalatok feldolgozásának biztonságos közegét. A táborok kulturális programjai a társadalmi integráció, a szociális kohézió közege: a közösségek fenntartója és megújítója, az egyéni/közös eszmények és életcélok megfogalmazásának, megvitatásának és érvényesítésének a terepe.

Az iskolai lemorzsolódás, a *korai iskolaelhagyás csökkenése*, ezáltal a köznevelés eredményessége a tanulói tárgyi tudás és ismeretanyag szélesítésével, színésítésével, a készségek/képességek fejlesztésével, a pedagógusok módszertani kultúrájának bővítésével, a felzárkózás támogatásával, az innováció és a tehetség gondozásával érhető el. A korai iskolaelhagyás problémakörének háttérét jelentősen meghatározza a minőségi oktatásból való kirekesztődés. Az extrakurrikuláris és intézményes nevelésen kívüli tevékenységek, a nem formális oktatási-nevelési formák javítják a veszélyeztetett csoportok életesélyeit, foglalkoztathatóságát, alkalmazkodóképességét. Mindezek hosszú távon hozzájárulnak a polarizálódás, a kirekesztődés, a leszakadás és a mélyülő szegénység csökkenéséhez. A lemorzsolódás szempontjából veszélyeztetett csoportok – a sajátos nevelési igényű, hátrányos helyzetű, halmozottan hátrányos helyzetű, nemzetiségi és migráns tanulók – iskolai sikeressége a differenciált, személyközpontú nevelés-oktatással és inkluzív megközelítéssel támogatható. Az iskolai előtti, kisgyermekkorai nevelés, a célzott korai intervenció programok, az egész életen át tartó tanulás és a jövőorientált, egészségtudatos, aktív életvitelre nevelés nyújthatnak hathatós segítséget. Az iskolai tanítás mellett megjelenő gazdag szabadidős tevékenység kínálata hozzájárul a tanulók személyes fejlődéséhez, lehetőséget biztosít személyes sikerélmények szerzéséhez. Az *egész életen át tartó tanulás* lehetséges beavatkozási területei között szerepel a „settlement” típusú közösségi szolgáltatások létesítése (a társadalmi aktivitás fokozását elősegítő közösségépítés, a helyi kultúra, közélet ápolása a helyi igények feltárására építve), melyeken keresztül a társadalmi és területi különbségek mérséklése, a területi leszakadási folyamatok megállítása is elérhető.

A fenntartható társadalmi fejlődést egészséges, összetartozó, békés társadalom teszi lehetővé, amelynek alapjait a gyermekek/ fiatalok körében lehet megépíteni a szolidaritás, etikai és egészségre nevelés erősítésével. A nyári Élménytáborok megteremtik célcsoportok számára az együttműködésre, az összetartozásra, az egészséges életmódra, a rendszeres testmozgásra és az egészséges táplálkozásra való nevelés feltételeit, ideértve a dohányzással, a túlzott mértékű alkoholfogyasztással kapcsolatos megelőzést és a drogprevenciót.

2.9. A nyári Élménytáborok programjainak tematikája

A nyári Élménytáborok tematikája, szakmai programja folyamatos fejlesztés alatt áll. A tábor alternatívát nyújt a *szabadidő hasznos eltöltésére*, lehetőséget biztosítva az ön- és társismeret, a hon- és népismeret gazdagítására. A tábor természetközeli környezete az egészség- és környezettudatos életforma fejlődését támogatja. Az egészségtudatosság terén – az egészséges táplálkozás és életmód kialakítása mellett – a mentális egészségre is nagy hangsúlyt fektet az érzelmi intelligencia fejlesztésével, valamint a különböző szenvedélybetegségek megelőzésének támogatásával. Vallja, hogy a gyermekkor és a fiatalkor a leghatékonyabb időszak a gyermekek egészségének, teljes életének megalapozására, mely nemcsak az ő, de a következő generáció életére is hatással van.

A tábor, a jóllétet meghatározó egyensúlyra törekedve, a családi életre nevelést, a pályaorientációs programelemek palettáját, valamint a gyermekek és fiatalok képesség-kibontakozásának lehetőségeit kínálja, hiszen a felnőttkori

tudatosság meghatározója az önmagunk és a társadalomban, szűkebb értelemben a családban elfoglalt helyünk és szerepünk önreflektív ismerete. A társadalomban betöltött szerepünk, helyünk, hivatásunk megtalálása, foglalkoztatóságunk javítása érdekében a család társadalmi szerepének megerősítése szintén elengedhetetlen. Ugyanakkor nemcsak a család szerepének erősítésére, hanem a helyi értékek, valamint a magyarság értékeinek megőrzésére, a nemzetiségi hagyományok ismeretére is törekedni szükséges.

A nyári Élmenytáborok nem formális és informális tanulási lehetőségeket biztosítanak a következő területeken:

- sport és egészséges életmód;
- kultúra és művészetek;
- természet- és tudományismeret;
- ön- és társismeret;
- hon- és népismeret;
- hagyományok ápolása, kézművesség;
- családi életre nevelés;
- szociális kompetenciaterületek, érzelmi intelligencia;
- pályorientáció;
- társadalmi befogadást erősítő, érzékenyítő elemek;
- elsősegélynyújtás elsajátítását segítő elemek;
- környezettudatosság;
- drog- és alkoholprevenció;
- digitális kompetenciafejlesztés.

Megállapítások

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, valamint Magyarország Alaptörvénye rögzíti az ember elidegeníthetetlen jogát az élethez és a szabadsághoz, a személyek egyediségét és méltóságát helyezi középpontba. Erre az alapelve szükséges épülnie minden társas kapcsolatnak és közösségi szerveződésnek. Sosem szabad elfelejtenünk, hogy a táborok célkitűzéseinek középpontjában a – testi, lelki és szellemi értelemben – formálódó gyermeki személyiség áll. Emiatt is meghatározó fontosságú, hogy a táborok programjainak kialakításakor, valamint a táborok ideje alatt kellő figyelemmel és felkészültséggel legyünk a gyermekek biztonságára, szükségleteire, érzelmi és értelmi fejlettségére. Meghatározó jelentőséggel bír továbbá a gyermekek választásaiban saját döntésük, szabad akaratuk érvényesülése.

Az élményprogramok alkalmat teremtenek az egyéni és társas kompetenciák fejlesztésére, azonban szükséges annak tudatosítása, hogy a kompetenciafejlesztés terén mélyebb átíródások, érdemi elmozdulások legtöbbször folyamatban érhetőek el. Spontán vagy akár minták általi fejlődés sok esetben megtörténik a táborozóknál, a programokon átélt tapasztalatok feldolgozásának leginkább a tudatosításban, mélyítésben van jelentősége, azonban fontos szem előtt tartanunk, hogy a mélységeket érintő feldolgozást mindig szakemberek bevonásával, megtartó közegben biztosítsuk. A programok feldolgozásának hossza, milyensége több tényezőtől is függ, többek között a csoport méretétől, korosztályi összetettségétől stb. Szakemberek hiányában a feldolgozás élményszinten megtörténhet a sikerélmény hangsúlyozását véve alapul. Visszajelzést kérhetünk arról, hogyan érezték magukat a gyerekek a programon, hogyan látták a közösséget, hogyan gondolnák tovább a feladatot, min változtatnának legközelebb.

Az élménytáborok alapvető célja, hogy a gyerekek jól érezzék magukat. Ennek elengedhetetlen feltétele a biztonság és bizalmi légkör megteremtése. Ennek eszközei az elfogadó és megerősítő szemlélet, a kiszámíthatóság, a házirend, a szabályok, a táborhely ismerete, a közösség és a társak megismerése, a kapcsolatok, kötődések kialakulása. A programok és a természetközeli állapot elősegítik a kikapcsolódást, ezáltal a táborozók egy olyan ellazult, rugalmas és nyitott állapotba kerülnek, amikor kialakulhat a *jó itt lenni, szeretek itt lenni* érzés. Ez a nyitott és szeretetteljes légkör teremti meg annak a lehetőségét, hogy a programokon tapasztaltak érzelmileg megérintsék a gyermekeket olyan módon, ahogyan az az iskolapadban ritka esetekben következik be – ez a táborok többlete. A tábori programok megvalósítása során törekedni szükséges a táborozók számára differenciáltan (mennyiségi, minőségi, fejlődési területek szerinti, szociális képesség szerinti) megoldható, ezáltal sikerélményt biztosító helyzetek és feladatok megteremtésére. A gyermekek a táborban megtapasztalt tudatállapotokból, a tábori programokon átélt sikerélményekből egész évben táplálkozhatnak.

A gyermekek élmények általi töltekezésének legfőbb támogatói a *jófejta figyelem*, a bizalom és az értékek közvetítése. A feltétlen elfogadás a legnagyobb ajándék, amit megkaphat és megadhat az ember, mert ez a bizalom és

önbizalom forrása; ezek azok az érzések, amelyekkel hegyeket lehet megmozgatni. A bizalom és az önbizalom a fejlődés motorja, a teljesítményhez vezető út ezekkel indul, melyet a siker elővételezése és megtapasztalása alapoz meg. Ha bízunk a gyermekekben, a bizalom erőt ad saját erőforrásaik mozgósítására.

Felhasznált irodalom

American Camp Association (2018): *ACA Facts and Trends*.

Atkinson, Richard C – Hilgard, Ernest (2005): *Pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó.

Balázs Judit – Miklósi Mónika (2015): *A gyermek- és ifjúkor pszichés zavarainak tankönyve*. Budapest, Semmelweis Kiadó.

Bar-On, Reuven (1997a): *The Emotional Quotient Inventory (EQ-i): a test of emotional intelligence*. Toronto, Multi-Health Systems, Inc.

Bernolák Béláné (szerk. 2001): *Együtt a többiekkel – egy-másért*. Budapest, Bicebóca Alapítvány.

Bús Imre (2022): Fejezetek a játékpedagógia történetéből. *Kultúratudományi Szemle*, 4. évf. 3–4. sz. 40–62.

Cole, Michael – Cole, Sheila R. (2003): *Fejlődésléktan*. Budapest, Osiris Kiadó.

Czeizel Endre – Lányiné Engelmayer Ágnes – Rátai Csaba (1978): *Az értelmi fogyatékosok kóreredete a Budapest-vizsgálat tükrében*. Budapest, Medicina Könyvkiadó.

Cseri Csilla – Zsarkó Beáta (2018): *Módszertani segédanyag autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekek iskolai megsegítéséhez*. Szeged, Csongrád Megyei Pedagógiai Szakszolgálat.

Dombi Mária (2015): A játékpedagógia módszertani megközelítései. In: Torgyik Judit (szerk.): *Százarcú pedagógia*. Komárno, IRI. 479–489.

DSM-5 (2014.): *Referencia kézikönyv a DSM-5 diagnosztikai kritériumaihoz*. Budapest, Oriold és Társai Kft.

Fáyné Dombi Alice – Sztanáné Babics Edit (2015): *Játékpedagógia*. Szeged, SZTE JGYPK.

Gyarmathy Éva (2018): A táborozás szociálpszichológiai aspektusai. In: Nagy Ádám (szerk.): *A komfortzónán is túl: A táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája*. Kecskemét, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely, Ifjúságszakmai Társaság, 89–115.

Győriné Stefanik Krisztina (2005): *Az iskoláskorra vonatkozó prognózis kérdése autizmusban – a korai képesség-mintázat és a naiv tudatelméleti vonatkozású viselkedések szerepe*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológia Doktori Iskola.

Hegedűs Gábor (2008): A játékpedagógia elmélete és gyakorlata. In: Belina Károly (et.al.) (szerk.): *AGTEDU 9*. Kecskemét, Kecskeméti Főiskola, 389–395.

Irányelvek (2020): *A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei*. https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alaprogramok [2020. 05. 12.]

Jancsák Csaba (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.

Jancsák Csaba (2020): Value-saturated Education in Erzsébet Camps in Zánka, Hungary. *Belvedere Meridionale*, vol. 32. no. 3. 31–46. <https://doi.org/10.14232/belv.2020.3.3>

Kádár Annamária – Bodoni Ágnes (2010): *Az óvodás- és kisiskoláskor játéka elméleti és módszertani megközelítésben*. Kolozsvár, Ábel Kiadó.

Lányiné Engelmayer Ágnes (2014): Változásban a pszichológiai és gyógypedagógiai diagnosztika. *Neveléstudomány*, 3. sz. 33–52.

Maszler Irén (2002): *Játékpedagógia*. Pécs, Comenius Oktató és Kiadó Bt.

Memporandum az egész életen át tartó tanulásról. Európai Közösségek Bizottsága, Brüsszel, 2000. október 30. <http://www.nefmi.gov.hu/download.php?docID=270> [2020.09.06.]

Németh András (2000): *A reformpedagógia múltja és jelene*. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.

N. Kollár Katalin – Szabó Éva (2004): *Pszichológia pedagógusoknak*. Budapest, Osiris Kiadó.

Nóbik Attila (2001): A reformpedagógiai irányzatok kialakulása. *Iskolakultúra*, 11. évf. 4. sz. 65–71.

Oláh Attila (2004): *Pszichológiai alapismeretek*. Budapest, Bölcsész Konzorcium Kiadó.

Piaget, Jean (1978): *A szimbolikus játékok osztályozása és fejlődése*. Budapest, Gondolat Kiadó.

Proctor, Carmel – Tweed, Roger – Morris, D. (2014): The Naturally Emerging Structure of Well-being Among Young Adults: "Big Two" or Other Framework? *Journal of Happiness Studies*, 16, 257–275.

Pukánszky Béla – Németh András (1994): *Neveléstörténet*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Rutter, Michael (2007): *Autizmus: a kutatás és klinikum közötti kétirányú kölcsönhatás*. Budapest, Autizmus Alapítvány, Kapocs Kiadó.

Snider, Colin L. – Farmer, James R. (2016): Impacts of a Southern Indiana Summer Camp: Adult Reflections on Childhood Experiences. *Journal of Youth Development*, 11:3.

Sztanáné Babics Edit (2014): A játék ereje. In: Dombi Alice – Dombi Mária (szerk.): *Pedagógikum és Kommunikáció*. Szeged, Generál Nyomda Kft., 241–252.

Urbánné Deres Judit (2006): *Ajánlások nagyothalló gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez: Szövegértés, szövegalkotás*. Budapest, SuliNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.

A táboroztatással kapcsolatos jogszabályok jegyzéke az **1. Számú Mellékletben** található.

3. Fejezet

A TÁBOROZÁS TÍPUSAI, FAJTÁI ÉS CSOPORTOSÍTÁSUK

Dorka Péter – Kőműves Eszter

Bevezetés

A táborozást többféle nézőpont szerint lehet csoportosítani. A Kézikönyvben az általunk fontosnak tartott ismervek mentén szerepeltetjük az egyes tábortípusokat. A tipizálást a táborban eltöltött idő, az együttlét terjedelme és intenzitása, a tábor helyszínének meghatározása, a tábor ideje, valamint a táborok célja szerint alkottuk meg. A fejezet kitekintést ad az Erzsébet Táborok egyes tábortípusaira is.

3.1. A táboroztatás kapcsán felmerülő fogalmak

A Kézikönyv megalkotása során a táboroztatással kapcsolatos fogalmakat az Ettv. 1. §-a Értelmező rendelkezések pontjában foglaltak szerint alkalmaztuk.

Gyermek felügyeletét ellátó kísérő: az a tizennyolcadik életévét betöltött, büntetlen előéletű, cselekvőképes személy, aki a táborba vele együtt érkező gyermekcsoport felügyeletét látja el.

Táborhely: azon szálláshely különleges célú igénybevétele, ahol a természeti adottságok és az azok keretei között működő építmények és közösségi terek egyedi rendszert képeznek, és amelyben a gyermektáboroztatás megvalósul.

Táborozás: a táborszervező által a táborhelyen megvalósított rendezvények összessége, amelynek keretében az abban részt vevő táborozók vonatkozásában sajátos szocializációs célú tevékenység és az önszabályozó közösség előre meghatározott időtartamra szóló együttélése valósul meg.

Táborozó: az a tizennyolc év alatti gyermek, illetve tizennyolcadik életévét betöltött cselekvőképtelen vagy cselekvőképességében részlegesen korlátozott személy, továbbá – Családi Erzsébet-tábor esetén – a velük együtt érkező szülő, törvényes képviselő vagy más hozzátartozó, aki igénybe veszi az e törvényben meghatározott szolgáltatásokat.

Táborszervező: az a jogi személy, amely az általa előre kialakított programterv alapján meghatározott foglalkozásokat megszervezi és lebonyolítja, vagy lebonyolíttatja, továbbá a táborozáshoz kapcsolódó összes szolgáltatást megrendeli és a táborozás ideje alatt hozzáférhetővé teszi.

3.2. A táborban eltöltött idő, az együttlét terjedelme, intenzitása szerint

3.2.1. Szünidei napközi (napközbeni) tábor

Szervezést és lebonyolítást tekintve megvalósításukat főként a nyári tanszünet idején, jellemzően az iskolák, család- és gyermekjóléti szolgálatok és központok, közművelődési feladatot ellátó intézmények, alapítványok, egyesületek, önkormányzatok végzik. Feladatuk a gyermekek felügyeletét a tábor napi időtartamához igazodó számú étkezéssel együtt biztosítani. A tábor különböző rekreációs és kompetenciafejlesztő programokat is nyújt a résztvevők számára. A táborok/programok a gyermekek lakóhelyén vagy annak vonzáskörzetében, egy vagy több helyszínen valósulnak meg.

3.2.2. Többnapos ottalvós (bentlakásos) táborok

Az ottalvós táborok több napon át, éjszakai ott-tartózkodást is magában foglaló, folyamatos felügyeletet, egy vagy több táborhelyen szállást, a tábor napi időtartamához igazodó számú étkeztetést, rekreációs, szabadidős és kompetenciafejlesztési programokat is nyújtanak.

3.3. A tábor helyszínének, helyzetének meghatározása szerint

3.3.1. Mozgó tábor

Vándortáborok, amelyek a gyalogos-, vízi-, kerékpáros- és zárandoktáborozási lehetőségeken keresztül valósulhatnak meg. Jellemzői:

- Egy-egy táborhely vándortáborok esetében alkalmi jellegű (1-2 nap). Naponta vagy kétnaponta indulnak útnak a táborozók, és más-más helyszínen újra és újra fel kell építeniük a tábor (pl. sátoztábor esetében), de nem kizárt, hogy a szállás épületek igénybevételel történik (pl. faház, tégl- vagy kőépület, fejlettebb infrastruktúrával rendelkező építmények).

- Ha a táborozók „vándoroltatják”, építik a szállást adó sátrakat, úgy annak berendezése és felszereltsége egyszerűbb, praktikusan csak a legszükségesebb eszközökből és az egyéni, személyes felszerelésekből áll a táborozók csomagja.
- A kényelmi szolgáltatásokat nyújtó felszerelések nélkülözésével jár.
- A biztonságról, egy bizonyos szinten az étkezésről, esetleg az ivóvízről, a tisztálkodás lehetőségéről a táborozóknak kell gondoskodniuk (nomád táborok esetében).
- A táborhelyek megközelíthetősége néhol bonyodalmas, például vízi táborban egyes folyószakaszokon történő megállás az evezős hajóval lehetséges, de egyéb szárazföldi úton nem.
- Az egészségügyi szolgáltatások elérése erősen korlátozott lehet, vagy hosszú időt vesz igénybe.

3.3.2. Álló tábor

Jellemzői:

- Több napig, esetleg hetekig tarthat az adott táborhelyen (vagy szálláshelyen) való tartózkodás.
- Helyhez kötött programok, feladatok, ismeretszerzések jellemzik.
- A szállás berendezése, felszereltsége lehet gazdagabb, akár extrább, kényelmi szintek, minősítések jelenhetnek meg.
- Megjelenhetnek a tábori programon túl egyéb – akár önköltséges – szolgáltatások is. Például a sportpályák használata vagy bérlési lehetősége, vízparti stégek, mólók igénybevétele, bérlése a horgászathoz stb. Ezek a táborhelyeken tábori szolgálatok (rendészet, gondnokság, egészségügyi szolgáltatás) is működnek, amelyek a táborozók/vendégek nyugalmát, biztonságérzetét hivatottak megalapozni.
- A programlehetőségek és a programkínálatok jellemzően gazdagabbak.
- Járművel is könnyen megközelíthető a helyszín, könnyebben szervezhető a táboron kívüli program, mint például egy kalandpark, bobbálya, állatkert látogatása, városnézés.
- A táborozók, résztvevők könnyen igénybe vehetik, illetve elérhetik a külső infrastrukturális szolgáltatásokat, mint például ételkészítők, orvosi rendelők, kórházak, kulturális központok.

3.4. A táborok ideje, évszak szerinti meghatározása

Nyári táborok

A nyári szünidei táborokra jellemző, hogy a szabadban, természetben, strandon töltött idő a meghatározó.

Téli táborok

Legismertebb típusa a sítábor. Általában az alpesi lesiklásról szólnak a hazai táborok, de a környező országokban sítúrákkal és sifutással eltöltött táborokat is szerveznek.

Őszi és tavaszi táborok

Globalizált világunkban egyik napról a másikra a télből nyárba tudunk csöppenni, vagy éppen fordítva. Hazánk időjárását tekintve ebben a kategóriában a komfortérzet az, ami megerősítheti ezen kategória alkalmazását. A környezeti tényezők ideális lehetőséget nyújtanak a sziklamászó, a kerékpáros és a természetjáró túrák megszervezésére, lebonyolítására. Továbbá ebben az időszakban szerveződnek az erdei iskolai táborok és az osztálykirándulások is.

3.5. A táborok célja, személyiségfejlesztő tevékenységük szerinti csoportosítása

Élmény és üdülő jellegű táborok a szabadidő kihasználása céljából

Alapvető célja és feladata a pihenés, kikapcsolódás, valamint új, nem formális ismeretek szerzése az egyén érdeklődésének megfelelően. E táborok jellemzői a látnivalók sokasága, örömteli játékok, rekreációs programok, sport-rekreációs céllal létrehozott versenyek, egyéb programok.

Ismeretközlő, formális keretek között megvalósuló tematikus táborok

Oktató-, felkészítő- és képzőtáborok, mint például az oktatási intézmények szakmai táborai, művészeti képzés esetén alkotótáborok, vagy a földrajz-, testnevelőképzés, sportszakmai, illetve az edzőképzés táborai, lovastáborok stb. Alapvető célja és feladata, hogy a tábori programokat az előírt tematika szerint teljesítsék a résztvevők. A szervezeti kereteket tekintve oktatási intézmények által szervezett, kötelezően teljesítendő táborok vagy az egyesületek, szervezetek, szövetségek által előírt táborok is ide sorolhatóak. E táborok napirendje, programja, időbeosztása kötött, előírt. Előadásokon, szemináriumokon, egyénekre és csoportokra kiosztott feladatok útján sajátítják el a résztvevők az ismereteket, a tananyagokat. A nappali feladatokon túl előfordulhatnak esti és éjszakai gyakorlatok is. A tábor ideje alatt a különböző programok, előadások nyújtanak olyan ismereteket, amelyek a cél- és feladatrendszer irányába tartanak, és ezen ismereteket a gyakorlati foglalkozások alkalmával begyakorolhatják, így fejlesztve a résztvevők kreativitását, sokoldalúságát.

Kutató, felderítő projektek megvalósítását teljesítő táborozás

Alapvető célja és feladata, hogy valamely tudomány-részterület (pl. geológia, ökológia, néprajz, társadalomtudományi stb.) kutatásaihoz, megismeréséhez gyűjtsön leleteket, adatokat. E táborok jellemzői, hogy engedélyekhez kötötten működhetnek, bizonyos területek tekintetében nagy anyagi ráfordítást igényelnek, tudományos ismeretek alapján szerveződnek.

A munkavégző, építő, helyreállító tevékenységhez szükséges táborozás

Alapvető célja és feladata a fizikai munkavégzés. E táborokat szükségszerűen olyan, több napig tartó munkavégzések, feladatok ellátására hoznak létre, amelyek például a biztonságos túrázást (természetjáró létesítmények építése, felújítása, karbantartása, menedékházak, védkunyhók létesítése), sziklamászást, via ferrata utak kiépítését teremtik meg.

Sportági edzőtáborok

Alapvető célja és feladata, hogy egy adott sportág eredményes műveléséhez, minél jobb teljesítmény eléréséhez biztosítson lehetőséget, megváltozott körülmények mellett segítse az adaptációs folyamatot. E táborok jellemzői, hogy az éves edzésterv időszakában szerveződnek rendszeresen, korosztálytól függően. A válogatott szintű edzőtáborokban kiemelkedő sportágbeli teljesítményt nyújtó személyek vehetnek részt meghívás alapján. Egyes sportágakban évszaktól függetlenül (teremsportok, pl. a kick-box), más sportágakban évszakhoz kötötten (evezés, kajak-kenu) szerveződnek szárazföldi vagy vízi jellegű táborok.

Rekreációs táborok

Alapvető célja és feladata, hogy a táborban részt vevő baráti társaságok, mint ismerős csoportok (akár munkahelyi csoportok is), vagy ad hoc jelleggel, ismeretlen tagokból alakult csoportok örömteli, kötetlen, szabadon választható programokon, csapatépítő tréningen keresztül töltsék el szabadidejüket rekreációs szervező szakemberek, trénerek szervezésével, vezetésével.

Speciális táborok

Speciális gyermekcsoportok (pl. ételallergiában érintettek, súlyos betegség utáni lábadozók, fogyatékossgal élők stb.) és speciális helyzetük miatt néha családtagjaik számára is szervezett táborok. Az élménynyújtás, örömteli tevékenységek mellett céljuk a különböző képességek fejlesztése, a sorsközösség megélése vagy a gyógyulás elősegítése.

3.6. Az Erzsébet Táborok táborai

Az Erzsébet Alapítvány az Ettv. értelmében közhasznú civil szervezetként, közfeladatként látja el a gyermek- és ifjúsági táborok szervezésével összefüggő feladatokat, valamint az ezekhez kapcsolódó szervezési, lebonyolítási, oktatási és képzésszervezési teendőket.

Az Alapítvány a Zánkai Erzsébet-tábor és Fonyódligeti Erzsébet-tábor, valamint az Erdélyi Erzsébet-tábor táborhelyeken látja el ottalvós táboroztatás tekintetében meghatározott közfeladatait. A speciális szolgáltatást igénylő kedvezményezett kör esetében az Alapítvány külsős partnerhelyszíneken látja el közfeladatát. A Támogatási irányelveknek megfelelően a táborokba jelentkezési felhívásokra benyújtott csoportos jelentkezések útján érkező táborozók. A jelentkezések benyújtása az Alapítvány zárt informatikai rendszerén keresztül, az E-Tábor Plusz felületen lehetséges.

3.6.1. Ottalvós Erzsébet-táborok Tavaszi és Őszi Osztálykirándulások

A tavasszal és ősszel szervezett táborok kedvezményezett köre az intézmények 1-8. évfolyamos, érvényes tanulói jogviszonnal rendelkező tanulói. A turnusok időtartama 3 nap 2 éjszaka. A Zánkai Erzsébet-tábor és az Erdélyi Erzsébet-tábor ad otthont ezen tábori formának.

Nyári ottalvós Élménytáborok

A nyári tanítási szünet idején szervezett Balatoni ottalvós Élménytáborok a Zánkai Erzsébet-tábor és a Fonyódligeti Erzsébet-tábor táborhelyein valósulnak meg. A kedvezményezettek köre az érvényes tanulói jogviszonnal rendelkező 1-11. évfolyamos tanulók. A turnusok időtartama 6 nap 5 éjszaka, napi ötszöri étkezéssel, hazaútra úti csomaggal, programcsomaggal, bőséges programkínálattal, valamint térítésmentes vonatút lehetőségét biztosítva a táborba történő oda- és a táborból történő hazautazáshoz. A táboroztatás hozzájárul a gyermekek és fiatalok felzárkóztatásához, hátrányaik kompenzálásához, a társadalmi integráció eléréséhez és a táborozó gyermekek kompetenciafejlesztéséhez. A témáról bővebben A táboroztatás pedagógiai és pszichológiai háttere című fejezetben olvashatunk.

Erdélyi Erzsébet-tábor

Az Erdélyi Erzsébet-tábor Hargita megyében, Ivó településen működik. Az erdélyi tábor kiemelt szerepet tölt be a nemzeti identitás erősítésében, az összetartozás hangsúlyozásában. A turnusok az utazással együtt hétnaposak, Erdélyben összesen 5 teljes napot töltenek a gyermekek. Szállás, étkezés, térítésmentes oda- és hazautazás, helyben történő kirándulások és tábori programok biztosítottak a táborozók számára.

Gyógyító Szent Erzsébet-tábor

Az Erzsébet Alapítvány által megvalósított Erzsébet-táborok egyes típusairól és egyéb rendezvényeiről szóló 312/2020. (VI.30.) Kormányrendelet (a továbbiakban 312/2020. (VI.30.) Korm. rendelet) 2. §-ának (e) pontja alapján a Gyógyító Szent Erzsébet-tábor keretében – az Alapítvány együttműködő partnerei bevonásával – egészségügyi intézmények ellátotti körébe tartozó, betegséggel élő, betegségből gyógyuló gyermekek csoportjai részére egy vagy több, a táborozók speciális igényeinek megfelelő felszereltségű táborhelyen több napon át éjszakai ott-tartózkodást is magában foglaló, folyamatos felügyeletet, a tábor napi időtartamához igazodó számú étkeztetést, valamint a gyermekek egészségi állapotának megfelelő kompetenciafejlesztő és szabadidős programokat biztosít gyermektáboroztatási szolgáltatásként.¹

Diabétesz Erzsébet-tábor

A 312/2020. (VI.30.) Korm. rendelet az Erzsébet Alapítvány által megvalósított Erzsébet-táborok egyes típusairól és egyéb rendezvényeiről 2. §-ának (f) pontja alapján a Diabétesz Erzsébet-tábor keretében – az együttműködő partnerek bevonásával – egészségügyi intézmények ellátotti körébe tartozó, 1-es típusú diabéteszrel élő gyermekek csoportjai részére edukációs, szemléletformáló, kompetenciafejlesztő és szabadidős programokat biztosít gyermektáboroztatási szolgáltatásként azzal, hogy ezen belül:²

- ottalvós táborok formájában több napon át éjszakai ott-tartózkodást is magában foglaló, folyamatos felügyeletet, egy vagy több táborhelyen szállást, a tábor napi időtartamához igazodó számú étkeztetést is nyújt, vagy
- napközi táborok formájában napközbeni felügyeletet, valamint a tábor napi időtartamához igazodó számú étkeztetést is nyújt.

3.6.2. Napközi Erzsébet-táborok

Az iskolai tanszünet idején a gyermekek lakóhelyén vagy annak közelében valósulnak meg egy vagy több helyszínen nyújtott gyermektáboroztatási szolgáltatásként. Az ún. napközi rendszerben működő táborok lebonyolítására a jelentkezési felhívásokban és az Alapítvány mindenkor hatályos Támogatási irányelve szerint meghatározott intézmények nyújthatnak be jelentkezést az abban megjelölt kedvezményezetti körnek megfelelő gyermekcsoportok vonatkozásában. A jelentkezők táboroztatási szolgáltatás biztosítását vállalják. Az ötnapos Napközi Erzsébet-táborok hétfőtől péntekig, jellemzően 8 órától 16 óráig tartanak. A táborozók számára napi négyeszeri bőséges étkezést biztosítanak, valamint napközbeni felügyeletet, a gyermekek életkori sajátosságaihoz, egészségi állapotához igazodó szemléletformáló, kompetenciafejlesztő és szabadidős programokat.

3.6.3. Családi Erzsébet-táborok

Az Erzsébet Alapítvány által megvalósított Erzsébet-táborok egyes típusairól és egyéb rendezvényeiről szóló 312/2020. (VI.30.) Kormányrendelete 2. §-ának (a) pontja alapján a családok részére nyújt táboroztatási szolgáltatást azzal, hogy több napon át egy vagy több táborhelyen szállást, a tábor napi időtartamához igazodó számú étkeztetést és családi szabadidős programot biztosít.³

¹ <https://magyarkozlony.hu/hivatalos-lapok/NWD7NN9hLVm6c4x9FG3j5ef3a55e4190d/dokumentumok/1887999848dc8ec5125e6c70f4f-b0e8ff9d6401d/letoltes>

² Uo.

³ Uo.

Felhasznált irodalom

Bodor Tamás (2006): *Táborszervezés, táborvezetés ifjúságsegítőknél és érdeklődőknél*. LOGO füzetek 3. Szombathely, Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ.

Dorka Péter (2014): *Rekreáció I. Táborszervezés, vezetés, természetjárás, túrázás*. http://www.jgypk.hu/tamop13e/tananyag_html/tananyag_reki_1/vi_tborszervezs_vezets_termszetjrs_trzs__dorka_pter.html

Dosek Ágoston (1997): *Erdők, hegyek sportjai*. Budapest, Magyar Tájékoztató Futó Szövetség.

Damilano, Francois – Gardien, Claude (2005): *Hegyek. Amit a túrázásról és alpinizmusról tudni kell*. Budapest, Alexandra Kiadó.

Németh Imre – Némethné Katona Judit (1997): *Zöld kalandra fel!* Budapest, Havasi Rózsa Kft.

Weboldalak:

Bringás Vándortábor

<https://www.bringasvandor.hu/>

Erdei Vándortábor

<https://www.erdeivandor.hu/>

Magyar Természetjáró Szövetség

<http://www.turistamagazin.hu/>

Vízivándor Tábor

<http://vizivandor.hu/>

Zarándoktábor

<https://zarandoktabor.hu/>

A táboroztatással kapcsolatos jogszabályok jegyzéke az **1. Sz. Mellékletben** található.

4. Fejezet

A TÁBORTERVEZÉS ÉS SZERVEZÉS LÉPÉSEI

Horváth-Kuti Barbara – Kőműves Eszter

Bevezetés

Ha a gyermektáborok szervezésére projektként tekintünk, a tervezést és szervezést az alábbi lépések mentén végezhetjük:

1. A cél meghatározása, az ötlet és megalapozottságának vizsgálata.
2. Igények és szükségletek felmérése.
3. Célcsoport és létszám meghatározása.
4. Az időszak vagy a pontos időpont megjelölése.
5. Helyszín keresése és kiválasztása.
6. A programok meghatározása, programterv készítése.
7. Eszközigeny felmérése.
8. A humán erőforrás igényének felmérése.
9. Költségvetés készítése.
10. Forrásteremtési terv készítése.
11. Résztevők toborzása (tábori részvételi felhívás megjelentetése, jelentkezők kezelése), jelentkezések lezárása.
12. A tábor előkészítése forgatókönyv és vészhelyzeti forgatókönyv létrehozásával.
13. A tábor megvalósítása.
14. Táborzárás.
15. Az utómunkálatok elvégzése.

Egy első nyári tábor tervezési folyamatát biztonságosan már az előző év szeptemberétől érdemes elkezdni. Egy bejáratott tábor esetén a forrásbiztosításhoz szükséges pályázatfigyelést folyamatosan végezhetjük.

4.1. A cél meghatározása, az ötlet és megalapozottságának vizsgálata

A táborok szervezése jellemzően egy meglévő ötletre, témára, illetve egy, már meglévő szükségletre épül. A célcsoport meghatározását el kell végeznünk az ötlet felmerülését követően, hogy tudjuk, pontosan milyen körben kell megvizsgálnunk annak megalapozottságát. A célcsoport tekintetében fontos előre meghatározni a korosztályt, figyelembe kell vennünk, hogy eltérő korosztályú gyermekek eltérő igényekkel érkeznek. Valamint számításba kell venni a speciális szükségletek kielégítésének szükségességét is. Amennyiben a témát tekintve még nincs ötletünk, igényfelmérést végezhetünk a gyermekek körében. Ha a célcsoport jól körülhatárolható (pl. egy köznevelési intézményen belül felmerülő igényről van szó, vagy a diákönkormányzatról), a tanórákon keresztül, esetleg a tanulói közösségen keresztül is meg lehet szólítani a potenciális résztvevőket. Történet kötetlen beszélgetés formájában, ötletelési technikák segítségével (javasolt technika a brainstorming, azaz a csoportos ötletgyártás). Fontos tudni, hogy *az ötlet határozza meg a tábor típusát is*. A táborok többféle szempont alapján csoportosíthatóak, a csoportosítás meghatározó eleme a létszám, a célcsoport, az időtartam stb. A táborok típusairól A táborozás típusai, fajtái és csoportosításuk című fejezetben olvashattunk.

4.2. Igények és szükségletek felmérése

Ha már az ötlet és a tábor típusának meghatározása megtörtént, fontos, hogy egzakt igényfelmérést végezzünk a gyermekek szüleinek körében is. Az igényfelmérés utaljon azokra az elemekre, amelyek a tábor szervezés alapjait képezik:

- a táborozás céljára, témájára, időszakára;
- mekkora földrajzi távolságra engednék el a szülők/gondviselők a gyermekeiket;
- a táborozásra tervezett időt reálisnak látják-e;
- milyen felszerelést tudnak biztosítani a táborozásban részt vevő gyermekek számára;
- milyen speciális szükségletekkel bírnak a gyermekek;
- részvételi díj esetén mekkora összeg vállalható számukra a táboroztatás tekintetében.

Végezzünk piackutatást, vagyis tájékozódjunk a „piacon” fellelhető hasonló témájú, földrajzi környezetünkben működő táborok elérhetőségéről és feltételeiről, azok sikerességéről. Ehhez segítségül hívhatjuk az internetet, illetve a helyben rendelkezésre álló információkat (pl. az iskolába vagy a településen keresztül befutott tábori információk, szülők visszajelzései). Ennek megfelelően is pozícionálhatjuk saját táborötletünket. Amennyiben megállapítjuk, hogy az általunk vázolt táborötletet már más is megvalósítja, de igény mutatkozik a szükségletfelmérés alapján egy ugyanolyan vagy hasonló jellegű táborra, vizsgáljuk meg annak az esélyét, hogy van-e lehetőség a vele való együttműködésre, vagy tudunk-e formálni még a saját ötletünkön.

Ha már az ötletünk megalapozottságát megvizsgáltuk szükséglet- és igényfelméréssel, illetve piackutatással, meghatároztuk, hogy milyen típusú tábort szeretnénk megvalósítani, kezdjük neki a tábor tervezésének.

4.3. Célcsoport és létszám meghatározása

Az alábbiak mentén határozzuk meg leendő táborozóink célcsoportját, létszámát, valamint gondoljuk végig, milyen módon tudjuk elérni őket a tábor meghirdetése során:

- korosztály;
- csoportösszetétel, speciális jellemzők;
- minimum és maximum létszám;
- csoportlétszámhoz szükséges táboroztató személyzet;
- a sajátos nevelési igényű gyermekek bevonásának lehetőségei (ez a helyszín kiválasztásánál és a humán erőforrás meghatározásánál fontos szempont lesz);
- a célcsoport elérésének mikéntje (személyesen, e-mailen, social media felületen, helyi sajtón/televízión/rádióon, rendezvényen, közvetítőn keresztül).

4.4. Az időszak vagy a pontos időpont megjelölése

Jelöljük ki az időszakot, lehetőség szerint határozzuk meg a pontos időpontot:

- nyári szünetben
- tavaszi szünetben
- őszi szünetben
- egyéb, a köznevelési intézmény által lehetővé tett időszakban (pl. érettségi szünet, osztálykirándulásra kijelölt időszak, síszünet)

4.5. Helyszín keresése és kiválasztása

A tábor jellegének, a célcsoportnak, a témának és a tervezett összlétszámnak megfelelően határozzuk meg a helyszínnel kapcsolatos igényeket. Vegyük sorra, hogy milyen infrastrukturális szempontokat szükséges mérlegelni a táborhelyszín kiválasztása során:

Napközi tábor esetében	Ottalvós tábor esetében
<ul style="list-style-type: none"> • foglalkoztató helyiségek • étkezési lehetőség • mosdó • sportpálya, játszótér • biztonságos tárolási lehetőség 	<ul style="list-style-type: none"> • szálláshely típusa: kőépület, sátor, változó szálláshely (vándortábor vagy vízitúra esetében) • a szálláshely szerepel-e a hatósági nyilvántartásban az illetékes kormányhivatalnál • nemek szerinti elosztásnak is megfelelő mennyiségű szoba, fekhely, szekrény álljon rendelkezésre • megfelelő mennyiségű wc és fürdő helyiség • konyha és étkezési lehetőség • sportpálya, játszótér • foglalkoztató helyiségek • biztonságos tárolási lehetőség

Mindkét tábortípusban szükséges fedett, az időjárás viszontagságaitól védő teret biztosítanunk az összes táborozónak. Fontos felmérni továbbá az alábbiakat:

- hányzori étkezést tud biztosítani a szolgáltató;
- milyen étkezési ellátást tudunk nyújtani, kiemelt tekintettel a speciális étrendet igénylőkre (van-e étkezési lehetőséget biztosító, szálláshelyen üzemelő konyha, rendelkezésre álló teakonyha, hűtő);
- van-e a közelben élelmiszerüzlet, étterem;
- speciális szükségletekkel rendelkezők igényeinek kielégítésére milyen lehetőségeink vannak (pl. az akadálymentesség biztosított-e a leendő helyszínen);
- orvosi rendelő, kórházi sürgősségi osztály;
- gyógyszertár;
- a tábor megközelítési lehetőségei, gyermekcsoport utaztatási lehetőségeinek vizsgálata;
- kulturális, szabadidős látványosságok, programok megléte a közelben.

A tábor helyszínének kiválasztása során minden esetben *tartsunk helyszíni szemlét*, amely alapján megtervezhető minden további tevékenység is! A helyszíni adottságoktól függően gondoljuk újra a tábori személyzettel kapcsolatos igényünket.

4.6. Programterv készítése, a helyszín kiválasztása

A programok összeállítása során pontosan határozzuk meg az alábbiakat:

- programterv, napirend összeállítása pontos helyszíni megjelölésekkel;
- a tábor minden napján folyamatosan zajló, és a tábor ideje alatt legalább egyszer megvalósuló aktivitások meghatározása;
- szakmai/tematikus programok, vagyis kötött foglalkozások tervezése a tábor tematikájától, céljától függően;
- kirándulás, külsős programok esetén azok helyszíni tervezése, az utazás módjának, az igénybevétel feltételeinek figyelembevétele;
- esőnap tervezése;
- szabadidős programok hangsúlyos jelenléte a programtervben;
- a szolgáltatók lehetséges körének felmérése (azon programok, melyek belső megvalósítókkal nem kivitelezhetők, szolgáltatásbeszerzéssel oldhatók meg);
- a programok biztonságos és szakszerű megvalósításához szükséges humánerőforrás igényének szem előtt tartása, kitérve a speciális szükségletű gyermekek igényeire, és az ahhoz kapcsolódó plusz személyi erőforrásokra;
- a táborozóknak teljes ellátás biztosítása, ottalvós táborok esetén napi ötszöri, napközi táborok esetén napi négyszeri, szervezett módon történő étkezés garantálása;
- ottalvós táborok esetén legalább 8 órás alvási, pihenési idő biztosítása (életkori sajátosságoknak megfelelően).

A programterv összeállításához további instrukciókat a *Tábori életet meghatározó programok és keretek* című fejezetben nyújtunk.

4.7. Eszközigény felmérése

A helyszín kijelölése után fel kell mérnünk a tábor típusához és célcsoportjához igazodó eszközigényt:

- szabadidős/tematikus programok eszközigénye (sporteszközök, beltéri és szabadtéri játszóeszközök, plédek);
- tréning/képzés jellegű tábor esetében székek, flipchart táblák (vagy elegendő falfelület), papírok, laptop, projektor szükségesek;
- kézműves foglalkozásoknál elvárt az alapanyagok, székek, asztalok biztosítása;
- informatikai jellegű/digitális programok esetén asztalok és székek, IT eszközök, wifi stb. megléte szükséges.

Meg kell határozni, hogy a gyermekek részéről milyen felszerelést várunk el (hány váltás ruha, ágynemű, tisztálkodószerek, étkezéshez szükséges eszközök, túrabakancs, hátizsák, sapka, sportruházat, sporteszköz, esőkabát, kulacs, hangszer stb.). Bizonyos esetekben biztonságos tárolási lehetőséget kell biztosítani, amikor az eszközöket (számítógép, bicikli, hangszer stb.) elzárva kell tartani. Eszközigény felmérésekor nem lehet figyelmen kívül hagyni a közlekedési eszközöket, melyek fontosak a gyermekek és táboroztatók érkezése-távozása kapcsán (akár beszerzéshez, akár orvoshoz).

4.8. A humánerőforrás igényének felmérése

A tábor jellege, témája, célcsoportja, létszáma és programja ismeretében tervezzük meg annak humánerőforrás igényét. A tábori személyzet tervezéséről bővebben a *Táboroztatás személyi háttere* és a *Tábori életet meghatározó programok és keretek* című fejezetekben olvashatunk.

4.9. Költségvetés készítése

Amikor már megterveztük a résztvevők létszámát, az időpontot, a helyszínt, a programtervet, az eszközigényt és a humánerőforrás-igényt, pontosan össze tudjuk állítani a tábor költségvetését. A tábor költségvetése nyújt segítséget a felmerülő kiadások pontos rendszerezésére, és azok felmerülésének tervezésére is alapot ad. A fenti szempontok figyelembevételével pontosan meghatározható a tábor költségvetése, a személyi jellegű kiadások, az eszköz- és anyagbeszerzések, valamint az igénybe venni kívánt szolgáltatások. Legyünk figyelemmel a saját magunk által megvalósítani tervezett tevékenységek mennyiségére, hogy biztosan bírjuk a megvalósítás során azok kezelését (egy példa: amennyiben mi magunk oldjuk meg az étkeztetést, mindig kalkuláljuk bele az ételeket előállító erőforrásunkat és az előállításához szükséges időt). A kiadási oldal összegzése megadja, hogy mennyi forrásra van szükségünk a költségek fedezetére. A költségvetés készítése során mindvégig tartsuk szem előtt, hogy a tábor szervező

ötletgazda milyen szervezeti formában képzelel el a tábor szervezését (iskola, gyermekvédelmi intézmény, civilszervezet, egyház stb.).

Az alábbiakban összefoglaljuk, hogy milyen biztosan várható *kiadási elemek* jelenhetnek meg a táboroztatás kapcsán:

- szállásköltség
- mosodai költség
- takarítási költség
- a helyszín bérleti díja (ha napközi tábort szervezünk)
- étkezési költség
- személyi jellegű költség
- az egészségügyi felügyelet díja
- belépőjegyek
- utazási költség
- eszközbeszerzés, alapanyagok
- programszolgáltatás, beszerzés
- telefon, internet
- banki költségek
- hirdetési díj
- egyéb adminisztrációs, szervezési díjak

A szolgáltatás költségvetésének tervezése során azon programelemek esetén, ahol külső szolgáltató igénybevétele történik, érdemes több árajánlatot bekérni, versenyeztetési eljárást folytatni a tervezés folyamán. Ajánlott, hogy az árajánlatkérés tartalmazza a tábor célját, a célcsoport életkorát és a célcsoport meghatározását, a pontos feladatleírást, az alkalmak számát, az időtartamot, a pontos időpontot, a helyszín megjelölését, a létszámot, az anyag- és eszközigényt, ezen belül is azt, hogy mit biztosítson a szolgáltató és mit a táborszervező. Javasoljuk, hogy térjenek ki a szerződéses és fizetési feltételekre, a vis maior miatti elállásra, kötbér, módosítás lehetőségeire és módjaira. Amennyiben pályázati támogatásból valósítjuk meg a tábort, minden esetben kövessük a Támogató beszerzésekre vonatkozó előírásokat, az irányadó belső szabályzatokat. Ezt követően vegyük sorra, hogy milyen *források* nyújtanak lehetőséget a táborunk finanszírozására:

- intézményi költségvetés
- civil szervezet esetében 1% gyűjtése
- önkormányzati támogatás
- pályázati támogatás
- természetbeni adomány
- pénzbeli adomány
- adománygyűjtő kampány (jótékonysági események – előadások, vásárok, bálók, közösségi média kampány stb.) bevételei
- részvételi díj
- önkéntes által elvégzett tevékenységek – közérdekű önkéntes munka értéke

4.10. Forrásteremtési lehetőségek

Adománygyűjtő kampány (pénzbeli és természetbeni adományok, 1%)

A forrásteremtéshez kapcsolódóan érdemes készíteni egy forrástérképet, valamint egy forrásteremtési tervet. Adománygyűjtő kampány keretében akár egy egész tanéven át szervezhetünk iskolai, intézményi eseményeket (színjátzó előadást, koncertet, gyermekek alkotásaiból árverezést, báli szezonban tombola árusítását, jótékonysági sportversenyt), melyek bevételét gyermektábor megvalósítására fordíthatjuk.

Adománygyűjtő oldalakon keresztül is végezhetünk kampányszerű adománygyűjtést,⁴ vagy a közösségi oldalaknak az erre a célra létrehozott oldalai segítségével, valamint az intézményünk, szervezetünk meglévő oldala is használható ebből a célból. Fontos, hogy röviden, célravezetően, akár képekkel, saját készítésű kisfilmekkel illusztrálva hozzuk közel a leendő adományozókhoz adománygyűjtő tevékenységünk célját, illetve a majdan megvalósuló tábori programot. Készítsünk ún. csomagokat! Számoljuk ki előre a pontosan elkészített költségvetés alapján, hogy mire lenne elég az adományozók részéről 1000 Ft, 3000 Ft, 5000 Ft, 10 000 Ft stb. Tegyük közzé, hogy összesen mennyi

⁴ <http://www.jougyekert.hu/>
<https://www.gofundme.com/>
<https://adjukossze.hu/>

forrásra van szükségünk a táborunk megvalósításához. Az átláthatóság jegyében érdemes folyamatosan frissíteni az összegyűlt adományok összegét.

Megkereshetünk cégeket személyesen, levélben, közösségi oldalakon keresztül. Természetbeni adományok gyűjtése esetén vizsgáljuk meg a cég profilját, illetve eddigi támogatói tevékenységét. Elsősorban a helyben elérhető céges támogatásokat vegyük igénybe. A megkeresés során tömören, határozottan fogalmazzuk meg célunkat, igényünket, és azt is, hogy miben tudjuk érdekeltté tenni a vállalkozást az adományozásuk során (pl. termékeik szélesebb körben ismertebbé válnak, fotódokumentációnkon felismerhetőek lesznek az eszközeik).

Az adománygyűjtést megelőzően járjuk pontosan körül, hogy milyen adminisztrációs kötelezettséget jelentenek szervezetünk számára a leendő adományok. Az adminisztrációs kötelezettségek elvégzését tartjuk mindvégig szem előtt, illetve a tábor megvalósulását követően értesítsük adományozóinkat sikerünkről, adjunk visszajelzést mindenki számára *köszönőlevél* formájában adományaik hasznosulásáról. Az adóbevallás időszakában civil szervezet esetén a személyi jövedelemadó 1%-ának gyűjtése során megfogalmazhatjuk célként, hogy az ebből származó bevételt a tábor szervezésére fordítjuk.

Pályázatírás

Táborunk megvalósításához kereshetünk pályázati lehetőségeket. Célzott, táborok megvalósítására szolgáló pályázati kiírások is rendelkezésre állnak általában. Mindemellett olyan pályázati kiírások is szóba jöhetnek, amelyek egy komplex program megvalósítására szólnak. Ha táborötletünket akár egy teljes éves projektben el tudjuk helyezni, akkor egy komplex program megvalósítására is lehetőségünk nyílik. A *pályázatfigyelést* érdemes egész évben folytatni, a nyári táborra már jellemzően előző év őszén és telén be kell nyújtani pályázatunkat. A pályázatfigyelést végezhetjük önkormányzatunk honlapján, az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő honlapján,⁵ valamint különböző pályázatfigyelő felületeken.⁶

Amennyiben a fentiek alapján megfelelően határoztuk meg a célt, a célcsoportot, a létszámot, az időpontot, a humán erőforrást, az eszközigényt, a programot, a helyszínt és a költségvetésünket, továbbá kockázatok kiküszöbölésére és kezelésére kidolgozott tervvel rendelkezünk, a tartalmat már csak a megfelelő pályázati űrlapba és annak mellékleteibe kell elhelyeznünk, és a leírtaknak megfelelően kell benyújtanunk. Pályázatíráskor a támogatás elnyerése érdekében ügyeljünk a pontos, elvárt dokumentáció elkészítésére, továbbá arra, hogy a támogatót minden esetben tájékoztassuk, ha programunkon a támogatási szerződésben foglaltakhoz képest változás történik. Az alapvetően meghatározott cél módosítására azonban nem adnak lehetőséget a pályázati támogatások. Érdemes arra készülni, hogy az egyes forrásteremtési lehetőségeket kombinálhatjuk is, például a pályázati forrást kiegészíthetjük az adománygyűjtő kampánnyal.

4.11. Tábori részvételi felhívás megjelentetése

Az idejében elindított forrásteremtés gyümölcse az idejében meghirdethető tábori felhívás. A tábori felhívásban az alábbi ismeretek átadását javasoljuk megjelentíteni:

- tábor elnevezése;
- tábor szervezője;
- tábor időpontja;
- tábor helyszíne;
- tábor jelmondata (ha van);
- tábor célcsoportja – pontos korosztályi meghatározással, illetve tematikus táborok esetében az érdeklődési kör meghatározásával, esetleg szükséges előismeretek, felkészültség megjelenítésével;
- tábor maximális létszáma;
- tábori megvalósítók létszáma, esetleg végzettségi köre;
- tábor programja;
- szükséges felszerelések;
- elhelyezés, szállás;
- étkezés gyakorisága és speciális igények figyelembevétele;
- táborba jutási utazási lehetőségek;
- jelentkezések módja és határideje;
- jelentkezéshez szükséges dokumentumok, nyilatkozatok;
- kapcsolattartó megjelölése jelentkezéssel kapcsolatos felvilágosításhoz;
- adatkezelési tájékoztató.

⁵ <http://www.emet.gov.hu/>

⁶ <http://www.pafi.hu/>

Készítsünk jelentkezési lapot, melyen javasoljuk feltüntetni az alábbi információkat:

- a tábor adatai (tábor neve, ideje, helye, címe, táborszervező megnevezése, jelentkezési határidő);
- a táborszervező adatai (neve, címe, telefonszáma, e-mail címe, székhelye, nyilvántartási száma);
- a választható turnusok jelölőnégyzettel szerepeljenek, hogy a jelentkezők választani tudjanak az időpontok közül.

A táborra jelentkezőktől az alábbi adatokat javasolt bekérni. A bekérendő adatok körét a táborok típusa határozza meg. Tartsuk szem előtt az általános adatvédelmi rendelet (a továbbiakban GDPR) és az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (a továbbiakban Info tv.) által támasztott előírásokat, a szükségesnél több adatot ne kérjünk be:

Táborozó adatai:

- név
- születési hely, idő (év, hónap, nap)
- lakcím
- szülő/törvényes képviselő neve
- szülő/törvényes képviselő elérhetőségei (telefonszám, e-mail cím)
- egyéb közlendők (betegség, allergia, gyógyszerek, fontos tudnivalók kapcsolattartásra vonatkozóan)
- ki viheti haza a gyermeket a táborból, ki látogathatja
- hozzájárul-e fotó/videófelvétel készítéséhez és azok nyilvánosságra hozatalához
- adatkezelési hozzájárulás
- (a jelentkezési lap legvégén szerepeljen a dátum és a törvényes képviselő aláírása)

Amennyiben nem egy előre, pontosan meghatározott résztvevői körre szervezzük táborunkat, a tábori jelentkezők toborzásának megkezdése előtt gondoljuk végig, hogy mikor és hol hirdetjük meg a táborot, milyen jelentkezőket várunk, hogyan végezzük a kiválasztást túljelentkezés esetén. A tábor meghirdetésére az alábbi csatornákat javasoljuk (a teljesség igénye nélkül):

- intézményi faliújságon;
- szórólapokon;
- diákönkormányzaton keresztül;
- pedagógusi tájékoztatók alkalmával (szülői értekezlet, osztályfőnöki óra);
- szülői levelezőlistákon;
- közösségi hírleveleken keresztül;
- eseményeken;
- honlapon, social media felületen;
- helyi újság hirdetéseként;
- helyi televízió, rádió keresztül;
- polgármesteri hivatalon, ifjúsági házon, közösségi házon, családsegítő és gyermekjóléti szolgálaton keresztül.

Túljelentkezés esetén többféle módszer alkalmazható a jelentkezők kiválasztására. Döntő lehet a jelentkezési határidő betartása, valamint a jelentkezés sorrendje. Érdemes annak alapján is mérlegelni, hogy a jelentkezőnek van-e további lehetősége más táborokban való részvételre. Van-e olyan szocializációs közege az iskoláján kívül, amely lehetőséget ad az iskolai időszakon kívüli, csoportban zajló tapasztalati tanulására, szociális kompetenciáinak, közösségi élményeinek megszerzésére, közösségi együttműködésének fejlesztésére. Túljelentkezés esetén tapintatosan közöljük az elutasított gyermekkel és szüleivel a rossz hírt, esetleg alakíthatunk ki várólistát. Ha van más tábori lehetőség, ajánljuk fel neki további lehetőségként. A tábori jelentkezések lezárulása után indulhat a tábor előkészítése.

4.12. A tábor előkészítése

A tábor előkészítési folyamatában a tábori személyzet kiválasztása és felkészítése történik, melyről A táboroztatás személyi háttere című fejezetben olvashatunk.

Ezen folyamat részét képezi a házirend, a veszélyhelyzeti forgatókönyv összeállítása, a balesetvédelmi intézkedések és a tűzvédelmi szabályok meghatározása, a hatósági bejelentés megtétele a táborszervező részéről, a tábori szolgáltatókkal történő táborelőkészítési folyamat, valamint a szülővel/törvényes képviselővel való előzetes egyeztetések a gyermekek felszereléseit és szükségleteit illetően. Az egyes folyamatokkal kapcsolatos tudnivalókat A biztonság megteremtése a táborokban című fejezetben foglaltuk össze.

4.13. A tábor megvalósítása

Alapos előkészítési és szervezési munkálatok után, gondosan kiválasztott táborhellyel, körültekintően összeállított programtervvel és az ahhoz szükséges eszközökkel, valamint lelkes, jókedvű, felkészült, gyakorlott tábori személyzettel valósítjuk meg táborunkat. A további fejezetekben iránymutatásokat adunk a humánerőforrás „karbantartásával”, fejlesztésével, a biztonsággal, a tábori programokkal, az információáramlással és kapcsolattartással, a konfliktusok kezelésével kapcsolatban.

4.14. Táborzárás és utómunkálatok elvégzése

Táborunk lezárása, táborozóink hazatérése, a gyermekek szülei részére történő visszajelzések, a tábori személyzettel való közös értékelés, az adminisztráció elvégzése, a támogatók részére történő visszajelzések részleteiről a Táborzárás, értékelés és kapcsolattartás című fejezetben olvashatunk.

4.15. Az Erzsébet Táborok gyakorlata a tervezés folyamata és a jelentkezési rendszer tekintetében

A nyári Élménytáborok végeztével az adott évi értékeléssel, beszámoló-, illetve elszámoláskészítéssel és eszközleltározással együtt az Alapítvány már a nyár végi, illetve őszi időszakban megkezdje a következő évi táborok tervezési tevékenységeit. A nyári Élménytáborok finanszírozását hazai költségvetési, illetve európai uniós forrás is biztosítja, melyek kapcsán az Erzsébet Alapítványnak is évről évre pontos tervekkel kell rendelkeznie a tábori turnusok számát, a táborozók létszámát, a programkínálatot, eszközöket és ellátást, a táboroztatáshoz szükséges infrastruktúrát és a humánerőforrást illetően.

Minden tábor más és más módszert alkalmaz a jelentkezési folyamatában. A módszer kiválasztása sok mindentől függ, például a tábor célcsoportjától (csoportok vagy egyének jelentkeznek), a tervezett létszámtól, a szükséges dokumentáció mennyiségétől. Tekintettel arra, hogy az ottalvós Erzsébet-táborok az ország minden pontjáról fogadnak csoportokat (hetente akár több ezer fő is táborozik), a dokumentumok feldolgozása zajlik a jelentkezési ciklusban. Mindemellett az Erzsébet Táborok napközi táborai is hasonló mennyiségű dokumentum keletkezik a jelentkezés során. Ezen jelentős mennyiségű dokumentumnak a lehető legegyszerűbb, legátláthatóbb és adatvédelmileg a legbiztosabb módon történő kezelésére egy külön elektronikus jelentkezési rendszer készült (E-tábor Plusz). Ezen a rendszeren keresztül lehetőség van a jelentkezések beadására, elbírálására, a szükséges dokumentumok feltöltésére, azok ellenőrzésére, visszajelzésre és hiánypótlásra, a jelentkezők kiértékelésére, valamint folyamatos kommunikációra az egyes csoportok vezetői és az Erzsébet Alapítvány munkatársai között.

A táborba történő jelentkezés során a szülők/törvényes képviselők részéről a jogszabályoknak megfelelő nyilatkozatokat bekérjük, emellett a táborozók személyes adatait, egészségügyi adatait (tartós betegség, speciális étkezési igények), valamint igazolást a hátrányos/halmozottan hátrányos helyzetről, vagy gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságról, továbbá a sajátos nevelési igényű gyermekek esetében a státuszt alátámasztó szakértői véleményt. Az Erzsébet Alapítvány a GDPR és az Info tv. előírásoknak megfelelően kéri be és kezeli az adatokat, és a jogszabályoknak megfelelően előírt lehető legrövidebb ideig őrzi azokat. Túl azon, hogy az Erzsébet Alapítvány európai uniós és hazai költségvetési finanszírozásból is megvalósuló gyermektáboroztatási tevékenysége kapcsán ezek fontos alátámasztó dokumentumok, emellett a gyermekcsoportok fogadására való felkészülés során elengedhetetlenül szükséges információkkal szolgálnak. A szálláshelyek és ellátások biztosítása tekintetében is figyelembe veszi az Alapítvány ezen információkat, de a Tábori Együttélést Segítő Operatív munkatársak (a továbbiakban: TE-SO-k) kiválasztási szempontjait és a felkészítés fókuszát is meghatározzák.

Felhasznált irodalom

Bodor Tamás (2006): *Táborszervezés, táborvezetés ifjúságsegítőknél és érdeklődőknél*. LOGO füzetek 3. Szombathely, Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ.

5. Fejezet

A TÁBOROZTATÁS SZEMÉLYI HÁTTERE

Dorka Péter – Horváth-Kuti Barbara
Menyhárt Felícia – Osváth Viola – Tanczár Gergely

5.1. A tábor szakmai megvalósítóinak humánerőforrás tervezése

A táborok tervezési szakaszában kiemelt figyelmet kell fordítani a szakmai megvalósítók humánerőforrás igényére. A tábor jellegének, témájának, célcsoportjának, létszámának és programjának figyelembevételével történjen a megfelelő szakemberek kiválasztása és felkészítése. A tábor szakmai megvalósítóinak humánerőforrás tervezése során az alábbiakban részletezett tanácsokat/tippeket vegyük figyelembe.

A szakmai megvalósítók és a gyermeklétszám összefüggései

Általános ajánlás, hogy 10 gyermekre egy tábori szakmai megvalósító személy jusson. Ez a szám a táborban részt vevő gyermekek speciális igényeitől függően növekedhet. A pontos számot a gyermekek egyéni szükségletei fogják meghatározni, de a tervezés szempontjából általánosságban elmondható, hogy enyhe értelmi fogyatékos, egyéb pszichés fejlődési zavarral élő, enyhébb beszéd fogyatékos, mozgásában enyhe fokban akadályozott gyermek esetében 4-5 gyermekenként 1 kísérő javasolt. Hallássérült, látássérült, középsúlyos vagy súlyos értelmi sérült, autizmus spektrumzavarral élő, mozgásában súlyos fokban akadályozott, súlyos beszéd fogyatékos vagy halmozottan fogyatékos gyermek esetében 1-2 gyermekenként 1 kísérő javasolt. A kísérők között mindenképpen legyen a célcsoportnak megfelelően szakmaspecifikus tudással és tapasztalattal rendelkező személy. Tartós betegség esetén minden esetben a betegség súlyossága fogja meghatározni a szükséges kísérők számát és szakképzettségét. Minden esetben vegyük figyelembe a gyermek kezelőorvosának javaslatait.

A táborvezető kiválasztásának problematikája

A táborvezető személyének kiválasztása felelősségteljes feladat. Abban az esetben, ha a tábort egy szervezet, cég, önkormányzat, alapítvány stb. szervezi, és különböző helyekről kér fel a táboroztatásra szakembereket, ajánlott pályázat útján, előre meghatározott szakmai szempontok alapján kiválasztani a táborvezető személyét. Praktikus, ha a pályázatot nyert táborvezető kéri fel, szervezi maga mellé a lebonyolító személyzetet, akik a tervezés kivitelezésében döntő szerepet vállalnak, így már a táboroztatás idején egy összeszokott szakmai csapat kezd meg a közös munkát (Bodor 2016). Más esetben a teljes szervezői munkát, a programok összeállítását, tervezését a kezdetektől a táborvezető koordinálja, támaszkodva a leendő megvalósító szakemberek igénybevételére. Amennyiben a tábor közösségi alapon szerveződik, a célok, a személyiség és a tapasztalatok ismeretében önállóan, maguk közül választhatják meg az erre a feladatra legalkalmasabb táborvezetőt.

A programfelelősök és segítők

A szabadidős programok megvalósításához biztosítani kell segítők, programfelelősök, animátorokat. A táborok saját programjai lebonyolítását az animátorok és a programmegvalósítók végezzék, alapozunk az ő ismereteikre, tapasztalataikra. Következő lépésként vegyük fontolóra, hogy be tudunk-e vonni *ifjúsági közösségi szolgáltató diákokat* vagy *önkénteseket* programunk megvalósításába (javasolt előre meghatározni a feladatokat). Intézményként szervezett tábor esetében mérjük fel, hogy az intézményen belül dolgozó szakembereink körében vagy együttműködő intézményi körben milyen további személyek vonhatók be a táborok szervezésébe és megvalósításába (pl. más szakterületi pedagógus, testnevelő tanár, szabadidős szervező, szociális munkás, szociálpedagógus, pedagógus asszisztens, gyógypedagógus, pszichológus stb.).

Egyes táborfajtáknál, például krónikus beteg gyermekek, halmozott fogyatékkal élő gyermekek táboroztatása esetén szükséges további *speciális személyzet* igénybevétele (pl. szakápoló, orvos, pszichológus stb.). A sajátos nevelési igényű gyermekek táboroztatása során a táborvezetőnek gondoskodnia kell az egyes speciális szükségleteket ismerő és szakszerűen kezelni képes személyzet/segítő jelenlétéről.

A szülők bevonása és érintettsége

A szülők a táborok operatív megvalósításába történő bevonásával (pl. szállítás, főzés, bevásárlás) kiváló erőforrást jelenthetnek, azonban a táborok szakmai megvalósításába (programok lebonyolítása) történő szülői bevonás – a jelenlét és a személyes érintettség okán –, a szakmai teamen belül és a gyermekek körében is feszültséget okozhat. A szerepkonfliktusok elkerülése érdekében javasolt, hogy előzetesen, erre vonatkozóan közösen hozzunk szabályokat. A táborvezetőnek erre különös figyelmet kell fordítania.

Külső szolgáltató/szakember igénybevétele

Olyan programok lebonyolításához, amelyekhez a megvalósítók körében nem található megfelelő személy (pl. érzékenyítő program megvalósításához tapasztalati szakértő; speciális kézműves technika bemutatásához a területen jártas szakember; túravezető), külső szakembert kell alkalmazni. Ha a programot külső vállalkozás szolgáltatja, tisztázzuk, hogy szükséges-e további segítő igénybevétele a program megvalósításához; amennyiben igen, pontosítsuk azt is, hogy a további segítőik biztosításáról a szerződő fél gondoskodik, vagy a táborszervezők feladatkörébe tartozik majd. A szolgáltató beszerzése során vizsgáljuk meg a referenciáit.

A humánerőforrás igénybevétele módjai:

- munkaszerződés
- megbízási szerződés
- önkéntes szerződés
- alkalmi munkavállalóként való foglalkoztatás
- vállalkozási szerződés

5.2. Munkamegosztás a táborban

A munkamegosztás ismertetésénél Bodor Tamás *Táborszervezés, táborvezetés ifjúságsegítőknél és érdeklődőknek* című írásának megfelelő részeire támaszkodunk (Bodor 2006: 30-32, 34).

Táborvezető

A táborvezető egyszemélyben felelős a táborozókért, a szakmai megvalósítókért, a technikai személyzetért (pl. konyhai, gondnoki, műszaki és biztonsági feladatot ellátók). Feladatkörét a házirendnek is tartalmaznia kell, illetve szerződésben szükséges rögzíteni részletes feladat- és felelősségi körét. Személyes felelősséggel tartozik a táborban történt eseményekért. A kiskorúakkal kapcsolatos felelősségi kör változhat abban az esetben, amikor – például nagy létszámú vagy országos táborokban – több helyről kísérel, csoportvezető pedagógussal érkeznek a gyermekek, ebben az esetben megosztott felelősségi körről van szó. A táborvezető közvetlen munkatársaival (táborvezető-helyettes, altáborvezető, csoportvezető, szakmai és műszaki vezető stb.) koordinálja a vezetőség munkáját, ellenőrzi a különböző feladatok felelőseinek munkavégzését. Munkájához hozzátartozik, hogy kapcsolatot tart a csoportvezetőkkel, kísérelkel, lehetőség szerint a táborozókkal vagy képviselőjükkel. Felelős a munkatevékenységet végző személyek munkájáért, az eredményesség érdekében felügyeli és irányítja tevékenységüket. Felelős a táborozók környezeti biztonságáért, a tábori személyzet biztonságos munkavégzéséért. A látogatási rend szervezője, irányítója is egyben. Dönt a tábort érintő fontosabb kérdésekben (pl. fegyelmi ügyek, havária események), kezdeményezi és határozatként kimondja a táborrendet érintő szabályozók (tábori szintű csoportszabályok) módosítását. Felelős a hatósági bejelentésekért, a tábori programok és a tábori személyzet beosztásának összeállításáért és elfogadásáért, a költségvetés végrehajtásáért, értékeli a tábort, elkészíti az összefoglaló jelentést, beszámolót.

Táborvezető-helyettes

Ellátja a táborvezető távollétében annak feladatkörét. Helyettesnek érdemes a tábor profilját meghatározó személyt kinevezni (pl. üdültáborban a szabadidős vezető, képzéskor a szakmai vezető, munkavégző táborban a műszaki vezető), kevesebb résztvevő esetén pedig a csoportvezetők közül rotációban kikerülő munkatárs is elláthatja ezt a feladatkört.

Csoportvezető, felügyelő

Reggeltől estig szervezi a csoport tevékenységét, igénybe véve a szabadidős és/vagy a szakmai team, az animátorok segítségét. A csoportvezetői feladat nehéz, nagy leterheltséggel jár, de hálás munkakör. Figyelni kell a gyer-

mekek, fiatalok szinte minden rezdülésére, csak a segítő-támogató személyiségjegyekkel rendelkezőknek, a kiváló szervezőknek való.

Szakmai program lebonyolítója

A szabadidős tevékenységek megvalósításában, animálásában juthat szerephez. A tábori kötött, valamint szabadon választható programok (sport- és mozgásos programok, játékok, kulturális események, kézműves foglalkozások stb.) összeállítóinak, végrehajtóinak (felügyelő pedagógus, animátor, speciális tréner stb.) célja az, hogy a gyermekek és a fiatalok közös és egyéni tevékenységük révén élményhez jussanak.

Technikai/operatív személyzet

A táborozás háttérének és alapműködésének megteremtői. Felelősek az étkeztetésért, a programok technikai feltételeinek biztosításáért, az egészségügyi ellátásért, a takarításért, a karbantartásokért, a biztonságos működés megteremtéséért. Kisebb táborok esetében a feladat- és felelősségi körök összevonhatók (pl. egyszerre animátor egy délutáni gyermekprogramon, reggelenként a napi ellátmány beszerzését intézi). Amennyiben táborunkat egy saját üzemeltetővel rendelkező táborhelyen bonyolítjuk le, a táborvezetőnek nem feladata a technikai személyzet koordinálása, mert az ő vezetésüket maga a táborhely üzemeltetője végzi. Ez esetben a táborvezető az üzemeltetésért felelős vezetővel (szolgáltatóval) tartja a kapcsolatot.

Ügyeletvezető

A tábori ügyeletvezető operatív, a napi tevékenységgel összefüggő feladatai lehetnek a kapuügyelet, teremrendezési feladatok, a rendezvényeken való segítség, az éjszakai ébrenlét felügyelete, az étkeztetés zavartalan lebonyolítása, a vendégek fogadása. Jó, ha az ügyeletes mindig egy adott szobában/sátorban található meg.

A tábori személyzeti struktúra kialakítása során pontos feladatköröket szükséges meghatározni, valamint azt is, hogy melyik szerepkörnek hol vannak a kompetenciahatárai. Nagyobb méretű tábor esetében a táborhely üzemeltetése és a táboroztatási tevékenységek el kell különüljenek egymástól. Javasolt munkaruházatban is megkülönböztetni a kétfajta személyzetet.

5.3. Tábori személyzet kiválasztása

A tábori személyzet kiválasztására több módszer állhat rendelkezésünkre, annak függvényében érdemes alkalmazni ezeket, hogy mely munkakör betöltésére keresünk alkalmazottakat. Mind a technikai személyzet, mind a közvetlenül a gyermekekkel foglalkozó szakemberek esetében az alábbi szempontokat tartjuk fontosnak a kiválasztás során. A *kiválasztás szempontjait* az Erzsébet Alapítvány műhelyfoglalkozásai során partnerszervezeteinkkel közösen fogalmaztuk meg:

- gyermekközpontú személyzet;
- együttműködési hajlandóság;
- szakmai életút;
- erkölcsi alkalmasság;
- döntéshozatali képesség, kreativitás;
- terhelhetőség;
- motiváltság;
- kommunikációs alkalmasság;
- külső megjelenés (ápoltság, higiénia);
- személyiségjegyek: nyitottság, empátia, érintettség, türelem, segítőkészség, problémamegoldó készség, humor, önkéntes feladatvállalás.

A kiválasztás lehetséges eszközei:

- jelentkezési lap
- szakmai önéletrajz
- motivációs levél
- személyes találkozás, csoportos interjú
- erkölcsi bizonyítvány
- videóinterjú
- bemutatkozó videó
- referencialevél

5.4. A tábori személyzet felkészítése

A felkészítés koordinálását a tábor szervezésért felelős szakmai stáb végzi. A felkészítés kapcsán bevonhatunk külső előadókat, trénereket is. Témaköreibe tartozzanak a tábori programokhoz kapcsolódó elemek, mindemellett a

tábori együttélés során felmerülő helyzetekre való reagálások (pl. konfliktuskezelés, tábori résztvevők bemutatása, életkori sajátosságok, speciális szükségletek, táborhelyszín bejárása, teendők veszélyhelyzet esetén, házirend, biztonság, munkavédelem, egészségügyi teendők, higiénia). A felkészítés során törekedjünk arra, hogy leendő tábori személyzetünk körében a lehető legnagyobb motivációt érjük el. A tábor megvalósítói személyiségükkel dolgoznak, ezért tudatosítani kell mindannyiukban, hogy a táborról alkotott képet, a hazavitt élményeket a személyes jelenlét, a hozzáállás, a példamutatás, a mindennapi cselekedetek határozzák meg (pl. a táboroztató maga is szelektíven gyűjti a hulladékot; aktív, cselekvő jelenlét; vidám hangulat).

5.4.1. A táboroztatók felkészítése lelkileg nehéz helyzetekre, illetve segítése ezek megoldásában

Egy tábor sikeressége mindig azon múlik, hogy a táboroztatók között összhang van-e, és maguk a táboroztatók tudnak-e felszabadultak lenni, jól érzik-e magukat. Csak olyan ember tud hitelesen motiválni gyermekeket egy táborban, aki saját maga is élvezzi azt, és hisz abban, hogy a gyerekek is jól fogják érezni magukat. Egy szomorú, lehangolt, vagy esetleg szorongó felnőtt közelében a gyermekek sem fogják biztonságban érezni magukat, illetve az egész csoport hangulata romlik el ilyen esetben. Fontos tehát, hogy odafigyeljünk arra, hogy a táboroztatók lelkileg egészségesek legyenek, és ez a tábor során is megmaradjon.

A gyermekekkel való foglalkozás sokszor nemcsak fizikailag, de lelkileg is megterhelő. Szinte nincs olyan tábor, ahol ne fordulnának meg hátrányos helyzetű, nehéz sorsú gyermekek. A tábor számukra különösen fontos, hiszen sokszor ez a pár hét az, amikor felszabadultak lehetnek, elfelejthetik az otthoni gondokat, esetleges bántalmakat. Amennyiben a táboroztató jól végzi a dolgát, és kialakul egy bizalmi viszony közte és a gyermekek között, nagyon sokszor előfordul, hogy az ilyen nehéz sorsú gyermekek megosztják problémáikat az illető felnőttel. Különösen fontos erre felkészíteni a táboroztatókat olyan esetekben, ha előre tudjuk, hogy integrált tábor szervezünk, vagy kifejezetten hátrányos helyzetű gyermekeket várunk a táborba. Előre tisztáznunk kell a táboroztatókkal, hogy melyek a kompetenciahatáraik ilyen esetekben:

- meghallgathatják a gyermekeket, de nem kezdhetnek el tanácsokat adni nekik, nem ígérhetnek megoldást a nehézségeikre még indirekt formában sem, hiszen ők csak egy-két hétig vannak együtt velük;
- ha azt hitetik el a gyermekkel, hogy kapcsolatuk a táboron is túlnyúlik, akkor elengedhetetlenül csalódást fog okozni számára, hiszen ugyanazzal az intenzitással, amivel a táborban mellette voltak, semmiképpen nem tudják majd támogatni őt;
- nem engedhetik, hogy egy gyermek kisajátítsa őket, mert ők egy egész gyermekcsoportért felelnek, s ha ezt engedik, akkor a többieket rövidítik meg. Annak a gyermeknek sem lesz jó, aki kisajátítja a felnőttet, mert így nem fog tudni a kortársai közé beilleszkedni, illetve sokkal nehezebb lesz a tábor végén leválnia;
- mint gyermekekkel foglalkozó személyek, ők is a gyermekvédelem jelzőrendszeréhez tartoznak, tehát ha olyan információ jut tudomásukra, amely szerint a gyermek veszélyeztetett (pl. elmeséli, hogy őt bántalmazza valaki), akkor kötelességük ezt jelezni a gyermekvédelem felé. Táborokban ezt úgy érdemes megoldani, hogy a táborvezetőnek jelzik, aki tapasztaltabb, és el tudja dönteni, hogy milyen hivatalos lépést kell tennie.

Szintén lelkileg megterhelő lehet az, amikor a gyermekek között konfliktusok alakulnak ki, esetleg egymást bántalmazzák, és ezt a táboroztatóknak kell kezelnie. Erre is érdemes előre felkészíteni őket, technikákat tanítani nekik arra, hogy hogyan lehet gyermekek közötti konfliktusokat kezelni, csökkenteni. Arra is érdemes felkészíteni a táboroztatókat, hogy nem minden gyermeket könnyű motiválni, és ez is frusztrációt okozhat számára, de nehéz lehet egy szorongóbb gyermek feloldása vagy a honvágy kezelése is. Ezekről mind szót kell ejtenünk a felkészítés során. Ugyanakkor azt is biztosítanunk kell, hogy ha a táboroztató úgy érzi, nem tud megküzdeni a helyzettel, akkor tudjon kihez segítségért fordulni a tábor során. Általában a kisebb nehézségek esetén a tapasztaltabb, a tábori hierarchiában felette álló táboroztató szokott ez a személy lenni (pl. a nyári Élménytáborokban az Altáborvezetők).

A nap végén minden esetben érdemes *kiértékelő beszélgetéseket tartani* az együtt dolgozó csapatok számára. Ezekben a beszélgetésekben külön figyelmet kell fordítani arra, hogy lelkileg ki hogyan élte meg az adott napot, mi volt, ami leginkább feltöltötte aznap, és mi volt a legmegterhelőbb számára. Egy megfelelően kialakított tábori kultúrában a táboroztatók is fontosak, az ő érzéseik is meghallgatásra kerülnek, így nem érzik magukat egyedül a nehézségekkel, és sokkal könnyebb lesz segítséget kérniük, amikor elakadnak.

Különösen nagyobb és/vagy problémás gyermekek számára szervezett táborok esetén érdemes olyan személyt is elérhetővé tenni, aki lelki segítséget tud nyújtani, ha a táboroztató úgy érzi, hogy túlterhelődött. Lehet az illető egy mentálhigiénés szakember vagy pszichológus (jó, ha gyermekekkel való foglalkozásban, táboroztatásban jártas), akit akár személyesen a tábor területén, akár telefonon el tudnak érni a táboroztatók, és meg tudják beszélni vele a nehézségeiket.

A személyes jelenlét előnye, hogy az illető is követni tudja a tábori folyamatokat, tehát ismerős lesz számára, amiről a táboroztató beszél; illetve nem egy ismeretlent kell felkeresniük, hanem valakit, akivel akár nap mint nap találkozhatnak. Egy ilyen szakember jelenléte abban is segíthet, hogy a nagyon sérült gyermekekkel ő is tud beszélgetni, segítheti a tábor életébe történő integrálásukat. Egy tábor soha nem az egyszemélyes terápia helyszíne, tehát ha egy gyermek annyira sérült lelkileg, hogy egyáltalán nem integrálható, és folyamatosan egyszemélyes figyelemre van szüksége, akkor megfontolandó, hogy hazaadjuk annak biztosítása mellett, hogy megkaphassa ezt a figyelmet. Ha súlyos bántalmazásra derült fény, akkor a helyi gyermekvédelmi rendszert értesítjük a helyzetről. Ha a gyermekek közötti konfliktusok okoznak gondot, akkor ez a szakember tarthat olyan foglalkozásokat az illető csoportnak, amelyek segítik a konfliktusok kezelését, valamint hozzájárulnak a bántalmazások csökkentéséhez.

5.4.2. A napi munkafolyamat és a program értékelése, visszacsatolások

A tábori program tervezése során legyünk figyelemmel arra, hogy a tábor megvalósítói számára minden nap teremtünk alkalmat a nap kiértékelésére és a visszajelzések begyűjtésére. A következő napi programot (akár a házirendet is) befolyásolhatja a kiértékelés eredménye. Éppen ezért tekintjük át a napi programot, kérjünk visszacsatolásokat a programok szervezése, lebonyolítása és azok hatásai tekintetében; készítsünk problématerképet és dolgozzunk ki megoldási lehetőségeket a tábor további menetét és programjait illetően.

5.5. A nyári Élménytáborok személyi háttere

Az Erzsébet Alapítvány a nyári, balatoni ottalvós Élménytáborok megvalósításához nagy létszámú tábori személyzetet biztosít. Az alábbiakban a nyári Élménytáborok személyzeti struktúráját és a munkavállalók feladatkörét mutatjuk be.

A zánkai és fonyódligeti táborvezetők munkáját a szakterületért felelős igazgató irányítja. A táborvezetők felelősek a nyári ottalvós Élménytáborok teljeskörű, operatív lebonyolításáért (táborozó csoportok érkezésétől távozásáig), a tábori programok megvalósításáért, az ezekkel kapcsolatos adminisztráció ellátásáért, a programok megvalósításáért, a Tábori Együttélést Segítő Operatív munkatársak (TESO-k) és Altáborvezetők (ATV-k), TESTVÉREK munkájának irányításáért. Részt vesznek az ATV, TESO és TESTVÉR kiválasztási rendszer kidolgozásában és végrehajtásában is.

A táborvezetők munkáját szakmai feladatokat ellátó ún. FeletTESO-k támogatják. A FeletTESO-k a táborvezetők irányításával koordinálják és felügyelik az ATV-k, a TESO-k és TESTVÉREK napi munkáját a táborhelyeken, és értékelik az ATV-k feladatellátását. Felügyelik a táborozásban használt tárgyi eszközök kezelését, részt vesznek a táborok operatív lebonyolításában, ellátják a lebonyolítással kapcsolatos adminisztrációs feladatokat.

A szakterület igazgatóságának munkájában a szakmai vezető, alprojektvezetők, koordinátorok és asszisztensek közreműködnek az Igazgatóság tervezési, szervezési és lebonyolítási feladatainak ellátásában.

A nyári ottalvós Élménytáborok egyes altáborainak vezetéséért az Altáborvezetők felelősek. Az ATV-k a kulturális, sport- és egyéb programok helyszíni lebonyolításáért és a résztvevők toborzásáért felelősek. Közvetlen kapcsolatot tartanak az altáboraikba tartozó kísérőkkel, segítik őket a programok kiválasztásában és az azokra való eljutásban. Közreműködnek a kísérők tájékoztatásának lebonyolításában, nyilvántartják a felelősségi körükbe utalt táborozó csoportokat, napi programjukat, az altáborhoz tartozó

TESO-k, TESTVÉREK, önkéntesek és segítők munkáját. Kezelik az altáborokban keletkező konfliktusokat, problémákat (szükség esetén a Táborvezető bevonásával), jelentéstételi kötelezettséggel tartoznak a Táborvezetők felé. Felelnek az altáborba kihelyezett eszközökért és anyagokért.

Ők dolgoznak a legtöbbet terepen, találkoznak közvetlenül a gyermekekkel, beszélgetnek velük; ők azok, akik a táborok meghatározott céljait többedmagukkal megvalósítják.

A TESO-k és TESTVÉREK az Erzsébet-táborban nem csupán animátori szerepet töltenek be, hanem valóban testvéreivé válnak a gyermekeknek arra az egy hétre, amit itt töltenek a csoportok. Óriási a szerepük a gyermekek motiválásában, a gyermekekkel érkező kísérők foglalkozásokba történő bevonásában, így a lehető legjobb tábori élmények átadásában. Sok gyermek rajongva néz a TESO-kra és TESTVÉREK-re, akikre ezáltal nagy felelősség is hárul: példát kell mutatniuk. A példamutató tábori lét nem ér véget a programok lezárulásával: a reggeli ébredéstől egészen lefekvésig tart, hiszen a TESO-k és TESTVÉREK egy altáborban élnek a gyermekekkel, így viselkedésük és megnyilvánulásaik akkor is hatással vannak a gyermekekre, ha épp nem közvetlenül velük foglalkoznak. Ez az „erő”, ami ilyenkor a kezükbe kerül, csodálatos eszköz és nagy teher egyszerre. Ahhoz, hogy erre és a tábori élet többi fontos feladatára, szegmensére megfelelő módon felkészüljenek, a tábor indulása előtt kötelező az aktuális szezonra felkészítő felnőttképzésen részt venniük.

A TESO feladatkör betöltésének általános feltételei:

- betöltött 19. életév;
- megkezdett (legalább egy szemesztert elvégzett) vagy már befejezett felsőfokú tanulmányok;
- bővített tartalmú, 90 napnál nem régebbi hatósági erkölcsi bizonyítvány;
- szeret gyerekekkel foglalkozni és könnyen szót ért velük;
- tapasztalt és lelkes tudásának megosztásában;
- jellemző rá a feltételekhez nem kötött pozitív odafordulás;
- szereti a kihívásokat;
- nyitott, türelmes és kreatív;
- képes rugalmasan alkalmazkodni a változásokhoz;
- csapatjátékos.

A TESTVÉR feladatkör betöltésének általános feltételei:

- betöltött 19. életév;
- legalább érettségi bizonyítvány;
- bővített tartalmú, 90 napnál nem régebbi hatósági erkölcsi bizonyítvány;
- van tapasztalata, elkötelezett a gyermekek és fiatalok iránti szolgálatban;
- elfogadja és azonosulni tud az Erzsébet Táborok missziójával és értékrendjével;
- rendelkezik papi/lelkési ajánlással;
- csapatjátékos.

Az Erzsébet Alapítvány a megfelelő TESO és TESTVÉR munkatársak felkutatását magyarországi egyetemek releváns szakjainak és a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának, szakkollégiumok és ifjúsági szervezetek megkeresésével is igyekszik biztosítani.

Az Erzsébet Alapítvány 2021 óta speciális TESO feladatköröknek megfelelően végzi toborzási és kiválasztási tevékenységét. Így SportTESO-kat keres a sportos programok és sportbajnokságok lebonyolításához, DigiTESO-kat a digitális kompetenciafejlesztő programokhoz, ÖkoTESO-kat a természettudományos, környezettudatossággal kapcsolatos foglalkozások vezetéséhez, MentorTESO-kat a szemléletformáló és önbizalomfejlesztő foglalkozásokra, NéptáncTESO-kat a néptánc foglalkozás és a Táncház megvalósításához, EüTESO-kat az elsősegélynyújtó foglalkozásokhoz, KézművesTESO-kat a kézműves műhelyek vezetésére, ZeneTESO-kat a zenei foglalkozásokra, zenés tábori programok és a Ki Mit Tud? megvalósításához, valamint SzínháztáborTESO-kat a drámapedagógiai foglalkozások és a tábori Ki Mit Tud? lebonyolításához. A TESTVÉREK bibliai alapú foglalkozásokat, áhítatokat, imaeseményeket szerveznek és tartanak a táborozók számára. A TESO-k mindezen speciális feladatkörök mellett általános, a tábori élettől összefüggő további tevékenységeket is ellátnak, mint például az érkeztetés és hazautaztatás, be- költözés és kiköltözés gördülékenységének biztosítása, étkeztetés, helyszínek berendezése, kulturált szórakozás biztosítása, Infopont működtetése, tábortűz, éjszakai akadályverseny, nyitó- és záróceremóniák lebonyolítása.

Felhasznált irodalom

Bodor Tamás (2006): *Táborszervezés, táborvezetés ifjúságsegítőknél és érdeklődőknek*. LOGO füzetek 3. Szombathely, Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ.

Kovácsné Dr. Bakos Éva (2012): *A szabadidő pedagógiai kérdéseiről*. HURO-1001/268/2.3.1 projekt kiadványa. Szeged, Belvedere Meridionale Kiadó.

A táboroztatással kapcsolatos jogszabályok jegyzéke az **1. Számú Mellékletben** található.

6. Fejezet

BIZTONSÁG MEGTEREMTÉSE A TÁBOROKBAN

Dorka Péter – Horváth-Kuti Barbara
Kiskós Dávid – Kőműves Eszter – Ladányi Lili
Ledvényi Csaba – Menyhárt Felícia
Osváth Viola – Tanczár Gergely

Bevezetés

Egy táborban részt vevő gyermek szüleinek legalapvetőbb elvárása gyermekének százszázalékos, csorbítatlan szellemi, érzelmi és fizikai biztonsága. Ez az elvárás megegyezik a táborok legfontosabb alapkövetelményével. A biztonság fontosabb a jó hangulatnál, az előre eltervezett programoknál, a megszokásoknál, a tábori hagyományoknál. A biztonság megteremtésének szükségessége érthető, könnyűnek hangzó, mégsem egyszerű feladat. Legjobb, ha a biztonság elvét már a programok megtervezési és előkészítési szakaszában érvényesítjük. Felkészülünk minden olyan eshetőségre, amely a program során előfordulhat. A biztonságért a táborvezető felelős – de nem egyedül kell megteremtenie azt! A jelentkezés során bekért adatok és dokumentumok mind ennek megteremtése érdekében fontosak a táboroztató szervezetek számára.

Az iskolai, családi elvárásoktól, kötöttségektől való távolság felszabadítja a gyermekeket. A táborvezetőknek a felszabadulás biztonságos keretek között történő megélésében kell tudniuk közreműködni. A jó táborvezető képes a biztonság-szabadság egyensúlyának folyamatos fenntartására, képes a szakmai programokat úgy meghatározni, hogy azok lekössék a gyermekek figyelmét, ugyanakkor a szabadság és feltöltődés jóleső érzésével térjenek haza. A táborozás, a természetközelség légköréhez természetes módon hozzá tartozik a szabadság érzése, ami azonban nem jelentheti a szabályok mellőzését. Ebben a szabad légkörben még nagyobb szükség van a keretekre, szabályokra. Egy táborban sem csak azt csinálják a táborozók, amihez kedvük van, hanem mindenképpen azt is, amire szükségük van életkoruknál, korlátozott felelősségüknél fogva.

6.1. A biztonság megteremtésének lépései

A tábor szervezője (vezető, stáb) teljes felelősséggel tartozik a rábízott táborozó gyermekekért és a táborban zajló programok biztonságának a garantálásáért (Bodor 2006). A tábori biztonság megteremtésénél az alábbi lépések követendők.

6.1.1. Fizikai biztonság

A biztonságos táborhely kiválasztása

A táborhely kiválasztásáról már a Tábortervezés és szervezés lépései című fejezetben is olvashattak. A táborozást megelőzően a helyszíni szemlét nemcsak azért érdemes elvégezni, hogy ellenőrizzük a táborhely adottságait (földrajzi fekvés, infrastruktúra stb.), hanem a helyszíni szemle során fel kell mérnünk, minden adott-e a táborozóink fizikai biztonságának megteremtéséhez. A táborhely előzetes, személyes meglátogatása során a táborhely üzemeltetőjénél informálódjunk a biztonságos táborhely-üzemeltetés feltételeinek meglétéről.

A táborozók szemével is tekintsünk rá a táborhelyre, hogy megfelelően körülhatárolt-e a táborhely, az abból való ki- és belépés miként történik (egy kijárata van-e, van-e portás). A szemrevételezés során láthatóvá válnak-e hibák, veszélyes berendezések, eszközök és környezeti elemek, biztonsági hiányosságok (pl. hiányzó csatornafedél, hibás kerítés, kiálló elektromos vezeték, kábel, megrongálódott vagy elhasználódott játszótéri eszközök). Ellenőrizzük, hogy elegendő-e a rendelkezésre álló szobák és ágyak mennyisége (nemenként elkülönítetten, illetve a kísérőkre is kalkulálva), biztosítanak-e ágyneműt, elegendő-e a fürdő- és mosdóhelyiségek mennyisége, azok megfelelő állapotúak-e mind tisztasági, mind biztonsági szempontból. Ha magunk oldjuk meg az étkezést, a konyha kellőképpen felszerelt-e, higiéniailag és biztonságilag is rendben van-e. Mérjük fel, hogy elegendő-e az étkezőhelyek mennyisége, vagy szükség lesz-e étkezési turnusok kialakítására. A közös helyiségek, a technikai felszereltség biztosított-e (pl. elektromos eszközök, hang-, kép- és fénytechnika rendelkezésre állása, amennyiben szükségünk lesz rá), megoldható-e eszközeink biztonságos tárolása. Tisztázzuk a táborhely üzemeltetőjével, hogy a takarítás kinek a feladatkörébe tartozik, azok gyakoriságát, a fertőtlenítő takarítás szakszerű elvégzéséhez szükséges eszközök rendelkezésre állását és a folyamatosan tisztántartandó felületek körét, a kültéri és beltéri hulladékgyűjtők ürítését, a szelektív hulladékgyűjtés lehetőségeit. Ha hiányosságot, hibát tapasztalunk, állapotunk megírásban a táborhely üzemeltetőjével annak pótlásáról, javításáról.

Ha a tábor keretében kirándulást, túrát szervezünk, javasolt előzetesen bejárni a túraútvonalat és a biztonsági kockázatokat előre rögzíteni a terveinkben, és az annak kiküszöbölésére tett intézkedéseket a programokat megvalósító táboroztató személyzettel ismertetni. Készítsünk veszélytérképet, melynek legyen része a tábor környéki összes szórakozóhely is (Bányai 2013).

A táborhely kiválasztása során figyelemmel lehetünk a korábbi igénybe vevők általi értékelésekre, felvehetjük a kapcsolatot a többi táborszervezővel is tapasztalataik megosztása érdekében.

Táborozás előkészítése az előírások figyelembevételével

A táborszervezőnek az alábbi jogszabályok és iránymutatások figyelembevételével kell a tervezett tábor biztonságát szempontból megvalósítania.

Az egyes nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshelyek üzemeltetésének egészségügyi feltételeiről szóló 37/2007. (VII. 23.) EüM-SZMM együttes rendeletben (a továbbiakban: EüM-SZMM együttes rendelet) 4. § (1) bekezdés foglaltak szerint: „a táborozást a táborozás szervezője a táborozás kezdete előtt legalább 6 héttel köteles a tábor helye szerint illetékes fővárosi és vármegyei kormányhivatal népegészségügyi feladatkörében eljáró járási (fővárosi kerületi) hivatalánál (a továbbiakban: járási hivatal) bejelenteni. A bejelentésnek tartalmaznia kell a táborozás helyét, időpontját, valamint a táborozásban részt vevők várható számát. A bejelentési kötelezettség elektronikus úton is teljesíthető.”

Vándortáborok vonatkozásában az EüM-SZMM együttes rendelet 4. § (2) bekezdése szerint „ha az útvonal több járási (fővárosi kerületi) hivatal illetékességét érinti, a vándortáborat a kiindulási pont szerint illetékes népegészségügyi feladatkörében eljáró fővárosi és vármegyei kormányhivatalnál (a továbbiakban: kormányhivatal) kell bejelenteni.”

Egészségügyi feltételek, orvosi ellátás

Az EüM-SZMM együttes rendelet 3. §-ában foglaltak szerint a táborozásban az a személy vehet részt, aki arra egészségi állapota alapján alkalmas, és azt a táborozás megkezdése előtt nyilatkozattal igazolja.

A tanuló ifjúság üdülésének és táborozásának egészségügyi feltételeiről szóló 12/1991. (V. 18.) NM rendelet (a továbbiakban: NM rendelet) valamennyi tábor típusra irányadóan rögzíti a táborozó gyermek egészségügyi állapotára vonatkozó, a rendelet 2. mellékletében szereplő adattartalommal bíró, a táborszervező által rendelkezésre bocsátott és törvényes képviselő által kiállított, egészségügyi nyilatkozat beszerzését és megőrzését (NM rendelet 4. §).

Egészségvédelmi és biztonsági szempontból, a megelőzés fontossága miatt az alábbi információk összegyűjtése szükséges a gyermekek tekintetében:

Információ	Dokumentum	Megoldási lehetőség
Ételallergiához kapcsolódó speciális igények	Egészségügyi nyilatkozat	Igények felmérése, az étrendet biztosítani tudó szolgáltató megkeresése
Gyógyszeres kezelést igénylő betegségek	Egészségügyi nyilatkozat	Egészségügyi személyzet és a szolgáltatást ellátni tudó orvos felkérése
TAJ szám bekérése	Egészségügyi nyilatkozat	Orvosi/kórházi ellátás esetén biztosított az ellátás megfelelő időben történő megkezdése

Az NM rendelet 5. §-a előírja a 300 főnél nagyobb létszámú szálláshellyel rendelkező táborok vonatkozásában, hogy a szálláshely egészségügyi ellátását a tábor területén lakó orvossal kell biztosítani. Amennyiben a táborhely nem rendelkezik saját orvossal vagy oxiológiai tanfolyamot végzett orvostanhallgatóval, úgy a táborozók egészségügyi ellátását a lakosság alapellátását végző orvossal kell biztosítani. Az orvosi ellátás biztosításáról, a nap bármely szakában történő elérésének lehetőségéről, a táborszervező írásbeli tájékoztatót köteles a táborvezetőknek átadni. A táborhelyen biztosítani kell a létszámnak megfelelő elsősegélynyújtó felszerelést és kiképzett elsősegélynyújtó személyt a tábor teljes időtartama alatt. A betegek részére betegszobát (elkülönített helyiséget) kell kialakítani a táborhelyen.

300 főnél kisebb táborok esetén a táborhely üzemeltetője kizárólag az orvosi ellátásról (amely szükség esetén a nap bármely szakában biztosított) szóló tájékoztatás teljesítésére köteles. Az NM rendelet emellett rendelkezik a létszámnak megfelelő elsősegélynyújtó felszerelés rendelkezésre állásának és kiképzett elsősegélynyújtó jelenlétének, továbbá elkülönített betegszoba meglétének követelményéről is.

Az orvosi ellátásról való informálódás mellett a **legközelebbi kórház és gyógyszertár** elérhetőségét is tisztázzuk a táborhely üzemeltetőjével. Célszerű a legközelebbi kórházzal felvenni a kapcsolatot a tábor előtt és a speciális táborokat (pl. diabétesz tábor) előre bejelenteni a kórház részére.

A táboroztatás közegészségügyi feltételei

A kijelölt táborhelyen az NM rendelet 1. mellékletében foglalt közegészségügyi feltételeket köteles a táborszervező biztosítani. Az NM rendelet a táborozók szabadtéri mozgásának (sportolásának) lehetőségét, illemhely és kézmosási lehetőség – amelyek számát minden 20 férőhely után egy illemhellyel és kézmosási lehetőséggel kell bővíteni –, valamint mosakodási lehetőség biztosítását írja elő. Előírja továbbá az élelmiszerek hűtött tárolásának biztosítását, ennek hiányában tartósított élelmiszer vagy az elkészítést közvetlenül megelőzően vásárolt nyersanyag felhasználását és az ételmaradék tárolásának tilalmát. Konyhát csak a vonatkozó előírások szerint lehet létesíteni. További feltételek a helyiségek rendszeres és hatékony takarítása, a hulladék megfelelő tárolása és rendszeres elszállítása, az egészségre káros rovarok és rágcsálók irtása a táborozók egészségének és a környező élővilág veszélyeztetése nélkül.

A szálláshelyek üzemeltetésének további egészségügyi szabályait az EüM-SZMM együttes rendelet tartalmazza. A rendelet 1. számú melléklete rendelkezik a szálláshelyek üzemeltetésének közös egészségügyi szabályairól, így az NM rendelet által is szabályozott elsősegélynyújtó felszerelésről és a matracok, ágyneműk tisztításáról, a tiszta és szennyes textilvia elkülönített tárolásáról, festés és mázolás megfelelő gyakorisággal (de a festés legalább három évente, a mázolás legalább öt évente) történő elvégzéséről.

A táborszervező köteles továbbá a táborozás megkezdése előtt tájékoztatni a résztvevőket arról, hogy védőoltással megelőzhető a kullancs-encephalitis, azonban a Lyme-kór ellen nem véd, ezért a kullancsirtószerek alkalmazása és a naponkénti „kullancsvizit”, valamint a felfedezett kullancsok azonnali eltávolítása szükséges. A tájékoztatásnak ki kell terjednie a nem szokványos viselkedésű vadonélő állatok simogatásával, érintésével kapcsolatos veszélyekre is. Amennyiben állatharapás, marás vagy tömeges darázscsípés történik, az orvosi ellátás biztosításán túl a harapás, a marás vagy a csípés tényét azonnal jelenteni kell a tábor helye szerint illetékes járási hivatalnak.

Különös szabályokat állapítanak meg az EüM-SZMM együttes rendelet 1. és 2. számú mellékletei az üdülő, gyermek-üdülő, gyermek- és ifjúsági tábor, telepített sátoztábor, valamint a nomád táborhely üzemeltetésével kapcsolatban. Üdülő, gyermeküdülő, gyermek- és ifjúsági tábor, telepített **sátoztábor** esetén is biztosítandó az NM rendeletben is szabályozott orvosi ellátás, nemenként elkülönített, vizesblokkal ellátott betegszoba (sátoztábor esetén amennyiben a vizesblokk nem különíthető el, a beteg által történt használat után a helyiséget fertőtleníteni kell), továbbá homokozó esetén a homok évenkénti cseréje és a használaton kívüli homokozó lefedése. Ilyen táborokban az étkeztetési szolgáltatást a külön jogszabályban előírtak szerint működő vendéglátó, közétkeztető nyújthatja (sátoztábor esetén a nomád táborokra irányadó szabályok szerint is biztosítható az étellemezés). Gondoskodni kell a hűtőszekrények rendszeres tisztításáról, fertőtlenítéséről és az önellátó étkeztetési lehetőség céljára szolgáló építmények (konyha, teakonyha, főzőfülke, szabadtéri főzőhely) berendezésének rendszeres tisztításáról, fertőtlenítéséről. A diétás étkezésre vonatkozó előírásokat és a közétkeztetés szabályait a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet tartalmazza.

Közművesítés, ivóvíz

Az egész évben működő, továbbá a nagy létszámú (300 férőhely feletti) időszakosan működő üdülőket és táborokat teljes közművesítéssel kell ellátni. A kisebb létszámú táborozás során gondoskodni kell az ivóvíz minőségű víz biztosításáról, valamint a csapadék és a keletkező szennyvíz elhelyezéséről. Az ivóvíz minőségű vizet a vándortábor jellegű táboroztatás során is biztosítani kell. A nem egész évben működő, 6 hónapnál tovább zárva tartó táborhelyek esetében a nyitás előtt közegészségügyi vizsgálat történik vízmintavétellel.

Szálláshely

Szálláshellyel rendelkező táborok esetében a táborszervező köteles gondoskodni a hálóhelyiségek megfelelő kialakításáról az egy vagy két személyes sátrakból álló tábor kivételével akként, hogy egy főre 3 m² – sátoztábor esetén legalább 2 m² – alapterület jusson. Tilos továbbá a matracokat közvetlenül a földre helyezni és gondoskodni kell a matrac, a paplan, pléd és párna megfelelő gyakorisággal, de legalább évenként egyszer történő tisztításáról. Az ilyen táborokban az illemhelyre, kézmosási és mosakodási lehetőségre vonatkozó előírásokat azzal a kiegészítéssel kell alkalmazni, hogy 5 férőhelyre egy mosdó (kifolyó) vagy mosdótál, közművesített területen 10 férőhelyre egy zuhanyozó szükséges. A táborozás során hetenként legalább három alkalommal kell melegvízes mosakodási és zuhanyozási lehetőséget biztosítani.

Nomád táborhelyek

Nomád táborhelyek esetén az NM rendelettel összhangban a táborozás teljes időtartama alatt biztosítani kell képzett elsősegélynyújtó jelenlétét, a táborszervező ezen felül köteles az orvos elérhetőségének helyéről és idejéről a táborozás megkezdését megelőzően tájékozódni. További különleges előírások az alábbiak: fogyasztáshoz, főzéshez, mosogatóshoz, fogmosáshoz a létszámnak megfelelő, elegendő mennyiségű ivóvíz minőségű víz biztosítása, a mosdótálak rendszeres tisztítása, fertőtlenítése, a keletkező szennyvíz, hulladék és fekália ártalmatlanítása a részletes szabályok szerint, fenéklap nélküli sátorban közvetlenül a földre matrac, polifoam, szivacs elhelyezésének tilalma. Az étkezés kapcsán a nomád tábor szervezője köteles figyelemmel lenni arra, hogy főzősátorban vagy a ponyvatetővel védett szabad területen az élelmiszerek és a konyhai edényzet talajra helyezése tilos. Az élelmiszerek és az edényzet elhelyezésére mosható, fertőtleníthető felületű munkaasztalokat és tárolóeszközöket kell biztosítani. Az ételkészítés teljes folyamatát felügyelő személynek közegészségügyi minimumvizsgálással, az ételkészítésben résztvevő személynek személyi higiénés alkalmassági vizsgálaton megállapított alkalmas minősítéssel kell rendelkeznie. A diétás étkezésre vonatkozó előírásokat és a közétkeztetés szabályait a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet tartalmazza.

Játszóteri eszközök

A közegészségügyi és a szálláshelyként szolgáló ingatlanokkal kapcsolatos szabályokon túlmenően a táborszervezőnek, amennyiben üzemeltetőnek minősül, figyelemmel kell lennie a játszóteri eszközök biztonságosságáról szóló 78/2003. (XI. 27.) GKM rendelet (a továbbiakban: GKM rendelet) előírásaira is, amennyiben a tábor területén játszóteren elhelyezett játszóteri eszköz is található.

Környezetvédelmi előírások

Mindezeken túlmenően a jogalkotó kötelezettségként írja elő a környezet- és természetvédelmi rendelkezések érvényre juttatását, amely ugyancsak hatással lehet a táborozók biztonságára (NM rendelet 2. § (4) bekezdés). A szálláshely kiválasztása során bizonyosodjunk meg arról, hogy a szolgáltató rendelkezik-e érvényes engedéllyel a nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely-szolgáltatásról szóló 173/2003. (X. 28.) Korm. rendeletben előírtaknak megfelelően, szerepel-e *Nyilvántartás a működést kezdő, megszűnt, üzemeltetési kört módosított nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshelyekről* elnevezésű hatósági nyilvántartásban (a továbbiakban: Hatósági nyilvántartás). A szolgáltatás a nyilvántartásban szereplő szálláshelyen nyújtható. Táboroztatásra vonatkozó további szabályozás és jogszabályi ismertetés az 1. Sz. Mellékletben található.

A táborok szervezése és megvalósítása során táborvezetőként legyünk figyelemmel a Nemzeti Népegészségügyi és Gyógyszerészeti Központ aktuális iránymutatásaira, mely előírásokat folyamatosan frissítik honlapjukon.⁷

6.1.2. A tábor megvalósítása során érvényes tábori szabályozók

A jó táborvezető ismeri a táboroztatással, üdültetéssel kapcsolatos jogszabályokat, rendeleteket, törvényi kereteket, amelyek a gyermekek jogait, védelmét, jogbiztonságát garantálják. A táborok működéséhez olyan alapdokumentumok megléte szükséges, amelyek megteremtik a biztonságos üzemeltetést, a fizikai biztonságot, a résztvevők egészségének megőrzését.

A gyermekek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való joga Alaptörvényben rögzített alapvető jog (Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés). Ennél fogva az ott nevesített védelemre a gyermek jogosult igényt tartani mindenkivel szemben. Az állam ezen kötelezettségének teljesítése érdekében szükséges a táboroztatás körében is biztosítani a gyermekek védelemhez való jogát, különös tekintettel arra, hogy táborozás során a gyermek felügyeletét nem a szülő, hanem a szolgáltatást nyújtó szervezetek, személyek látják el.

Gyermekvédelmi szempontból az irányadó és kapcsolódó főbb jogszabályok jegyzéke

Hazai jogszabályok:

Magyarország Alaptörvénye

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>

A szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény

<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99300003.tv>

⁷ <https://www.nnk.gov.hu/>

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.tv>

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

Nemzetközi jogforrások:

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv>

Módosított Európai Szociális Karta
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0900006.tv>

Az Európai Unió Alapjogi Chartája
<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=EN>

EU gyermekjogi ütemterve (COM (2011) 60 - A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának)
<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0060:FIN:hu:PDF>

Házirend

Már a tábor előkészítése során érdemes összeállítani a tábor házirendjét. A táborhely többnyire rendelkezik saját házirenddel, azonban a gyermekcsoportunk összetételének, korosztályi sajátosságainak és a tábor programtervének beépítésével az együttélés szabályait fontos saját tábori házirendbe foglalni. A házirendben érdemes kitérni a telefonhasználat, valamint a fotók készítésének és közzétételének szabályaira is. A 7-8. évfolyamtól kezdődően, kisebb létszámú tábor keretében a gyermekekkel közösen is alkothatunk szabályokat, azonban a táborhely házirendjét az így alkotott szabályok nem írhatják felül, nem gyengíthetik az abban foglaltakat. A közös szabályalkotás segíti azok betartását és számonkérését. A Tábori programok és keretek című fejezetben kitérünk a házirend gyermekekkel történő megismertetésére is.

Házirendünk térjen ki az alábbiakra:

- az általános meghatározásra, célokra, hatályára és a megismerés lehetőségére;
- a táborhely igénybevételeének lehetőségeire, szabályaira;
- a tájékoztatási kötelezettségre (házirend, szabályozók, tábori személyzet, programok stb.);
- adatszolgáltatásra (gondviselő nyilatkozata, gyermek ismert betegségei, problémák, panaszkezelés stb.);
- a látogatás rendjére;
- a tábor megvalósulásával kapcsolatos feladatkörökre;
- az érkezés és távozás, átadás-átvétel rendjére;
- a nap általános rendjére (étkezési idők, pihenőidők) és a pihenési rend tiszteletben tartására;
- a kulturált viselkedés etikettjére;
- a helyiségek igénybevételeének előírásaira;
- a táborvezető jogaira/ kötelességeire/feladatköreire;
- a tábort megvalósító személyzet jogaira, kötelességeire, feladatköreire;
- a táborozók jogaira, kötelességeire, feladatköreire;
- fegyelmi problémák, együttélési szabályok be nem tartásának következményeire;
- a dohányzás, alkoholfogyasztás szabályaira;
- a balesetmegelőzésre és a teendőkre baleset, vészhelyzet esetén;
- biztonsági előírások betartására;
- a szálláshelyen és közvetlen környezetében tilalmazott tevékenységekre;
- a környezet védelmével kapcsolatos alapszabályokra;
- eszközök, berendezések megóvására és kártérítési felelősségre;
- értékek felügyeletére;
- a hibabejelentés és elhárítás menetére és felelőseire;
- takarításra;
- közlekedésre;
- tábor elhagyásának feltételeire.

Veszélyhelyzeti forgatókönyv

A jogszabályi előírások, a tábori biztonsági és egészségvédelmi szempontok figyelembevételével a tábor előkészítése során több feladatot is el kell végeznünk. Legyen a tábornak egy rendkívüli események kezelésére vonatkozó szabályzata, veszélyhelyzeti forgatókönyve arra az esetre, ha baleset vagy járványos megbetegedés fordulna elő. A telefonunkban, illetve nyomtatva is álljon rendelkezésünkre minden egészségügyi elérhetőség. Állítsunk fel tervet a tábor kiürítésére vonatkozóan árvíz, tűzvész, özvívízszerű eső esetére. Járványra (pl. Rota vagy Calici) való felkészüléshez megfelelő létszámú ágy, karanténszállás biztosítása szükséges. A forgatókönyvben a riasztási lánc felállításáról, az orvosi személyzet bővítéséről, a járvány hatósághoz történő bejelentéséről, a hatósággal való együttműködés felelőseiről, a járvány terjedésének megállítása érdekében tett egyes lépésekről szintén szükséges rendelkezni. Érdemes egy közeli kórházzal együttműködési megállapodást kötni az ellátás gyors biztosítása érdekében.

Tűzvédelmi szabályzat

Az általános tűzvédelmi szabályok tekintetében a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény, valamint a tűzvédelmi szabályzat készítéséről szóló 30/1996. (XII.6.) BM rendelet az irányadó.

A táborhely vonatkozásában szükséges tűzvédelmi szabályzattal rendelkezni, továbbá a szervezési, irányítási és ellenőrzési feladatokat is a táborhely üzemeltetőjének kell biztosítania. Ugyanakkor a teljes tábori személyzetnek ismernie kell a tűzvédelmi szabályokat és a vészhelyzeti teendőket, valamint a menekítési útvonalakat, a menekítés menetét, az észlelés és jelzés rendjét, a veszélyhelyzeti gyülekezőhelyeket és a tűzoltó eszközök helyét és működését.

Baleset- és egészségvédelmi szabályok

A táborhely üzemeltetőjének gondoskodnia kell a betegségekre és balesetre szóló szabályozás meglétéről, az úgynevezett riasztási láncról, mely tartalmazza, hogy ezen esetekben ki láthatja el a táborozókat, ki dönthet a szükséges intézkedésekről, a betegszobában történő elkülönítésről, fertőző betegségekről és azok izolációjáról, illetve bejelentési kötelezettségeiről, a balesetmegelőzés szabályairól.

Vízbiztonsági szabályok

A vízben tartózkodás szabályairól – gyermek felnőtt felügyelet nélkül nem tartózkodhat sem a vízben, sem a parton –, a vízimentésről, a viharjelzésről és a vízben tartózkodás szabályairól viharjelzés idején, a fürdőzés parttól való maximális távolságáról, a vízi játék szabályairól, a vízben vagy vízparton elszenvedett baleset vagy sérülés esetén elvégzendő teendőkről szintén szabályzatban szükséges rendelkezni. Fürdőhellyel rendelkező táborhely esetében a strand üzemeltetése hatósági engedélyhez kötött. A strand üzemeltetőjének üzemeltetési szabályzattal kell rendelkeznie, melyet a strandon közzé kell tenni.

6.1.3. A táborozók személyes, fizikai biztonságának megteremtése

A gyermekek fiziológiai szükségleteit tekintve vegyünk sorra olyan biztonsági tényezőket, amelyeket szem előtt kell tartani a táborok lebonyolítása során.

Étkezés, folyadékbevitel

A táborozás ideje alatt, annak jellegétől (sport, nyelvi stb.) függően figyelembe kell venni az anyagcsere építő és lebontó folyamatának arányát. Ennek megfelelően legyen biztosítva a táborozók energiabevitelének mennyisége (kcal vagy kJ) hasznos és egészséges tápanyagforrásból.

Amennyiben egész napos, táborhelyen kívüli kirándulás a program, akkor a hidegcsomagba kizárólag nem romlandó ételeket tegyünk. A konzerv termékek kézzel nyithatók legyenek. Mivel a gyermek hátizsákjába kerülnek ezek a csomagok, ezért előfordulhat, hogy összenyomódnak, ennek megfelelően a könnyen összenyomható, puha ételeket mellőzzük, például őszibarack, eper, málna. Nyáron a meleg hatására bizonyos ételek megolvadnak, mint például a csokoládé. A kirándulást követően megmaradt szendvicseket bizonyos idő elteltével már ne fogyasszák el a gyermekek, a nap végén biztonságosan el kell helyezni az ételhulladék-tartóban.

A folyadékpótlásra folyamatosan figyelni kell. Egy túra során a túravezető szabályos időközönként álljon meg, és hívja fel a gyermekek figyelmét a folyadékfogyasztás időszerűségére. Előtérbe kell helyezni a víz, a megfelelő gyümölcsstartalommal ellátott rostos italok fogyasztását. A strandokon szemrevételezéssel érdemes meggyőződni arról, hogy melyik büfé milyen higiéniai és ételkészítési előírásokat tart be. Ennek alapján dönthető el, hogy a gyermekek melyik büfében vásárolhatnak és melyikben nem.

Természeti viszontagságok

A táborozások alkalmával az időjárás, a természeti környezetből adódó fizikai biztonságot kell megteremteni minden táborozó számára. Vannak lehetőségek, amikor előre tájékozódni tudunk az időjárásról, de néha, mint „derült égből villámcsapás” ér minket egy felhőszakadás, vagy fürdőzés közben olyan vihar kerekedik, amely életet veszélyeztető helyzetbe sodorhat minket. Ezért javasolt előre tájékozódni a programunk alatti időjárásról. Erre nagyon jól használható applikációk állnak rendelkezésre. Ennek megfelelően naptej, vagy egy esőkabát, melegebb pulóver hátizsákba való bekészítésével csak javíthatunk az esélyeinken.

A táborokban szervezett egyes, speciális programok előtt javasolt a táborozókkal közösen lefektetni a betartandó szabályokat. Ilyen kiemelt program a túrázás, vízben zajló programok (pl. fürdőzés), és egyéb olyan programok, ahol balesetveszélyes eszközöket használnak a táborozók. Fürdőzés esetén a gyermekek engedély és felnőtt felügyelet nélkül nem mehetnek vízbe. Javasolt egy nagyobb kört kijelölni a vízben, ahol a csoport együtt fürdőzik, játszik, így folyamatosan figyelemmel tudunk követni minden gyermeket. Vihar esetén a vízbe bemenni nem szabad, és a vízben elsodródott eszközöknek nem szabad utánanyúlni. Villámlás esetén megfelelő védett helyen tartózkodjunk a csoporttal!

Tábori szobák

A tábori szobákat, lakhelyeket barátságossá, otthonossá kell tenni. Alapkövetelmény a tisztántartás, fertőtlenítés, szellőztetés. A szobák berendezése legyen egyszerű és minden ágy, szekrény a falhoz rögzített. Az ételek elfogyasztására a kijelölt helyeket (étkező, büfé) használjuk, a szobákban történő étkezést kerüljük.

Alvás és pihenés

Az alvás és pihenés a gyermekek fejlődése szempontjából igen fontos. A fiziológiai, pszichés, mentális képességek ennek megfelelően fejlődhetnek, illetve az állapotot befolyásolja az alvás és pihenés mennyisége. Biztosítani kell a gyermekek számára az éjszakai alvás megfelelő időtartamát, körülményeit (csend, fényviszonyok, levegő minősége). Bevált gyakorlat, hogy a házirendbe foglaltak szerint a táborvezető a takarodó időpontjában a mobiltelefonokat kikapcsolthatja, vagy indokolt esetben begyűjtheti, ezzel segítve az alvási folyamat megkezdését. Az emeletes ágyas szobákban csak akkor használjuk a felső ágyakat, ha azok leesésgátló felülettel rendelkeznek. Az ágyak higiénijának védelme érdekében használjunk lepedőt és ágynemű huzatot. Ezek használatát követeljük meg a gyermekektől.

Szabadtéri programok

A természeti környezetben töltött minél több idő előtérbe helyezése segít abban, hogy az oxigéndús levegőn tartózkodjon a táborozó gyermek. Táborok programtervezése során lehetőleg a szabadtéri programokat részesítsük előnyben. Rossz idő esetén, amennyiben lehetséges, helyezzük át a programot fedett térbe. Ha törölni kényszerülünk az eredeti programot, feltétlenül legyen helyette úgynevezett esőtervünk.

Vízbiztonság

Vízközeli táborokban kiemelt figyelmet fordítunk a vízbiztonságra: a tábormegvalósítók között legyen olyan személy, aki testnevelői/úszóedzői/úszóoktatói oklevéllel, esetleg vízimentői képzettséggel rendelkezik. Az ő feladata legyen a gyermekek úszástudásának vizsgálata. Adott esetben az úszásoktatást is a program részévé tehetjük. Minden esetben kiemelt veszélyhelyzetnek tekintjük az olyan tábori programokat, amelyek medencében vagy nyílt vízben szerveződnek!

Tűzgyújtás

A tábortűz, vagy egyéb tűzgyújtással járó programelem során komoly gondot kell fordítani a program biztonságos megvalósítására. Tábortűz és szalonnasütés esetén ve-

gyük figyelembe az életkori sajátosságokat és a gyermekek képességeit, állapotát. A program lebonyolításánál a biztonságos közeg megteremtése a legfontosabb. Kisebb gyermekek esetén a nyársakat a felnőttek vágják és hegyezzék ki. A nyársakat előzetesen ne osszuk ki a gyermekeknek, hanem legyenek a táborvezetőnél. Amikor szalonnával, hagymával, kolbásszal és egyéb finomsággal elláttuk a nyársat, akkor adjuk oda nekik. A sütögetés befejezése után a gyermekek adják le a nyársat a táborvezetőnek vagy a pedagógusnak. Ha a csoport adottságai megfelelőek ehhez, a gyermekeket bevonhatjuk az előkészületekbe szoros felügyelet mellett. A felelősség ebben az esetben is a felnőtté, azonban a gyermekek is sokat elsajátíthatnak a felelősségvállalásról. A tűzgyújtásnak mindenképp meg kell felelnie a tűzvédelmi szabályzatban foglaltaknak. A program előtt minden esetben informálódni kell a tűzgyújtási tilalommal kapcsolatos rendelkezésekről, amelyek szinte naponta változnak.⁸

A tábor tüzet felügyelet nélkül magára hagyni minden esetben szigorúan tilos! A tábor tűz mellé helyezett oltóeszközzel (az oltáshoz szükséges megfelelő mennyiségű vízzel) oltuk el a tüzet és győződjünk meg róla, hogy a tűz helyét magára hagyva nem lesz veszélyforrás.

Napvédelem, UV-sugárzás elleni védelem

Különös gondot kell fordítani a táborok ideje alatt az UV-sugárzás problematikájára. A WHO egészségügyi ajánlásai szerint délelőtt 11 és délután 15 óra között minél kevesebb időt tartózkodjanak a gyermekek a tűző napon. Az időjárás applikációk segítségével ezt a folyamatot pontosan nyomon lehet követni. Nézzük a kategóriákat:

- *ha az UV-index 0-2,9 értékű, akkor ez gyenge sugárzást jelent.* A sugárzás nem jelent különösebb veszélyt az átlagemberre nézve, de a csecsemők és a nagyon érzékeny bőrűek már itt is a veszélyeztetett kategóriába sorolhatók. A közvetlen napon tartózkodás ideje 60 percnél legyen kevesebb, érzékenyebb bőrűeknek és kisgyermekeknek ennél kevesebb. 11 óra előtt és 15 óra után ennél több idő is megengedhető. Napszemüveg használata preventív. Ha könnyen leég a gyermek bőre, ne legyen fedetlen bőrfelülettel közvetlen napon, és ajánlott alacsony faktorú napvédőt használni. A vízben fürdőzők fokozottan ügyeljenek a védelemre, de ne a vízbemenetel előtt pár perccel kenjék be magukat, hanem előtte legalább 30 perccel vízálló fényvédővel.
- *ha az UV-index 3-4,9 értékű, akkor ez mérsékelt sugárzást jelent.* Még ez is alacsony veszélyességi fokozatot jelent. A közvetlen napon tartózkodás esetén 30-45 perc javasolt, érzékenyebb bőrűeknek és kisgyermekeknek kevesebb. 11 óra előtt és 15 óra után ennél több idő is megengedhető. Ne legyen fedetlen bőr a napsugárzásnak kitéve, preventív az UV-szűrős napszemüveg használata, a széles karimájú kalap, továbbá az erősebb faktorú fényvédő használata.
- *ha az UV-index 5-6,9 értékű, akkor az erős sugárzást jelent.* Ez az érték már a fedetlen, védtelen bőrfelület számára emelkedett kockázatot jelent, az érzékeny bőrűek már 20 perc napon tartózkodás esetén is leéghetnek. Érzékenyebb bőrűeknek és kisgyermekeknek ennél kevesebb idő is elég a leégéshez. 11 óra előtt és 15 óra után ennél több idő is megengedhető. Ne legyen fedetlen bőr a napsugárzásnak kitéve, preventív az UV-szűrős napszemüveg és erősebb faktorú fényvédő használata. Javasolt továbbá széles karimájú kalap, fejfedő viselete. Nemcsak a fürdőzés, strandolás alkalmával kell védekezni, hanem túrázás, szabadterei programok, városnézés közben is.
- *ha az UV-index 7,0-7,9 értékű, akkor az nagyon erős sugárzást jelent.* A védtelen bőrfelület számára magas kockázatot jelent, a leégés már 15 perc alatt megtörténhet. Napon tartózkodás csak 11 óra előtt és 15 óra után javasolt, de akkor is csak rövid ideig, 20-30 percig. Kötelező a táborozó gyermekeket védeni a leégés ellen! 11-15 óra között árnyékos vagy fedett helyen tartózkodjunk. Fejfedő, széles karimájú kalap, UV-szűrős napszemüveg, a fedetlen testrészekre magas faktorszámú (50) fényvédő használata kimondottan szükséges. A hatás erősítéseként időközönként ismételni kell a fényvédő használatát. Nemcsak a fürdőzés, strandolás alkalmával kell védekezni, hanem túrázás, szabadterei programok, városnézés közben is.
- *ha az UV-index 8,0 feletti értékű, akkor extrém erősségű sugárzásról beszélünk.* Ez az érték nagyon nagy kockázatot jelent. Magyarországon ritkán, inkább a tengerpartokon és a magashegyi tájakon fordul elő. Ha mégis előfordul, akkor már árnyékos helyeken való tartózkodás alkalmával is érdemes fényvédő krémmel bekenni a bőrfelületet. A szem védelmére a hegyvidékre használt UV-szűrős lencsével ellátott napszemüveg szükséges.

⁸ <https://www.katasztrofavedelem.hu/55/tuzgyujtasi-tilalom-terkep>

Utazás a gyermekekkel

Amennyiben külső kirándulás keretén belül vagy a táborhelyre való eljutásban kötöttpályás közlekedési eszközt választunk, az utazás megtervezését kellő odafigyeléssel és a lehető legtöbb változó figyelembevételével tegyük: a gyermekekkel tudassuk a célállomás nevét és a nagyobb vasúti megállóhelyeket.

Felszállás során nagy létszámú gyermekcsoporttal ne egy vasúti kocsiba próbáljunk felszállni (kivéve, ha előre egyeztetett, számunkra lefoglalt kocsik állnak rendelkezésünkre), hanem arányosan vegyünk igénybe több vasúti kocsit is. Felszállásnál segítsük a gyermekeket, előre szálljon fel egy pedagógus vagy segítő, és a végére is egy-egy pedagógus vagy segítő maradjon. Leszállásnál szintén elől és hátul egy-egy felelős személy segítse, irányítsa a gyermekeket. A végén maradó felnőtt győződjön meg arról, hogy mindenki elhagyta a szerelvényt. A vonat elhagyásánál mindig a kijelölt peronnal rendelkező oldalt használjuk. Soha ne szálljunk le a másik oldalon, ahol a kalauz és az állomásfőnök nem látja a leszálló és felszálló utasokat, mert balesetveszélyes.

Létszámellenőrzés

Egy táborozás alatt folyamatosan végezzünk *létszámellenőrzést*. Ezt minden indulás, érkezés (táborból, strandra), felszállás, leszállás (vonat, busz), takarodó stb. esetén alkalmazni kell. Ha a gyermekeknek külön felügyelő csoportvezetője van, akkor ez az ő feladata. Csoportvezető híján a segítők, a programok lebonyolítói végzik el ezt a feladatot. Az eredményt a táborvezetőnek kell jelenteni.

6.2. A tábori személyzet munkaszervezése a biztonságos működés megteremtése érdekében

A tábori személyzet tekintetében is érvényesek a táborozásra vonatkozó egészségügyi előírások. Csak egészséges, a munkáját és a gyermekfelügyeletet felelősséggel ellátni tudó személyek táboroztassanak.

Jól körülhatárolt feladatok és felelősségi körök

A táborvezető a tábor tervezése során határozza meg a táborokban felmerülő feladatokat, kialakítja ellenőrzésük módszerét. A tábor vezetőjének fontos feladata a személyi feltételek kialakítása, például ki az a személy, aki vállalja, hogy felügyeli a higiéniaival és a balesetvédelemmel kapcsolatos feladatokat, illetve ki a felelős az étkezésért, vagy az éjszakai ügyeletért. Valószínűleg egyetlen ember nem elegendő egy-egy komplex feladatkörre. Az egyes részfeladatok felelősei számára egyértelművé kell tenni a rájuk váró feladatokat. Érdemes arra is törekedni, hogy a vezetői csapatban mindkét nem képviseltesse magát a gyermekek jogainak érvényre juttatása érdekében, például kullancsvizsgálat, egészségügyi problémák, lelki problémák esetén nagyon fontos, hogy ki foglalkozik a gyerekekkel.

Együttműködés, munkamegosztás

A felkészülés, tervezés során a tábor vezetőjének ügyelnie kell arra, hogy mindenki megértse, hogy a felelősségvállalás közös! Ennek érvényesítésében nagyon fontos szerepet játszik a csapatszellem megteremtése, úgy, hogy a csapatban mindenki teljes értékű, felelős tagnak érezze magát, részfelelősséget viselve és vállalva a saját területén, a vezetőtől kezdve a programokat megvalósító szakembereken keresztül az önkéntesekig, vagy akár a konyhai kiegészítő személyzetig. Fontos, hogy a csapat tagjai képesek legyenek az összehangolt tevékenységre, ennek megteremtése, valamint a feladatok koordinálása és ellenőrzése a táborvezető feladata.

6.3. Lelki biztonság

6.3.1. Bizalom

A táborvezető pedagógusok és a táborozó gyermekek közötti viszony elsődlegesen hivatalos – a nevelő szakmai és emberi irányítói felelősségét feltételező – aszimmetrikus munkakapcsolat. Arra hivatott, hogy kiegészítse a meghatározó családi kapcsolatokat, segítse a testileg és lelkileg egészséges, önálló gondolkodásra és életvezetésre képes, eredményes munkára és személyes boldogságra készülő, problémáikkal megküzdési képes felnőtt személyiségek kibontakozását.

Nevelési feladatokat csak akkor lehet valóban eredményesen végezni, ha a magas színvonalú szakmai tevékenység példamutató magatartással egészül ki; ha a táborvezetők és táborozók közötti kapcsolat, viszonyrendszer mindkét

fél számára képes biztosítani a hatékony együttműködés érzelmi feltételeit: a kölcsönös tiszteletet és bizalmat. A tisztelet táborvezetői oldalon a több tudásból, tapasztalatból és felelősségből származó tekintélyt illeti meg, a gyermekek, fiatalok oldalán pedig a saját személyiség és képességek kibontakoztatásáért tett erőfeszítéseket.

A bizalom megalapozása a gyermekekkel és szüleikkel már az előkészületek során, a táborozásra való felkészülésben kezdődik: nem csak praktikus, de lélekben is. Ehhez változatos módszerek állnak rendelkezésünkre:

- részletes információkat tartalmazó, igényes tájékoztató anyagok és honlapok;
- a szülőkkel és a leendő táborozókkal való előzetes találkozási szervezése;
- nyílt napok tartása;
- a tábor idején a szülőkkel való kapcsolattartásra vonatkozó szabályok előzetes megbeszélése (Mihály – Szathmári 2010).

A bizalom kiépülését segíti a figyelem és az őszinte érdeklődés a gyermekek igényei iránt. Csak úgy alakulhat ki bizalom, ha a gyermekek mindig érzik, hogy az érdekeiket szem előtt tartjuk, kérdéseiket, javaslataikat meghallgatjuk és figyelembe vesszük. Eredményeiket, sikereiket kiemeljük, teljesítményüket, munkájukat megbecsüljük. Viselkedésüket tárgyilagosan, igazságosan és méltányosan ítéljük meg. A kommunikációnk, érintkezésünk velük nyílt, őszinte, kulturált, az esetleges nézeteltéréseket, konfliktusokat méltányosan és igazságosan beszéljük meg velük. A bizalmat erősíti, rokonszenvet ébreszt a keresztnéven való szólítás, a tegeződés megengedése, a humor, a játékokban való részvétel, táborvezetőségi műsor, ugyanakkor figyelni kell a tiltás, illetve ellenőrzés következetes és ésszerű alkalmazására. A gyermekek igénylik a beszélgetést, különösen jólesik nekik, ha beülünk szobáikba, társalgunk az este fennmaradókkal. Törekedjünk azonban egyensúlyra a közvetlenségben, fellépésünk maradjon következetes és segítőkész. Oda kell figyelni, hogy egyetlen gyermeket sem emelhetünk ki a többiek közül aránytalanul. Mindig vannak olyan gyermekek, akik több figyelmet igényelnek, ezt természetesen figyelembe vesszük, de csak olyan mértékben, ami nem megy a többi gyermek kárára, aminek következtében ők nem érzik azt, hogy el vannak hanyagolva. Törekedjünk arra, hogy minden gyermeket a társai közé integráljunk, és ne magunkhoz kössük. Arra is oda kell figyelni, hogy ha négy szemközt kell maradnunk egy gyermekkel (bizalmasan szeretne megosztani velünk valamit, konfliktust is így kezelünk), akkor ne egy zárt térbe menjünk vele, hanem nyílt terepen vonuljunk el biztonságos távolságra a többiektől, de úgy, hogy láthatóak legyünk. Zárt térben, ha egy mód van rá, ne maradjon egy felnőtt egy gyermekkel. Ennek az az értelme, hogy a gyermek véletlenül se érezze magát kiszolgáltatottnak, ne érthesse félre viselkedésünket.

A táborlakók között nyilván különbségek vannak érdeklődésüket, tehetségüket, értelmi képességüket stb. tekintve. Éppen ezért életkoruknak, fejlettségi szintjüknek, egyéni szükségleteiknek megfelelően kell megalkotnunk a tábori szabályozókat (általános napirend, napi program). Az ébresztés és az esti lefekvés, a programok, a tábor zárása, elhagyása másképp működik a 10-12 vagy éppen a 16-18 éveseknél, és másképp működik a fogyatékkal élő gyermekek esetében is. Segíti munkánkat, ha fejlődéslélektani ismereteinket felfrissítjük. Használjuk ki a tábor típusából és az életkori sajátosságokból adódó lehetőségeket. Biztosítsunk például önállóságot, legyen idő – a szakmai program során – az egyéni érdeklődés szerinti ismeretszerzésre, a kíváncsiság kielégítésére. Tehát az univerzális ismeretek, szabályok, illetve képzés mellett differenciálásra is gondoljunk (Bodor 2006)!

6.3.2. Bántalmazás megelőzése, kezelése

A gyermekek olykor kegyetlenek tudnak lenni egymással. Az egymás közötti konfliktusok, az agresszió, a bántalmazás megjelenhetnek a táborokban is. A táborvezetők feladata felismerni és mérlegelni, hogy mi az, ami még belefér az ugratás, tréfa, ártatlan beavatási szertartás kategóriájába; és mi az a pont, amikor már nem hagyhatják, hogy a gyermekek egymás között rendezzék nézeteltéréseiket, hanem közbe kell avatkozniuk. Közbeavatkozáskor pedig tisztában kell lenniük azzal, hogy azt hogyan, milyen módszerekkel tegyék.

A téma nemzetközi szakértője, Dan Olweus definíciója szerint „*a diákot zaklatás vagy elnyomás éri akkor, ha ismétlődően és hosszú időn keresztül negatív cselekedetnek teszi ki egy vagy több más diák.*” (Olweus 1999: 717). A bántalmazás jelenthet verbális agressziót (pl. csúfolás, kiabálás), testi agressziót (pl. verekedés, lökdösdés) vagy szociális bántalmazást (pl. kiközösítés). Bizonyos körülmények között akár egyetlen nagyobb mértékű incidenst is lehet zaklatásnak tekinteni, de a definíció alapján ahhoz, hogy zaklatásnak minősítsünk egy jelenséget, a negatív cselekedetnek ismétlődően és hosszú időn keresztül kell fennállnia (Nagy – Körmendi – Pataky 2012). És bár a tábori körülmények csupán pár napig, egy hétig tartanak, de ez a pár nap olyan intenzív az ébren töltött időbeli együttlétet tekintve, hogy tulajdonképpen egy sajátos, sokszor legalább részben a résztvevők alkotta szabályokkal működő, időben és térben határolt minitársadalom épül fel, amelyben a korábbi szerepek fontossága lecsökken (Nagy 2018). Ha a zaklató magatartás ennek az intenzív időtartamnak a többségi részében fennáll, azt már bántalmazásnak tekinthetjük.

Ahhoz, hogy a kialakult helyzetet megfelelően tudjuk kezelni, tisztában kell lennünk, hogy mi a különbség a bántalmazás és a konfliktus között, valamint ismernünk kell a bántalmazás szereplőit. Minden bántalmazásnak három ismérve van: a szándékosság, a rendszeresség és az erőfölénnyel való visszaélés. A hétköznapi konfliktussal szemben a bántalmazásban nincs valós indok, ez csak egy eszköz arra, hogy a bántalmazó megszerezze a hatalmi fölényt a közösségekben (Nagy – Körmendi – Pataky 2012). A konfliktus esetleges, alkalmoszerű, nem előre megtervezett, ugyanis a pillanat hevében bontakozik ki. A tábori konfliktusokkal részletesebben a Táborzárás, értékelés, kapcsolattartás című fejezetben foglalkozunk.

A bántalmazási folyamatnak három szereplője van: a bántalmazó (másnéven zaklató), az áldozat és a szemlélők (másnéven szemtanúk). Az, hogy kiből válhat potenciálisan áldozat vagy épp bántalmazó, nagyon sok mindentől függ. Jelen helyzetben inkább az úgynevezett szemlélők szerepét emelném ki, akik végignézik, és ezzel együtt végigasszisztálják a bántalmazást, mert a bántalmazó valójában nekik produkálja magát, az ő elismerésükre vágyik. Ha megadják neki ezt az elismerést, a bántalmazó számára az adott viselkedés presztízst, elfogadottság érzését jelent, törekedni fog annak fenntartására, ezt pedig a bántalmazó viselkedés ismétlésével fogja elérni. Ha azonban a közösség elutasítja a bántalmazást, a bántalmazó felhagy ezen viselkedésével, mert nem érte el vele, hogy a közössége elfogadja (Kissné V. – Horgász 2013). Éppen ezért elsősorban a szemlélőkben kell tudatosítani, hogy fellépjenek és leállítsák a bántalmazót.

A táborlét lehetőség a résztvevők számára, hogy tiszta lappal kezdhessenek. Egy ismeretlen, új szempontok szerint szerveződő közegben nem számít, hogy ki jó matekból, vagy kinek vannak tanulási nehézségei. A gyermekeknek lehetőségük nyílik, hogy a tábori tapasztalataik valamelyest ellensúlyozzák az iskolában szerzett negatív visszajelzéseket, és megtapasztalják, hogy nem eredményeikért, hanem önmagukért fogadják el őket. A táborozók megélethetik a sokszínűséget, és toleranciát, elfogadást tanulhatnak (Borda és mtsai. 2018). Persze ez csak az egymás számára ismeretlen gyermekekből szerveződő táborokra lehet igaz. Ha már egy korábban (iskolában, edzésen stb.) kialakult közösség kerül tábori környezetbe, ők hozzák magukkal megszokott szerepeiket, nézeteltéréseiket, és valószínűleg a bántalmazás is folytatódni fog.

Nézzük meg, hogy mi mindent tehetünk, hogy a táborlét alatt megelőzzük, illetve kezeljük a bántalmazást!

Biztonságos légkör

Ahhoz, hogy a bántalmazást hatékonyan felismerhessük és kezelhessük, elengedhetetlen egy biztonságos és átlátható légkör megteremtése. Létre kell hoznunk egy olyan közeget, ahol a gyermekek jelzéseit egy esetleges zaklatással kapcsolatosan nem bagatellizáljuk, de nem is túlozzuk el, ahol az egyéni hozzászólásokat komolyan vesszük, azok gondolatébresztőként szolgálnak a többiek számára, ahol a kommunikáció mintázatai következetesek, és ahol az együttműködés jellemző (Kissné V. – Horgász 2013). A biztonságos légkörben, ha a jelzések nyomán értesülünk a bántalmazásról, nem a büntetés mellett döntünk megoldásként, hanem az ún. resztoratív vagy helyreállító technikát választjuk, amikor a bántalmazó jóvá teheti, amit elkövetett; ugyanis a büntetés nem állítja meg a bántalmazót, csak leleményesebben csinálja majd. Fontos, hogy megértse tetteit, annak hatását másokra és saját magára nézve, csak így tudja majd valamennyire helyrehozni azt, amit tett.

Szociális szabályok közös lefektetése

A gyermekek azokat a szabályokat fogják a legnagyobb valószínűséggel betartani és társaikkal is betartatni, amiket ők maguk hoztak. A bántalmazás sokkal eredményesebben előzhető meg, ha az ezzel kapcsolatos szabályokat maguk a gyermekek fogalmazzák meg. Érdekes a tábor alakulásakor egy házirendben minimális pedagógiai vezetéssel lefektetni az egymás tiszteletével, elfogadásával és a toleranciával kapcsolatos szabályokat, kihangsúlyozva, hogy csak akkor tudjuk egy csapatként végigcsinálni ezt a pár napot, ha összetartunk, elfogadjuk egymást, és ebbe a széthúzás, a kiközösítés, a bántalmazás nem fér bele.

Természetes vezetők megtalálása

A természetes vezetők szerepe kulcsfontosságú a bántalmazás megelőzésében (Twemlow – Sacco 2012). Legfőbb jellemzőjük a jó mentalizációs képesség és az altruizmus, azaz könnyedén beleélik magukat mások helyzetébe, átérzik gondolataikat, és mások védelmének, szükségleteinek kielégítése érdekében hajlandóak saját igényeiket háttérbe szorítani. Jó eséllyel már a közös szabályalkotáskor, a táborba való berendezkedés során kiszűrhatjuk a természetes vezetőket. Általában olyan gyermekek, akik a közösségért belső motivációból cselekszenek, akik társaikat lelkesíteni, motiválni tudják, és kiállnak a fontos jogi és erkölcsi értékek mellett (Kissné V. – Horgász 2013). Az ő segítségükkel lehet a legkönnyebben megvalósítani, hogy a bántalmazó gyermek ne kaphassa meg a közösség részéről azt a fajta elismerést, ami ösztönözné bántalmazó viselkedésének ismétlésére.

Programok, ahol mindenki megmutathatja magát

Hatékony eszköz lehet a kirekesztés megelőzésére, hogy a *peremhelyzetű résztvevők* olyan feladatot, szerepet kapnak, ahol erősségeiket tudják megmutatni (pl. testi ügyesség, jó kommunikációs készség); vagy valami olyan korlátozott erőforráshoz juttatjuk (pl. ő oszthat jutalmakat, versenybíró lehet), aminek köszönhetően pozitív irányba módosulhat csoportbeli helyzete. Hasznos lehet a különböző munkaformák folyamatos változtatása, hiszen a páros, kiscsoportos, nagycsoportos helyzetekben más-más lehetőségük nyílik a gyermekeknek egymás megismerésére és új kapcsolatok kialakítására (Borda és mtsai. 2018).

Beszélgetések

A beszélgetés a bántalmazó szituáció kezelésében elengedhetetlen eszköz. Fontos beszélni az áldozattal, tudatosítani benne, hogy a kialakult helyzet nem az ő hibája, és az is fontos, hogy valamelyest helyreállítsuk önértékelését. Beszéljünk a bántalmazóval is, hogy megérthessük, mi zajlik benne, és hogy ő is megérthesse, mi zajlik abban, akit ő bánt. A helyzet feloldásaként sose válasszuk a nyilvános megszégyenítést (pl. mindenki előtt kérjen bocsánatot), ne prédikáljunk, helyette kérdezzünk, vezessük rá arra, hogy maga vonhassa le a következtetéseket, és amikor már mindenki lehiggadt, remélhetjük, hogy az általa kimondottak majd mehozozzák a várt változást.

6.4. Az Erzsébet Táborok biztonsági rendje

Mikor egy szülő táborba engedi a gyermekét, legfontosabb elvárása, hogy a gyermeke biztonságban legyen azon a helyen, ahol táborozik. A következő elvárása az, hogy gyermekének ne essen baja fizikailag, vagy ha baja esik, szeretné biztosan tudni, hogy a táborozás során megfelelő szakember fogja ellátni. A gyermeket érintő fontos kérdésekben a szülő kapcsolattartója minden esetben az adott csoportot kísérő pedagógus. Továbbá elengedhetetlen számára, hogy gyermeke lelki értelemben is biztonságban legyen, ne kelljen tartania attól, hogy szorongani fog, vagy ha valaki megbántja, nincs kihez fordulnia.

A biztonság megteremtésének érdekében a jelentkezés során az E-tábor Plusz rendszerben ezért kerülnek rögzítésre a táborozók (mind a gyermekek, mind a kísérők) személyi adatai a különböző dokumentumokon. Az E-tábor Plusz rendszerből a táborhely-üzemeltető szoftverébe kerülnek át az adatok, melynek segítségével működik a beléptető rendszer és az egészségügyi ellátás dokumentációja is.

A nyári Élménytáborokban különösen nagy hangsúlyt fektetünk a biztonságra, mivel:

- a táborhelyszínek területi adottságai megkívánják (mind a zánkai, mind a fonyódligeti táborhely nagyon nagy területen fekszik) a fokozott figyelmet és ellenőrzést annak érdekében, hogy a gyermekek ne tudjanak elszakadni a csoportjuktól;
- egy turnusban egyidejűleg közel 20-50 csoport táborozik egyszerre a táborhelyen, nagy létszámú táborok kerülnek megvalósításra;
- a táborhelyek vízparton fekszenek.

6.4.1. Fizikai biztonságot szolgáló intézkedések a nyári Élménytáborokban

QR-kódos karszalag: az Erzsébet-táborban minden táborozó gyermek és kísérő az érkezésnapon QR-kóddal ellátott karszalagot kap. A QR-kód egyedi, az Erzsébet-tábor rendszerében egy gyermekhez egy kód tartozik. A kód beolvasásával az adott gyermek összes, a rendszerben elérhető adata elérhetővé válik (neve, csoportjának neve, kísérő elérhetősége, egészségügyi szempontból fontos adatok stb.), így, ha csoportjától eltévedt gyermeket találnak, könnyen megtalálják a kísérőt és a táborozó csoportot is. A QR-kód leolvasására a zánkai és fonyódligeti táborhelyek recepciói, a biztonsági szolgálat, az Egészségház, valamint a parton található egészségügyi személyzet jogosult.

Biztonsági forgókapuk a tábor sarkalatos pontjaiban található: a tábor be- és kijáratainál, valamint a Balaton partra vezető úton. A forgókapus rendszeren a táborozók (gyermekek és kísérők) és a tábori személyzet a karszalagon található QR-kód-érzékelő berendezésbe történő beolvasása után haladhatnak át. Az érvényes QR-kód beolvasása után a kapu aktiválódik, kinyílik. A táborozó gyermekek esetében a kapu csak abban az esetben nyílik ki, ha a csoport részéről egy kísérő már áthaladt azon. Ez a biztonsági szabály azért született, hogy egyetlen gyermek se tudjon felnőtt felügyelet nélkül a tábor területén kívül vagy a strandon tartózkodni. Strandról visszafelé az utolsó kísérő addig nem tud átmenni a kapun, ameddig a csoporthoz tartozó minden gyerek nem lépett át azon. Ezen szabályokat a vasárnapi kísérői tájékoztatón ismerteti a tábor üzemeltetéséért felelős vezető.

Biztonsági szolgálat 0-24 órában: a táborhely nagy területi elhelyezkedése és a táborozók biztonságos, zavartalan táborozása érdekében. A biztonsági szolgálat feladatai közé tartozik a kamerarendszer felügyelete, sorompók üzemeltetése, a gépkocsi közlekedés irányítása, értékmegőrző üzemeltetése, a kijelölt területek állandó őrzése mellett járőrözés járművel és gyalogosan, a tábor be- és kiléptetésének bonyolítása, a vendégfogadás szabályainak betartatása.

Egészségügyi ellátás 0-24 órában: szakképzett gyermekorvosi, ápoló és egészségügyi személyzettel, valamint az Országos Mentőszolgálat által biztosított esetkocsival és személyzettel. A teljes táborot érintő programok idején a mentőautók a program helyszínén készenlétben állnak. Kórházi ellátást igénylő esetben a táborhely üzemeltetés végzi a szállítást a kórház és a tábor között.

Vízimentők jelenléte a strand nyitvatartási idejében: a Vízimentők Magyarországi Szakszolgálatának munkatársai a strand nyitvatartási idejében folyamatosan jelen vannak a vízparton. A strandon egy egészségügyi konténer is rendelkezésre áll munkájuk szakszerű és biztonságos ellátásához.

Tűzjelző berendezések: a táborhelyek összes épületében található, bekapcsolásuk esetén azonnali jelzést adnak az üzemeltetés számára. A tűzvédelmi előírásoknak megfelelően poroltók és tűzcsapok fecskendővel is rendelkezésre állnak az egyes épületekben, a menekülési útvonalakat jelző táblák és irányfények minden épületben kifüggesztésre kerültek. A tábor személyzete a turnusok indulása előtt tűzvédelmi oktatásban is részesül.

URH rádiók: a tábori kommunikáció URH rádiókon keresztül történik. Azonnali információcserét tesz lehetővé a biztonsági szolgálattal, az egészségügyi személyzettel, üzemeltetéssel, TESO-kal, a takarítószolgálattal.

Tábori rádió: a tábor egész területén elérhető, azonnali információáramlást segít elő.

Recepciószolgálat 0-24 órában: a táborhellyel kapcsolatos információk központja, mely éjjel-nappal elérhető. A Recepció a táborba történő megérkezéskor a regisztráció helyszíne, ahol a táborba érkező kísérő az adatok egyeztetése után meghallgatja és átveszi a táborozáshoz szükséges fontos, hasznos és biztonsági előírásokat tartalmazó információkat és dokumentumcsomagot. A QR-kódos karszalagok felhelyezése is itt történik.

Takarítószolgálat: napi takarítás és a turnusváltáskor történő fertőtlenítő takarítás biztosítása. Járványhelyzet esetén kiemelt biztosítás. Közösségi terek, mosdók napi takarítása. 0-24 órás ügyelet biztosítása.

Akadálymentes kisbusz: a tábor területén a mozgásukban korlátozott vagy akadályozott táborozók biztonságos, szakzerű szállítását szolgálja.

Kollektív balesetbiztosítás a táborba érkező gyermekekre és kísérőkre vonatkozóan.

6.4.2. A fizikai és lelki biztonsággal kapcsolatos prevenciók törekvések a nyári balatoni Élmenytáborokban Tábori házirend megalkotása (Tábori információs dokumentum/Applikáció)

A tábori Házirend a *Jelentkezési felhívások* mellékletét képezi, tehát a szülők/törvényes képviselők, kísérők már a jelentkezés folyamán megismerhetik annak tartalmát, a csoportvezetők pedig a táborba érkezésük során saját példányt is kapnak abból. A kísérők felelősségi körébe tartozik a Házirend táborozókkal való megismertetése és a betartásában való közreműködése is. A Tábori információs dokumentum/Applikáció magában foglalja a fent leírtakat, valamint olyan együttélési és környezetvédelmi szabályokat tartalmaz, amelyek elsajátítása, gyakorlati alkalmazása, az azokra való fokozott odafigyelés segíti a tábori biztonság fennmaradását, és csökkenti az esetleges balesetek előfordulásának esélyét.

A prevenció megjelenése a programokban

A TESO, TESTVÉR és ATV munkatársak minden program vonatkozásában figyelmet fordítanak saját foglalkozásuk biztonságos levezetésére, a programokban használt eszközök ellenőrzésére (pl. kötelek, trambulín, fejtű sisakok stb.). Ennek egyik alapja, hogy minden foglalkozás elején az adott foglalkozásra vonatkozó játékszabályokat, fontos információkat, teendőket érthetően és világosan elmondják a csoportoknak, azokat a foglalkozás végéig betartatják a táborozókkal. Minden TESO, TESTVÉR és ATV munkatárs a személyi kommunikációt megkönnyítő, rövidhullámú rádióval rendelkezik, amin keresztül pillanatok alatt elérik az Egészségházat, a Recepciót, a Vészhelyzeti Parancsnokot, egymást, a Táborvezetőt, és szükség esetén azonnali segítséget tudnak kérni. A foglalkozások során a gyermekek lelki biztonságára is fókuszálnak, a csoportok minden tagjára odafigyelnek, biztatják őket és szeretettel fordulnak feléjük.

Egyes konkrét prevenciók megjelenése a fizikai és lelki biztonság témakörében:

- **Elsősegélynyújtás:** olyan foglalkozás, ahol a gyermekek elméleti és gyakorlati ismereteket sajátíthatnak el az elsősegélynyújtás témakörében szakképzett foglalkozásvezető segítségével.
- **Hősök napja:** egész délelőttön át tartó fesztiválszerű program, ahol a különböző „hétköznapi hősök” (mentősök, rendőrök, katasztrófavédelmi szakemberek, honvédek) mutatják be munkájukat, szolgálnak hasznos és fontos információkkal, prevenciók ismeretekkel, továbbá pályaorientációs célokkal.
- **Érzékenyítő/Szemléletformáló foglalkozás:** szemléletformálás tekintetében képzett foglalkozásvezetők és tapasztalati szakértők segítségével a táborozók játékosan ismerik meg a fogyatékkal élők mindennapi életét speciális szükségleteikkel együtt.
- **Drog- és alkoholprevenció foglalkozás:** a drogprevenció témaköréhez illeszkedő program, ahol a gyermekek hasznos ismereteket sajátíthatnak el, növelve ezzel az énjüket, saját fizikai és lelki biztonságukat.
- **Sportnap:** egész délelőttön át tartó, fesztiválszerű program sportszövetségek és egyesületek kitelepülésével, az egyes sportágak kipróbálásának lehetőségével, valamint az adott sportág vonatkozásában sportolási lehetőségekről szóló információs anyagokkal. Fizikai aktivitásra és egészséges életmódra ösztönző program.
- **Internetbiztonság:** az internetbiztonság, médiatudatosság, virtuális személyiség- és adatvédelem, álhírek (fake news), testképzavar, a közösségi média jellemzői: összességében a digitális gyermekvédelem témaköréhez illeszkedő program, ahol a gyermekek hasznos ismereteket sajátíthatnak el, növelve ezzel az énjüket, saját fizikai és lelki biztonságukat online térben is.

6.4.3. TESO-szerep a gyermekek fizikai és lelki biztonságának megerősítése szempontjából

A nyári Élmenytáborok animátor munkatársai már bemutatásra kerültek a Táboroztatás személyi háttere című fejezetben, de ebben a témakörben is fontosnak tartjuk, hogy szót ejtsünk szerepükről a gyermekek biztonsága szempontjából. A TESO-k és TESTVÉREK a tábor során érzelmileg is fontos szerepet töltenek be a táborozók tábori életében. A köztük kialakuló bizalmi kapcsolat erősíti a gyermekek és a tábor közti kapcsolódás érzését, a megszeretett

TESO-k és TESTVÉREK jelenléte növeli a gyermekek biztonságérzetét. A TESO-k és TESTVÉREK feladatai között szerepel a közösségformálás, amely erősíti az egyénekből a „valahova tartozás” érzését, ezáltal a gyermekek sokkal otthonosabban és magabiztosabban mozognak saját csoportjukban, egyúttal a táborban is. Ahogy a tábor megvalósítói mind, úgy a TESO-k, TESTVÉREK és ATV-k is a gyermekvédelmi jelzőrendszer részei.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer a gyermekjóléti szolgálatok által működtetett együttműködési rendszer az egészségügyi és oktatási intézményekkel, különböző hatóságokkal. Célja a gyermek családban történő nevelkedésének elősegítése, a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzése és megszüntetése. A gyermekvédelmi jelzőrendszer működtetése állami és önkormányzati feladat.

A gyermekvédelmi jelzőrendszer szereplői:

- az egészségügyi ellátórendszer (védőnői szolgálat, házi orvos, házi gyermekorvos);
- személyes gondoskodást nyújtó szolgáltatók (gyermekjóléti alapellátás és gyermekvédelmi szakellátás);
- a köznevelési intézmények és a szakképző intézmények;
- a rendőrség;
- az ügyészség;
- a bíróság;
- a pártfogó felügyelői szolgálat;
- az áldozatsegítés és a kárenyhítés feladatait ellátó szervezetek;
- a menekülteket befogadó állomás, a menekültek átmeneti szállása;
- egyesületek, alapítványok, egyházi jogi személyek;
- foglalkoztatás-felügyeleti hatóság;
- javítóintézet;
- gyermekjogi képviselő;
- a gyermekvédelmi és gyámügyi feladatkörben eljáró fővárosi és vármegyei kormányhivatal;
- az állam fenntartói feladatainak ellátására a Kormány rendeletében kijelölt szerv;
- a települési önkormányzat jegyzője;
- a büntetés-végrehajtási intézet;
- a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők.

Ezek az intézmények és személyek kötelesek:

- jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgáltatást nyújtó szolgáltatónál,
 - hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek önmaga által előidézett súlyos veszélyeztető magatartása esetén.
- Ilyen jelzéssel és kezdeményezéssel bármely állampolgár és a gyermekek érdekeit képviselő társadalmi szervezet is élhet (Gyvt. 17. §).

A nyári ottalvós Élménytáborokban 2023-tól Gyermekvédelmi irányelvek mentén végzik munkájukat a Erzsébet Alapítvány munkatársai.

Felhasznált irodalom

Bányai Sándor (2003): Higiéncia - balesetmegelőzés - biztonság - a táborszervezés speciális feladatai. In: Vízvári T. (szerk): *Tanári Létkérdések*. Budapest, Raabe Tanácsadó és Kiadó Kft., 43. kieg. köt. 1–36.

Bodor Tamás (2006): *Táborszervezés, táborvezetés ifjúságsegítőknél és érdeklődőknél*. LOGO füzetek 3. Szombathely, Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ.

Kissné Viszket Mónika – Horgász Csaba (2013): Békés Iskolák projekt. Az iskolai agresszió megfékezése és megelőzése. In: Kiss Enikő Csilla – Sz. Makó Hajnalka (szerk): *Mentálhigiéncia és segítő hivatás. Fejezetek az elmélet és a gyakorlat területeiről*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem BTK Pszichológia Intézet, 262–279.

Mihály Gábor – Szathmári Edit (2010): *A gyermektáborok világa*. Budapest, Aromo.

Nagy Ádám – Trencsényi László – Borda Balázs – Erdős Balázs (2018): A táborozás szociális küldetése. In: Nagy Ádám (szerk): *A komfortzónán is túl... A táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája*. Kecskemét, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely, Ifjúságszakmai Társaság, 53–69.

Nagy Ádám (2018): A táborozás értelmezési kerete és a táborozáspedagógia mint neveléstudományi diszciplína. In: uő: *A komfortzónán is túl... A táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája*. Kecskemét, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely, Ifjúságszakmai Társaság, 8–25.

Nagy Ildikó – Körmendi Attila – Pataky Nóra (2012): A zaklatás és az osztálylégkör kapcsolata. Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet. *Magyar Pedagógia*, 112. évf. 3. sz. 129–148.

Olweus, D (1999): Iskolai zaklatás. *Educatio*, 4. sz. 717–739.

Twemlow, S. W – Sacco, F. C (2012): *Miért nem működnek az iskolai bántalmazás-ellenes programok – pozitív rezgések*. Budapest, Flaccus Kiadó.

A táboroztatással kapcsolatos jogszabályok jegyzéke az **1. Számú Mellékletben** található.

7. Fejezet

A TÁBORI ÉLETERET MEGHATÁROZÓ PROGRAMOK ÉS KERETEK

Bányai Sándor – Djogni Joel Ségnon – Ladányi Lili
Radács Marianna – Solymoskői Luca – Tanczár Gergely

A tábor olyan társadalmi esemény, amelynek meghatározott, közösségi célja van. Legfontosabb sajátossága, hogy tervezett, azaz térben és időben korlátozottan, célcsoportra irányulóan (korosztály, életkori sajátosságok, létszám), előre megtervezett forgatókönyv szerint, az elvárt tartalmi (pedagógiai, esztétikai, közösségi) elvárásoknak megfelelő technikai feltételek között valósul meg. Alapszabály, hogy az unatkozó gyermek veszélyben van, mert kiszámíthatatlan, hogy unalmában milyen tevékenységbe fog. Ezt szem előtt tartva kell összeállítani a tábor programját!

7.1. Elvi alapok

7.1.1. A táborozás – a kompetenciafejlesztés hatékony eszköze

A tanórán kívüli ismeretszerzés egyik legfontosabb, lehangulatossabb színtere a táborozás, ahol megfelelő szervezés mellett a pedagógiai lehetőségek hallatlan mértékben kibővülnek. Elsősorban a megszerzett tudás gyakorlati alkalmazására nyílik élményszerű lehetőségük a gyermekeknek. Ez fontos, új motivációt jelent gyermeknek és pedagógusnak egyaránt. A tapasztalással szerzett tudás mellett a felhőtlen szórakozás az, ami életre szóló élményekkel gazdagíthatja diákjainkat. A program kialakítását pedagógiai célok megvalósításának rendeljük alá! Ehhez kell alaposan átgondolni a csoport fejlettségi szintjét, a szükséges egyéni és közösségi fejlesztési területeket. Ha ezeket sikerül feltérképezni, akkor van lehetőségünk a csoport igényeinek leginkább megfelelő program összeállítására.

A táborokban könnyen megvalósítható tevékenységközpontúság azon gyermekek számára is lehetővé teszi, hogy sikerélménnyel gazdagodjanak, akiknek egyébként alapképességei nem fejlettek, tanulási kulcskompetenciáik még nem alakultak ki véglegesen, nem jó a memorizálási képességük, nem tudnak szóban jól felelni, izgulnak, szegényes a szókincsük, vagy nem tudják jól leírni a gondolataikat. Ettől még ugyanolyan értékes emberek!

A táborban a gyermek saját cselekvéseiben, tevékenységeiben keresztül és a másokkal való együttműködésben juthat új ismeretek birtokába, sajátíthatja el a különböző készségeket és képességeket, melyek egyaránt szolgálják saját személyiségének szabad fejlődését és szocializálódását a társadalomba.

A cél az, hogy olyan programot állítsunk össze, amely jól szolgálja pedagógiai törekvéseinket. Egy jól összerakott program lehetővé teszi, hogy a gyermek életkori sajátosságainak megfelelően önmaga hozza döntéseit, megtapasztalja saját határait és cselekedetei hatásait, a társakkal való kapcsolata sokrétűvé váljon, személyisége fejlődjön a társakkal való együttműködés során, a csoportban elfoglalt helyét, szerepét megismerje és megértse, az őt körülvevő világról pedig komplex ismereteket szerezzen.

A szervezők legfontosabb feladata a biztonságos, befogadó és cselekvésre készítő környezet kialakítása, a háttérből irányítva és szervezve helyzetbe hozni és motiválni a gyermekeket, valamint segíteni őket a folyamatokra való reflektálásban.

7.1.2. A program alapja – a gyermek szabadidőhöz kapcsolódó szükségletei

A tábori program összeállításához feltétlenül szükséges ismerni és érteni a gyermek szabadidős szükségleteinek komplex rendszerét. Erre azért van nagy szükség, mert a rendszer egyes elemeinek kiragadása és egyoldalú túlhangsúlyozása csak részleges eredményt hozhat, a szükségletek minél teljesebb körű figyelembevételére jelenti a gyermek összetett személyiségének a leginkább megfelelő teret. Nézzük, mik ezek az alapvető szükségletek (Opaschowski 1981):

- rekreáció (a pihenés, az egészség, a testi-jólét szükséglete);
- kompenzáció (a szórakozás, a kikapcsolódás szükséglete);
- edukáció (a megismerés, az élményalapú tanulás szükséglete);
- kontempláció (belső, szemlélődő gondolkodás, a nyugalom, a semmittevés, az önmagával való foglalkozás szükséglete);
- kommunikáció (a közlés, a kapcsolatok, a társaság iránti szükségletek);
- integráció (a közösséghez tartozás, az összetartozás, a csoportképzés szükséglete);
- participáció (a részvétel, a közreműködés, a társadalmi aktivitás, önkifejezés-önbemutatás szükséglete);
- kulturális aktivitás (a személyes kiteljesedés, az alkotó aktivitás, a kulturális tevékenységben való részvétel szükséglete).

Könnyen belátható, hogy CSAK a pihenésre koncentráló, csak arra lehetőséget adó tábor hamar unalmassá válik, az a program, amely KIZÁRÓLAG az edukációt célozza, nagyon fárasztó, vagy hogy semmit sem ér a kulturális aktivitás, belső szemlélődés, sajátidő nélkül. Törekednünk kell tehát arra, hogy minden szükséglet kielégítésére jusson valamennyi célzott idő, mindegyikre legyen lehetőség. Persze, ettől még állíthatunk egy területet a fókuszba!

Hogyan segítik a gyermekek jobbá válását a tábor pedagógiai módszerei? Elsősorban úgy, hogy a csoportba, közösségbe helyezve fogják megtapasztalni magukat, saját tevékenységükről másoknak kell reakciókat adniuk, másoktól kell visszajelzéseket kapniuk. A fejlődés természetesen következetes, aprólékos munka eredményeképp jelentkezik. Nincs csodaszer, a hatás nem egyik pillanatról a másikra, „varázsütésre” jelentkezik, hanem játékról játékra, tevékenységről tevékenységre, napról napra, akár táborról táborra, mindig egy picit előre lépve.

A gyermekre mély hatást gyakorol, amit megtapasztal. Életkoránál fogva szüksége van arra is, hogy játékos helyzetekben társaival együtt megéljen addig ismeretlen helyzeteket, kialakítsa saját reakcióit, és legyen lehetősége visszajelzést kapni azokra, hogy pozitív megerősítések, vagy megfontolásra alkalmas kritikai visszajelzések formájában érvényesüljön a külső kontroll. Fontos olyanfajta magatartásmódok kialakítása, amelyek által megerősítéseket kapnak arról, hogy jó helyen vannak, jó úton járnak, helyesen gondolkodnak a világ dolgairól.

7.2 Gyakorlati szempontok

7.2.1. A szervezők csoportjának személyi összetétele

A tábori program kialakításánál figyelembe kell venni a tábor szervezőinek személyes értékeit és érdeklődését, valamint a helyi társadalmi és természeti környezet adottságait, lehetőségeit. Szükséges, hogy a felkért segítők tudjanak és akarjanak közreműködni a programok kitalálásában, előkészítésében, szervezésében és lebonyolításában is. Ennek előnye a költséghatékonyság, a személyesség, továbbá az, hogy a gyermekek és a kísérők nagyobb biztonságban érzik magukat, hiszen ismerős arcokkal találkoznak az egyes játékok során.

Első lépésben érdemes tartani egy ötletbörzét. Amelyik ötlet többeknek is tetszik, azt megvalósításra érdemesnek ítéljük. Természetesen a kitalált programok nincsenek kőbe vésvé, de mindenképp kell egy alap. Biztos, hogy a tábor ideje alatt is változik a terv, és azért kell a már említett kreatív csapat, hogy ezeket a helyzeteket is meg tudják oldani.

7.2.2. A kerettörténet

Mielőtt nekilátunk véglegesíteni a programokat, kitalálhatunk kerettörténetet a táborra. Egyrészt a gyermekek motiválásában, aktivizálásában sokat segíthet, másrészt a megszerzett tudást rendszerezi. A gyermekek jobban beleélik magukat a programokba, ha testestül-lelkestül átadhatják magukat egy varázslatos keretmesének, a fantáziájukra hagyatkozva utazhatnak időben és térben. Számunkra is segítséget nyújt a táborot átható vezérmotívum, mert könnyebb a mindennapi programokat felépíteni az adott téma köré. A kerettörténet alkalmazkodjon a részt vevő gyermekek korosztályához, érdeklődési köréhez. Aktualitását sok minden adhatja: igazíthatjuk a helyszínhez (pl. visegrádi lovagok, mátrai betyárok, túraútvonalhoz kapcsolódva), vagy történelmi korhoz (őskor, ókori Róma vagy Egyiptom, honfoglalás, lovagi kor), akár aktuális eseményhez (négyévenként az olimpia, labdarúgó világbajnokság, Forma-1-es autóverseny, zöld jeles napok). Megelevenedhet a Dzsungel könyve, szervezhetünk indián tábor, világörökség-tábor, de kapcsolódhat akár egy-egy fogalomhoz, témához is (víz, levegő, erdő, természetvédelmi kutatócsoport, felfedező, helyi védett természeti értékek). Ha megvan a kerettörténet, hozzá lehet kezdeni a konkrét, a keretbe illő feladatok, programok kidolgozásához. Véleményünk szerint a pedagógusok előzetes munkáját is megkönnyíti, ha konkrét témához kapcsolják a gondolataikat.

7.2.3. A célcsoport létszáma és életkora

Ha nem ismerjük a hozzávetőleges létszámot, nem tudunk megfelelő programot kialakítani, anélkül pedig nehezebb feladat sikeressé tenni a táborozást. A programnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy a táborozók TELJES létszámának megfelelő elfoglaltságot nyújthasson, ugyanakkor nem kell mindig mindenben részt vennie az egész csoportnak.

Időben kell meghatározni, mely korosztály tagjai lesznek jelen nagyobb számban, hiszen a programok összeállításakor ezt majd szem előtt kell tartanunk. Ebből a szempontból nehezebb feladatot ró ránk, ha vegyes korosztályból áll a résztvevők köre.

7.2.4. A célcsoport mentális és fizikai állapota, a szociális fejlettség szintje

Amennyiben erre lehetőség van, nagyon fontos a tábor résztvevőinek előzetes megismerése. Ügyelnünk kell a sajátos és speciális igényekre, fontos, hogy a kialakított vagy kiválasztott programelemek mentálisan és fizikai képességeiket tekintve is megfeleljenek a táborozók igényeinek és képességeinek is. Nem mindegy, hogy összeszokott csoporttal táborozunk, vagy sohasem találkoztak még a tábor előtt egymással.

7.2.5. A tábor helyszíne, időpontja, időtartama

A helyszínek kínálatában találunk táborhelyeket, illetve táboroztatásra alkalmas szálláshelyeket is. A legjobb, ha olyan helyszínt választunk, amit teljes egészében a mi csoportunk foglal el, mert így ki tudjuk alakítani a saját kis világunkat. Ebben az esetben a gyermekek sokkal inkább magukénak érzik a helyet. Ha ez az optimális eset nem áll fenn, akkor a nagyobb táborban mindenképpen arra törekedjünk, hogy minél közelebb legyenek egymáshoz a táborozóink, és megfelelő saját terület legyen a programunk lebonyolítására. Fontos, hogy alkalmas, kulturált és hangulatos legyen a táborhely és környezetének minősége, a közösségi helyiségek, a hálók megfeleljenek elvárásainknak. A táboroknak házirenddel szükséges rendelkeznie. A szervezők kötelessége és feladata a megfelelő, szakszerű és biztonságos feltételek megteremtése a tábori időszak alatt. A tábori életviszonyokat, és az ebből fakadó mindennapi élethelyzeteket az előre lefektetett szabályok, valamint a Házirend szabályozza. Azonban fontos tudnunk, főként, ha táborszervezésre vállalkozunk, hogy a szabályok, a házirend a hatályos jogszabályokkal nem lehetnek ellentétesek (lásd a Biztonság megteremtése a táborokban című fejezetet). Amennyiben a házirendben nem szabályozott probléma merül fel, a vonatkozó hatályos jogszabályok rendelkezései alkalmazandók. Összességében tehát megállapítható, hogy a táborszervezőknek a tábor lebonyolításánál van egyfajta szabadsága a Házirend, a tábori együttélés szabályainak, valamint a tábori programok és a táborozók életterének a kialakítása során, de mégis kötve vannak különböző jogszabályokhoz. A Házirend, és annak a szellemiségét tükröző tábori együttélés szabályainak a bemutatása történhet kisebb csoportokban, és lehetséges egy közös tábornyitó keretében is.

Sajátos nevelési igényű gyermekek esetében kiemelten fontos, hogy a házirendet már hetekkel a tábor megkezdése előtt rendelkezésükre bocsássuk. Ezzel lehetőséget biztosítunk az őket a tábori létre felkészítő pedagógusoknak, szülőknél, hogy még otthon, nyugodt körülmények között, egyéni szükségletekhez igazodva átbeszéljék, tudatosítsák a rájuk váró szokásrendet, szabályokat, felkészüljenek a várható és váratlan helyzetekre. A pedagógusoknak, szülőknél lehetőségük nyílik a táborhoz kapcsolódó további kérdéseik megfogalmazására, valamint a segítő eszközök elkészítésére (kommunikációs kártyák, napirendi kártyák bővítése, szociális történetek írása, emlékeztető szabálykártyák elkészítése stb.).

Nyilvánvalóan meghatározó a tábor megrendezésének ideje (téli vagy nyári), és a tábor időtartama is.

7.2.6. Anyagi lehetőségeink

A programlehetőségeket természetesen befolyásolja és egyben keretek közé szorítja a táborszervezésre rendelkezésre álló pénzügyi keret. Megvásárolhatunk akár egy egyhetes komplex programot egy szolgáltatótól, de ez bizony költséges mulatság! A külső szolgáltató bevonásának előnye a várható (és elvárható!) professzionalizmus, a felkészültség, a hozzáértés, a magas szakmai színvonal, esetleg a helyismeret. Többnyire olyan élményt adhatnak, amelyet mi, saját erőforrásainkból nem tudunk biztosítani.

A programlehetőségek körébe tartoznak a helyi nevezetességek, különlegességek, illetve azok megtekintése, kipróbálása. Érdemes ezekre szánni a még oly szűkös anyagi forrásokból is.

7.3. A tábori program meghatározó elemei

7.3.1. A napi ritmus

Fontos, különösen a fiatalabb korosztályok számára, hogy a tábor teljes ideje alatt szilárd, rendezett és biztonságos kereteket biztosítsunk az amúgy is a megszokott komfortzónán kívül került gyermekek számára. Ennek elengedhetetlen feltétele bizonyos állandóság, amely a kiszámítható és átlátható időbeosztásban nyilvánul meg. Törekedjünk a rendszeres napi ritmus kialakítására, az ébresztő, az étkezések, a napi foglalkozások idejének állandóságára, a napi rutinfeladatok (öltözködés, rendrakás, közösségi együttlétek, esti ceremóniák) hasonló, vagy közel azonos időpontjaira és menetére!

Sajátos nevelési igényű gyermekek esetében fontos a várható napirend és a napi programterv előre, a tábor megkezdése előtt hetekkel való elküldése. Ezzel támogatjuk a táborra való felkészítésüket és lehetőséget biztosítunk, hogy a szülőkkal, pedagógusokkal együttműködve egy, az egyéni szükségletekhez igazodó, inkluzív táborélményt hozhassunk létre számukra. Érdemes az előre elküldött napirend és programterv minden egyes pontjánál rákérdezni az érkező gyermekcsoport sajátos szükségleteire, és visszajelzést kérni azok meglétéről, így a táborszervezőknek is lehetőségük van felkészülni a tábor gördülékeny lebonyolítására. Néhány igény, amire javasolt rákérdezni:

- kerekesszékes hozzáférés, rámpa igénye, kerekesszék terepi korlátozottsága (pl. homok, erdőtalaj);
- foglalt hely szükségessége ismétlődő helyszíneken (pl. ebédlő, közösségi terek, mosdók stb.);
- ingerszegény környezet biztosítása (zajok, fényingerek, szagok, bizonyos tapintási ingerek kiküszöbölése);
- sorban állás, várakoztatás elkerülésének megalapozottsága;
- plusz piktogramok, szabálykártyák, feliratok elhelyezése;

- vezetősáv elhelyezése;
- hangostérkép, tapintható térkép készítése;
- személyes segítség biztosításának szükségessége;
- hangjelzéssel jelzett események fényjelzővel való kísérése;
- indukciós hurok telepítése, jelnyelvi tolmács biztosítása;
- könnyen érthető tartalmak kidolgozása;
- elvonulási lehetőség biztosítása;
- egyéb: bármilyen sajátos igény, ami felmerülhet.

7.3.2. A szabadidő

Már volt szó róla, hogy mennyire fontos az alapvető szükségletek kielégítése, így a pihenés, a kikapcsolódás, a nyugodt énidő megteremtése, a csupán látszólag passzív semmittevés, az önmagával való foglalkozás szükséglete. Nem szabad a táborozók minden egyes percét szervezett, magas bevonódást és aktivitást követelő programelemekkel kitölteni. Biztosítanunk kell a spontán játék és együttlét, az önszerveződő tevékenységek lehetőségét, ami a felnőttek érzékelhető, biztonságot nyújtó jelenléte mellett, de alacsony szervezettséggel zajlik. Fontos, hogy a csoportoknak legyen lehetőségük saját szabadidejük egy részének kötetlen eltöltésére, az ehhez szükséges játékok, eszközök biztosítása (labdák, társasok, színezők, kézműves anyagok stb.) a mi feladatunk.

7.3.3. Az élmények feldolgozása

A gyermekek benyomásokat, élményeket, tapasztalatokat szereznek a tábor minden percében, és ezért szükségük van arra, hogy feldolgozzák, megosszák az őket ért élményeket. Fontos, hogy a csoport tagjai megismerhessék más gyermekek érzelmeit, tapasztalatait. Ennek érdekében biztosítani kell azokat a lehetőségeket, amelyek segítik az élmények újraélését, feldolgozását. A beszélgetőkörök, napnyitó vagy napzáró ceremóniák az intenzív tábori élet elengedhetetlen részei. A résztvevőket ezek az alkalmak segítik abban, hogy feldolgozzák, megfogalmazzák, megjelenítsék, kifejezzék, azaz megosszák reakcióikat és észrevételeiket. Ezeknek a tapasztalatoknak a jelentősége fokozódik a feldolgozással, a gyermekek motiváltakká válnak észrevételeik közlésében, és ily módon gondolataik, élményeik, érzéseik kifejezésében is.

A feldolgozás segíti a résztvevőket abban, hogy összekapcsolják saját tapasztalataikat a tábori élethelyzetekkel, segít felismerni képességeiket és erősségeiket azáltal, hogy megnevezi azokat, így tudatosulnak bennük önműn erőforrásaik, amelyeket a jövőbeni élethelyzetekben majd felhasználhatnak. A gondolatok tartalmát és formát kapnak.

Senki ne kényszerítse őket olyan érzések megosztására, amelyeknek a kifejezésére még nem készültek fel. Ne követelőzzünk, ne faggassuk őket, fontos az önkéntes részvétel elve. Akkor osztják meg érzéseiket a csoporttal, ha úgy érzik, a csoport elfogadja őket, és olyan mértékben teszik majd ezt, amennyire biztonságosnak érzik.

7.4. Környezeti nevelés szempontjainak érvényesítése a táborokban

A környezettudatosság és fenntarthatóság szempontjainak tábori keretekbe és programokba, a tábori mindennapi életének tevékenységeibe és szabályokba történő beépítése a táborok életében mára már szinte elengedhetlenné vált.

A tábori tevékenységek rendszerében a környezeti vonatkozások kiemelkedő fontosságúak. A tábor valamennyi szervezője tisztában van a környezettudatosság, fenntarthatóság tartalmi jellemzőivel, és ez a tábor minden tevékenységében tükröződik. A tábori személyzet a táboroztatás során tanúsított életmódjával és munkájával pozitív mintát nyújt a környezettudatos magatartásra, az ökológiai szemléletformálásra, az egészséges életmód szokásainak megalapozására, a közösségi egészséges életvitelre. Ebben kulcsfontosságú az, hogy a résztvevők kritikus gondolkodást tanúsítsanak a demokratizálás és komprehenzivitás elveinek megfelelően, hiszen ezen elemek a környezeti nevelésben esszenciálisak.

A tábori élet tervezésében és a megvalósításában fontos feladatként jelenik meg a helyi igények, lehetőségek és szükségletek egysége. Brosúrák közzétételével vagy plakátok kihelyezésével fontos fogyasztói, táplálkozási, élelmi-szerhygiéniai, hulladékkezelési szokások kialakítása és elmélyítése valósulhat meg, valamint kiemelkedően fontos a környezet- és természetvédelmi szabályok alkalmazása is. Kiemelt figyelmet kell fordítani nem csupán a hulladékkezelés szempontjaira, hanem a táborozás következtében a táborút kezelésére, esetleges egészségkárosító hatására (korom, pernye, füst). Lényeges elem, hogy a táborozás során megfigyelt élőlények begyűjtése és bántalmazása szintén természetvédelmileg aggályos, így csak a megfigyelés módszere engedélyezett.

Az éttermek, büfék üzemeltetése során hangsúlyt kell fektetni a jogszabályoknak megfelelő biztonságos élelmiszer-ellátásra. Az étkezésekhez szükséges alapanyagok beszerzése a helyi piacokról, kiskereskedőktől, őstermelőktől történjen, minél inkább csökkentve az ökológiai lábnyom mértékét.

A táborhely épületeinek, helyiségeinek berendezése támogassa a környezetbarát szemléletmódot, valamint az egészséges életmód megalapozását. Az egyszerűség, a takarékoság és a praktikusság jegyei érvényesüljenek, helyi sajátosságokat tükröző természetes anyagok kerüljenek felhasználásra.

A táborhelyeknek legyen egyéni hangulata, amit növényekkel, esetleg természetsarok kialakításával érhetünk el. A természetes élősarok azonban gondozást igényel, melyek beépítése a tábori munkarendbe szükségszerű lehet.

Lehetőség szerint a tábor teljes területe legyen mentes az allergiát, az esetleges mérgezést és sérülést okozó növényektől. A kihelyezett szabadterei játékok környezetbarát anyagból készüljenek.

A helyi hulladékgazdálkodási szervezet által elkülönítetten gyűjtött hulladékok köréről való tájékozódás után, a táborhely teljes területén (pl. papír, műanyag, üveg, italos karton, alumínium italos doboz stb.) biztosított a szelektív hulladékgyűjtés. A veszélyes hulladékok (pl. elem, elektronikai hulladék, fénycső, világító test, izzó stb.) megfelelően és a gyermekektől elzárva kerüljenek tárolásra és elszállításra. *A hulladék nem szemét!* elv hasznosítása az újrafelhasználás érdekében ajándékkészítés (a szülők, testvérek, barátok számára) és játékkészítés formájában kialakításra kerülhet. Rontott (használt) papírokat *(ügyeljünk arra, hogy a papírokon ne szerepeljen szennyező információt!)* ajánlott külön tárolóba gyűjteni, hogy a tábor résztvevői újból és sokféleképpen felhasználhassák azokat tevékenységeik során. Célszerű a tárolókat jól látható és közérthető módon feliratozni a vonatkozó jogszabályok által előírtaknak megfelelően.

A táborok működése során kiemelten törekedjünk a környezetkímélő anyaghasználatra (környezetbarát tisztítószer, ökotermékek, ökocímkékkel ellátott termékek használata), a tudatos takarékosagra. Alakítsunk ki takarékosági rendszert a villany-, a vízhasználat és a fűtés-hűtés terén. A megújuló energialehetőségek kihasználására, kiépítésére kell törekedni a világítás, a meleg víz biztosítása során napelemek, napkollektor segítségével. Legyenek energiatakarékos izzók a helyiségekben, a világítás feleljen meg az egészségügyi előírásoknak. Használjunk szabályozható WC öblítőket, termosztátos csaptelepet, a levegő illatosítására gyógynövényeket. A tábor területén keletkező zöld hulladék kerüljön helyben komposztálásra, vagy szállítsuk el hulladékudvarba.

A táborok alatt igyekezzünk a környezet- és egészségbarát szemléletet formáló kiadványok, társasjátékok kölcsönzésének biztosítására a tábor pihenőpontjain, kultúrsarkokban. A táborhelyeken korábban említett zöld növények gondozása hétről hétre öröklődhet az egyes csoportok között, így erősítve az együttműködést és a felelősségvállalást.

Tanácsos infografikát készíteni különböző témakörökben:

- Táplálkozási piramis – egészséges életmód.
- A helyi jelentőségű védett növényekről és állatokról a közös terekben plakátokat kihelyezni, azok eszmei értékét is feltüntetve. A közeli Nemzeti Park segítségével kérhető a szemléletformálásban.
- Minden évben megválasztják az év élőlényeit, ezeket is jelenítsük meg!
- Preferált hulladékgazdálkodási piramis kihelyezése.
- Mivel a nyári időszakban fokozott folyadékbevitelre van szüksége a szervezetnek, legyenek figyelemfelhívó grafikák a szükséges mennyiségre, gyakoriságra és ajánlott folyadékokra vonatkozóan (ne cukros üdítőkre, hanem tiszta ivóvízre helyezve a hangsúlyt).
- Környezettudatos magatartás/szemlélet – környezetkímélő szokások jellemzői (pl. túrázás szabályai).
- Az erdő fohásza.

7.4.1. Környezettudatos táborozáshoz kapcsolódó praktikus tanácsok

Egy régebbi felmérés során a megkérdezettek 23 százaléka legfeljebb 50 métert, 22 százalékuk 50-100 méter közötti távolságot, 18 százaléka 100-300 métert hajlandó megtenni saját kapujától a gyűjtőpontig. Csupán 6 százalék mondta azt, hogy gyűjtési hajlandóságát nem befolyásolja a távolság. Ezt figyelembe véve a *szelektív hulladékgyűjtő kukák* 50 méterenként (ha van rá lehetőség) kerüljenek elhelyezésre. Felhívhatják a figyelmet arra, hogy felesleges nejlontáskák helyett használjanak többször használatos megoldásokat. Figyeljenek az elektromos berendezések javíthatóságára, nem kell azonnal hulladékként kezelni ezen termékeket.

Fel kell hívni a figyelmet a takarékos vízhasználatra zuhanyzás és fogmosás során a fürdőkben kihelyezett, képekkel illusztrált információs táblákkal; energiapiazarlás elkerülése érdekében a villanyok lekapcsolása, a töltők kihúzása

a konnektorból, ha nincsenek használatban. Akár felelősök is választhatóak, akik ellenőrzik ezeket a cselekvési formákat.

A megfelelő mennyiségű folyadék fogyasztása során a vezetékes ivóvízre kell fókuszálni (amennyiben az megfelel a fogyaszthatósági kritériumoknak). Ha tisztított vizet biztosítanak, akkor utántöltésre alkalmas palackokat használjanak a résztvevők a vételezéshez. El kell kerülni a PET palackos ásványvizek, üdítők vásárlását, amivel a keletkező műanyag hulladékok mennyisége csökkenthető. Itt fel lehet hívni a figyelmet az óceánokban, tengerekben úszó hulladékszigetekre, ezek élővilágra gyakorolt hatására, a levegőben-vízben elforduló mikroműanyag-szemcsékre. Amennyiben a műanyagpalackok használata szükségszerű, akkor azokat a megfelelő gyűjtőedényzetben összelapítva kell elhelyezni.

7.4.2. Hogyan legyünk környezettudatosak: ötletek, tippek a mindennapokhoz

A feleslegessé vált játékaikat, ruháikat, tárgyaikat ne a kukába dobják ki, hanem győzzék meg a szüleiket, hogy adományozzák el azokat különböző segélyszervezeteknek (pl. Magyar Vöröskereszt, Ökumenikus Segélyszervezet stb).

Számítsák ki az ökológiai lábnyomukat!⁹

Számítsák ki a vízlábnyomukat!¹⁰

Vannak úgynevezett környezetbarát keresőmotorok,¹¹ melyek segítségével *fát ültethetsz*. A hirdetések bevételeiből eredő összeg egy részét fák ültetésére fordítják kivágott esőerdők helyén.

2021-től az EU betiltotta az egyszer használatos műanyagokat (szívószálak, léggömbök pálcikái, egyszer használatos tányérok, evőeszközök stb.), ezért igyekezzenek kerülni ezek vásárlását és használatát. Vegyék figyelembe a termékeken jelölt hiteles ökocímkeket.

Kérjék meg a szüleiket, hogy e-számlát használjanak a papír helyett!

Étkezéskor annyi ételt szedjenek vagy kérjenek a tányérjukra, amennyit megesznek. Magyarországon az átlag lakos évente 25,2 kg élelmiszer-hulladékot dob ki a kukába. Ez lényegében azt jelenti, hogy akár megközelítőleg 35000 Ft-ot is kidobhatnak a kukába/fő/év! Ugyanez igaz a vásárlásra is; a felesleges pazarlás elkerülése érdekében csak azt vásárolják meg, amire valóban szükségük lehet.

Használjanak természetes alapanyagú fésűt és lebomló/komposztálható fogkefét!

Számos weboldalon¹² juthatunk hozzá naprakész hasznos tipphez, tanácshoz és jó gyakorlathoz.

Fontos megjegyezni, hogy bármilyen tanácsnak akkor van értelme, illetve akkor lesz hiteles a gyermekek számára, ha azt a tábort vezető személyzet is magáénak érzi és annak megfelelően él, tevékenykedik. Fontos a példamutató magatartás hangsúlyozása!

7.5. Az Erzsébet-táborok gyakorlata

7.5.1. A programok összeállításának szempontjai a táborszervezés során

Az Erzsébet Alapítvány munkatársai a nyári ottalvós Élménytáborok tábori programjainak összeállítását az Alapítvány 5 alappillére mentén (a magyarság- és honismeret, a sport, a tudomány, a kultúra és a kereszténység), valamint az Alapítvány által az EFOP-1.2.12-17 konstrukció keretében megvalósított projekt célkitűzései alapján végzik (lásd A táborozás pedagógiai és pszichológiai háttéré című fejezetet).

A **programok kiválasztása** során lényeges szempont, hogy a gyermekek számára kínált programok kellőképpen színes, értékes, fontos kérdéseket boncolgató, saját életükben is hasznosítható tapasztalati, gyakorlati vagy elméleti tudást adjanak. Mindezekkel együtt fontos, hogy egy program gyermekbarát, szórakoztató, interaktív, élményala-

⁹ <http://khkalkulator.wwf.hu/hu/index>

¹⁰ <https://www.waterfootprint.org/en/>

¹¹ <https://www.ecosia.org/>

¹² <http://www.zoldovoda.hu/>

<https://humusz.hu/>

<https://wwf.hu>

<https://greenpeace.org/hungary>

pú, többségük kompetenciafejlesztő legyen. A programok a könnyen differenciálhatóság és esélyegyenlőség elve szerint kerülnek kialakításra, kiválasztásra. A cél, hogy egy program a lehető legszélesebb korosztálynak feleljen meg, mindenkinek ugyanazt biztosítsa, könnyen variálható (napsütéses időre, felhős és esős időre is alkalmas) és alakítható legyen a csoport igényeinek megfelelően.

A **közösség kialakítása** legtöbbször már a táborba érkezés előtt elkezdődik, akár az iskolából vagy más közösségből érkeznek a gyermekek a táborba. A nyári ottalvós Élménytáborokban a már kialakult közösségekre épít a táborvezetés, és a tábori célkitűzéseket szem előtt tartva élményeken és közös tevékenységeken keresztül erősíti az összetartozást. Különböző szociokulturális háttérű, kis közösségek találkozásait teszik lehetővé a nyári Élménytáborok, ezzel erősítve a gyermekek társadalmi integrációját.

A tábori élet érték közvetítés is egyben, lehetőség olyan értékek megélésére, mint:

- bizalom, barátok szerzése;
- a gyermekek személyiségét, önbizalmát építő sikerélmények szerzése;
- magabiztosság kialakulása a tábor során megélt helyzetek megoldásával;
- énhatékonyság megerősítése felelősségtudatot kialakító szerepekkel;
- a formális kötöttségektől való szabadság (pl. iskolai szereptől);
- nyitottság egymás értékei iránt, egyenlőség a gyermekek között;
- tolerancia és elfogadás megélése a kulturális különbségek tekintetében;
- közösséghez való tartozás;
- saját tábori csoportidentitás kialakulása, élmények mélyülése.

A nyári Élménytáborokban a **közösségépítés** alapvető módszere a csoportokban való gondolkodás, a többszintű közösségek kialakítása, valamint a **csoportidentitás** kialakítása és erősítése. Ennek eszközei a tábori struktúrához illeszkedő ceremóniák bevezetése, a közösségépítő játékok és az élményalapú tevékenységek kereteinek biztosítása.

7.5.2. Táborba történő utazás és érkezés

A nyári Élménytáborokba történő érkezést követően a gyermekek regisztráción vesznek részt. Itt tudják meg a táborozók, hogy a tábori turnus során milyen színű altáborban kerülnek elszállásolásra, 2022-ben Zánkán világoszöld, sötétzöld, világoskék, sötétkék, piros, magenta, citromsárga, lila, vanília, bordó, bézs, Fonyódligeten 2022-ben kék, piros, sárga, zöld, lila színű altáborok közösségeivé váltak a táborozók. A nyári Élménytáborokban minden táborozó **programcsomagot** kap, amely olyan eszközöket tartalmaz, amelyek a mindennapos tábori életet könnyítik meg. Az élményt adó programok mellett például hátton is viselhető tornaszakot, a tűző nap ellen is védelmet nyújtó sapkát, pólót, továbbá a szükséges folyadékbevitel állandó biztosítása érdekében kulacsot kapnak. A táborozók altáboruknak megfelelő színben kapják ezeket az eszközöket, amelyek segítik a csoportok megkülönböztetését, megkönnyítik a gyermekek figyelemmel kísérését, és elősegítik a közösségépítést. Mindemellett a hátrányos helyzetű családok számára segítséget jelenthet a programcsomagok tartalma, hiszen nem minden szülőnek/gondviselőnek van lehetősége az összes, táborozáshoz szükséges felszereléssel ellátni a táborba induló gyermekét.

A nyári Élménytáborok tábori élete a tervezett programokon kívül is nagyon színes és összetett. A tábor munkatársai már a táboroztatást megelőző időszakban azon dolgoznak, hogy az ország különböző pontjairól érkező gyermekek utazása, megérkezése, szállásaiknak elfoglalása zökkenőmentesen történjen. Az utazásszervezés több hónapon keresztül tartó folyamat. A táborozók részére az Alapítvánnyal kötött együttműködés keretében a MÁV Zrt. különvonatokat és szervezett vasúti járatokat biztosít. Személyes kapcsolatfelvétel történik az egyes csoportok vezetőivel az érkezés várható időpontjával, a speciális igények felmérésével kapcsolatban; munkatársaink felkészítést adnak a helyszíni adminisztrációs kötelezettségekről (milyen dokumentumokat kell átadniuk a csoportoknak érkezéskor), valamint ismertetik a táborba történő belépést követő egyes teendőket. A felmérés során tájékoztatást adnak a mozgásukban korlátozott/akadályozott táborozók részére igénybe vehető szolgáltatásokról (pl. az akadálymentes kisbusszal történő szállítást a tábor területén), illetve az akadálymentesített szállásokon történő elhelyezésről, valamint a speciális étkezés biztosításáról. A helyszínen az üzemeltetésért felelős munkatárs előkészíti a szobákat, elkészíti az étkezési beosztást

(figyelembe véve a speciális étkezési igényeket és az akadálymentes étkeztetési igényeket egyaránt), valamint előkészíti a QR-kóddal ellátott karszalagokat.

Az érkezés napján a kísérői csoportvezetők (a jelentkezések beadásakor a táborozó csoportok mindegyikében a kísérő felnőttek közül egy főt meg kell jelölni csoportvezetőként) számára a tábor vezetése tájékoztatót tart a táborigazságról, programokról, a biztonsági előírásokról és a baleset, betegség vagy veszélyhelyzet esetén szükséges teendőkről, a segítségnyújtás lehetőségeiről. Ez egyben egy érzékenyítő-felkészítő alkalom is, melyen felhívjuk a kísérők figyelmét az adott héten érkezett csoportok sokszínűségére, a speciális igényű gyermekekre és az ő segítségüket szolgáló eszközökre, lehetőségekre is. Ez idő alatt a táborozó gyermekek vagy az aktív bevonódást igénylő, a táborigazságyok elsajátítását, a tábor helyszínének megismerését szolgáló játékokban vesznek részt, vagy a táborozó eseményt követő, TESO-k által vezényelt diszkóban.

A táborozók érkezéskor átadott csomagja tartalmaz egy **Táborigazságy információs füzetet** is, mely 2021-től Applikáció formájában is elérhető. A füzet/Aplikáció tartalmi felépítése:

- Táborigazságy mi-micsoda.
- Infopont elérhetősége és nyitvatartása.
- Táborigazságy programok röviden (az Applikációban a felhasználó a saját csoportjának programját látja).
- Térkép.
- Táborigazságy eszközök és kölcsönző használata.
- Ha segítségre van szüksége.
- Táborigazságy együttélés.
- Vízi szabályok.
- Tűz- és veszélyhelyzet.
- Biztonság és közlekedés a táborban.
- Vészhelyzeti segélyhívó (2023-tól).

7.5.3. Csoportidentitás, közösségi élmények

A táborban megtapasztalható közösségi élmények, a csoporthoz tartozás élménye, a csoporttagság pozitív megéltése elősegíti a pozitív szociális identitás mintájának kialakulását. Az összetartozást a ceremóniákban való közös részvétel, az állandó napi programok, a közös szimbólumok használata és a közösségi élmények erősítik a különböző táborozó szinteken. A közös értékeket és célokat tartalmazó programok explicit kinyilvánítása pedig leginkább a csoporthoz való tartozás élményét erősítik, a csoportidentitást alakítják. A rituálék általánosságban a kölcsönösen vallott értékekben gyökerező, közös célokat kifejező együttes tevékenységeket foglalják magukba (pl. zászlófelvonás, csapatkiállítás).

A nyári Élménytáborokban a táborigazságy turnus első **hivatalos megnyitója** az altáborokban történik, ezt követően az összes táborozó részvételével vasárnap este a táborhelyek Főterén megnyitjuk a nyári Élménytábor adott heti turnusát. Az altáborokat érintő, a közösségépítést és egymás megismerését szolgáló egyedi programok: színes altáborok, zászlófelvonás, fogadalomtétel, csapatkiállítás megtanulása, reggeli ceremóniák, táborozó, kertmozi, az altáborigazságy közösség igénye szerint formált esti program.

A táborigazságy fogadalom, melyet minden táborozó elmondott vasárnap este:

Én, ... (név) fogadom, hogy

- a tábor ideje alatt a ... (szín) altábor közösségének lelkes, hűséges tagja leszek,
- a házirend minden pontját betartom,
- a tábor egész területét otthonomnak tekintem, tisztaságára, épségére vigyázok,
- mobiltelefon használatát hanyagolom, helyette sokat barátkozom,
- csapatkiállításunkat megtanulom és mindig hangosan kiáltom,
- a TESO-k és a táborigazságy felnőttek szavára odafigyelek,
- a reggeli tornán mindig aktívan részt veszek,
- sokat fürdök a Balatonban, a lehető legkevesebb időt töltöm a szobában,
- figyelek másokra és magamra, segítek a társaimnak,
- elfelejtek minden rosszat, csak a jókedvre figyelek,
- és az itt kapott emlékeket örökre magammal viszem.

7.5.4. Tábori programok

Az alábbiakban ismertetjük azon kereteket, amelyek az élménypedagógiai programok működését biztosítják. A programokat kísérők állítják össze a gyermekközösség számára; a csoportok időbeosztását további ajánlott programokra való jelentkezéssel szabadon lehet alakítani. Az **E-tábor Plusz** online felülete segítségével a kísérő már a tábor előtt összeállíthatja a csoport programórarendjét, amely a tábor ideje alatt is módosítható az Infopont felkérése során, reagálva a gyermekek igényeire, állapotára, hangulatára és a csoport dinamikájára.

A nagytábori élethez kapcsolódó programokat a tábori animátorok (egyben játékmesterek), a TESO-k vagy TESTVÉREK vezetik, segítik vagy kísérik. Az utóbbiak figyelemmel vannak a játékok lebonyolításakor az élményközpontúságra.

A kísérőknek fontos szerepük van abban, hogy a kapott ismeretek, élmények a gyermekekben tovább tudjanak élni. A csoportot kísérő felnőtt feladata, hogy a gyermeket reflektáltassa a táborban szerzett élményeinek és tapasztalatainak vonatkozásában. Fontos tehát, hogy a gyermeknek lehetősége legyen megfogalmazni érzéseit és tapasztalatait önmaga és társai számára egyaránt.

A visszajelzések a gyermekek és kísérők számára is fontosak. A táborszervezés külön figyelmet fordít arra, hogy minden táborhét végén visszajelzést kérjen a táborozóktól, amely a tábor dinamikus fejlődését is segíti. A táborszervezés a visszajelzések alapján olyan programokat kínál a jövőben, amely a táborozók fejlődését szolgálja.

A tábori programok hétfőtől csütörtökig, **három időszámban** zajlanak, melyekre már a tábor megkezdése előtt regisztrálni tudnak az erre kialakított online felületen.

Reggeli tornával és reggeli ceremóniával, áhitattal indul a nap az altáborokban. Reggeli után a délelőtti időszámban zajló programok 9-12 óráig tartanak. Ebédidő és pihenés 12-14 óra között van. A délutáni időszámban 14-18 óráig tart, ezután vacsora következik 18-20 óráig. A vacsorát követően az esti programszámban 20-22 óráig kulturális és közösségépítő programok, bizonyos napokon éjszakai akadályversenyek zajlanak.

Csütörtök este **táborzáró ceremónián** vesznek részt a táborozók altábori szinten, majd közösen vonulnak az egész tábor részére szóló búcsúzásra a táborhelyek Főterére, és az azt követő utolsó, nagy közös bulira. A táborozók péntek délelőtt hazautaznak és véget ér a turnus.

Felhasznált irodalom

Dresner, Marion – Gill, Mary (1994): Environmental Education at Summer Nature Camp. *The Journal of Environmental Education*. 25/3, 35–41.

Humusz Szövetség honlapja. www.humus.hu [2020.04.30.]

National Geographic Magyarország honlapja. 2008-ra válik mindenki számára elérhetővé a szelektív hulladékgyűjtés. https://ng.hu/kultura/2005/03/30/2008_ra_valik_mindenki_szamara_elerhetőve_a_szelektiv_hulladekgyujtes/ [2020.05.09.]

Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal honlapja. Sejti mennyi élelmiszert pazarol? Most grammra pontosan megtudhatja! <https://portal.nebih.gov.hu/-/sejti-mennyi-elelmiszert-pazarol-most-grammra-pontosan-megtudhatja/> [2020.05.28.]

Opaschowski, H. W. (1981): *Methoden der Animation*. Praxisbeispiele, Bad Heilbrunn, ISBN 3-7815-0479-4.

Palmer, Joy A. (2003): Environmental Education in the 21st Century: Theory, Practice, Progress and Promise. In: *Taylor & Francis e-Library*, ISBN: 0-203-20541-3.

Turai Géza (1996): Környezeti és egészséges életre való nevelés a táborban. *Iskolakultúra*, 2 sz. 76–84.

A táboroztatással kapcsolatos jogszabályok jegyzéke az **1. Számú Mellékletben** található.

8. Fejezet

TÁBORI INFORMÁCIÓÁRAMLÁS

Horváth-Kuti Barbara – Kőműves Eszter – Ladányi Lili – Menyhárt Felícia

Bevezetés

Az élet minden területére, így a táborokra is érvényes, hogy a konfliktusok kezelésének, egymás megértésének, az információ áramoltatásának, az önkifejezésnek egyik elengedhetetlen eszköze és feltétele a *kommunikáció*. Az információcsere minősége, jellege és kiegyensúlyozottsága hatással van a táborozó gyermekekkel, a táborvezetőkkel és -szervezőkkel való kapcsolatainkra. A gyermekek számára kiemelten fontos a hitelesség, a tettek és szavak harmóniája.

Egy tábor teljes időszaka alatt nehéz feladat a jelenlét, az odafigyelés biztosítása, azonban szükséges ahhoz, hogy megértsük a gyermekeket. Fontos, hogy tudjanak érzéseikről, aggodalmaikról, esetleges honvágycukról is beszélni, különben ezek felhalmozódnak bennük, ettől nyugtalanná válhatnak, lehetséges, hogy nem tudnak este elaludni. Ilyen esetekben bátorítással általában elérhető, hogy nyíltan és őszintén beszéljenek az őket foglalkoztató kérdésekről, gondolatokról, ennek hatására ritkábban fordulhat elő düh- és haragkitörés, illetve álmatlanság, nyugtalanság.

Felgyorsult társadalmunkban, az internet és okostelefonok világában, az információ szabad és gyors áramlása érdekében szüksége van a gyermekeknek a felnőttek útmutatására, bár sokszor azt a benyomást keltik, hogy mindenben jól boldogulnak, és felismerik a lehetőségeiket. A gyermekek lassabb döntéshozatala előfordulhat amiatt, hogy nem kapnak elegendő útmutatást. A kényszer legtöbbször vitához, konfliktushoz vezet, ha viszont elmagyarázzuk, hogy milyen logika húzódik javaslataink hátterében, könnyebben beleegyeznek, vagy előhozakodnak valami teljesen más (jó) megoldással. Amennyiben a gyermekek segítségünket kérik, a körülmények, a választási lehetőségek, következmények és kimenetek megismerésében adhatunk iránymutatást. Ha egyszer-kétszer átbeszéljük velük az aktuális döntési helyzethez kapcsolódó összes forgatókönyvet, később önállóan is képesek lesznek több oldalról átgondolni és mérlegelni jövőbeni döntéshelyzeteiket.

8.1. A hatékony kommunikáció eszközei

A táborokat vezető, szervező pedagógusok, szakemberek hatékony kommunikációját segíti az érzelmi intelligencia modell, amely öt érzelmi készség kategóriát határoz meg (Goleman 1995):

1. képesség felismerni és megnevezni saját érzelmi állapotunkat;
2. érzelmeink kezelésének képessége;
3. képesség, hogy tudatosan olyan érzelmi állapotba kerüljünk, amely produktiváshoz és sikerességhez vezet;
4. képesség mások érzéseinek olvasására, befolyásolására;
5. képesség kielégítő kapcsolatok létrehozására és fenntartására.

Érzelmi készségeinken felül szükséges figyelmet fordítanunk a hatékony és asszertív kommunikációra, mert segítségével testi, lelki és szellemi feloldódást, megkönnyebbülést eredményezhetünk a gyermekekkel folytatott beszélgetésekben.

Kommunikációnk hatékonysága növekedhet, amennyiben:

- odafigyelve hallgatjuk a gyermekeket;
- tiszteletet, érdeklődést mutatunk irányukba;
- őszintén és nyíltan fejezzük ki magunkat;
- képesek vagyunk megerősítést, biztatást adni képességeik és készségeik használatára;
- lehetőséget adunk véleményük megosztására.

Hatékony kommunikációról beszélhetünk, ha képesek vagyunk kifejezni érzéseinket, gondolatainkat, érvényesíteni jogainkat és érdekeinket úgy, hogy a felsoroltakat figyelembe vesszük mások vonatkozásában is. A hatékony kommunikációnak azonban számos korlátja van. Ilyenek lehetnek az utasítás, figyelmeztetés, fenyegetés, diagnosztizálás, kioktatás, prédikálás, kritizálás, kitérés, faggatás, kérdezősködés, tanács, humorizálás, ironizálás, dicséret, elemzés, nyugtatás, egyetértés, címkézés, vizsgáztatás, gúnyolás, sajnálkozás.

Hatékony és asszertív üzeneteket tudatosságunk növelésével, az alábbiak figyelembevételével lehetséges megfogalmaznunk:

- megfigyelés formájában, ítékezés nélkül leírni a helyzetet, ami hátráltatja, hogy jól érezzük magunkat;
- bírálat nélkül, érthetően kifejezni, hogy mi mindent érzünk a helyzettel kapcsolatban;

- világosan megfogalmazni, hogy milyen szükségletünk nem elégül ki;
- a jelenre vonatkozó kérést lényegretörően, de nem követelőzően vezessük fel, törekedve arra, hogy ne követeléseként hasson.

Amennyiben az erőszakmentes kommunikációt választjuk eszközként, természetes együttérzésünk – mely adni és kapni is élvezettel, örömmel képes – tágabb teret kap. Együttérzésünk fenntartásában jelentős szerepe van a nyelvezetnek és a szóhasználatnak. Az erőszakmentes (együttérző) kommunikáció lehetővé teszi, hogy valódi kapcsolatba kerüljünk önmagunkkal és másokkal (Rosenberg 2001).

Rosenberg szerint az alábbi kommunikációs módok eltávolítanak az együttérzéstől, és a mások felé irányuló erőszakos magatartás létrejöttéhez járulnak hozzá:

- morális ítéletek – másik ember elemzése, véleményezése;
- összehasonlítás;
- a felelősség tagadása;
- kényszerítés;
- a *ki mit érdemel* képleten alapuló gondolkodásmód.

Az erőszakmentes kommunikáció alkalmazásakor képesek vagyunk:

- ítékezésmentes figyelemre;
- érzelmeink azonosítására és kifejezésére;
- felelősséget vállalni érzéseinkért;
- szükségletünk pozitív és tudatos megfogalmazására kérés formájában;
- empátiára, jelenlétre.

8.2. A tábori kommunikáció útvonala

A tábori kommunikáció nem csupán a beszélgetések hatékonyságára vonatkozhat. A tábori kommunikációs útvonalak megtervezése során érdemes készítenünk egy struktúrarajzot, mely tartalmazza a táborvezetők és a megvalósítók közötti döntési szinteket, kommunikációs útvonalakat, a „hierarchia” rajzát. A tábori kommunikációt illetően megkülönböztethetünk külső és belső kommunikációs útvonalat.

8.2.1. Külső kommunikáció

A külső kommunikáció tekintetében az alábbi szempontok mentén tervezzük meg folyamatainkat, melyek szükség esetén a tábori szabályzatba, illetve egyes elemei a házirendbe is beemelhetők:

- kommunikáció a szülők és a táborszervezők között;
- kommunikáció a sajátos nevelési igényű gyermekek szüleivel;
- kapcsolattartás és kommunikáció a szülők és gyermekek között – látogatás, telefonálás, közösségi médiafelületen történő bejegyzések, e-mailek;
- kommunikáció a lakókörnyezettel;
- kommunikáció az esetleges további tábori csoportok vezetőivel, más üdülőkkel/nyaralókkal;
- fotók és videótartalmak megosztása a közösségi oldalakon, honlapon;
- a gyermekek által készített fotók és videótartalmak megosztása a saját csatornáikon, kapcsolataikon keresztül.

Kommunikáció a táborszervezők és a szülők között

A gyermekcsoport igényeinek, összetételének megfelelően tervezzük meg és szabályozzuk a táborszervező és a szülők közötti kapcsolattartást. Jellemzően telefonon, egyéb esetekben e-mailen, közösségi oldalakon keresztül történhet a kapcsolattartás. Javasolt kijelölni egy fix időszávot (pl. vacsora után) a szülő/törvényes képviselő általi telefonos érdeklődésre, és fő szabályként meghatározni, hogy vészhelyzet esetén azonnali telefonos értesítés történjen. A szülő/törvényes képviselő részéről vészhelyzet esetére több személy telefonos elérhetőségét szükséges megadni a táborozás idejére.

Közösségi oldalakon keresztüli tájékoztatás esetén, zárt csoportban a szülőkkel/törvényes képviselőkkel megoszthatók napi képes beszámolók. Ha ezt a lehetőséget választjuk, minden nap történjen meg az előre megbeszélt időszávban a fotók feltöltése a felületre, szintén elkerülve a szülői pánikhelyzeteket. Szükséges előre tisztázni a szülőkkel/törvényes képviselőkkel a fotók, információk megoszthatóságát. Még a zárt csoportban történő közzététel során is figyelmet kell fordítani arra, hogy a fotókon szereplő személyek jogai ne sérüljenek.

A táborozás idejére a szülők és gyermekek közötti kapcsolattartásra javaslatot szükséges tenni az esetleges pánikhelyzetek megelőzése céljából. A gyermekeket motiváljuk arra, hogy probléma, honvágy esetén főleg a tábori segítőkhez forduljanak.

A *helikopter-szülők* kifejezés alatt azokat a szülőket értjük, akik folyamatosan gyermekeik felett „repkednek” – óvják őket a széltől is, mindenbe beleszólnak, folyton segíteni szeretnének. Egyfajta túlféltő, túlzott gondoskodást kifejező szülői magatartás, amelynek negatív következményei is lehetnek a gyermek személyiségfejlődésére, hiszen így nem tapasztalhatja meg a függetlenséget, és nem tanulhatja meg a hétköznapi problémákkal való megküzdést. A szülők a legtöbb akadályt elgördítik a gyermekük útjából, nincs szükség arra, hogy megvívják saját harcaikat (Gagnon – Garst 2019). A tábori életben problémát jelentenek a helikopter-szülők, akik nehezen engedik át gyermekük felügyeletét a táborvezetőknek; bizalmatlanok, a tábori szabályokat megkérdőjelezve, és olykor kijátszva is, megpróbálják megtartani a kontrollt gyermekük jólléte és biztonsága felett. A modern technológia, az okostelefonok, a mobilinternet világa pedig ezt könnyedén lehetővé is teszi számukra. Nem véletlen, hogy a táborvezetők szigorú szabályokat hoznak a mobiltelefonok, az okosórák, a tabletek használatát illetően. Gondoljunk csak bele: ha megengedjük a gyermekeknek, hogy a nap bármely időpontjában, tetszésük szerint használhassák mobiljukat, akkor minden apró vagy nagyobb konfliktus után azonnali külső telefonos segítséghez folyamodnának ahelyett, hogy ők maguk vagy a táborvezetők oldanák meg a nehézségeket. A szubjektív információk alapján elmesélt történetből felbőszült szülő egyrészt nem segít elsimítani semmilyen konfliktust sem, másrészt aláássa a táborvezető tekintélyét a gyermekek és a többi szülő előtt is.

Hosszabb táborozás esetén a látogatás lehetőségét biztosítani szükséges, ennek kapcsán a tábori jelentkezésen feltüntetett kapcsolattartásra jogosult személyekre vonatkozó nyilatkozatot figyelembe kell venni. Javasolt a látogatásra olyan fizikai teret biztosítani, amely nem zavarja meg a többi – esetlegesen nem látogatott – táborozó gyermek nyugalmát.

Kommunikáció sajátos nevelési igényű gyermekek szüleivel

A sajátos nevelési igényű táborozót leginkább szülője, gondviselője ismeri. Az ő tudásuk fontos ahhoz, hogy kialakíthassuk az egyénre szabott akadálymentes környezetet. A szülőket is megnyugvással töltheti el, ha érzik, hogy partnernek tekintjük őket, és látják előzetes igyekezetünket gyermekük alapos megismerése érdekében. Érdemes egy olyan írásban előzetesen kitölthető kérdőívvel készülni a fogyatékossgal élő gyermek és gondviselője számára, ahol nem a diagnózisára, hanem egyéni szükségleteire helyezzük a hangsúlyt. Kérdezzünk rá a legfontosabb alapinformációkra (Melikechi 2015):

- Mit szeretne nyerni gyermeke számára ezzel a táborral?
- Mit szeret a gyermeke és mit nem?
- Van-e bármilyen allergiája?
- Tart-e valamilyen speciális diétát?
- Szed-e rendszeresen valamilyen gyógyszert?
- Hogyan kommunikál a gyermeke?
- Hogyan tudok számára elmagyarázni úgy dolgokat, hogy biztosan megértse?
- Mik azok a szituációk, amelyek különösen megterhelőek, nagy nehézséget jelentenek a számára?
- Mivel könnyíthetem meg számára az ilyen helyzeteket?
- Mivel lehet a legjobban megnyugtatni?
- Mire figyeljek különösképpen egy program, esemény stb. kapcsán? Vannak-e ún. figyelmeztető jelek, amik arra utalnak, hogy gyermeke elfáradt, túlterhelődött, szünetre van szüksége?
- Jelent valamilyen nehézséget a gyermeke számára a közlekedés?
- Előfordult-e, hogy elkóborolt?
- Mi motiválja a gyermekét?
- Van-e valamilyen intenzív félelme?
- Hogyan reagál a hirtelen változásokra?
- Van-e valamilyen közösségi étkezéssel, mosdóhasználattal kapcsolatos nehézsége?
- Hogyan vegyük fel önnel a kapcsolatot, ha segítségre lenne szükségünk?
- Vannak-e speciális eszközei, amiket napi szinten használ, és amiket hozna magával a táborba?
- Milyen tevékenységekhez igényel segítséget, felnőtt jelenlétét?

Lakókörnyezettel való kapcsolat és kommunikáció

Fordítsunk figyelmet a táborhely környékén élőkre, vagyis a lakókörnyezettel való kapcsolat kialakítására és a velük való kommunikációra. Érdemes a lakókörnyezet számára bepillantást engedni a tábor életébe, mellyel előmozdítható a környezet elfogadása (pl. kézműves foglalkozáson készített alkotások bemutatása, vendéglátás).

Más táborozócsoporttal való kommunikáció

Amennyiben egy táborhelyen többféle gyermekcsoport táborozik, és a napirendjük nem összehangolt, vagy szabályaik eltérőnek mutatkoznak, a táborvezető egyeztetése vagy kompromisszumos megoldások kialakítása javasolt a másik tábor vezetőjével a konfliktusok megelőzése érdekében.

Fotó- és videófelvetelek publikálása

A fotó- és videófelvetelek publikálása – mely a táborunk népszerűsítését szolgálja – során legyünk tekintettel a jelentkezési lapon lévő szülői/törvényes képviselői nyilatkozatra, melyben hozzájárulásukat adták, vagy éppen nem járultak hozzá a gyermekről készítendő fotó- vagy videófelvelethez és annak nyilvánosságra hozatalához. A nyilatkozat tartalmát komolyan kell venni, nem készíthetünk felvételeket és nem is tehetjük közzé a felvételeket azokról a táborozókról, akik részéről nem rendelkezünk hozzájáruló nyilatkozattal. A táborszervezőknek az erre vonatkozó szabályozás kialakítása során fontos tisztába kerülniük a vonatkozó előírásokkal. A Digitális Jólét Program keretében készült *Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégia* honlapján számos, könnyen feldolgozható ismertetőt találnak.¹³

Gyermekek által készített tartalmak megosztása és közzététele

A XXI. századi gyermekek jó része a közösségi média felületein, chatprogramokon keresztül érintkezik egymással. Éppen ezért figyelmüket fel kell hívni rá, valamint a házirendben szükséges lefektetni a fotó- és videófelvelelek készítésére és azok közzétételére szóló alapelveket, szabályokat. Ahogy a házirend minden elemét, úgy az erre vonatkozó szabályokat is tartassuk be a táborozókkal. A gyerekek egymásról készített felvételei és azok közzététele veszélyt rejt magában.

8.2.2. Belső kommunikáció

Célcsoport és életkor függvényében a tábori együttélés szabályai együttesen is kialakíthatók a házirenden felül, vagy a házirendbe való beemeléssel. Fontos, hogy a szabályozottságnak fontos részét képezi a panaszkezelés: a táborozók legyenek tisztában azzal, hogy probléma/panasz esetén kihez fordulhatnak.

A tábori szabályok legyenek mindenki által elérhető helyen kifüggesztve, továbbá célszerű a legfőbb szabályokat piktogramosan is megjeleníteni, így a gyermekek számára azok könnyebben érthetővé válnak (pl. mosdóhasználat, kézmosás lépései, szobák rendben tartása, étkezési menürend, irányítótáblák, csendes sarok viselkedési szabályai). A szabályokat közösen, játékos formában is elsajátíthatják a táborozók. A tábor területén az információközlés eszközeként használható hangosbemondó, applikáció, tábori rádió, plakát, infografika stb.

Belső kommunikáció a táborszervezők között:

- dolgozzuk ki az információáramlás útját, melyre kiemelt hangsúlyt fektessünk a tábor megvalósítóinak felkészítése során;
- hozzunk létre információs csomópontokat (tanári szoba, közösségi tér);
- szabjuk meg az információs eszközök (pl. walkie-talkie, telefon, chatüzenet, faliújság) igénybevételenek célját;
- határozzuk meg a vészhelyzeti kommunikáció menetrendjét, például táboriürités, baleset, járványos betegség esetén;
- válasszuk ki azt az alkalmas személyt, aki a szülőkkal tartja a kapcsolatot.

A táborzárás utáni kommunikációs felületek használatáról és a kapcsolattartásról bővebben a Táborzárás, értékelés, kapcsolattartás című fejezet nyújt információkat.

Javaslatok sajátos nevelési igényű gyermekekkel történő kommunikációhoz

Autizmus, értelmi akadályozottság esetén

- Fejezzük ki magunkat egyszerűen; artikuláljunk érthetően, de nem túlzóan.
- Egyszerre csak egy dologról beszéljünk, rövid mondatokban, egyszerű fogalmazással.
- Tagoltan, lassan beszéljünk.
- Figyeljük, hogy követi-e, amit mondunk, tartsunk néha szünetet, hogy jelezhessen vagy kérdezhessen, ha nem ért valamit.
- Ha értetlenségét jelzi, akkor ne hangosabban közöljük mondanivalónkat, hanem más, egyszerűbb szavakkal.

¹³ www.digitalisgyermekvedelem.hu

- Várjuk meg türelmesen, amíg kifejezi magát, még ha lassú is, sose válaszoljunk helyette.
- Ne használjunk lekezelő megszólításokat és stílust!
- Ne beszéljünk róla a jelenlétében harmadik személyként! Tőle kérdezzünk, neki mondjuk. Ha a jelenlétében róla beszélünk, azt úgy tegyük, hogy ő is értse, és ha csak lehet, neki címezzük kérdésünket, mondandónkat.
- Kerüljük az absztrakt fogalmak, valamint a többjelentésű szavak használatát! Ha mégis használunk, magyarázzuk el azok jelentését!
- A negatív állítások helyett pozitív megfogalmazásra törekedjünk. Ne azt mondjuk, hogy mit nem csinálhat, hanem azt mondjuk, mit tehet (pl. nem állhatsz fel helyett mondjuk, hogy maradj ülve!).
- Ne nevéssük ki, ha butaságot, nem helyénvaló dolgot mond vagy csinál.
- Ne felejtjük el megkérdezni véleményüket, érzéseiket, hogy értik-e, amit mondunk, szükségük van-e segísége, és ha igen, hogyan tudunk segíteni.
- A különböző programokról, eseményekről előre adjunk tájékoztatást könnyen érthető módon, vizuális megsegítéssel, hogy mindig tudja, mire számítson (mikor, hol, mi lesz a feladata).
- Felkészültnek kell lenni alternatív kommunikációs eszközök használatára, például kommunikációs könyvek/kártyák, kommunikációs alkalmazások tableten, kommunikátorok stb.

Hallássérülés esetén

Szükséges biztosítani számukra az írásban vagy jelnyelvi formában történő információszerzést, a szájról olvasást segítve, ne a hallássérült gyermek háta mögött vagy elfordulva, hanem vele szembe fordulva, lassan, artikuláltan, de ne tagoltan és ne kiabálva kommunikáljunk. Ezen kívül szükséges lehet videók feliratozása, jelnyelvi tolmács biztosítása, különböző jelzéssel bíró hangok (pl. sípszó) fényjelzéssel, jól látható nagymozgással való kiváltása, szükség esetén az indukciós hurok beszerelése nagyothallók számára.

Látássérülés esetén

A vak és aliglátó gyermek ismeretsajátításában elsődleges szerepe van a verbális kommunikációnak. A látássérült gyermekekkel való kommunikáció során velük szembe fordulva beszéljünk, hogy lehetőségük legyen a hangforrást beazonosítani, kerülni kell a hirtelen helyzetváltoztatásokat, az ijedelemre okot adó kommunikációt; szóljunk, ha megérintjük őket, ha segíteni akarunk valamiben (Deák és mtsai. 2014).

Kommunikáció a fogyatékoságról

A gyermekek természetüknél fogva kíváncsiak, ezért előfordulhat, hogy kérdéseik lesznek társuk fogyatékosával kapcsolatban. Semmi esetre se tekintsük tabunak a fogyatékoságot, az csak egy tulajdonsága a gyermeknek, a képességbeli különbségek csak egyedivé tesznek minket. Használjuk ki ezeket a tanítási helyzeteket *szemléletformálásra*, adjunk egyszerű, világos, sajnálkozástól mentes magyarázatokat a személyiségi jogok figyelembevételével. A válaszuk végén pedig világítsunk rá a fogyatékos gyermek valamilyen erősségére, pozitív vagy valamilyen velünk hasonló tulajdonságára (Borda és mtsai. 2018). Néhány példa:

Miért beszél Peti ilyen furán?

Peti szájjizmai másképp működnek, mint a miénk, nem tudja őket úgy mozgatni, mint mi. De úgy tudom, nagyon ügyesen focizik. Remélem, egy csapatba kerültek majd a sorsoláskor, nagyon jól járnátok vele.

Zsófi lába miért ilyen pici?

Zsófi lába másképp nőtt, mint a tiéd. De láttad, milyen ügyesen úszott?

Andris miért ül kerekesszékekben?

Andris lába nem működik, a járás helyett így tud közlekedni. Gyere, kérdezzük meg, van-e kedve velünk UNO-zni!

8.3. Az Erzsébet-táborok gyakorlata

Belső kommunikáció

A nyári Élménytáborokban a belső kommunikáció több szinten zajlik, mivel egy turnusban egy időben több ezer gyermek van jelen nagylétszámú kísérelével, továbbá tábori személyzettel. A TESO-k, TESTVÉREK és ATV-k részére az egyes turnusok megkezdése előtt a táborvezető az adott héttel kapcsolatos felkészítőt tart. Vasárnaponként, a táborozók érkezése után a Táborvezetés, az Üzemeltetés vezetése a csoportokat vezető kísérelők részére tájékoztatót tart.

A kommunikáció útja, az információcsere a táborszervezésben részt vevők tekintetében:

- Táborvezetők és a FeletTESO-k között
- Táborvezetők/FeletTESO-k és az Üzemeltetés között
- FeletTESO-k és Altáborvezetők között
- Altáborvezető és TESO/ TESTVÉR között
- TESO/TESTVÉR és kísérelő pedagógus között
- TESO/TESTVÉR és gyermek között
- Kisérelő és gyermek között

A fent felsorolt szereplők közötti kommunikáció, információcsere állandó, napi rendszerességű. Ezt a kommunikációs irányt az egyes, speciális tábori szituációk természetesen feloldhatják, sokszor a táborvezető közvetlenül kommunikál – akár napi szinten – az összes Altáborvezetővel és TESO-val/TESTVÉR-rel, vagy egy-egy kísérelővel. Ezen felül nem feledkezhetünk meg a táborban, az üzemeltetési oldalon dolgozó további munkatársakról, akiknek munkája szorosan kapcsolódik a táborszervezői csapatéhoz, így a köztük lévő folyamatos egyeztetés és információátadás is mindennapos.

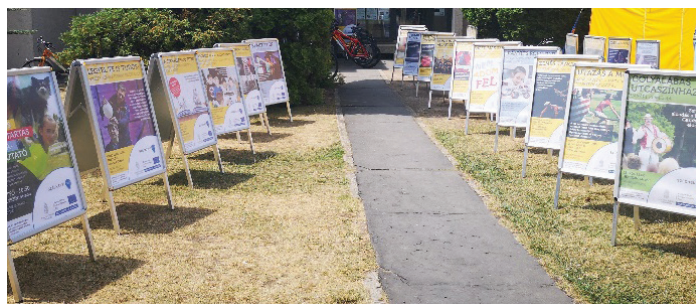
A tábori információátadást több kommunikációs eszköz is segíti:

- **Rádió:** a legfontosabb eszköz a tábor életében. Mindenkinek van 1 db URH rádió a birtokában, amelyen keresztül (a megfelelő csatornát választva) bárkit elérnek: a TESO-k, illetve TESTVÉREK egymást, Altáborvezetőket, Táborvezetőket, Recepciót, karbantartókat, Egészségházat, Kikötőt, Vészhelyzeti Parancsnokot stb. Ennek használatát a TESO képzésen minden dolgozóval ismertetjük.
- **Mobiltelefon.**
- **Plakátok:** a programokról, nyitvatartásokról, egyéb tudnivalókról a tábor megfelelő pontjain elhelyezett plakátok szolgáltatnak információt.
- **Altábori üzenőfalak:** az altáborokban elhelyezett táblákon is különböző, hasznos tudnivalók találhatóak.
- **Tábori applikáció:** a nyári Élménytáborokban már digitális formában, a Táborozom nevű applikáción keresztül értesülhetnek a csoportok minden, őket érintő információról, regisztrált programról, étkezés kezdetéről, változásokról, aktuális tábori hírekről. Az applikáció 2023-ban kiegészült a vészhelyzeti segélyhívás lehetőségével is. A táborozók ezen keresztül is kitölthetik a táborzáró kérdőíveket.

Kommunikációs stílus és elvárások a dolgozóktól

A táborban dolgozóknak tudniuk kell, hogy kivel hogyan kommunikáljanak, éppen ezért a képzés során erre nagy hangsúly helyeződik. Külön figyelmet fordítunk a felkészítésben a sajátos nevelési igényű gyermekekkel folytatott kommunikációra.

A nyári Élménytáborokban dolgozók az Erzsébet Alapítványt képviselik, így a verbális és nonverbális kommunikációjuk, viselkedésük a résztvevők jelenlétében nagyon meghatározó. Minden dolgozó hatást gyakorol a gyermekek személyiségfejlődésére, formálódására a kommunikációjával, viselkedésével. A TESO-k, TESTVÉREK és a gyermekek között kialakult bizalmi kapcsolat sok esetben azt eredményezi a gyermekben, hogy a megszeretett TESO/TESTVÉR a példaképévé válik. A felkészítés

során felhívjuk a TESO-k és TESTVÉREK figyelmét arra, hogy személyisége, verbális és nonverbális kommunikációja, valamint viselkedése meghatározó a gyermekek számára.

Külső kommunikáció

A nyári Élménytáborokba a csoportok saját kísérőikkel érkeznek, így a szülőkkel való kommunikáció, kapcsolattartás az ő felelősségi körükbe tartozik.

Felhasznált irodalom

Autism Speaks (2018): *Autism-Friendly Youth Organization Guide*. Autism Speaks Inc. <https://www.autismspeaks.org/sites/default/files/2018-08/Leading%20the%20Way%20Guide.pdf> [2020.05.05.]

Borda Balázs – Erdős Balázs – Nagy Ádám – Trencsényi László (2018): A táborozás szociális küldetése. In: Nagy Ádám (szerk): *A komfortzónán is túl... A táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája*. Kecskemét, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely, Ifjúságszakmai Társaság, 53–69.

Deák Anita – Kovács Dávid – Melicher Zsuzsanna – Polacsek Györgyi – Török Diána – Varga Márta – Üveges István (2014): *Táborszervezési útmutató a Magyar Vöröskereszt nyári táborainak megszervezéséhez*. Magyar Vöröskereszt, „Remény a sérülékeny gyermekeknek Magyarországon” program. https://voroskereszt.hu/?media_dl=8099 [2020.04.20.]

Gagnon, Ryan J. – Garst, Barry A. (2019): Exploring Overparenting in Summer Camp: Adapting, Developing and Implementing a Measure. *Annals of Leisure Research*, vol. 22. 161–182. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/11745398.2018.1452619>

Goleman, Daniel (1995): *Emotional Intelligence*. New York, Bantham Books Inc.

Melikechi, Lilia (2015): *A Camp for Everyone! A Guide to Including Children of All Abilities in Summer Camp Programs*. United Cerebral Palsy of Delaware Inc. <https://ucpde.org/wp-content/uploads/2015/06/a-camp-for-everyone-a-guide-to-including-children-of-all-abilities-in-summer-camp-programs.pdf> [2020.05.05.]

Rosenberg, Marshall B. (2001): *A szavak ablakok vagy falak – Erőszakmentes kommunikáció*. Budapest, Agykontroll Kft.

9. Fejezet

KONFLIKTUSOK KELETKEZÉSE ÉS MEGOLDÁSA TÁBOROZÁS SORÁN

Horváth-Kuti Barbara – Ladányi Lili – Osváth Viola

Bevezetés

A fejezet célja, hogy elméleti megközelítéseken keresztül és egyben gyakorlatorientált módon ismertesse a tábori konfliktusok kialakulásának okait és azok feloldásának folyamatát a táborozás során. Tekintve, hogy a táborok csoportos formában zajlanak, és a csoportok együttlétének természetes velejárója a konfliktusok megjelenése, így ezekre fel kell készülnünk.

A csoportfejlődés első két szakasza (Alakulás és Viharzás) megalapozza az egész tábor további működését. A második szakasza, a Viharzás, már nevében is hordozza, hogy itt egymással szemben feszülő érdekek, érzelmek várhatók (Tuckman 1965). Jellemzően a tábor első napjaira tehető ez a szakasz, amikor a gyermekek megküzdnek a csoportban betöltendő szerepükért egymással és a táborozatókkal. Ha sikerül jól kezelni ezeket a konfliktusokat, akkor a további napokban már megvannak a szerepek, kialakult mindenkinek a helye, így koncentrálhatunk a programok megvalósítására (Szathmári 2018). Ugyanakkor a tábor bármelyik szakaszában adódhat konfliktus, tehát a csoport működését folyamatosan figyelemmel kell kísérenünk, és segítenünk kell a gyermekeket a beilleszkedésben, hogy mindenki jól érezhesse magát. Konfliktus számos helyzetben keletkezhet a táborozó gyermekek között, vagy a táborozatók között, de a gyermek – táborozató kapcsolatban is megjelenhet. Jelen írásnak a gyermekek közötti konfliktusok a témája, így ezt nézzük át részletesebben a következőkben.

9.1. A gyermekek között keletkező nézeteltérések típusai, konfliktuskezelés

Az iskoláskorú gyermekek között előforduló konfliktusok legsúlyosabb megnyilvánulási formái: a lopás, a csúfolódás, a verekedés, a kiközösítés, a megalázás és a „csicskáztatás” (Hadházy 2016). Ezek közül is a leggyakoribb a *verbális agresszió*, amely az enyhe ugratástól a súlyos sértésig terjedő széles skálán mozog. A szóbeli konfliktusok többsége hamar elrendeződik, szinte a mindennapok természetes velejárójának tartják a gyermekek, ugyanakkor a verekedések kirobbanása háttérben is legtöbbször valamilyen sértés, beszólás áll.

A második leggyakoribb konfliktustípus a *fizikai agresszió*, amely jellemzően fiúk közötti kisebb lökdösődést, ütészívást jelent (legtöbbször maguk a résztvevők sem veszik komolyan). Ugyanakkor ezek a kakaskodások elfajulhatnak, ha nem lépünk közbe, mert a társak jó bulinak tekinthetik, és elkezdhetik hergelni a résztvevőket.

Hadházy (2016) leírja, hogy a csicskáztatás, megalázás, kiközösítés is viszonylag gyakori megnyilvánulási forma. Ezeknek az agressziótípusoknak nagy része rejtve marad a környezet előtt, tehát fokozottan oda kell figyelniük a jelekre, amelyek ezek előfordulására utalnak.

A táborokban kialakuló csoportok soha nem homogének. Kialakulnak rokon- és ellenszenvek, lesznek vezéregyéniségek, betagozódók, peremhelyzetűek. Ahogy korábban említettük, a csoporton belüli szerepek, pozíciók kialakulása egy konfliktusokat magában hordozó időszak termékei, melyeket folyamatosan monitoroznunk kell, és az indulatok elfajulása esetén pedig be kell avatkoznunk. Ugyanakkor fontos hagynunk, hogy a gyermekek megvívják a csatáikat, és megtalálják a helyüket a csoportban. Akkor fog jól működni a csoport, ha mindenki jól érzi magát a kialakult helyzetben, még a peremhelyzetű gyermekek is. Az utóbbiak csak akkor érezhetik jól magukat, ha nem kirekesztés miatt alakul így a helyzetük, hanem belső igényből fakad (pl. visszahúzódóbb, introvertáltabb gyermek). Arra azonban nagyon oda kell figyelniük, hogy ne alakuljon ki olyan helyzet, hogy egy gyermeket tartósan elutasítsanak a társai, mert ez komoly traumát okozhat neki. A peremhelyzetű, vagy kirekesztett résztvevők bevonásának egy jól bevált módja, hogy olyan feladatot találunk ki, amelyben előnyös szerepben tünhetnek fel, erősségeik kidomborodhatnak (pl. olyan játékot játszunk, melyben tudjuk, hogy ügyesek). Másik lehetőség, hogy plusz erőforráshoz juttatjuk őket, kiemelt szerepet kapnak, vagy olyan feladatot, amely az erősségeikre épít (versenybírók lehetnek, megtaníthatnak valamit társaiknak, ami a többieket is érdekli). A lényeg, hogy támaszkodjunk az egyén azon erősségeire, tulajdonságaira, képességeire, amelyeket addig nem értékelt a környezete, lehet, hogy észre sem vette azokat (Borda és mtsai. 2018).

A gyermekek eredendően aktívak és tetterre készek, de ha ezt a tetterekésztséget nem irányítjuk, akkor káosszá alakulhat, feszültségeket szülhet. Az agresszív konfliktusok leggyakrabban az unatkozó gyermekek körében jelentkeznek. A semmittevés nagyon sok gyermekben okoz feszültséget, amit a társain fog kitölteni, ha nem figyelünk rájuk. Fontos tehát, hogy a táborokban sokszínű, pozitív élményeket kínáló tevékenységrendszer alakítsunk ki, amely vonzó a

gyermek számára (életkoruknak és érdeklődési körüknek megfelelően). Főleg a tábor elején folyamatosan strukturáljuk az idejüket, s csak akkortól adjunk hosszabb „pihenőidőket”, amikortól a csoport közösséggé vált, s ennek a közösségnek a működéséhez szükségesek ezek a szabadon eltölthető órák. Ilyenkor a fiúk nyugodtan tudnak focizni, szaladgálni, a lányok beszélgetni, táncolni, játszani. A pihenőidő azonban csak a gyermekek számára az, mert a táboroztatónak ilyenkor is aktívan ott kell lennie a gyermekek között, és észrevenni, ha egy-egy csoport már unatkozik, vagy ha nézeteltérés alakul ki.

Ezeknek a nézeteltéréseknek a háttérben nagyon sok minden állhat. Sokszor egyszerű érdekellentét (pl. mindketten ugyanabba szerelmesek), máskor eltérő gondolkodásmód vagy értékrend, de nagyon sokszor előítéletek mentén is kialakulhatnak. Számos olyan tábor van, amely felvállaltan integrál valamilyen hátránnyal küzdő vagy különleges bánásmódot igénylő gyermekeket, de a legáltalánosabb táborban is vannak jobb és rosszabb körülmények közül érkező gyermekek. Amennyiben nem irányítjuk a folyamatokat, az érdekellentétek, előítéletek hamar konfliktusokká, gyűlölködéssé vagy kirekesztéssé fajulhatnak. Szociálpszichológusok már évtizedekkel ezelőtt bebizonyították, hogy nem elég megszervezni a hátrányos helyzetűekkel az érintkezést, pusztán a megismerés nem csökkenti az előítéleteket és konfliktusokat. Ugyanez érvényes a sajátos nevelési igényű gyermekek csoportjára is: attól, hogy egy tábor fogad fogyatékossgal élő gyermeket, még nem lesz inkluzív tábor (a fogadás nem egyenlő a befogadással!). Komoly szemléletbeli változásra van szükség mind a táboroztatók, mind a táborozó társak részéről. Aronson mozaik módszere (Aronson – Osherow 1980) szerint ahhoz, hogy a gyermekek megszeressék egymást, olyan helyzetbe kell hozni őket, ahol kölcsönös függésben állnak, és közösek az érdekeik (Barcy 2012). Minden olyan helyzet csökkenti a konfliktusokat, ahol valamilyen feladattal egymásra támaszkodva tudnak megküzdeni. Fontos, hogy a feladatok kihívást jelentsenek számukra, de biztosítsuk a sikerélményt is, hiszen a közösen elért siker öröme csökkenti majd a feszültségeket. Ha kudarcba fullad az erőfeszítésük, akkor a bűnbakképzés mentén még nagyobb szakadékok alakulhatnak ki csoporton belül. Jelentős mértékben erősíti a csoportkohéziót a más csoportokkal való versenyztetés, de vigyáznunk kell, mert a versenyhelyzet az „ellenfél” csapattal szemben szül ellenszenvet, tehát igyekezzünk mindig más ellenfelet kijelölni, illetve a versenyt nem nagyon kiéleznünk (ha túl nagy a tét, akkor a vesztes csapatban nő a feszültség; ha viszont csak a játék maga a tét, akkor még a közös vereség is összetarthat).

Látható tehát, hogy táborok esetében is a konfliktuskezelés legcélravezetőbb módja a *megelőzés*. Ha azonban kialakul egy komolyabb konfliktus, akkor feltétlenül mindkét felet meg kell hallgatni, és arra törekedni, hogy ne legyen vesztese a helyzetnek (mindenki számára elfogadható megoldás kieszközlése).

9.2. Sajátos nevelési igényű gyermekek esetében felmerülő konfliktushelyzetek és azok megoldási lehetőségei

Konfliktusainkat legtöbbször verbálisan próbáljuk kezelni. Megvitatjuk, egyezkedünk, átbeszéljük, kompromisszumot kötünk, belátásra és empátiára törekszünk, elnézést kérünk, levonjuk a következtetéseket, megfogalmazzuk a tanulságokat. Ehhez a jól működő, fejlett szociális és kommunikációs készségek megléte elengedhetetlen. Azon fogyatékossgok esetében, ahol ezen készségek megléte hiányos vagy kevésbé fejlett, a konfliktuskezelés is nehezekebb módon fog működni. Például hallássérült gyermektől nem várhatjuk, hogy határozottan, asszertív módon képviselje érdekeit szóban, autizmus spektrumzavarral élő vagy értelmi fogyatékos gyermekkel szemben pedig nem lehet elvárás az önálló, segítség nélküli szociális belátás megléte.

A sajátos nevelési igényű gyermekeket külső jegyeik, speciális igényeik miatt stigmatizálhatják, ezzel pedig könnyen csúfolódás, kiközösítés, ugratások áldozatává válhatnak. A megbélyegzettség csökkenthető (talán el is kerülhető), ha az egyéni bánásmód nem kiváltságként, hanem a tábor inkluzív szemléletében jelentkezik. Azon konfliktusok esetében, ahol az adott gyermeket fogyatékossga miatt, vagy azt kihasználva meglopják, kicsúfolják, fizikailag bántalmazzák, kiközösítik, megalázzák, a táborvezetőknek azonnali és határozott fellépéssel közbe kell avatkozniuk.

Az egyéb pszichés fejlődési zavarral (autizmus spektrumzavarral élő, értelmi fogyatékos gyermek) élő gyermekek gyakran nehezen boldogulnak kapcsolataikban, nehezítettek lehetnek a felnőttekkel és kortársakkal való társas interakciók. Szociális készségeik készlete hiányos, vagy az ismételt rossz tapasztalatok és kudarcok következtében gátoltság, visszahúzódás alakulhat ki. Autizmus esetében a gyermekek számos furcsa, esetleg veszélyes, destruktív, agresszív vagy önkárosító megnyilvánulásokat is mutathatnak. Esetükben előfordulnak kommunikációs nehézségek, fokozott érzékenység bizonyos környezeti ingerekkel szemben, a változások megértésével, elfogadásával kapcsolatos nehézségek is (Irányelvek 2020).

A viselkedési problémákat mutató gyermekeket nehezebben fogadja be a közösség, a tipikusan fejlődő gyermekek nehezebben tolerálják a különbözőséget. A közös játékba is nehezebben vonhatók be, ritkábban választják őket párnak, játszótársnak tipikusan fejlődő társaik (i. m.). Azokban az esetekben, ahol a sajátos nevelési igényű gyermek

szociális és kommunikációs készségeinek fejletlensége vagy hiányossága miatt jön létre a konfliktus, magyarázzuk el a tipikusan fejlődő gyermekeknek a nézeteltérés háttérében rejlő okokat, tárjuk fel fogyatékos társának valószínűsíthető mozgatórugóit. A sajátos nevelési igényű gyermeknek is (egyéni szükségleteihez igazodva) hozzuk a tudtára, hogy cselekedete nem volt helyénvaló, és nagyon fontos, hogy kínáljunk helyette egy szociálisan elfogadható alternatívát. Például, ha egy autizmus spektrumzavarral élő gyermek kérés nélkül elvette és megette társa csokiszeletét, emiatt pedig hangos szóváltás, esetleg verekedés alakult ki, akkor magyarázzuk el, hogy állapota miatt valószínűleg nincs tisztában azzal a szabállyal, hogy kérni kell, ha megkívánja a társa által hozott ételt, neki ezt még meg kell tanulnia. Kérjük, hogy legközelebb hasonló helyzetben legyen társa segítségére, emlékeztesse erre a szabályra, támogassa abban, hogy ez máskor ne forduljon elő. Az autizmus spektrumzavarral élő gyermeknek vizuális támogatással magyarázzuk, hogy ilyet nem tehet, segítségünkkel elnézést kér, és megpróbálja kiengesztelni társát (pl. megkínálja saját édességéből). Felnőtt támogató közbelépése nélkül az ehhez hasonló szituációk könnyen tartós, feloldhatatlan konfliktusokká, bántalmazó helyzetekké alakulhatnak.

A tábor pedagógusainak egyik kiemelt feladata a közösségi szabályokhoz alkalmazkodó, szervezett viselkedés kialakításának támogatása, a szélsőséges megnyilvánulások leépítése, az önkontroll, az érzelmi egyensúly megteremtése. A tábori körülmények között is lehetőséget kell teremteni a düh- és agressziókezelés, az érzelemfelismerés és -kifejezés, a konfliktuskezelési képesség, valamint a problémamegoldás fejlesztésére. A kortárskapcsolatok kiépítéséhez és fenntartásához szükséges helyzetek létrehozásával, a kapcsolatépítés facilitálásával/ösztönzésével lehetőség adódik a szociális viselkedéselemek fejlesztésére, gyakorlására. Az inkluzív szemléletű, egyéni szükségletekhez igazított, az ésszerű alkalmazkodás elvét figyelembe vevő csapatjátékok, közösségi programok támogatják a gyermekekben a felelősségvállalást, a gondoskodást, a segítőkészséget, az empátiát, a toleranciát, az együttműködést, a szolidaritást, a kockázatvállalást, a konfliktushelyzetekben az asszertivitásra támaszkodó konfrontációt is (i. m.).

9.3. Az Erzsébet Táborok gyakorlata

A nyári Élménytáborokban a konfliktusok többségével a TESO vagy TESTVÉR munkatársak, illetve az Altáborvezetők találkoznak, hiszen ők vannak közvetlen kapcsolatban a gyermekekkel és kísérőkkel, valamint a táborvezetéssel és a technikai személyzettel is. A legtöbb problémával őket találják meg, amelyeket a helyén kell tudniuk kezelni.

Ugyanakkor munkavállalóként is szembesülhetnek konfliktushelyzetekkel a tábori személyzet vonatkozásában. Miután a tábor zárt terület és közösség, ezért ezek feloldására feltétlenül szükség van a tábor működőképességének biztosításához és a célok eléréséhez.

Éppen ezért a TESO-k, TESTVÉREK és ATV-k felkészítése során nagy hangsúly helyeződik a tábori szituációkon keresztül történő konfliktuskezelési technikák elsajátítására és begyakorlására, valamint tisztázásra kerülnek a kompetenciahatárok, felelősségi körök, a tábori panaszkezelési útvonal. A tábor teljes személyzete a táboroztatási időszakot megelőzően érzékenyítő felkészítésben részesül. Mind elméleti, mind gyakorlati felkészítés keretében átadásra kerülnek a speciális szükséglettel rendelkező, kiemelt figyelmet igénylő gyermekekkel kapcsolatos ismeretek, és az ő szakszerű segítségük is.

Felhasznált irodalom

Aronson, Elliot – Osherow, N. (1980): Cooperation, prosocial behavior and academic performance: Experiments in the desegregated classroom. *Applied Social Psychology Annual*, vol. 1. 163–196.

Barcy Magdolna (2012): *Konfliktusok és előítéletek*. Budapest, Oriold és Társai Kiadó.

Borda Balázs – Erdős Balázs – Nagy Ádám – Trencsényi László (2018): A táborozás szociális küldetése. In: Nagy Ádám (szerk): *A komfortzónán is túl... A táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája*. Kecskemét, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely, Ifjúságszakmai Társaság, 53–69.

Hadházy Jenőné (2016): Tanulói konfliktusformák feltárása és kezelése egy általános iskola felső tagozatán. *Opus et Educatio*, 2. évf. 4. sz.

Irányelvek (2020): *A sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelvei*. https://www.oktatas.hu/koznevelles/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_alapprogramok [2020. 05. 25.]

Szathmári Edit – Mihály Gábor (2018): Gondolatok a korszerű táborozás módszertanáról csoportdinamikai és tapasztalati tanulási nézőpontból. In: Nagy Ádám (szerk): *A komfortzónán is túl: A táborozás pedagógiája, szociológiája és kulturális antropológiája*. Kecskemét, Neumann János Egyetem – Iuvenis Ifjúság szakmai Műhely, Ifjúság szakmai Társaság, 116–132.

Tuckman, Bruce Wayne (1965): Developmental Sequence in Small Groups. *Psychological Bulletin*, 63. 384–399.

A táboroztatással kapcsolatos jogszabályok jegyzéke az **1. Számú Mellékletben** található.

10. Fejezet

TÁBORZÁRÁS, ÉRTÉKELÉS, KAPCSOLATTARTÁS

Bányai Sándor – Horváth-Kuti Barbara – Kőműves Eszter – Menyhárt Felícia

Bevezetés

A táborzárás ugyanolyan fontos részét képezi a gyermekek táboroztatásának, mint az egyéb programok. A tábor utolsó, teljes napjának délutánjára vagy estéjére szervezzünk egy emlékezetes, minden gyermeket érintő táborzáró programot. Kisebb méretű tábor esetén adjunk lehetőséget arra, hogy a gyermekektől egyenkénti visszajelzéseket kérjünk arról, hogy mi volt a legemlékezetesebb számukra a táborban, szereztek-e új barátokat, megtudtak-e magukról valami új dolgot, mit visznek magukkal a táborból. Mi is emeljük ki jelenlétük fontosságát, jutalmazzuk meg a gyermekeket. A kisebb emléktárgyak, saját készítésű kézműves apróságok, aláírt kendők, képeslapok értékesebbek, mint egy kosár csokoládé! A zárás meghatározó része a további táborozási szándék, motiváció alakításában.

10.1. A tábor elhagyása, hazautazás

Ottalvós táborok esetében az utolsó nap szintén nagy szervezettséget igényel. A távozás napján is biztosítsunk reggeli étkezést, és amennyiben szükséges, állítsunk össze úticsomagot a táborozók részére. A távozás időpontját úgy határozzuk meg, hogy a táborozók rendelkezzenek elég idővel az összecsomagolásra és a szálláshely takarítására, átadására.

Helyes és hasznos, ha a részt vevő gyermekek érzik a felelősségüket ebben. Saját szobájukat nekik kell közösen, átadható állapotba hozniuk, a közösségi helyiségek takarításából is vegyék ki a részüket. Az igazi tábor az utolsó pillanatáig egy közösség! A tábort akkor is kulturált, tiszta állapotban adjuk át, ha esetleg nem tökéletes állapotban kaptuk. Ezzel követendő példát állítunk a gyermekek elé!

A táborhely átvételekor ellenőrizzük, hogy az az eredetileg átadott állapotban és elrendezésben kerül-e visszaadásra; ha egy berendezési tárgy nincs a helyén, hiányként kell felszámolni. A hiányzó tárgyról és az esetleges károkról készítsünk jegyzőkönyvet.

Gondoskodjunk a közös felszerelés (technikai eszközök, játékszerek, kézművesszerszámok, maradék nyersanyagok) gondos elcsomagolásáról. Ne hagyjuk, hogy az értékes eszközök elkallódjának vagy megsérüljenek!

Amennyiben a táborhelyen átvételkor személyes tárgyat találunk, azt vegyük nyilvántartásba, és a megtalálástól számított három hónapon át őrizzük meg. Amennyiben a talált dolog átvételére jogosult személy beazonosítható, értesítsük őt, és kérésére neki, vagy a meghatalmazottjának késedelem nélkül szolgáltatassuk vissza. Éljük a modern kommunikációs csatornák igénybevételi lehetőségével. A talált tárgyról készült fotót (amennyiben az nem tartalmaz személyes adatokat) feltehetjük a már bejáratott kommunikációs csatornáink egyikére (pl. levelezőlista, közösségi médiafelület zárt csoportja), hogy hamarabb gazdára találjon.

10.2. A gyermekek „átadása”

A gyermekek szülőknél történő átadása során legyünk figyelemmel az alábbiakra:

- ne rohanjunk el, fordítsunk időt egy rövidke, tábori életről szóló összefoglalóra, hangulatjelentésre, tekintettel minden szülőre/törvényes képviselőre;
- amennyiben lehetőség van rá, minden egyes szülőnek/törvényes képviselőnek egy-egy mondatban fogalmazzuk meg a gyermekével kapcsolatos, lehetőleg pozitív visszajelzésünket;

- ha komoly probléma volt a gyermekkel, annak megbeszélésére érdemes külön időpontot, külön alkalmat szánni (sínek között az állomáson, vagy zajban-porban induló autók között nem javasolt). Jelezzük a szülőknek, hogy szükséges lesz beszélünk, de ne rontsuk el a hazaérkezés örömét senkinek!

10.3. Kapcsolattartás a gyermekekkel a tábor után

Az intenzív tábori együttlétnek köszönhetően a gyermekekkel többnyire bizalmas kapcsolat alakul ki. Amennyiben igény mutatkozik rá, a tábori életen túl is tarthatjuk a kapcsolatot, de fontos meghúznunk a határainkat. Ezt legkönnyebben a kapcsolattartás kereteinek meghatározásával érhetjük el. A kommunikációs csatornára, valamint a tartalmakra vonatkozó ésszerű, együttes megállapodások kiegyensúlyozott és értéktéremtő kapcsolattartást eredményeznek.

A tábor csoportformáló, identitásképző brand-jét használhatjuk a két tábor közötti időszakban is. Tematikus táborok esetében – amennyiben a táborozók „közönségét” visszavárjuk a következő szezonban is –, kaphatnak feladatot a gyermekek, amelyet a két tábor közötti időszakban teljesíthetnek, és akár online felületen, vagy a következő tábor során bemutatathatják annak eredményét. Rendezhetünk tábori csoporttalálkozót is a két tábor időpontja között, a közösségi médiafelületek zárt csoportjait életben tarthatjuk a tábor után is.

10.4. A tábor értékelése

A táborvezetők és megvalósítók számára a tábor zárása még nem jelenti a tábor befejezését. A tábor értékelése fontos eleme a táboroztatásnak.

A tábori program tervezése során legyünk figyelemmel arra, hogy a tábor megvalósítói számára minden nap biztossunk lehetőséget a napi történések kiértékelésére és a visszajelzések begyűjtésére. A következő napi programot (akár a házirendet is) befolyásolhatja a kiértékelés eredménye. Éppen ezért kérjünk visszacsatolásokat a programok szervezése, lebonyolítása és azok hatásai tekintetében, készítsünk problématerképet, és dolgozzunk ki megoldási lehetőségeket a tábor további menetét és programjait illetően.

A tábor egészének értékelését a tábor zárásakor szükséges elvégezni. Az értékelés a táborozók és a táboroztatók visszajelzései alapján történik. A tábor értékeléséhez elengedhetetlen a tábor terveit, megvalósulásukat, a tábori programok hasznosságát áttekinteni, elemezni aszerint, hogy azok

- megfeleltek-e a korosztályi igényeknek;
- elegendő időt fordítottunk-e az egyes programokra;
- eredményesek voltak-e a tábori szabályozók;
- milyen problémák merültek fel, és azokra milyen megoldásokat találtunk;
- milyenek voltak a körülmények (táborhely, étkezés, közösségi terek), és azokat megfelelőnek találtuk-e;
- hogyan működött a tábor megvalósítók köre;
- milyen konfliktushelyzetek és problémák adódtak, és azokat milyen módon sikerült kiküszöbölni;
- milyen előremutató tervekkel rendelkezünk a jövőre vonatkozóan.

Amennyiben lehetőség van rá, minden egyes gyermekre levetítve elemezzük a tábor hasznosságát, tekintsük végig, hogy ki milyen motivációval érkezett, milyen fejlődésen ment keresztül a tábor során. Ugyanezt a fejlődési ívet érdemes megvizsgálni a tábor megvalósítói körében is.

A fejlődés áttekintésére alkalmas dramatikus módszer lehet a két székkel történő feldolgozás. A módszer alapján az egyik szék a nehéz helyzeteket, felmerülő problémákat, a másik szék pedig az eredményes programokat, sikeres megoldásokat, továbbra is követendő példákat szimbolizálja. A tábor megvalósítói helyet foglalnak az egyik, majd a másik székben, megosztják átélt tapasztalataikat, ismertetik nézőpontjukat.

A gyermekekkel folytatott tábori értékelés módszere esetében – a szabad véleménynyilvánítás lehetőségének megadása mellett – az értékelés tartalmának, jellegének és eszközeinek meghatározásakor a korosztályi jellemzőkre is szükséges odafigyelni. A rajz, a dramatikus visszajelzés (érzés kontinuum, képzeletbeli skála megjelenítése a tábori programokra, körülményekre vonatkozóan), a táborzáró beszélgetés csoportos és egyéni részvétellel egyaránt alkalmas a tapasztalatok, élmények, érzések megosztására. Az összegyűjtött tapasztalatok, visszajelzések adják következő táborunk sarokköveit. Hasznos, ha ezek írásban is rögzítve lesznek, jövő januárban már senki sem emlékszik pontosan a tavaly még fontosnak és lényegesnek tartott apróságokra.

A tábori visszacsatolások összegyűjtésén túl, a gyermekek törvényes képviselőinek beleegyezése esetén, további kutatási tevékenységeket is végezhetünk (táborozói attitűdvizsgálat, kompetenciavizsgálat stb.). A tábori kutatásokkal kapcsolatos publikációk az Erzsébet Alapítvány *Tudástár* oldalán is olvashatók.

10.5. A tábor adminisztrációjának lezárása

A táborzárás adminisztrációjához az anonim és önkéntesen kitölthető visszajelző kérdőíveken, és azok kiértékelésén túl a következők is hozzátartoznak:

- a kutatással kapcsolatos adminisztráció;
- visszajelzés a táborhely biztosítója felé;
- fotók, videók rendezése, azok publikálásra történő szortírozása (közösségi felületeken, felhőben);
- köszönetnyilvánítás a támogatók felé;
- a számlák összegyűjtése, könyvelésbe rendezése;
- kiegyenlített számlák rendezése;
- támogatók felé történő elszámolás.

A táborozók észrevételeit, valamint a táborszervezők helyszínnel kapcsolatos visszajelzéseit is osszuk meg a táborhely biztosítójával.

A táborozás során minden táborszervező dokumentálja tevékenységét fotókon, videókon keresztül. Gyűjtsük mindezeket össze egy közös tárhelyre, majd válogassuk át őket. Töltsük fel egy, csak az érintettek által hozzáférhető tárhelyre, közösségi oldalra, esetleg készítsünk belőlük kisfilmet, melyet közzétehetünk a videómegosztó oldalon. Fontos: tartsuk szem előtt, hogy a szülők/törvényes képviselők hozzájárultak-e a gyermekükről készült fotó/videófelvétel készítéséhez és azok nyilvánosságra hozatalához! Legyünk figyelemmel a digitális gyermekvédelmi szempontokra!

A támogatók számára készítsünk külön fotó- és/vagy videócsomagot a szülők/törvényes képviselők hozzájáruló nyilatkozatainak figyelembevételével. A válogatás során ügyeljünk arra, hogy a számukra összeállítandó csomagban olyan felvételeket helyezünk el, amelyeken egyértelműen kitűnik számukra támogatásuk hasznosulása (pl. helyi zöldséges által adományozott zöldséget, gyümölcsöt fogyasztják a tábor lakói; kézműves foglalkozásra kapott támogatás esetén jelenítsük meg a folyamatról és a produktumokról készült fotóinkat is; sporteszközökre kapott támogatások esetében az eszközök használatáról készült képeinket publikáljuk a támogató felé, stb.). A támogatók részére írt köszönőlevelek legyenek pontosak, lényegre törőek.

A pályázati támogatások elszámolása kapcsán a támogató előírásainak, elszámolási útmutatóinak és a támogatási szerződésben foglaltaknak megfelelően járjunk el. A tábor után közvetlenül ellenőrizzük újra, hogy minden tevékenységünkhöz kapcsolódik-e valamilyen bizonylat (jelenléti ív, árajánlat, szerződés, megrendelő, teljesítésigazolás, számla, kifizetési bizonylatok). Minden dokumentumot rendezzünk a könyvelés alá, a bizonylatokat az előírásoknak megfelelően záradékoljuk. Készítsünk szakmai beszámolót, és válogassuk ki fotóink közül azokat, amelyek jól illusztrálják a pályázati támogatás szakszerű felhasználását.

10.6. Az Erzsébet Táborok gyakorlata

A nyári Élménytáborokban az egyes turnusok végén mind a gyermekek, mind a kísérők részéről tábori visszajelző kérdőívek kitöltésére kerül sor. A kérdőívek anonim és önkéntes, gyors és könnyű kitölthetősége érdekében többnyire 1-5-ig terjedő skálán történő értékelést kérünk, kiegészítve néhány jól irányzott, nyitott kérdéssel.

Az *elégedettség* kérdőívek az alábbi területeket érintik:

- tábori étkezés
- szálláskörülmények
- programok
- észrevételek (mi hiányzott, mi volt a legjobb stb.)
- a jövőre vonatkozó kérdések (újítások, visszatérnének-e szívesen stb.)
- tábori személyzet

A kérdőívek elemzésén kívül minden olyan személyes vélemény, tapasztalat, történet, élmény, ami a TESO-kat, TESTVÉREK-et, Altáborvezetőket, a kísérőket vagy a gyermekeket érték, fontos számunkra. Érdemes tehát a tábor alatt mindvégig nyitott szemmel és szívvel járni, beszélni a táborozókkal, a munkatársakkal, szolgáltatókkal, és begyűjteni a számukra fontos történéseket, gondolatokat. Mindezek árnyalják majd a kérdőívek során kialakult képet, segítik annak megértését.

Az Erzsébet Alapítvány 3-4 hónappal a nyári Élménytáborokat követően 500 fős mintán, úgynevezett *nyomon követhető vizsgálatot* végez a gyermekek és kísérők körében. A mintavételt követően megkeressük a táborozó szervezetek/intézmények hivatalos képviselőit, majd együttműködési szándékuk kinyilvánítása után, a táborozó csoportot

vezető kísérők együttműködésével online formában történik azon gyermekek anonim kérdőíves lekérdezése, akik rendelkeznek szülői/törvényes képviselői hozzájáruló nyilatkozattal és ők maguk is szívesen részt vesznek a kérdőívek kitöltésében. A kísérőket pedig közvetlenül keressük meg az online, anonim formában történő lekérdezéssel. A kutatás célja a gyermekek kapcsolatai, képességei, készségei, érdeklődése és attitűdjei változásának mérése a táborozásukat követő 3-4 hónappal.

A programok szempontjából feltétlenül szükséges visszajelzést kérni a programot megvalósítóktól is. Ideális esetben ez spontán történik meg a tábor ideje alatt, de zárásként mindig jó egy utolsó, összegző beszélgetés a témában. Saját programjuk sikerességét ők maguk látják a legjobban, valamint ők azok, akik specializált, előremutató ötletekkel gazdagíthatják az adott programot a jövőben.

A 2019. évig végzett gyakorlat szerint a tábort a TESO-k és ATV-k munkáján keresztül értékeltük kétféle módon.

- TESO-k és ATV-k értékelése – „Legjobb ATV” és „Legjobb TESO” szavazás
A magas dolgozói létszám miatt szavazás formájában történt meg a „Legjobb TESO” és „Legjobb ATV” megválasztása. Névtelen, online szavazáson keresztül adhatták le voksaikat a dolgozók; a szavazás lezárultával 1 fő „Legjobb ATV”, 2 fő „Legjobb TESO” nyertes került kihirdetésre.
- ATV és TESO értékelés
A szavazáson kívül személyes véleményt is kértünk a dolgozóktól a TESO-król, saját Altáborvezetőjükről (az utóbbiakról szöveges értékelés formájában).

Továbbá a tábor mint munkahely belső értékelése is megtörtént a táborzárás folyamán.

2021-től a táborvezető a TESO, TESTVÉR és ATV munkatársaktól a táborozási időszak alatt intenzív visszacsatolást kér a tábori élet minden szegmenséről csoportos és egyéni beszélgetések formájában, így folyamatos az információcsere és az értékelés.

Felhasznált irodalom

Bányai Sándor – Makai Katalin – Muskovits István (szerk): *Szabadidő-kalauz*. Budapest, Raabe Tanácsadó és Kiadó Kft., 2005-2011, alaplí és kiegészítő kötetek, cca. 2000 oldal.

1. Számú Melléklet

Táboroztatással kapcsolatos jogszabályok

Gyermekek védelmével és sajátos nevelési igényű gyermekekkel kapcsolatos jogszabályok:

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- a Gyermekek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvény
- az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában, 1950. november 4-én kelt Egyezmény és az ahhoz tartozó nyolc kiegészítő jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 1993. évi XXXI. törvény
- a Módosított Európai Szociális Karta kihirdetéséről szóló 2009. évi VI. törvény
- Az Európai Unió Alapjogi Chartája
- EU gyermekjogi ütemterve (COM (2011) 60 - A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának)
- a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
- a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
- a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény

Tábori személyzet foglalkoztatásával, illetve az önkéntességgel kapcsolatos jogszabályok:

- a közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény
- a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény 4. § (15.) bekezdése és 6. § (4) bekezdése a közösségi szolgálatról
- az egyszerűsített foglalkoztatásról szóló 2010. évi LXXV. törvény
- a munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény

A szálláshely engedélyezéséhez és megfeleltetéséhez kapcsolódó jogszabályok:

- a tanuló ifjúság üdülésének és táborozásának egészségügyi feltételeiről szóló 12/1991. (V. 18.) NM rendelet
- a nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshely-szolgáltatásról szóló 173/2003. (X. 28.) Korm. rendelet
- egyes nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshelyek üzemeltetésének egészségügyi feltételeiről szóló 37/2007. (VII. 23.) EüM-SZMM együttes rendelet
- a turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól szóló 2016. évi CLVI. törvény
- a turisztikai térségek fejlesztésének állami feladatairól szóló törvény végrehajtásáról szóló 235/2019. (X. 15.) Korm.rendelet
- a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény

Egészségügyi szempontú engedélyezéshez és ellenőrzéshez kapcsolódó jogszabályok:

- a tanuló ifjúság üdülésének és táborozásának egészségügyi feltételeiről szóló 12/1991. (V. 18.) NM rendelet
- egyes nem üzleti célú közösségi, szabadidős szálláshelyek üzemeltetésének egészségügyi feltételeiről szóló 37/2007. (VII. 23.) EüM-SZMM együttes rendelet
- az egészségügyi hatósági és igazgatási tevékenységről szóló 1991. évi XI. törvény
- a fővárosi és megyei kormányhivatal, valamint a járási (fővárosi kerületi) hivatal népegészségügyi feladatai ellátásáról, továbbá az egészségügyi államigazgatási szerv kijelöléséről szóló 385/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet
- az élelmiszer eredetű megbetegedések esetén követendő eljárásról szóló 62/2003. (X. 27.) ESZCSM rendelet
- a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet

Élelmiszer szempontú engedélyezéshez és ellenőrzéshez kapcsolódó jogszabályok:

- az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló 2008. évi XLVI. törvény
- a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról szóló 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet
- a vendéglátó-ipari termékek előállításának és forgalomba hozatalának élelmiszerbiztonsági feltételeiről szóló 62/2011. (VI. 30.) VM rendelet
- az élelmiszer eredetű megbetegedések esetén követendő eljárásról szóló 62/2003. (X. 27.) ESZCSM rendelet
- a földművelésügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 383/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet

Fogyasztóvédelmi engedélyezéshez és ellenőrzéshez kapcsolódó jogszabályok:

- a játszótéri eszközök biztonságosságáról szóló 78/2003. (XI. 27.) GKM rendelet
- a fogyasztóvédelmi hatóság kijelöléséről szóló 387/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet
- a mutatóanyagok berendezések biztonságosságáról szóló 7/2007. (I. 22.) GKM rendelet
- a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény

Vízügyi engedélyezéshez és ellenőrzéshez kapcsolódó jogszabályok:

- 5/2023. (I. 12.) Korm. rendelet az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről
- a vízügyi igazgatási és a vízügyi, valamint a vízvédelmi hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 223/2014. (IX. 4.) Korm. rendelet
- a víziközeledés rendjéről szóló 57/2011. (XI. 22.) NFM rendelet
- a szabad vízben való tartózkodás alapvető szabályairól szóló 46/2001. (XII. 27.) BM rendelet
- a víziközeledés egyes belvízi utakon környezetvédelmi okokból való korlátozásáról és a korlátozás alá eső területeken kiadható üzemeltetési engedélyről szóló 30/2003. (III. 18.) Korm. rendelet
- a közlekedési igazgatási feladatokkal összefüggő hatósági feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 382/2016. (XII. 2.) Korm. rendelet
- a természetes fürdővizek minőségi követelményeiről, valamint a természetes fürdőhelyek kijelöléséről és üzemeltetéséről szóló 78/2008. (IV. 3.) Korm. rendelet
- a víziközeledésről szóló 2000. évi XLII. törvény

Tűzvédelmi engedélyezéshez és ellenőrzéshez kapcsolódó jogszabályok:

- a tűz elleni védekezésről, a műszaki mentésről és a tűzoltóságról szóló 1996. évi XXXI. törvény
- a tűzvédelmi szabályzat készítéséről szóló 30/1996. (XII. 6.) BM rendelet
- a szálláshely-szolgáltatási tevékenység folytatásának részletes feltételeiről és a szálláshely-üzemeltetési engedély kiadásának rendjéről szóló 239/2009. (X. 20.) Korm. rendelet

Hulladékgazdálkodáshoz kapcsolódó jogszabályok:

- a hulladékról szóló 2012. évi CLXXXV. törvény
- a hulladékgazdálkodási közszolgáltatás végzésének feltételeiről szóló 385/2014. (XII. 31.) Korm. rendelet

Erzsébet-táborokra vonatkozó jogszabályok:

- az Erzsébet-táborokról szóló 2020. évi LXIV. törvény (Ettv.)
- az Erzsébet a Kárpát-medencei Gyermekekért Alapítvány által megvalósított Erzsébet-táborok egyes típusairól és egyéb rendezvényeiről szóló 312/2020. (VI.30.) Korm. rendelet

Adatvédelemre vonatkozó jogszabályok:

- a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló 2016. április 17-i 2016/679/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet (általános adatvédelmi rendelet) (GDPR)
- az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény (Info tv.)

2. Számú Melléklet

Az Erzsébet Alapítvány által a 2022. évi nyári Élménytáborokban megvalósított programok az EFOP célkitűzéseknek megfelelő besorolás alapján		
EFOP célkitűzések	Külső szolgáltatók által biztosított programok	Belső erőforrásból biztosított programok
Társadalmi befogadás, aktivitás és kohézió növelése	<ol style="list-style-type: none"> 1. Felelős állattartás (kutyabemutató) 2. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 3. Erdei kalandfal (kalandpark és mászófal) 4. Hősök Napja 5. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 6. Középkori csatajáték 7. Gólyalábas színház 8. Éjszakai akadályverseny 9. Közlekedési park 10. Nem vagy egyedül – egyházzenei koncert 11. Színház 12. Vicces fizikai bemutató 13. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tábornyitó és altábori megnyitó 2. Lézerharc 3. A láthatatlan szeretet 4. Sportbajnokságok 5. Sárkányhajó 6. Csapatépítő játék 7. ZánKapitány és a Szelektív Liga 8. Bízunk egymásban, bízunk magunkban! 9. Zánkaland 10. Ki mit tud? 11. Digitális tudatosság 12. 1 perc és nyersz! 13. Vizes vetélkedő 14. Táborzáró 15. Tábori Olimpia 16. Egyedül a természetben 17. Élő csocsó 18. Érzékenyítő foglalkozás 19. Függőségeink – a kockaság veszélyei 20. Láthatatlan szabadulószoza 21. Csüddöngölő – Néptánc foglalkozás 22. Magic Room – a szeretet varázslata 23. Taizéi énekes est 24. Táncház

<p>Egészségtudatos magatartás és fizikai aktivitás fejlesztése (elsősegélynyújtás)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vízi kalandpark (Fonyódligeten) 2. Erdei kalandfalu (kalandpark és mászófal) 3. Középkori csatajáték 4. Táncház 5. Sportnap 6. Hősök Napja 7. Prevenációs foglalkozás: drogprevenció 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sárkányhajó 2. Kalandpark 3. Trambulin 4. Túra 5. Íjászat 6. Lézerharc I. és II. 7. Számháború 8. Egyedül a természetben 9. Teqball 10. Sportbajnokságok 11. Elsősegélynyújtó foglalkozás 12. Függségeink – a kockaság veszélyei 13. Exathlon pálya 14. Vizes vetélkedő 15. Tábori Olimpia 16. Élő csocsó 17. Geotúra 18. Just Dance – táncpárbaj 19. Csüördögölő – Néptánc foglalkozás
--	---	--

<p>Szociális kompetenciafejlesztés</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Könnyűzenei koncertek 2. Nem vagy egyedül – egyházzenei koncertek 3. Alkatrészgyártás a nappaliban - 3D tárgyalkotás 4. Ismeretterjesztő programok: Felelős állattartás (kutyabemutató) Bütykölj velünk okosautót! – mikroelektronikai foglalkozás Digitális szörfdeszka Vicces fizikai bemutató 5. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 6. Gólyalábas színház 7. Színházi programok 8. Prevenációs foglalkozás: drogrevenáció 9. Szinkronfoglalkozás 10. Hősök Napja 11. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 12. Interaktív technológiai bemutató 13. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. A láthatatlan szeretet 2. Kézműves foglalkozás 3. Ásványvilág 4. Csapatépítő játék 5. Bízunk egymásban, bízunk magunkban! 6. Éjszakai akadályverseny 7. Tábortűz 8. Zánkaland 9. Sárkányhajó 10. Videójáték konzol és VR-foglalkozás 11. Csillagászat 12. Digitális kalandozások 13. Digitális tudatosság 14. Egyedül a természetben 15. Elsősegélynyújtás 16. Érzékenyítő foglalkozás 17. Függségeink – a kockaság veszélyei 18. Geotúra 19. Haditechnikai Park 20. Just Dance – táncpárbaj 21. Klasszikus/modern zene foglalkozás 22. Mobilalkalmazás-fejlesztő foglalkozás 23. Láthatatlan szabadulószoza 24. Magic Room – a szeretet varázslata 25. Színjátszás a táborban 26. Táborozom – fedezd fel a tábori applikációt! 27. Túra 28. Vizes vetélkedő
--	--	--

<p>Mentális egészség- és érzelmi intelligencia fejlesztés</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ismeretterjesztő program: Felelős állattartás (kutyabemutató) 2. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 3. Hősök Napja 4. Cirkuszi előadás 5. Drogprevenció 6. Színház 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Csapatépítő játék 2. Ki mit tud? 3. Tábortűz 4. Tábornyitó és táborzáró események 5. A láthatatlan szeretet 6. Bízunk egymásban, bízunk magunkban! 7. Csillagászat 8. Élő csocsó 9. Elsősegélynyújtás 10. Érzékenyítő foglalkozás 11. Függőségeink – a kockaság veszélyei 12. Imaösvény 13. Just Dance – táncpárbaj 14. Kereszteződés 15. Klasszikus/modern zene foglalkozás 16. Reggeli áhítat 17. Magic Room – a szeretet varázslata 18. Színhátszás a táborban 19. Tábori Olimpia 20. Taizéi énekes est
---	---	--

<p>Közös élményt nyújtó, egymás megismerését segítő programok</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Könnyűzenei koncertek 2. Közlekedési park 3. Színházi programok 4. Vízi kalandpark 5. Tűzijáték 6. Alkatrészgyártás a nappaliban – 3D tárgyalkotás 7. Középkori csatajáték 8. Cirkuszi előadás 9. Ismeretterjesztő program: Bütykölj velünk okosautót! – mikroelektronikai foglalkozás Bogárbemutató Vicces fizikai bemutató Interaktív technológiai bemutató 10. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 11. Nem vagy egyedül – egyházzenei koncert 12. Langeléta Garabonciások – Gólyalábas utcaszínház 13. Sportnap 14. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 15. Szinkronfoglalkozás 16. Hősök Napja 17. Táncház 18. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Altábori megnyitó 2. Tábornyitó 3. Sárkányhajó 4. Sétahajó 5. Kalandpark 6. Videójáték konzol és VR-foglalkozás 7. Trambulin 8. Túra 9. Íjászat 10. Lézerharc I. és II. 11. Táborozom – fedezd fel a tábori applikációt! 12. Színjátékszáz a táborban 13. Csüddögölő – néptánc foglalkozás 14. Klasszikus/modern zenei foglalkozás 15. Sportbajnokságok 16. Csapatépítő játék 17. ZánKapitány és a Szelektív Liga 18. Éjszakai akadályverseny 19. Digitális szörfdeszka 20. Ki mit tud? 21. Digitális kalandozások 22. Tábortűz 23. 1 perc és nyersz! 24. Vizes vetélkedő 25. Táborzáró 26. Csillagászat 27. Tábori Olimpia 28. Bízunk egymásban, bízunk magunkban! 29. Mobilalkalmazás-fejlesztő foglalkozás 30. Just Dance – táncpárbaj 31. Geotúra 32. Digitális tudatosság 33. Egyedül a természetben 34. Élő csocsó 35. Exathlon pálya
---	--	--

<p>Közösségépítés (együtműködés növelése, szociális hátrányok csökkentése)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Könnyűzenei koncertek 2. Nem vagy egyedül – egyházzenei koncert 3. Színházi programok 4. Ismeretterjesztő program: Vicces fizikai bemutató Interaktív technológiai bemutató 5. Sportnap 6. Szinkronfoglalkozás 7. Hősök Napja 8. Langaléta Garabonciások – Gólyalábas utcaszínház 9. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 10. Közlekedési park 11. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 12. Erdei kalandfalu 13. Vízi kalandpark 14. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Táborozom – fedezd fel a tábori applikációt! 2. Kézműves foglalkozás 3. Túra 4. Íjászat 5. Lézerharc I. és II. 6. Klasszikus/modern zenei foglalkozás 7. Just Dance – táncpárbaj 8. Mobilalkalmazás-fejlesztő foglalkozás 9. Táncház 10. Sportbajnokságok 11. Csapatépítő játék 12. Éjszakai Akadályverseny 13. Videójáték konzol és VR-foglalkozás 14. Ki mit tud? 15. Zánkaland 16. Táborút 17. Vizes vetélkedő 18. Sárkányhajó 19. Színjátás a táborban 20. Tábornyitó és altábori megnyitó 21. Táborzáró 22. Tábori Olimpia 23. Digitális tudatosság 24. Élő csocsó 25. Elsősegélynyújtó foglalkozás 26. Érzékenyítő foglalkozás 27. Geotúra 28. Láthatatlan szabadulószoza 29. Magic Room – a szeretet varázslata
<p>Környezettudatos magatartás kialakítása</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ismeretterjesztő programok: Felelős állattartás (kutya bemutató) 2. Bogárbemutató 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ZánKapitány és a Szelektív Liga 2. Túra 3. Ásványvilág 4. Egyedül a természetben 5. Geotúra 6. Színjátás a táborban

<p>Közösségi kompetenciákat, önfogadást, hatékony kommunikációt, és bizalmat erősítő programok</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ismeretterjesztő program: Felelős állattartás (kutyabemutató) Alkatrészgyártás a nappaliban (3D) Bütykölj velünk okosautót! Mikroelektronikai foglalkozás Interaktív technológiai bemutató 2. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 3. Erdei kalandfalu 4. Sportnap 5. Nem vagy egyedül – egyházzenei koncert 6. Középkori csatajáték 7. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 8. Szinkronfoglalkozás 9. Táncház 10. Hősök Napja 11. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tábortűz 2. Túra 3. Íjászat 4. Ásványvilág 5. A láthatatlan szeretet 6. Bízunk egymásban, bízunk magunkban! 7. Sportbajnokságok 8. Sárkányhajó 9. Éjszakai Akadályverseny 10. Videójáték konzol és VR-foglalkozás 11. Ki mit tud? 12. Zánkaland 13. Tábortűz 14. 1 perc és nyersz! 15. Vizes vetélkedő 16. Táborzáró és altábor záró 17. Tábornyitó és altábori megnyitó 18. Tábori Olimpia 19. Csapatépítő 20. Digitális kalandozások 21. Digitális szörfdeszka 22. Digitális tudatosság 23. Egyedül a természetben 24. Élő csocsó 25. Elsősegélynyújtó foglalkozás 26. Érzékenyítő foglalkozás 27. Függőségeink – a kockaság veszélyei 28. Geotúra 29. Just Dance – táncpárbaj 30. Mobilalkalmazás-fejlesztő foglalkozás 31. Láthatatlan szabadulószoza 32. Lézerharc I. és II. 33. Magic Room – a szeretet varázslata 34. Táborozom – fedezd fel a tábori applikációt!
--	---	---

<p>Kezdeményező- készség, kreativitás, vállalkozókedv ösztönzése</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Alkatrészyártás a nappaliban (3D) 2. Ismeretterjesztő program: Bogárbemutató Bütykölj velünk okosautót! Mikroelektronikai foglalkozás Interaktív technológiai bemutató Viccse fizikai bemutató 3. Vízi kalandpark 4. Langaléta Garabonciások – Gólyalábas utcaszínház 5. Sportnap 6. Hősök Napja 7. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 8. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sárkányhajó 2. Trambulin 3. Lézerharc I. és II. 4. Videójáték konzol és VR-foglalkozás 5. Sportbajnokságok 6. Táborozom – fedezd fel a táborig applikációt! 7. Ki mit tud? 8. Zánkaland 9. 1 perc és nyersz! 10. Vizes vetélkedő 11. Színjátszás a táborban 12. Táborig Olimpia 13. Ásványvilág 14. Bízunk egymásban – bízunk magunkban! 15. Csapatépítő 16. Digitális kalandozások 17. Digitális szörfdeszka 18. Egyedül a természetben 19. Élő csocsó 20. Éjszakai akadályverseny 21. Elsősegélynyújtás 22. Érzékenyítő foglalkozás 23. Exathlon pálya 24. Függőségeink – a kockaság veszélyei 25. Just Dance – táncpárbaj 26. Kereszteződés 27. Kézműves foglalkozás 28. Klasszikus/modern zenei foglalkozás 29. Mobilalkalmazás-fejlesztő foglalkozás 30. Tábornyitó és altáborig megnyitó 31. Táborzáró és altáborzáró
--	--	--

<p>RGYK, HH, HHH, valamint SNI tanulók szakmai fejlesztése, motiváltságának növelése, világlátásuk szélesítése</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ismeretterjesztő programok: Bútykölj velünk okosautót! Mikroelektronikai foglalkozás Interaktív technológiai bemutató Vicces fizikai bemutató 2. Sportnap 3. Alkatrészgyártás a nappaliban 3D 4. Hősök Napja 5. Langaléta Garabonciások – Gólyalábas utcaszínház 6. Nem vagy egyedül – egyházzenei koncert 7. Könnyűzenei programok 8. Érzékenyítő foglalkozás a <i>Nem Adom Fel</i> Alapítvány közreműködésével 9. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 10. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sétahajó 2. Láthatatlan szabadulószoza 3. Ki mit tud? 4. ZánKapitány és a Szelektív Liga 5. Videójáték konzol és VR-foglalkozás 6. Táborozom – fedezd fel a tábori applikációt! 7. Sportbajnokságok 8. Sárkányhajó 9. Túra 10. Színjátszás a táborban 11. A láthatatlan szeretet 12. Bízunk egymásban – bízunk magunkban! 13. Csillagászat 14. Digitális kalandozások 15. Digitális szörfdeszka 16. Digitális tudatosság 17. Egyedül a természetben 18. Élő csocsó 19. Geotúra 20. Just Dance – táncpárbaj 21. Kézműves foglalkozás 22. Klasszikus/modern zenei foglalkozás 23. Mobilalkalmazás-fejlesztő foglalkozás
<p>Helyi értékek, a magyarság értékeinek megőrzése, a nemzetiségi hagyomány ismerete</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Középkori csatajáték 2. Könnyűzenei koncert 3. Színház 4. Langaléta Garabonciások – Gólyalábas utcaszínház 5. Táncház 6. Nem vagy egyedül – egyházzenei koncert 7. Szinkronfoglalkozás 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Csüddögölő néptánc foglalkozás 2. Sétahajó 3. Haditechnikai Park 4. Íjászat 5. Ki mit tud? 6. Klasszikus/modern zene foglalkozás 7. Túra 8. Kézműves foglalkozás 9. A láthatatlan szeretet 10. Ásványvilág 11. Geotúra

<p>Ön- és társismeret, szociális készségek, társas kapcsolatok fejlesztése</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ismeretterjesztő programok: Bütykölj velünk okosautót! Mikroelektronikai foglalkozás Felelős állattartás (kutyabemutató) Interaktív technológiai bemutató Vicces fizikai bemutató 2. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 3. Sportnap 4. Hősök Napja 5. Középkori csatajáték 6. Közlekedési Park 7. Erdei kalandfalu 8. Táncházt 9. Alkatrészgyártás a nappaliban 3D 10. IT turnébusz (Fonyódliget) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tábornyitó és altábori megnyitó 2. Csillagászat 3. Kézműves foglalkozás 4. Digitális kalandozások 5. Digitális szörfdeszka 6. Digitális tudatosság 7. Sportbajnokságok 8. Éjszakai akadályverseny 9. Ki mit tud? 10. Zánkaland 11. Vizes vetélkedő 12. Táborzáró és altáborzáró ünnepség 13. Egyedül a természetben 14. Csapatépítő játékok 15. Sárkányhajó 16. Tábori Olimpia 17. 1 perc és nyersz! 18. A láthatatlan szeretet 19. Bízunk egymásban – bízunk magunkban! 20. Élő csocsó 21. Függőségeink – a kockaság veszélyei 22. Geotúra 23. Just Dance – táncpárbaj 24. Klasszikus/modern zene foglalkozás 25. Mobilalkalmazás-fejlesztő foglalkozás 26. Láthatatlan szabadulószoza 27. Csüddögölő – néptánc foglalkozás 28. Magic Room – a szeretet varázslata 29. Színjátás a táborban 30. Táborozom – Fedezd fel a tábori applikációt! 31. Túra 32. Videójáték konzol és VR-foglalkozás
<p>Karitatív, önkéntes tevékenység fontossága</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 2. Hősök Napja 3. Felelős állattartás (kutyabemutató) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Elsősegélynyújtó foglalkozás 2. Érzékenyítő foglalkozás 3. Láthatatlan szabadulószoza

A társadalmi egyenlőség kérdésének fontossága	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hősök Napja 2. Érzékenyítő foglalkozás tapasztalati szakértőkkel 3. Sportnap 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tábornyitó és altábori megnyitó 2. Zánkaland 3. Ki mit tud? 4. A láthatatlan szeretet 5. Érzékenyítő foglalkozás 6. Láthatatlan szabadulószoza 7. Színhátszás a táborban 8. Táborzáró és altáborzáró ünnepség
Alkohol- és drog-prevenció	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prevenációs foglalkozás: drogprevenció 2. Hősök Napja 3. Sportnap 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Függségeink – a kockaság veszélyei
Pályaorientációs foglalkozások biztosítása felsőtagozatosak számára	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hősök Napja 2. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 3. Sportnap 4. Felelős állattartás (kutyabemutató) 5. Szinkronfoglalkozás 6. Vicces fizikai bemutató 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Érzékenyítő foglalkozás 2. Sétahajó 3. Színhátszás a táborban 4. Ásványvilág 5. Csillagászat 6. Egyedül a természetben 7. Elsősegélynyújtás
Erőszakmegelőzés, agressziókezelés, konfliktuskezelés	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hősök Napja 2. Középkori csatajáték 3. Bogárbemutató 4. Sportnap 	<ol style="list-style-type: none"> 1. A láthatatlan szeretet 2. Sportbajnokságok 3. Bízunk egymásban, bízunk magunkban! 4. Digitális tudatosság 5. Érzékenyítő foglalkozás 6. Függségeink – a kockaság veszélyei 7. Vizes vetélkedő
Család szerepének jelentősége	<ol style="list-style-type: none"> 1. Hősök Napja 	<ol style="list-style-type: none"> 1. A láthatatlan szeretet 2. Digitális tudatosság 3. Színhátszás a táborban
Digitális kompetencia-fejlesztés	<ol style="list-style-type: none"> 1. Interaktív pályaorientációs foglalkozás (IT) 2. Alkatrészgyártás a nappaliban 3D 3. IT turnébusz (Fonyódliget) 4. Bütykölj velünk okosautót! Mikroelektronikai foglalkozás 5. Interaktív technológiai bemutató 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Digitális kalandozások 2. Digitális tudatosság 3. Digitális szörfdeszka 4. Mobilapplikáció-fejlesztő foglalkozás 5. Táborozom – fedezd fel a tábori applikációt! 6. Videójáték konzol és VR-foglalkozás

Tartalomjegyzék

Előszó	3
1. Fejezet	5
A TÁBOROZTATÁS TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE	5
1.1. Középpontban a gyermek és a természet.....	5
1.2. A táboroztatás történetének kezdetei.....	5
1.3. A táboroztatás hazai hagyományai.....	7
1.4. Táborozás a rendszerváltás utáni Magyarországon.....	8
1.5. Az Erzsébet Táborok létrejötte és céljai.....	10
2. Fejezet	14
A TÁBOROZTATÁS PEDAGÓGIAI ÉS PSZICHOLÓGIAI HÁTTERE	14
2.1. A táboroztatás időszerűsége.....	14
2.2. Az érzelmi intelligencia jelentősége a társadalmi és egyéni jóllétben.....	14
2.3. A táborok helye a köznevelés rendszerében.....	15
2.4. A táborok pszichológiai háttere.....	15
2.4.1. Életkori sajátosságok.....	15
2.5. Szociális készségek, társas kapcsolatok és az érzelmi intelligencia fejlődése a táborokban.....	18
2.6. A táborok pedagógiai háttere.....	20
2.6.1. A nem formális tanulásban rejlő lehetőségek.....	20
2.6.2. Az élménypedagógia.....	20
2.6.3. A tapasztalati úton való tanulás módszerei és hatékonysága.....	21
2.6.4. A kompetenciák fejlesztési lehetőségei.....	22
2.7. Az Erzsébet Táborok.....	23
2.7.1. Az Erzsébet Táborok célcsoportjai.....	23
2.8. A nyári Élménytáborok célkitűzései.....	28
2.9. A nyári Élménytáborok programjainak tematikája.....	29
3. Fejezet	33
A TÁBOROZÁS TÍPUSAI, FAJTÁI ÉS CSOPORTOSÍTÁSUK	33
3.1. A táboroztatás kapcsán felmerülő fogalmak.....	33
3.2. A táborban eltöltött idő, az együttlét terjedelme, intenzitása szerint.....	33
3.2.1. Szünidei napközi (napközbeni) tábor.....	33
3.2.2. Többnapos ottalvós (bentlakásos) táborok.....	33
3.3. A tábor helyszínének, helyzetének meghatározása szerint.....	33
3.3.1. Mozgó tábor.....	33
3.3.2. Álló tábor.....	34
3.4. A táborok ideje, évszak szerinti meghatározása.....	34
3.5. A táborok célja, személyiségfejlesztő tevékenységük szerinti csoportosítása.....	34
3.6. Az Erzsébet Táborok táborai.....	35
3.6.1. Ottalvós Erzsébet-táborok.....	35
3.6.2. Napközi Erzsébet-táborok.....	36
3.6.3. Családi Erzsébet-táborok.....	36
4. Fejezet	38
A TÁBORTERVEZÉS ÉS SZERVEZÉS LÉPÉSEI	38
4.1. A cél meghatározása, az ötlet és megalapozottságának vizsgálata.....	38
4.2. Igények és szükségletek felmérése.....	38
4.3. Célcsoport és létszám meghatározása.....	39
4.4. Az időszak vagy a pontos időpont megjelölése.....	39
4.5. Helyszín keresése és kiválasztása.....	39
4.6. Programterv készítése, a helyszín kiválasztása.....	40
4.7. Eszközigény felmérése.....	40
4.8. A humán erőforrás igényének felmérése.....	40
4.9. Költségvetés készítése.....	40
4.10. Forrásteremtési lehetőségek.....	41

4.11. Tábori részvételi felhívás megjelentetése	42
4.12. A tábor előkészítése	43
4.13. A tábor megvalósítása	44
4.14. Táborzárás és utómunkálatok elvégzése	44
4.15. Az Erzsébet Táborok gyakorlata a tervezés folyamata és a jelentkeztetési rendszer tekintetében	44
5. Fejezet	45
A TÁBOROZTATÁS SZEMÉLYI HÁTTERE	45
5.1. A tábor szakmai megvalósítóinak humánerőforrás tervezése	45
5.2. Munkamegosztás a táborban	46
5.3. Tábori személyzet kiválasztása	47
5.4. A tábori személyzet felkészítése	47
5.4.1. A táboroztatók felkészítése lelkiileg nehéz helyzetekre, illetve segítése ezek megoldásában	48
5.4.2. A napi munkafolyamat és a program értékelése, visszacsatolások	49
5.5. A nyári Élménytáborok személyi háttere	49
6. Fejezet	52
BIZTONSÁG MEGTEREMTÉSE A TÁBOROKBAN	52
6.1. A biztonság megteremtésének lépései	52
6.1.1. Fizikai biztonság	52
6.1.2. A tábor megvalósítása során érvényes tábori szabályozók	55
6.1.3. A táborozók személyes, fizikai biztonságának megteremtése	57
6.2. A tábori személyzet munkaszervezése a biztonságos működés megteremtése érdekében	60
6.3. Lelki biztonság	60
6.3.1. Bizalom	60
6.3.2. Bántalmazás megelőzése, kezelése	61
6.4. Az Erzsébet Táborok biztonsági rendje	63
6.4.1. Fizikai biztonságot szolgáló intézkedések a nyári Élménytáborokban	63
6.4.2. A fizikai és lelki biztonsággal kapcsolatos prevenciós törekvések a nyári balatoni Élménytáborokban	65
6.4.3. TESO-szerep a gyermekek fizikai és lelki biztonságának megerősítése szempontjából	66
7. Fejezet	68
A TÁBORI ÉLETET MEGHATÁROZÓ PROGRAMOK ÉS KERETEK	68
7.1. Elvi alapok	68
7.1.1. A táborozás – a kompetenciafejlesztés hatékony eszköze	68
7.1.2. A program alapja – a gyermek szabadidőhöz kapcsolódó szükségletei	68
7.2. Gyakorlati szempontok	69
7.2.1. A szervezők csoportjának személyi összetétele	69
7.2.2. A kerettörténet	69
7.2.3. A célcsoport létszáma és életkora	69
7.2.4. A célcsoport mentális és fizikai állapota, a szociális fejlettség szintje	69
7.2.5. A tábor helyszíne, időpontja, időtartama	70
7.2.6. Anyagi lehetőségeink	70
7.3. A tábori program meghatározó elemei	70
7.3.1. A napi ritmus	70
7.3.2. A szabadidő	71
7.3.3. Az élmények feldolgozása	71
7.4. Környezeti nevelés szempontjainak érvényesítése a táborokban	71
7.4.1. Környezettudatos táborozáshoz kapcsolódó praktikus tanácsok	72
7.4.2. Hogyan legyünk környezettudatosak: ötletek, tippek a mindennapokhoz	73
7.5. Az Erzsébet-táborok gyakorlata	73
7.5.1. A programok összeállításának szempontjai a táborszervezés során	73
7.5.2. Táborba történő utazás és érkezés	74
7.5.3. Csoportidentitás, közösségi élmények	75
7.5.4. Tábori programok	76

8. Fejezet	77
TÁBORI INFORMÁCIÓÁRAMLÁS	77
8.1. A hatékony kommunikáció eszközei	77
8.2. A tábori kommunikáció útvonala	78
8.2.1. Külső kommunikáció.....	78
8.2.2. Belső kommunikáció.....	80
8.3. Az Erzsébet-táborok gyakorlata	82
9. Fejezet	84
KONFLIKTUSOK KELETKEZÉSE ÉS MEGOLDÁSA TÁBOROZÁS SORÁN	84
9.1. A gyermekek között keletkező nézeteltérések típusai, konfliktuskezelés	84
9.2. Sajátos nevelési igényű gyermekek esetében felmerülő konfliktushelyzetek és azok megoldási lehetőségei	85
9.3. Az Erzsébet Táborok gyakorlata	86
10. Fejezet	88
TÁBORZÁRÁS, ÉRTÉKELÉS, KAPCSOLATTARTÁS	88
10.1. A tábor elhagyása, hazautazás	88
10.2. A gyermekek „átadása”	88
10.3. Kapcsolattartás a gyermekekkel a tábor után	89
10.4. A tábor értékelése	89
10.5. A tábor adminisztrációjának lezárása	90
10.6. Az Erzsébet Táborok gyakorlata	90
1. Számú Melléklet	92
2. Számú Melléklet	94